

**MAGYAR REGÉNYÍRÓK  
KÉPES KIADÁSA**

**Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja  
MIKSZÁTH KÁLMÁN**

**44-45. KÖTET**

# **A PÜSPÖK ATYAFISÁGA**

**REGÉNY**

**Irta  
IVÁNYI ÖDÖN**

**GERGELY IMRE RAJZAIVAL**

**BUDAPEST  
FRANKLIN-TÁRSULAT  
magyar irod. intézet és könyvnyomda  
1905**

# **ELSŐ KÖTET**

## IVÁNYI ÖDÖN.

1855-1893.

Az írók nem csak úgy lesznek, hogy a múzsa homlokán csókolja őket a bölcsőjükben. Másnak is megvan az a hatalma, nem csak a múzsáknak. Maga a Halál is sokszor nevel írókat, mintegy belekényszeríti kiszemelt áldozatát, halálos betegségbe ejtve őt, a halhatatlanságba. Így lesz e csodálatos rendszerben, melyet világnak nevezünk, éppen a legrombolóbb erő közvetítője az alkotásoknak.

A halál csiráit magukban hordó emberek lelke az elmúlás előérzetének hangulatában megmártogatva, megolvad, megfinomodik. Nem tartozván az élni hagyottak közé, nem azonosak sem a céljaik, sem az örömeik, sem a szórakozásaik, ösztönszerűleg unják és elkerülik az egészséges társadalmat, saját énjükhöz menekülnek, contempláló filozófusokká vagy fantáziával dolgozó álmodozókká változnak. Könyveik közé húzódva e könyveknek élnek vagy az emberi természetnek olthatatlan vágyával, rövidre szabott földi tartózkodásuknak nyomát hagyva, mintegy küzdelemben a siető végzettel, magok is könyveket írnak.

Ilyen betegség által érlelt író volt Iványi Ödön. Gyakori jelenség ez az irodalomtörténetekben. (Sokszor a puposság, sántaság, abnormis testalkat is beleavatkozik a pályacsinálásba).

A milyen kegyetlen volt a természet Iványi Ödönhöz a halálos kórt beleoltva, ép oly gazdagon ajándékozta őt meg értékes belső, de kivált külső jelességekkel. A legszebb ifjak egyike volt, valóságos Antinousi alak; ha egészséges lett volna, bizonyosan nem marad az íróasztal mellett híreket és kis cikkeket írva, e férfias szépség kicsalogatja őt olyan mezőkre, ahol annak nagy értéke van, talán a király testőrei közt láttuk volna őt lovagolni, vagy talán püspök már azóta (mert a papi pályára gondolt, kis fiú korában); de ha nem válik pappá, világfi lehet belőle, a női társaságokban varázslatos alak, ki halomra szövi a regényes kalandokat, melyeket majd mások írnak meg; Isten tudja, hogy és milyen irányba kergeti vala a szép testben lüktető egészséges vér.

De Iványi Ödönben, ki 1855-ben Nagyváradon született, már tanuló korában mutatkoznak a tüdőbetegség nyomai. Tankönyvei mellett már nagy szerepet játszik a pemetető. Úgy nevelődött fel, mint egy szobai virág s úgyszólván a viszonyok kényszerítik, hogy olyan működési tért válaszszon, melyet a saját szobájában, az orvosságai közt tölthet be. Az ő életrajza igazán rövid és szomorú. Iskoláit végezve egészségének helyreállítását várja s e közben apró közleményeket irogat a nagyvárad lapokba sok gondnal, nagy ambícióval és nem csekély tehetséggel. E hirlapi dolgok némi nevet és némi örömet szereznek neki s hírét elviszik a szomszédos Aradra is, a hova az *Arad és Vidéke* szerkesztőjének hívják meg. Innen kezdve élete egy kész Kálvária-járás. A köhécselés és a vérhányás csak időközönkre hagyja el, járja vele a klimatikus helyeket. Hol itt, hol ott van, - a mint a számozczák teremnek, - él a tüdőbetegek között, kik egyre vándorolnak, hogy a haláltól elfussanak. Innen írja szomorú leveleit barátaihoz, melyeknek némelyikében «ideiglenes ember»-nek írja magát alá. Itt keletkeznek elbeszélései, többnyire sötét háttérű themák a betegek világából, melyeket *Egy könyv* címe alatt adott ki 1883-ban. Ezeket követik a *Tárczák*, a szerző második kötete. Ez a könyv egy másik kórház. Hősei sinylenek, amputálják őket, meghalnak. Közvetlenül merít a maga világából.

Nyílt jelleme, hótiszta karaktere, vonzó, szelid modora miatt általános tisztelet tárgya az ifjú író Aradon. Végzetes betegsége még csak nevelj a rokonszenvet iránta, mely megédesíti földi tartózkodása rövid napjait; szép pozíciót és szerepet nyitnak neki, de nem veheti annak hasznát. 1886 óta az *Alföld* főmunkatársa, 1890-ben a *Nagyvárad* szerkesztését veszi át. Ugyanekkor bocsátja közre első és utolsó nagyobb munkáját, *A püspök atyafisága* regényt.

Nagyobb kár a fácskáért, melyen csak egy szem cseresznye termett, mint a mely már meghozta sok évben a maga gazdag termését és elaggott. *A püspök atyafisága* tényleg csak egy cseresznyeszem, de sokat ígérő. Művelt elmének gondos szüleménye. Nincs benne eredetiség, se valami nagy erő. Nagy író soha se lehetett volna Iványiból, de jó műveket alkothatott volna. Nyelvezete gondos, színes, folyékony, élvezetes, formája elég könnyed, a szerkezet átgondolt. Van érzéke a jellemző és a finom árnyalatok iránt. A mai társadalom nem egy jól rajzolt alakját kapjuk *A püspök atyafiságá*-ban, mely a következő évben az akadémia figyelmét is magára vonta.

Az elismerő kritikából, mely többnyire szűkkeblű a vidéki írókhoz, kik kiesnek a pajtáskodás gyűrűjéből, ez egyszer végre mégis annyi jutott neki, a mennyivel az ő szerény lelke megtelt, de ez a lélek már elmenőben volt akkor.

Gyorsan hanyatlott, gyengült. Még ugyan felkereste két egymás után következő évben a déli fenyveseket, melyeknek zúgásában szeretett gondolkozni. A fenyvesek zúgtak még neki és ő köhögött nekik, de már erősebben köhögött, mint a hogy ők zúgtak. Míg végre 1893 őszén elcsendesedett örökre. Szülővárosában, Nagyváradon van eltemetve.

*Mikszáth Kálmán.*

# **A PÜSPÖK ATYAFISÁGA**

*Első kiadása megjelent 1890-ben*

## I.

A börze előtt, a magas paloták közé rekedt szűk, sötét utca olyan volt, mint egy kőolaj-szállító-hajón a fedélzet - abban a percben, mikor a hajófenék feljáróján felbukkan egy, képéből kikelt, lépcsőfutástól elfulladt alak s elordítja magát, hogy «ég odalenn»!

Már késő délután volt s a reggeli rossz hírektől fejét vesztett börze még mindig nem tért magához; dél felé volt ugyan egy-két tiszta pillanatja, de a bécsi börze, a mely mindig elől jár, ha meg kell bolondulni, a táviró-dróton át lehallatott egy pár ideges sikoltást és azzal a csillapodásnak indult budapesti börzét ismét fálnak ugrasztotta.

A nagy ijedtségnek szűk volt a palota. A háborgó hangulat kiöntött az utcára. A börze legmozgékonyabb eleme, a felszínen tánczó hab: a coulisse - ott tombolt az aszfalton. Az egymás szájába kiabáló, szenvedélyes gesztusokkal önmagát bösztítő, egymást fálnak szorító, kergető, kapacitáló, lökdöső, kavargó tömeg szinte tajtékzott a szűk mederben... Az arra menő idegen csak két könyökkel úszva küzdhetette át magát a kifáradt börze sodró örvényein.

Nem messze az arany borjú körül sustorgó khaosztól, - a nyüzsgő utca csöndes végén megállott egy uri fogat. A háborgó börze-tónak az utczavégre vetődött egy hullámkarikája: egy csoport coulissier - odafordult s a dolgában megzavart ember ideges figyelmével bámult a fogatra. A börze-lesipuskás szeme egy nézésre megállapította, hogy minden új a fogaton: frissen beretvált kocsis, a fényesre mosott lovak, a sárga börszerszámok, az üde czimerfestés - és tán maga az uraság is... Aztán nem törődött többé a fogattal. Csak egy coulissier nem fordult el a fogattól, hanem félkört írva le czilinderével - fejbűbjé fényes szérűjét s hegyes, ritka fogai fehérét megmutatta a kiszállott uraságnak, a ki Holzknecht Poldi alázatos üdvözlését a magas állás leereszkedésével és egy olyan tekintettel fogadta, melyet csak Holzknecht Poldi csókaszeje foghatott el és érthetett meg.

Holzknecht Poldi ismerőse elbocsátotta fogatát s a sűrűn meglepett utczán át a Duna-partra igyekezett. Nem is kellett könyökét használni. Az emeltfejú, előkelő alak ügyet sem vetett a gyülekező sokaságra. A tömeg, a melynek semmi sem imponál annyira, mintha föl sem veszik, kitért az útjából. Holzknecht Poldi még mindig meggömbülten s hizelkedő vigyorgással bámult az úr után, mintha díszmenetét tartó királyt nézne. Jeruzsálem Náczinak, a börze legdühösebb hangulat-csinálójának a kezében maradt Holzknecht kabátjáról a második gomb is, mikor a tekintély csodálásába elmélyedt ember észrevette, hogy kabátját tépik és papirjait gyalázzák.

Egy kompániabeli, a kinél szemet szúrt Holzknecht szokatlan megilletődése, az ismeretlen ur után bökött plajbászával.

- Micsoda firma?

Holzknecht a jól értesültség tüntető fitogtatásával válaszolta neki:

- Tegnap csak egy képviselő, a kit alig vettek észre.

Az egész utczasarak a tegnapi képviselő után nézett s aztán várakozással fordultak a közrekapott Holzknechthez.

- Ma pedig egy államtitkár... ágált a coulissier - nagy szóval, mellére ütve, mintha része lenne a rendkívüli változásban.

Az utczavég most az államtitkárt bámulta. Holzknecht pedig egy próféta határozottságával, ki bizonyos a dolga felől, egyszerűen hozzátette:

- És holnap - miniszter... Becsületemre, tette hozzá nyomaték okáért, mikor észrevette, hogy Jeruzsálem Náczi skeptikus pofával lökdösi a szomszédját.

Egy új hír, mint valami szüreti béka, pattogott e közben csoportról-csoportra, friss ijedtségnek adva tápot, szétrobbantva azokat a lehiggadási központokat, a mik körül a börzehangulat kezdett már lassan kristályosodni. Holz knecht Poldi csoportja is nagyot ugrott, a mint a tőzsdebéka odapukkant közéje... Az államtitkárról nem beszéltek többé.

Bacsó Kanut, a tegnapi képviselő, a mai államtitkár s a coulisse-látnok által megjósolt holnapi miniszter e közben kiért a Duna-partra. Megállott, megnézte óráját s elindult a korzón lefelé - egy oly ember ügyelgő lépéseivel, a kinek egy fölösleges jó félórája van, a mit értékesíteni nem tudván - agyonüt.

A klub elhasznált, füstös levegőjének száraz, fanyar íze még a szájában volt. Nagyot lélegzett abból az üde, lágy, könnyű légből, mely a Duna széles hátán beáramlott a távoli mezőkről, magával hozva a partmenti fák felpattogzott rügyeiből a balzsam fűszeres szagát, a szántó-földeken, ugarokon, erdőszéleken, a tavaszi naptól porhanyított hantokból kiütköző friss sarjak, virágok első lélegzetét. A külső, nagy, szabad természet életető, szűz lehellelte tisztán hullámozott a folyammeder fölött s úgy vágta keresztül a nagy város poshadt, sűrű, nehéz atmoszféráját, mint a hogy a hegyi patak átlátszó, fürge vize áttör egy zöldre vált mocsárnak holt vizén - élesen kiválva folyásában attól.

Csak a folyamtükröt szántó gőzhajók füstje tisztátalankodott fenn az üde áramlatban - foltokat képezve, de lassan-lassan mintegy tisztára, láthatlanná mosva magát a kristályelemben.

Oly átlátszó, ritka volt a lég, hogy a pesti oldalról szinte olvasni lehetett az új fűszálakat a Gellért-hegy oldalán, s a vastollakat a citadella fokán terpeszkedő osztrák sas szárnyában.

A korán nyugvó áprilisi nap már a budai hegyek gerinczére ereszkedett, de az idő puha és langyos volt, akár egy nyári estén. A tavasz első, jólelkű mosolya, kedveskedő simogatása volt ez - a czudar, hosszú tél válogatott durvasága után.

Bacsó Kanutot ez a szokatlan, kora hőség, még inkább a mai nap izgalmai fölhevítették. Mintha nagy beszédet tartott volna: száraz szomjúságot érzett. Egy kávéház előtt haladt el, a hol az asztalokat kitették a szabadba. Helyet foglalt az egyik asztalnál és frissítőt rendelt.

## II.

Az egész terrász üres volt, csak a szomszédos asztalnál, terebélyes ujsághalom hegyiben, ült egy dühös ujságfaló - nem láthatóvá kárpitozva magát a kiterített angol lappal. Bacsó Kanut hangjára a papirkárpit megmozdult s egy öreg ember szürke feje ütközött elő a mögül, hogy nagyhirtelen újra visszabujjék.

Bacsó Kanut két lépésre tudta magát attól az embertől, a kivel ő egy nevet viselt s a ki ezt a közös nevet meghurczolta Európa minden nagyobb városa utcáján - verekedő, lázadó, tüntető csöcselék bitang csordáiban. Bántotta e rossz hírű ember, a vén Bacsó Péter szomszédsága. Föl akart kelni, hogy elmenjen innen. De a kellemetlen atyafi megelőzte ebben. Az öreg úr letette lapját, fizetett, s botjára nehézkedve morcos képpel, dörmögve, mint valami nyugtából fölzavart vén medve, elcammogott onnan.

Bacsó Kanut, a mint utána nézett az ütött-kopott öregnek, s látta, egy viharos élet hányatásaitól megtörtén, minden lépésnél megreszkető fejjel, a krónikus szegénység kiáltó nyomaival tetőtől-talpig elhalmozottan: egy pillanatra majdnem elfelejté, a mit e férfi a Bacsó-név és azok ellen vétett, a kik azt viselik. Csak az öreg rokont, az elaggott embert látta benne, a ki félrehágott-sarkú, rossz cipőben, foszlottalju nadrágban, megzöldült kék felöltőben baktat előtte - lefelé az elzúllás lejtőjén, mindenünnen kitaszítva, mindenkitől elhagyottan... Szinte megsajnálta.

A pincér az esti lapokat oda tette elébe. Bacsó Kanut szórakozottan futotta át az északi határról jött táviratokat. Merő rossz hír valamennyi. Nem csoda, ha tőlük a börze megbomlik... A galicziai csendőrök s az orosz előőrsök lövéseket váltottak... A czár az ukrániai kozákok lakomáján harcias toasztot tart... A monarchia legkitünőbb lovastisztjét parancsnoknak küldik a határra... A fegyvergyárak lázasan dolgoznak... Villanyos feszültséggel teljes a levegő...

Mindez nem nyugtalanítja Bacsót egy csöppet sem. Az igazi Bacsó mind nagy optimista. Ő a legnagyobb. Hallja, hogy félreverik a harangot, látja a nagy füstöt: még sem hiszi, hogy égés lesz belőle.

A mint félretette a lapot, észreveszi, hogy egy furcsa karaván közeledik felé. Három pár lábacska mezítelen talpa félénk csoszogással mérte a terrász aszfaltját. A karaván-vezető egy 6-7 éves leány, erőlködéstől elferdült derékka, nem annyira vézna karjain, mint inkább sokat-emeléstől kidagadt hasán hordoz egy ványadtszinű, szomorú arcú kis porontyot. Az apró dajka szoknyájába egy ökölnyi ficzkó kapaszkodik, a ki egészen elvész a hónalj alatt kezdődő nadrág s a láb sarkánál végződő kabát minden kényelmességi fogalmat meghaladó bőségében s egy apai ágról származó, terebélyes kalapban. A bőkezűen kiöltöztetett legénykét másik kezénél fogva kisebbik néneje vezeti. A kompánia, külső megjelenésében, a kopottság leg-szélső határain mozgott, de egy sem volt rongyos, sem tisztátalan: ruháiktól nem sajnálták a foltot, bőrüktől a vizet. A legkisebbnek orra is gondos törlés nyomát viselte volt magán. Hajuk fényesen simult fejükre, mint a boczi szőre, mikor anyja szeretettel nyalja végesvéig.

A mezítlábos invázió, gyanakvó, kémkedő tekintetek között, mint a tarlón átvonuló nyulcsalád, egész a szomszédasztalig nyomult előre, ott egyszerre megállt s a legnagyobbik leány meglepődve nézett körül. Tanácstalanul állott egy perczig s aztán Kanutra nézett, a ki néma koldulásnak vette a gyermekszem e kérő, aggodalmas nézését. Kivett zsebéből egy huszast és odakínálta.

- Nesztek. Hanem aztán elmenjetelek. Ha meglát a konstábler, majd meggyül a bajotok.

A karaván-vezető ránézett a pénzre, aztán a kínálójára és nem vette el a huszast:

- Köszönjük. Nem vagyunk koldusok, csak szegények. Nem koldulni jöttünk.

Olyan megfontoltan, kimérten szólt, akárcsak egy felnőtt. A hangja is olyan érett, nyugodt és mély volt, hogy az ember bámulta: honnan veszi magát ez az asszonyhang ebben a kákabélű, kis kölyökleányban. A mint ott állt Kanut előtt, egy rajkóval az ölében, két gyermekkel a szoknyája mellett: annak úgy tetszett, mintha egy liliputi-anyát látna, a kit ez a három, pufók gyerek erősen megviselt s a kit a gond, az élet idő előtt megvénített... Hanem a pénz nem kell neki. Vékony, ritka ebédek néznek ki az okos, szomorú, éhes vonásokból, de nem nyul utána az odakinált pénznek. Bacsó Kanut most lát olyan szegényt először életében, a ki a pénzre azt mondja, hogy: nem kell.

- Akkor hát, kicsikém, mit akarsz?... Az a zengzetes bariton, mely a «tisztelt ház»-ban, a nők karzatán, minden szívet szerelmes áhítatba ejtett, a földszinten, a jobboldalon minden fület megmámorosított s a baloldalon minden dühös közbekiabálót szelid elnémulásba ringatott: az utca ez apró vad nomád népét is magához szelidíté. Karikára nyílt, nagy gyerekszemek és eltátott szájak bámultak a szép hangú urra. A liliputi-anya közelebb vitte népét Bacsóhoz.

- Azt a bácsit keressük, a ki az elébb még itt ült. A Bacsó Péter bácsit.

Megint az az ember! Már banni kezdte, hogy szóba állott a mezítlábos pereputytyal. De a liliputi-anya ráfüggeszté értelmes, szürke szemeit és feleletet várt.

- Elment innen az az úr, gyermekem.

- Visszajön?

- Nem hiszem.

A csepp anyóka összehúzta vékony szemöldeit s nagyot gondolkozott. Aztán egyszerre bizalmasabbra vált hangon s oly egyszerűséggel, mintha a legtermészetesebb dolgot cselekedné, felszólította az államtitkárt, hogy - mert az ő ismerős bácsija nincs már itt, vigyázzon hát ő a testvérekéire, a kiket itt hagyna addig, amíg ő, a liliputi-anya, hazulról visszatér.

Bacsó Kanut mosolygott. Egy államtitkárt arra kérni, hogy vállalja el a száraz dajkaságot valami házmester vagy munkás porontyai mellett! Elég furcsa kérvény. Az első kérelmező, ki az új államtitkár színe elé járult, javára magyarázta a mosolyt s vékony, sápadt szájacskája visszafelelt arra.

Bacsó Kanutban semmi sem volt a felkapott ember kényes szívtelenségéből. Nem szólította a pinczéért s nem üzette el a konfidens kis csavargót. Az a visszamosolygás megvesztegette őt. A gyerekszájról - *nőmosolygás* szólt hozzá, a hatalmasokhoz benyújtott instanciák e gyakori kísérője... Bacsó most már informáltatni akart a furcsa kérvény ügyében. Megkérdezte a folyamodó nevét s egyéb generáliáit, meg azt, hogy a testvérkéit mért akarja itt hagyni az utcán?

A csöpp instáns elmondta a bekívánt adatokat. Úgy hívják, hogy Bizony Pepi, a leánya Bizony Pálnak, a ki a Józsefvárosban lakik - egy folyosón Bacsó Péterrel, a kihez ők idejöttek. Aztán bemutatta sorra a suit-jét: Jani, Treszka, Pisti... És szaporázva a szót, mint a kire várnak másutt, egy gyerek naiv egyszerűségével s egy felnőtt gondolkozó tárgyiasságával adta meg a helyzet magyarázatát.

Mindnyájan az apa elé mentek, a ki Budán egy gyárban dolgozik s a ki ma, mert szombat van, korábban szabadul. Az apát itt találták a Duna-parton - betegen. Az apa gyakran beteg, de legkivált szombaton. Azóta van ez, mióta az anya meghalt. Ha az apa beteg, akkor nem tud magáról, elesik az utcán s elveszti a heti pénzt. Elesett most is, ott fekszik a rakparton. Félni lehet, hogy beviszik. Egyszer már bevitték s az apa szegény, szégyenletében majdhogy bele

nem halt. Magától nem tud most az apa hazajönni. Fogadni kell valakit, a ki hazavigye. De a gyerekek nem jöhetnek vele. Az apa, ha beteg, haragos és üt. A betegsége teszi őt dühössé, mert különben ő nagyon jó ember. Ha megveri a kicsiket és másnap látja, hogy foltos a kis testük: odavan, sir, s kéri őket, hogy ne haragudjanak. Ha lefektetik otthon az apát és elalszik: akkor a kicsik is hazajöhetnek majd.

Bacsót meghatotta ez az előadás, az apa részszegségének elpalástolása, az alkoholtól megdühített ember durvaságainak ez a kimentése.

- És téged nem bánt az apád?

Pepi azonban aggódva nézett a rakpart irányába s nem felelt a kérdésre. Aztán sürgető hangon kérdezé:

- Itt hagyhatom a kicsiket - addig? Meglássa, bácsi, nem lesz baja velük... Jól vannak nevelve!... Tette hozzá egy kicsinyeivel elégedett anya kérkedő hiúságával.

Bacsó Kanut azt gondolta, hogy a mire most vállalkozik, az különös, tán - nevetséges is. Jót tenni azonban sohasem rossz politika. Egyik princípiuma volt ez a többek közt. Nevetve vállalta el a gyerekörzés gondját.

A három poronty, az ő szavára letelepült egy szomszéd asztalhoz. Janit, a legkisebbet, közrefogták, hogy le ne pottyanjon. Bacsó hozatott egy kosár süteményt. A pinczér, a ki azért rontott ép elő, hogy elrebbentse a tornáczról a csavargó truppot: elképedve szolgálta ki a mezítlábos vendégeket, a kik a friss kalács meleg illatától megbűvölve, az emeletes ezüsttálca fényétől kápráztatva: kővé váltan ültek helyükön. Pepi maga is elkábult e sok drága falat láttán s mint valami jótékony varázsló szellemet, úgy csodálta a hatalmas urat, a kinek egy szavára dús lakoma áll elő. Sovány kis ujjai reszketve érintették a süteménydarabokat, midőn testvérekéi elé rakott belőlük. Magáról nem gondoskodott. Egy pillanatig gyönyörködött benne, hogy mint ropog a friss sütemény az egérfogak alatt, aztán egy hazulról elmenő mama komolyságával intette népségét szófogadásra, csendes viseletre és elindult a rakpart felé... Bacsó nemsokára látta, a mint a hajó-állomás mögül, egy rakás szájtató nevetése, gunyja közt, előtűnt egy csoport: a rogyólábú, düllöngöző munkás - mellre eső, nehéz fejjel, szemébe lógó, szürke hajjal, egyfelől egy utczaszolgától támogatva, másfelől Pepitől vezetve. A kis leány földresütött szemmel haladt a részeg apa mellett - a csuf szavak ama kegyetlen záporában, melyet a piac durva jókedve utánuk zúdított...

Az államtitkár magára maradt protegáltjaival, a kik 20 lépésnyire az utca piszkos komédiájától, apjuk aljasságától, kis nényök szégyenétől: nagy falatoktól kidúzosodó pofákkal, gyönyörtől fényes szemekkel, a gyors falástól boldogan szuszogva - süteményt sütemény után temettek éhes bendőcskéjük telhetetlen mélységébe.

Bacsó Kanut élvezettel adta magát át a boldogság szemléletének, melyet ő okozott. Jó szíve elmerültségében észre nem vette, hogy a plébánia tornyán ötöt üt az óra. Az éhes kis szájak szapora munkája régi, vidám emlékeket támasztott fel benne... Mikor famászó suhancz korában, a mármarosí erdőben madárfészket szedett. A fészek csipasz lakói sipogva tátották sárga csőreiket. Így faltak azok is. Mekkora gyönyör volt jól tartani őket! Az akkori naiv elragadtatásnak fölujult érzése melegíté át az államférfi lelkét.

...Hanem a mint a főrendiházi elnököt látta a korzón fölfelé haladni, a maga fönséges merevségében, csodálatos kicsiségű fejének hajthatatlan tartásával, a mint megcsillanni látta a históriai nevezetességű monoklit a hideg, okos, szűrő szemek fölött: Bacsó Kanut naiv, szinte gyerekes ellágyulása egyszerre véget ért. Eszébe jutott a nyilvánosság, az állás, a név. Egyszerre ugyancsak komikus színben tűnt fel maga előtt - ezzel a három, pofázó gyerkőcczel...

Az államtitkár, a gyermekkertész... Hogy nevetne a ház, a minisztérium, meg a közönség, ha holnap valamelyik lap ily cím alatt hozná az esetet.

És ha hozná! Hát aztán! Úgy is az a hire, hogy ő az egyetlen demokrata, az egész kormányban. Ha a lapok kikürtölnék, hogy az államtitkár gyermekeket traktált, a nép gyermekeit, a dunaparti korzón: csak demokrataságának hire növekednék és azzal együtt - a népszerűsége is. Ez egészen megnyugtatta.

### III.

E közben a korzó mind elevenebbre vált. A hivatalok, irodák, szalonok, munkatermek, iskolák lenyűgöző rabságából kiszabadult Budapest ott sétáltatta törődöttségét, hiúságát, betegségét, gondját, jó kedvét, valódi és áluraságát, őszinte és takart szegénységét a hosszú Dunaparton. Abban az üde, tiszta, könnyű légáramlatban, mely a Dunával együtt hömpölygött itt végig, a napi robotban vagy semmittevésben ellankadt Budapest, mint csik a vízben, úgy sikamlott alá s föl - azzal a jellemző, budapesti gyorsasággal, mely rohamhoz hasonlít, s mely az andalogva sétáló vidékit szinte megszedíti.

A tőzsde rajokat ereszt ki a Dunapartra. A raj egy-egy ismert börze-alak nyomán sűrög. Alázattal tekintenek a kicsinyek a nagyra, a kit úgy követnek, mint egy elsőrendű ragadozót az apró sakálok, a kik beérik az elejtendő préda hulladékával is. A hausse- és baisse- királyok közül többen észreveszik a lap-olvasást mimelő Bacsót, elfogják egy tekintetét és megsüvegelik. A pákozdi Schwarz, a kit legtöbb sakál követ, oda is megy hozzá és, mint újdonsült államtitkárt, nagy demonstrációval meg is gratulálja. A mit Bacsó olyan hidegen köszön meg, hogy pákozdi Schwarz visszavonul nyomban sakáljai közé.

Képviselők sietnek a pártklubok felé. Az államtitkár a sűrű köszöntések elől lapja mögé buvik. Szeretne már menni a terrászról. Nagyon szem előtt van... Egy képviselő-csoport, Bacsó pártjabeli, arról vitatkozik, hogy nem inkompatibilis-e az államtitkári ranggal: kávéház előtt, utcán olvasni ujságot. Senki sem tud precedens-esetet. Sokalják az államtitkár demokrataságát. Egy hosszú sörényű, fürgé, vén legény, a jobboldal öreg «csatamén»-je, éles orrhangon vágja ketté a vitát:

- Hát Cavour! Az sem volt épen kismiska. És egy füstös olasz kávéházban tárgyalt miniszter korában olyan kérdéseket, a mik egész Európát megmozgatták akkor...

A szomszéd asztal ezalatt teletömte magát. A vidám csámcsogást a jóllakottság lusta egyhangúsága követte. Az emésztés boldog melanchóliája fogta el a kompániát. Csak a Jani sóhajtozott nagy keservesen, a miért nem tud még többet is enni, mikor annyi van még... Bacsó, hogy lelkiismeretesen betöltse az elvállalt gyámságot, át-átszolt hozzájuk, hogy bizalmat keltsen és evésre bátorítson. De az apró vadak konokul hallgattak. A süteményt megették, de társalgásba nem bocsátkoztak. Az ő beszélő szájuk a Pepi nénjük volt...

A mint a plébánia-templom órája elverte a hatot, Bacsó azt hitte, hogy nem jól számlálta meg az ütések. A zsebórája mutatta, hogy nem rosszul számlált. Az elkésett megfelelő sietséggel kapott botja után, de gondviseltjeit látva, hirtelen vállat vont, mint a ki valami nem kedves felelősségen nagy-hirtelen túlteszi magát. Úgy látszott, mintha megnyugtatót találna abban, hogy ő le van kötve, hogy nem mozdulhat el, hogy alkalma és oka van elkésni valahonnan.

Szinte koránlotta, mikor Pepi, a sietéstől zilálva, kivörösödve visszatért. Bacsónak úgy tetszett, mintha a gyermek kerülné az ő tekintetét. Keveset szólt és különös, elváltozott hangon, mintha a szájában valamit tartana. Pofácskájának egyik oldala úgy kidomborult, mintha valamit rejtegetne ottan. Csak mikor összeszedte gyámoltjait s felnyalábolta a legkisebbet; akkor, a hálálkodás, a búcsú-perczében nézett föl ismét a jólelkű idegenre. És a mint a halvány, szomorú, kis száj felmosolygott Bacsóra, az apró fogak fehérségéből egy darab üresség feketéllett ki: kiütött fogak pusztá helye... Akkor vette észre Bacsó, hogy a gyerek képe ütéstől feldagadt. A kis gondviselést összeverte rútul a «beteg» apa ökle.

Föllázítva e baromi durvaságtól, szinte megszeretve ezt a némán tűrő, anyagondtól megviselt, boldogtalan kis jószágot - mondani akart neki valamit... A kis fiahordó azonban szinte szaladva vitte tova népségét s a korzó sötétebb helyein szájsebének szivárgó vérét köpte az aszfaltra, igazi véres nyomokat hagyva maga után egész a József-városig.

## IV.

Bacsó Kanuttal életében először történt meg, hogy nem volt ura adott szavának. Azt írta, hogy öt órákor *ott* lesz és ime már hat óra és ő még mindig nincs *ott*. Talán el sem is kellene már menni. Jobb mindkettőjükre, ha nem találkoznak. Mit várhatnak ők most már egymástól! Mit mondhatnak egymásnak? Egyik sem mondhat olyat, a mi a másikat ne bántaná, ne sértené. Minek ingereljük, haragítsák egymást! A véletlen nagyon okosan tett, mikor öt abban megakadályozta, hogy olyan könyeket lásson fakadni, a miket ő többé nem törölhet már le... És egy megunt viszony elől menekülő férfi hálátlan közönyével gondolt a nőre, a ki «még csak egyszer» kérte, nem: könyörögte őt magához.

És arrafelé indult mégis, lefelé a korzón. Ösztöne, okoskodása, érzése - mind ellene mondott, hogy arrafelé menjen; de az adott szó erkölcsi kényszere erősebb volt azoknál. Elmegy, ha már megígérte. Az, hogy megkérte az időt: olyan pillanatban, a milyen reá vár, hamar feledve lesz. De hátha meg se késte! Talán nem ötre, hanem hatra szól a «még csak egyszer». Nem emlékszik tisztán. A szenvedélyes szerető éles emlékező, a kihűlt nem akar, nem tud emlékezni. Eszébe jutott, hogy a levél ott van a zsebében. Befordult egy sikátorba, a hol a lámpákat már gyújtogatni kezdték, kivette a levelet s egy lámpa alatt átfutotta:

*«Jól van, legyen hát úgy, amint... még csak egyszer... egy szót akarok még önnek... aztán hagyjon el... ön most már nagy ember... közönséges asszony, a ki méltatlan önhöz... Belátom... oh, de ne így... én is szerencsét akarok kívánni... jöjjön... akarom, kérem, könyörgöm... hogy ha nem jön: megölt... egyedül vagyok öt órákor...»*

Tehát mégis csak elkésett. Eh, hisz ez a legkissebb baj az egész dologban!... Széttépte a levelet. A papír, melyre Budapest legszenvedélyesebb, legbohóbb és legkülöncebb szép asszonya harag- és fájdalomban síró szemekkel, az utolsó kártyát kiadó, vesztő játékos reszkető ujjával írta szerelme végszavát, széthullott az utcaporba - szemétnek, elhasznált hirlapok darabjai, a dunaparti kofák széttéptett lutri-reskontói, utca sarkokról levált plakátok rongyai közé... Nincs nagyobb vandál, mint a szerető, mikor már nem szeret!...

Bacsó Kanut alig vette észre a levél első elolvasásakor ezt a fenyegető frázist: «hogy ha nem jön: megölt!» ... A mint közeledett a Wollner-ház felé: ez a négy szó folyton ingerelte. Gyűlölte a melodramai szavakat. Izetlennek találta, hogy azzal a frázissal akarnak rá hatni, a mivel egy érzelgős varróleány próbálkozik meghatni csapodár kereskedősegédjét. Mintha olyan könnyű lenne valakit, kivált egy nőt *megölni*... A fagyos, néma, komor udvarlót, a homok-órás gavallért, gyakran hívják a nők halálos ölelésre, hogy féltékenynyé tegyék szeretőiket. Csak hívják, de nem engedik egészen magukhoz. Nem szeretik az olyan hideg *ágyat*, mely soha föl nem melegedik...

Attól tartott, hogy a találkozás hangulata még drámaibb lesz, mint maga a levél. Ennek okvetlenül elejét kell venni. Azzal kezdi majd, hogy elbeszéli a kalandot, a mi miatt késett. A kisdédóvói jelenetnek volt némi naiv humora. Egy jókedvű elbeszélés mindjárt elveszi az utolsó találkozás fanyarkás, rossz ízét. Ismerte asszonyát. Könnyen lehet őt megrikatni, de megnevetetni sem valami nehéz. Ha egyszer nevetni fog, úgy nem találja meg az átmenetet a boudoir-dráma érzelgős hangjához. Akkor tán elmarad a felmondott szerelem bántó, lármás fináléja: a batizba fojtott, csukló zokogás, a pamlagon való arczra-borulások, az utolsó, szenvedélyes, marasztó, tüzelő szembenézések, a beszámíthatlan állapotban tett ígéretek, fogadások felhánytorgatása s azok a faggató kérdések, a mikre nem lehet felelni: Mit vétettem önnek, hogy összezúzza lelkem?... Azt hiszi, talál valakit a földön, a ki jobban tudná önt szeretni, mint én?... Legalább mondja meg, miért hágy el engem?... Bizony, nehéz az ilyen

kérdésekre okosan vagy csak akárhogy is felelni... Bacsó Kanut azzal az elhatározással lépett a Wollner-ház kapuja alá, hogy ilyen és hasonló kérdések fölvetését meg fogja akadályozni.

A kapu alatt egy csomó ember ácsorgott. Házbeli cselédek, utcáról betévedt, kíváncsi idegenek álltak körül egy vén asszonyt, a ki száraz két kezét rémüldözve csapdosta össze, hogy előadása hatását fokozza. Az összedugott fejek azonban hirtelen szétváltak, a csoport szerteugrott, mikor egy fogat sebes hajtásban robogott a kapualjba.

A meghajtott, fuvó lovak a följárónál álltak meg, de Wollner Ádám a kocsiból már előbb kiugrott, daczára sántaságának és félszemének. Egy szemüveges, salonkabátos úr megvárta, míg a megszilajodott két paripa engedett a feszülő gyeplőnek: csak azután hágott le óvatosan a földre. Wollner Ádám a lépcsőhöz rohanva, észrevette Bacsót, hozzámert s egy megrémült ember kínos szelességével kapta el a karját s vitte őt magával.

- Te is tudod már? szólott azon a kellemetlen, mindig rekedt varjúhangon, melynek bakról lekiáltott «gyi te»-it s «hahó»-it olyan jól ismerték a budapesti körutakon. De most a varjúhangra alig hogy ráismerni lehetett, úgy elvette érdekességét valami nagy megindulás, mely a lármás, vidám sportman torkát összeszorította. A félszem, mely nem volt letapasztva fekete selyemmel, nedvesen nézett Bacsó Kanut arczába, kit ez a hang, ez a tekintet egészen megzavart. Nem tudott mit felelni.

- Gyere, nézd meg. Hiszen te voltál a legjobb barátja! És e baljóslatú unszolás közben Wollner Ádám felfelé vont a Kanutot a lépcsőn. A szemüveges úr nyomon követte őket. Wollner lovása legalul haladt. A kapualjban újra összeröfönt népség mind utánuk bámult. Az elbeszéléséből kikököntetett vén banya éneklő hangon nagyot fohászkozott:

- Én istenem, én istenem!... Szegény nagyságos úr!...

Bacsó Kanuton végig futott a hideg. Mi történt? Mért rohannak így? Mi vár rájuk odafenn? Kérdezni akarta Wollnert, de valami a torkát összeszorította... Mint szaggató nyilallás, úgy villant be a fejébe, a mit a könnyelmű asszony levelében olvasott «hogya nem jön: megölt».

Az emelet folyosóján Wollner cselédei elképedten, halványan súgtak-búgtak egymás közt. Urok láttára félreálltak az útból s lesütött pilláik alól lopva, kíváncsian kémlelték a gazda arcját.

## V.

A világos salonban többen voltak együtt. Budapest egy híres orvosa, felöltőjét sem téve le a szertartáskodásra nem alkalmas pillanatban, egy szőnyegajtó közelében állott olyan arczczal és kézemeléssel, mint a ki elbeszél. A kerületi orvos egészen fülléváltan, alázatos érdeklődéssel hallgatta a hírest, a rendőrtanácsos erőszakolt hivatalos egykedvűséggel. Egy gondosan öltözött úr mély bánatot mimelve hajtogatta szépen fésült fejét s az orvosra hallgatva futó pillantást vetett a nagy faltükröbe, egyet-egyet simítva halántékához simán kefélt haján. Fiatalkorú, elegáns nő, kalappal a fején s napernyővel az ölében, a hogy az utcáról felszaladt, karosszékekbe roskadva, zsebkendőjébe temette félarczát s szemeit a kendő felett az elbeszélő orvosra függeszté.

Wollner beléptére az elbeszélés megszakadt. A hirtelen támadt, kínos némaságban a kalapos úrnőnek az orvos előadása alatt elnémult fájdalommal előtérbe lépett s a zsebkendő által tompított zokogás hangja betölté a salont. A férfiak némán, mozdulatlanul, megilletődve álltak helyeiken. Beállott a kínos helyzetekben mindenkit elfogó, megbénító zavar, senki sem tudta, mit tegyen, mit mondjon.

Wollner képe a nősírással görcsösen rándult meg, de a komoly férfiarczok láttára összeszedte magát. Egy pillanatra úgy állt ott a salon közepén, mint a rosszul megtámasztott gerenda, mely el akar dőlni, aztán a híres orvoshoz lépett, megfogta a kezét s oly hangon, melyen az szokott beszélni, a ki a szemén keresztül nem akarván sírni, torkával és nyelvvel kénytelen azt tenni: azt kérdezte tőle, a mit, szegény feje, úgy is tudott pedig:

- Hát vége van? Igaz?

Az orvos csak a fejével intett igenlően s aztán visszatartá Wollnert, ki a szőnyegajtó felé igyekezett.

- Ne menjen most, uram. Most teszik az ágyra.

Wollner megadta magát. Egy magashátú szék volt az ajtó közelében, azt odahúzta egész az ajtóhoz s fáradtan ejtette rá magát. Mozdulatlan pillái alól, kövé vált szemgolyókkal nézte az ajtókárpít aranyos arabeszkjeit. Látszott rajta, hogy nem tudja mit néz. Bacsó Kanut visszamaradt Wollnertől s lehorgasztott fejjel maga elé nézve - úgy állt az ajtó közelében, mint a tolvaj, a ki mögött elzárták a kijárást. Mert már mindent értett. Az a nő nem játszott úgy a szavával, mint a hogy ő játszott azzal az asszonnyal. De hát ki hitte volna, hogy egy *olyan* asszony...! A mit e pillanatban érzett, az megdöbbenés, zavar és sajnálkozás volt, de - különös - abban, a mi elfogta, nem volt sem önvád, sem pedig bűnbánás. Csak akkor érzett lelkiismeretében valami visszást, valami nyomasztót, mikor Wollnerre nézett, erre a fájdalomtól megzavart alakra, a ki őt a karján vezette föl ide, egy nagy szerencsétlenségtől megrendített barát bizalmával csatolva őt magához - a nehéz órában.

Két új alak érkezett. Egy úr - a nejével, a Wollner ház rokonai. Azzal a falánk, hirtelen nézéssel tekintettek körül a salonban, a milyennel a megkésett színházlátogatók szoktak nézni akkor, mikor attól félnek, hogy elszalasztották a főjelenetet. Aztán egyenesen Wollnernek tartottak. Egyik kezét a nő, másikat a férfi ragadta meg s a konvencionális részvét alkalmi közhelyeinek záporával áraszták el:

- Szegény barátom!... Hát csakugyan... Oh, hisz ez borzasztó!... Tegnap még maga volt az élet!... Ki sejtette volna, hogy őt elveszítjük és így veszítjük el!... Rettenetes, rettenetes!...

Wollnert ez a zajos, tolakodó részvét magához téríté. A mint kiszabadítá kezét rokonai kezéből, ismét az orvoshoz fordult:

- Mondja, kérem, sokat szenvedett?... Beszéljen, mondjon valamit. Hiszen én csak annyit tudok, hogy elveszítettem.

A híres ember, ki nem egy családi drámánál volt már meghívott szemtanú, ki látta a fájdalmat minden alakjában, megőrzítő valóságban és theátrális színlelésben: vesébe néző tekintetét, mint a kutaszt a sebbe, úgy mélyeszté Wollner egyetlen szemébe. Látta, hogy ez az ember nem játsza, a mit mutat; látta, hogy ennek a férfinak szíve van s az szenved. A fakultás fejlődése az ő, himezéshez-hámozáshoz nem szokott, kegyetlenül tárgyias nyelvén vigasztalni kezdé.

- Mikor engem hívtak, a vég már közel volt. Nem hiszem, hogy sokat vagy sokáig szenvedett. Az atropin nem kegyetlen. Bár különösen hangzik, de úgy van, hogy az atropin nyomán fellépő konvulzió és delirium víg természetűek. Görcsös vidámságból áll a haldoklás, míg az általános hűdés véget nem vet egyszerre mindennek.

A kerületi orvos egyetértően bólintott fejével a nagynevű kolléga előadásához. A házi orvos, a két nő által közrefogva - suttogva ejtett néhány szót, a mivel a két nőt sírásra fakasztá. Bacsó Kanut érezte helyzetének borzasztóan visszás voltát: menekülni akart innen, de Wollnernek egy rátévedt, bús tekintete odaszegzé helyéhez. A rendőrtanácsos, a ki csak most ismerte föl Bacsóban az államtitkárt, mély meghajlással lépett oda hozzá s az alárendelt hivatalnok sima készségével, a helyszíni jegyzőkönyv referáló hangján, suttogva beszélt, mint találta a boldogtalan asszonyt - himzett, szalmaszín pongyolában, gyomra fölé szorított öklökkel, a pamlag előtt elnyúlva a földön, arcát a szőnyeg bolyhai közé temetve, fogai közt a szőnyeg kiharapott szálaival...

Az ifjú rendőrtanácsos igen meg volt elégedve a referáda hatásával. Egy államtitkár arcának elhalaványodása tanuskodott a mellett, hogy közvetlenséggel tudta visszaadni a tragédia zárójelenetét. Hallani fognak ma erről a hatásról a rendőri hivatalban. Nem mindennap nyílik rá alkalom, hogy az ember, még ha rendőrtanácsos is, államtitkárokat ejtsen sápadt megdöbbenésekbe.

A társaság ez alatt kört képezett Wollner körül. Az arczokon a mutatott és átérzett meghatottság mögül a nehezen fékezett kíváncsiság néma faggatása szólt a ház urához. A ránéző szemek kérdezték, vállalták: Hát te mit tudsz? Mért nem beszélsz? Nem veszed észre, hogy hallgatásod gyanús! Add elő, a mit rejtegetsz előttünk!...

Wollner érezte, hogy felelnie kell valamit a ki nem mondott kérdésekre. Zavart fejében rendezni kezdte a mai nap emlékeit, a mik «ő»-rá vonatkoztak. Aztán a nehezen emlékező ember tétovázó nyelvén mondta el, a mi különös volt e rossz végű nap történetében.

- Egész délelőtt nervózus, szenvedő volt szegény. Az éjszakája is rossz volt neki nagyon. Nem fogadott egész nap és nem ment sehova.

Ideges szemfájása is felujult. Mintha láza lett volna, úgy tüzelt, izzott a szeme. Nem akartam magára hagyni, de ő maga akarta, hogy menjek. Magam készítettem el s küldtem haza a szemvizet, a mit a szembaj ellen korábban rendelt az orvos, de a mit még nem használt. Atropin-víz volt. Én küldöttem neki. A halált küldtem abban... Jó isten! Mit tudtam!... Délben már jobban volt egészen. Csak a szeme égett még mindig. Nem törődött vele. Kötekedő jó kedve volt, szinte kicsapongó. Elvette tőlem a boros poharat s kiitta fenéig. Soh'se tette máskor. Korholni kezdtem, mert attól tartottam, hogy az erős, tüzes bor megárt a szemének. Tette magát, hogy hajt az intésemre. És mikor nem vettem észre, hirtelen még egy poharat kiivott. Nem birt a kedvével. Olyan kedves, olyan bohókás volt, hogy én sem tudtam komoly maradni; együtt nevettük végig az ebédet. A kávénál kikérdezte, hol és hogy töltöm a délutánt s mikor eltávoztam, egész a lépcsőig kísért s bonbons-okat hajigált utánam. Aranyos kedve volt...

Wollner elhallgatott, mintha neheze esnék tovább is beszélni. Abban a nézésben, melylyel a maga elé révedező ember föltekintett hallgatóira, néma esdeklés volt, hogy mentsék fel annak az elmondásától, a mi még hátra van. A ránéző szemek mohó figyelme azonban sürgette, hajtotta: Csak tovább!... Csak tovább!... Még a híres, nagy tudós cinikus, eszes és erősen rezes ábrázatára is palástolatlan érdeklődés ült ki.

Wollner a tűzhelyénél lefolyt tragédia profanizálását látta e tolakodó tudnivágyásban. Ezek az emberek nem tisztelik az ő nagy fájdalmát, hogy így kivallatják... Leejtette fejét s mintha gyűlöletes, kényszerített vallomást tenne, szaggatottan mondott még néhány szót.

- Öt órakor hazajöttem. Dolgom akadt. Idegesnek, felindultnak találtam a nőt. Visszaesett a délelőtti hangulatba. Nem tűrhetett maga mellett senkit. Magára hagytam hát. Áthajtottam Budára, a várba. Mikor egy óra múlva a kaszinóba mentem, akkor jött az orvos utánam a hírrel, hogy végzetes tévedésből Tilda az atropint...

Nem tudta tovább folytatni... szemére nyomta tenyerét s odadőlt a falhoz...

A szőnyegajtó fölnyílt s Wollnerék öreg kulcsárnéja jött ki feltűrt ruhaujjal és dagadt, vörös szemekkel. Azt akarta jelenteni, hogy elvégezték odabenn a dolgot; de a mint urát falnak fektetett fővel maga előtt látta: kötőjével eltakarta arcát és sírásba tört ki.

Wollner a nyitott ajtó küszöbére lépett, de valami visszatartá. Hátrafordult az orvoshoz:

- Megváltozott nagyon?

Az a borzadály mondatta e kérdést vele, mely mindenkit elfog, mikor oda kell lépni egy ágyhoz, melynek párnáján egy fő pihen, a mely olyan jól ismert és mégis annyira ismeretlen - a halál sárga lárvája alatt.

Az orvos annyit mondott, hogy a vonásokon ott van még az utolsó roham görcsös vonaglása. Az arcz később kisimul önmagától.

A társaság követte Wollnert. Csak a két nő maradt vissza a salonban. Nem volt bátorságuk a halott barátné elváltozott arczába nézni. Félve bújtak meg a salon sarokpamlagán s az első rémület leküzdése után suttogva vitatták egymás közt, hogy lehet Bacsó Kanutnak *ilyen* pillanatban *ide* merészkedni. Hisz az egész világ tudja...

## VI.

A szomszédszobában vastag szőnyegek nyelték el a férfileptek zaját. A hálószoa világos üvegajtájáról halvány fénysíkátor vonult végig a kis salonon, melynek csöndjét, a társaság beléptekor, láthatatlan, rejtett alakok riadt mozgása, zavaros neszelése verte föl. Wollnerné madarai, két apró, kedvencz majma fölriadtak a sötét zugokból, a hová elültek. A papagájok lánczaikat rázzák s lármás torokhangon nevéen szólongatják úrnőjüket. A két apró majom sarokból-sarokba menekül. A csúfolódó rigó borzasztó hangokat hallatt: konvulziv kaczagást, sípoló hörgést, a mit egy félórával ezelőtt hallott itt, egy alak szájából, a ki természetellenesen kitágult szemlátákkal, izzó, lángpiros képpel, tántorgott bútortól-bútorhoz, nem tudva meghalni s nem akarva megmentetni, - míg végre tüzes ködtől elborított szemmel, forró agygyal, az életösztön öntudatlan erélyével kapott a csengetyű-zsinórhoz, hogy leszakítsa azt és azzal együtt végigzuhanjon a szőnyegen - megrémítve az apró majmokat, a mik a törpe pálmák legyezőlevelei alá menekülnek és onnan fintorgatják rémüldöző pofáikat a vonagló alakra, a kiben nem ismerik föl gyöngéd, enyelgő kényeztetőjüket.

Wollner kezének nincs annyi ereje, hogy lenyomja a hálószoa kilincsét. Bacsónak kell azt tenni. Nem először teszi, most is szívdobogva, izgatottan, de egészen *máskép*, mint egykor. A keze szinte odafagy a kilincshez attól a hidegségtől, mely végigszalad rajta.

A felnyitott ajtón át kiözönlik az érzeki, erős izgalmatokat kedvelő asszony hálószobájának kábító illata. A szoba mintha lángban úsznék. A selyemkárpit szegfüinek égő pirossága, a bútorok, spanyolfalak tüzes rózsaszíne, az indiai szőnyeg lángoló virági izzani látszottak a kandalló-lámpa intenzív fényében. A forró, szinte perzselő szín ellentmondott a hely rendeltetésének s a kárpit szegfüi, a szőnyegvirágok, ezek a piros lángnyelvek, mintha azt mondták volna, hogy e helyütt nem pihenni, álmodni, hanem fölgyúltni és égni szoktak...

És mégis - ebben a selyemlángok, himzésparazsak, bársonyüszkők által elborított, gyönyörre szánt puha, bájos kemenczében, a hol csak égni lehet, ott volt az érzéketlen, fagyos nyugalom s a mozdulatlan, sötét álm - a pompás, faragott ág közepén, egy lepedő hideg fehérsége alatt...

A fehér szövet alól mereven, élesen adja ki magát a hanyattfekvő alak orra, halántéka, álla, keményen domborúl ki az erős, izmos női mell két halma, kiszögellik az összekulcsolt két kéz s a hosszú keskeny lábfej...

Körülállják az ágyat és senki sem nyúl a fehér takaróhoz, hogy azt fölemelje... Wollner az ág végébe fogódzik és küzd a borzadálylyal, mely visszatartja őt attól, hogy hozzányúljon a letakart holttesthez...

Mikor, jó késő éjszakán, néma kézszorítások, résztvevő szembenézések közt búcsút vesz a társaság a vigasztalan özvegytől, ez karonfogja Kanutot és visszatartja magánál:

- Ne hagyj magamra. Neked itt kell maradnod én velem. Egyedül nem bírom ki...

A mint a társaság odakünn lefelé haladt a szőnyeges, világos lépcsőn, senki sem szólt egy szót sem, de mindenki tudta a szomszédjáról, hogy annak az fő a fejében: Miért tartotta vissza Wollner éppen azt az embert? Mi fog történni ma éjjel e háznál?

Wollner dolgozó-szobájába vezette Kanutot. Mikor elcsendesült a lakosztályban minden s a parancsszóra váró inas is lábujjhegyen visszavonult: az özvegy ember, ki Kanut mellett lehorgasztott fővel, hátra tett kezekkel mérte a szobát, hirtelen megállott s mint a ki önmagát megdöbbsenti a nyelvén levő, súlyos vallomással, saját hangjától megriadva, de elhatározottan így szólott Bacsóhoz:

- Nem bírom tovább. Megfojt, ha el nem mondom. Te tudj meg mindent... *Én öltem meg a feleségemet...* Megöltem egy rágalmozó, idegen levéllel... Igen, én öltem meg. Elmondom. Hallgasd.

## VII.

Feltűnő helyen s a szenzáció-krónika mindent kitaláló kofa-nyelvén hozták másnap a lapok a Wollnérné halálhírét. Azok a lapok, a mik bizonyos röstelkedéssel s csak a verseny kényszerétől nyomva, adtak helyet a kapualjba, házmesterpáholy küszöbére való vénasszonyos pletykának: úgy hozták az esetet, hogy a szép asszony beteges, nervózus izgatottságában elcserélte az orvosságot és atropint ivott csillapító szer helyett.

A szenzációs lapokban ez csak «egyik verzió» volt. Ezenkívül volt még kettő, a mik burkolt kifejezésekben családi drámára célloztak, de nem tudtak valami pozitivitást vegyíteni a képzeletet felizgató, homályos célzások közé. A szenzáció megvolt így is.

Egy képes lap illusztrálva hozta azt, a mire kollegái csak a sorok közt célloztak: egy ugyanazon lapon tette közzé «A megmérgezett bankárné» és «Az új államtitkár» arczképét. Külön szöveg volt mind a két képhez, de a tömeg, mely rendszerint annál ostobább, minél több fejből áll: az ilyen botrány-rébuszok kitalálásában roppant éleseszű s mindjárt kitalálta, mit jelent az egymás mellett hozott két kép.

A kocsis - a fiakker bakkján, a trafikos - a pudli mögött, a rendőr - a poszton, a bankár - a kassza mellett, az úri dáma - a pamtagon, mind-mind egyszerre kitalálták a mint a lapra ránéztek, hogy ez a két kép nem véletlenül került egymás mellé.

Akasztás napján sem csinált jobb vásárt a képes ujság, mint ezzel a két alakkal. Soh'sem voltak olyan előkelő vásárlói. Szobalányok, bérruhás szolgák, házmesterek vásárolták - az uraságok számára.

Még a képviselőházba is bekerült egy példány. Egy darabig csak a folyosón keringett, egyszer aztán becsempészte magát az ülésterem padsorai közé.

A szélsőbal vezére, Apostol Máté, ez a nagy ideálista, a veszendő erkölcsök térítője, a magyar Ninive Jónása (a ki azonban nem húzza meg magát a töklevel alá) megbotránkozó kézmozdulattal hárította el magától az odakinált szenzáció-lapot. Az ő keze még nem érintett erkölcstelen lapot.

Hanem a visszautasított lap homlokzatán az a két arczkép mégis megzavarta. Hiába függeszté szenvedélytelen, fölényes tekintetét a huszonegyes bizottság előadójának ékesen szóló szájára; egy szót sem hallott többé az egész beszédből.

Önvádhoz hasonló érzés nyilalt a lelkébe - a gondolatra, hogy ő tudott arról a viszonyról, melyet a lap ily gonoszúl állít pellengérre; tudott róla, mint mindenről, a mi arra az emberre vonatkozik, a kinek tíz éven át volt a nevelője s a kit magános, zárkózott, hidegnek látszó lelke egész, titkolt melegségével szeretett.

Tudott a viszonyról, de nem értette ezt a hirtelen és oly tragikus véget. A rossz soha sem végződhetik jól, gondolta magában s a növendékére féltékeny nevelő részrehajló megnyugvásával gondolt rá, hogy ennek a rossznak, mely őt annyiszor bántotta, akárhogy is, de egyszer vége van. A bűnért valakinek bűnhődnie kellett. A nemezis az asszonyt büntette. Bizonyára azért, mert a bűnösebb az volt.

Aztán arra gondolt, hogy a másiknak, a kisebb bűnösnek sem igen lehet ma valami jó napja. Ismerte emberét, tudta, hogy akármint történt is e katasztrófa: a bűntárs e pillanatban nyomorultan szenved. Régen nem szerette már ő azt az asszonyt, de hogy így látta őt elveszni, ez bizonyára őt is lesujtotta.

Szegény fiú! Bizonyára hiányát érzi valakinek, a kihez egy szót szólhasson s a kitől egy jó szót halljon... És a hatvanéves öreg ember egész apai megindulással gondolt negyvenéves növendékére, az ellenzék pártvezére az államtitkára. Fölkerekedett, ott hagyta a pártot s elment fölkeresni Bacsó Kanutot - nagy trémába hagyva hátra a huszonegyes bizottság előadóját, ki legfigyelmesebb hallgatóját váratlanul elvesztvén - zavarba jött, hogy kihez intézze szavait.

Apostol, várakozása ellenére, a buffetben, sonka-reggeli és budai vörös mellett találta Kanutot. Azt hitte, valamelyik magánosabb terem zugában búskodik lehorgasztott fővel és bünbánó arczczal. A helyett itt találja fehér abrosz mellett, egy jó étvágyú ember elevenségével, egy igazi úr könnyű kecsességével dolgozva késsel, villával a piros, ízes hússzeleten.

Éppen akkor készült el az utolsó falattal, mikor Apostol odalépett hozzá.

- Te is gratulálni jöttél?

Az államtitkár az abrosz fölött mindkét kezét odanyújtá Apostolnak s fényes, aranybarna szemeivel fölmosolygott a nagy emberre.

- Hogy szerencsédet lelkemből kívánom, azt te úgy is tudod. Nem gratulálni jöttem. Az ülés elején halványnak, levertnek láttalak. A pártod vehemensül éljenzett, a mikor beléptél. A te sápadt kedvetlenséged sehogy sem illett ehez a pillanathoz. Az új államtitkárok nem ilyen képpel tartják a házba bevonulásukat. Mi bajod?

Apostol markáns, száraz vonásait jóságos szeretet lágyította meg, a mint ebbe az utolsó két szóba befoglalta gyöngéd aggodalmát.

Bacsó a tányérjára nézett, tettetett vidámsága, mint valami kioldódzott lárva, leesett arczáról. Elfogódottan szólt:

- Hiszen tudod.

- Az asszony?

- Az.

Mindketten körülnéztek, hogy nem hallgatja-e őket valaki. Aztán az ellenzék vezérének kiélezett, szürke tekintete, mely kardpengeként szokta keresni a kormány lelkiismeretének elevenét a politika bivalybőr-pánczélán keresztül: az idősebb testvér bizalmasságával nézte hosszan az államtitkárt.

- Van valami mondani valód?

A nevelő vallató szeretete szólott e kérdésben.

- A te számodra van.

A tanítvány megnyiladozó lelkének kikivánczoló gyónása mondotta e feleletet.

- Akkor menjünk innen. A pártkullancsok itt hamar rád találnak.

De hasztalan keresett Apostol egy olyan zugot a házban, a hol Kanuttal négyszemközt lehessen: a pártkullancsok raja nyomukban volt mindig. Abban állapodtak meg, hogy ülés után együtt távoznak el.

Az ülés úgy is végét járta. A ház élő lelkiismerete, Apostol, az utolsó tárgynál hallatta meg hangját, mely egészen más volt most, mint az imént a buffetben: velőkbe metszően éles, mint a bonczoló és izgató, harsány, mint a tárogató-síp.

Az államtitkár, ki miniszterének csontos, széles válla mögött hallgatta Apostolt, e nyílveesszők gyanánt szerte pattogó, aczélos hangok hallatára, azt az észrevételt tette magában, hogy ebben a komoly, szikár, kemény aggastyánban valójában két ember lakozik: - egyik - a jó, öreg Mentor, a ki észreveszi tanítványa arcán a felhőt s elmegy hozzá, hogy megvigasztalja, a másik - a modern, az alkotmányos Cenzor Cáto, a ki a felelősség súlyos, éles pallosát félelmesen suhogtatja a miniszterek feje fölött s magatartásának kegyetlen határozottságával szinte félelmet kelt.

## VIII.

Ülés után Apostol és Bacsó a házból együtt távoztak. Kanut elbocsátotta fogatát, melynek lovait a lóismerő képviselők erősen szemügyre vették s hozzá mindjárt föl is becsülték. Abban állapotok meg, hogy a püspök kitett magáért s az ajándék, a mivel unokaöcscsét, az államtitkárt kineveztetése napján lepte volt meg, megér testvérek közt is hatezer forintot.

Apostol és Bacsó kiváltak a házból kiözönlő képviselők tömegéből s átsaptak a muzeum kertjébe. Pár perczig némán haladtak egymás mellett a kavicsos úton. A kert kiütköző pázsitján, mely olyan volt, mint a finom, zöld pehely, a leveledző cserjéken, a virágrügyeiket kipattantott fákon a tavasz verőfénye ömlött el. A levegő üvegházi melegsége a tarka, világos napernyők, ragyogó czilinderek egész özönét csalta a kert ösvényeire, a krajczáros, fehér lóczákra.

A kertet újból birtokba vették a rendes látogatók: a gouvernante-ok, a színésziskola suhanc-kisasszonyai, a kávéházak faczér Hébéi, a muzeum mögötti arisztokrata-negyed francia, német, angol s csak elvétve magyar bonne-jai. E különböző foglalkozású, de egyformán alárendelt s szegénységét jókedvvel, kaczer kalapokkal palástoló kompániának is megvolt a maga társadalmi hierarchiája: a gouvernante nem ült egy padra a kávéház pénztáros-kisasszonyával, a konzervatoriumbeli Rembrandt-kalap távol tartotta magát a gyerekorrok törölgetésének alacsony mesterségét űző bonne-tól. Csak abban az egyben egyeztek volt meg mindnyájan, hogy egyformán féltek a tavaszi szeplőtől s egyképen kaczerkodtak a budapesti ifjúság egy-egy szépen fésült, válogatott csoportjával, mely ma tartotta első tavaszi szemléjét a muzeum-kerti szépségek fölött.

- Ez nem az a hely, a hol az ember kibeszélje magát. Ezt az észrevételt Bacsó Kanut tette, nem találván egy csöndesebb zugot az ifjúság gondtalan semmiskedésétől, léhaságában is kedves, ürességében is zengzetes kaczerjától visszhangzó kertben.

- Igazad van. Ez a kert ma rakonczátlanabb még a tisztelt háznál is. Menjünk be a muzeumi képcsarnokba. Ott senki sem háborgat. Ha egyedül akarok lenni, hogy egy kissé összeszedjem magam: a képtárba menekülök. A házban, otthon, a klubban örökösen zaklat a párt. Nincs egy nyugodt perczem. A képtár az én pihenőm. Órahosszant elbolyonghatok ott és nem háborít soha senki.

Fölmentek a képtárba. A folyosón a muzeum egy tisztviselőjével találkoztak, a ki egy lábátörött, apró bálványistent vitt a karjai közt - gyöngéd, dajkaszeretettel, mint valami szendergő, csecsszopó kisdedet. A bálványcipelő fiatal ember maga is szinte sóbálványnya váltan nézett a két, ismert alak után. Nem volt szokva ahhoz, hogy képviselőket párosával lásson a képtárhoz vezető folyosón. Ritka madár itt a képviselő! A legutóbbi képtár-vita alatt váratlanul kiderült, hogy a képviselők tíz százaléka azt sem tudja, hogy a képtár emeleten van-e avagy a földszinten?

A képtár, mint rendesen, üres volt. Öt, hat vidéki, kékkaputos, nagycsizmás látogató verődött össze csoporttá az első nagy terem fala mellett. A csoport élén az egyetem elsőéves hallgatója ágált. A fiatal kalauz műértő képpel, lendületes mozdulatokkal járt faluja élén - elkápráztatva az egyszerű, jámbor füleket a hirlapok képtárreferádáiból szajkó módra betanult műfrázisokkal, közhelyekkel.

A két úr elhaladt a csoport mellett s a hollandi osztályban kezdtek körülnézdelődni az olyan emberek szórakozott figyelmével, kiknek egyéb dolguk lenne itt, mint Ruysdael csárdáiban, Querfurt katonaéleteiben, Molenaer parasztjaiban gyönyörködni... csak azt nem tudják, hogy fogjanak hozzá.

Apostol hirtelen elfordult a holland humor egyik nehézkes alkotásától s a közepébe vágott annak, a mi őt és Kanutot idehozta e csöndes helyre:

- Most már kimondom. Kezdetől fogva bántott a dolgod - azzal az asszonynyal. De hát mit tehettem! Az erkölcsjavítás hálátlan munkája fejében elég gúnyt kell úgy is elszenvednem. Ma semmi sem olyan komikus, mint erkölcsösnek lenni. Attól tartottam, hogy ha szólok neked: elvadítlak magamtól. Az olyan embert, ki moralista hirbe jött, a bélpoklosnál is jobban kerülök ma.

Apostol észrevette, hogy fölhevülése az erkölcsmemesítő egyesület közgyűlésének szónoki stíljára felé ragadja: egyszerre ráütött a szeg fejére.

- Nem akartalak én agyon moralizálni, csak az észszerűség, az erkölcstelen, a *pogány* észszerűség tanácsát ismételni: őrizkedjél az olyan nőtől, a ki, míg fiatal volt, csak szeretkezett és csak mikor vénül, akkor kezd szeretni. A késő szenvedély nem melegít, hanem csak éget. Olyan ez, mint mikor ősszel tüzet fog a tarló: hamuvá égeti a késői virágot.

Bacsó Kanut nem válaszolt mindjárt. Érezte Apostol Máté szavainak igazságát, de férfiúi hiuságát sértette, hogy az öreg vénülni kezdő nőnek rajzolta szenvedélye volt tárgyát. Pedig hát, mi tagadás, volt biz elég ősz szál abban a göndör, kurta hajban. De még is...

Kedvetlenül válaszolt:

- Mit tudtam én, hogy hova fog ez vezetni! Szórakozni, nevetni, a fölösleg időt jól tölteni mentem én el hozzá. Salonja fel volt kapva. A társaság áramlata, a melylyel én is úszom, belevitt e salonba. A sok kopár, egyhangú, szintelen budapesti kaszt-salon közt ez egy valóságos oázis-salon volt: pezsgő, tarka, eleven, kevés ceremóniával, sok szellemmel, mérsékelt előkelőséggel, pazar vidámsággal. Nem tagadom, jól éreztem magam ebben a nyílt, jókedvű salonban. Ugy találtam, hogy ez a nő, az ő kurta hajával, cigarettjeivel, a párisi quartier latin-beli, de mégis delikát, madárvígságával - egy igen kedves, jóízű czimbora. Ő maga sem akart egyébként látszani. Te bizonyynyal husz perczig sem tudtál volna elülni e zajos, bohókás s korához képest még mindig menyecskének mondható nő mellett. De hát mi, többiek nem olyan anyagból valók vagyunk, mint te. Te valóságos szent vagy ebben a mi pogány világunkban.

- Könnyű ti köztetek szent hírébe jutni. A hol mindenki mindennap egész litániát keresztül vétkezik: ott a magamfajta, szerényebb bűnöst kanonizálják.

- Hagyd el. Te szent lettél volna az askéták között is. És nem te rajtad mult, hogy engem is nem azzal neveltél. De a vérem: a Bacsó-vér nem vette be. A Bacsó-vér, melytől minden Bacsó meg van ittasodva. A saját vérünk tüze úgy száll a fejünkbe, mint az erős vörös bornak gőze. Minden Bacsó többé-kevésbé mámoros és a mit tesz, azt szenvedélylyel, szinte dühvel teszi. Az én vérem odavisz, a hol mulatnak, nevetnek. Szeretem a munkát s nem tudnék élni - a nélkül, hogy ne dolgozzam. De meg kellene halnom, hogy ha nem volna alkalmam nevetni.

- Pedig az élet komoly, nagyon komoly. Kevés ok van itt a nevetésre.

Apostol e stoikus felsőhajtása nem zökkentette ki Kanutot az elbeszélő hangulatból.

- Az az enyelgő, tréfás pajtáskodás, mely engem a nőhöz kötött: egy kettesben töltött óra megszokott, könnyű izgalmai közt - egész váratlanul, nem akarva, hogy úgy mondjam, orozva hozott mindkettőnköt olyan helyzetbe, melyből önvád s szemrehányás között ocsúdtunk föl

mindaketten. Akkor azt hittem, hogy e pillanatnyi megfélelkezés, melynek cigarettapapírlángként ellobbanó gyönyöre sem keresve, sem kínálva nem volt: lehetetlenné tesz bennünket egymásra nézve. Ugy gondoltam, hogy pajtáskodni *ezután* - nem lehet; másfajta viszonyra pedig egyikünk sincs hangolva. Csalódtam. Ő, a ki egy percre enyém lett, noha nem vágytam birni s a ki átadta magát, bár maga sem tudta, miért, hogyan: ő, e kaland óta, melybe úgy estünk belé, mint a mezőn szaladgáló gyerekek az észre nem vett gödörbe: *akarta* a viszonyt. És én - *nem tudtam* nem akarni...

Az egyetemi hallgató, az ő, ájtatos képpel kullogó faluját bekalauzolván a hollandi terembe - itt egyszerre felismerte Apostolt és Bacsót. A festett vásznak színeitől káprázó s a fölfelénézésben kifáradt-nyakszirtú falusiak, a mint megtudták e két ember kilétét: nem akartak többé fal felé fordulni. Ez a két, élő, mozgó, földön járó nagyság jobban imponált nekik, mint földijöknek, a jogásznak, «halhatatlan mester»-ei, a kikkel már úgy is torkig voltak. A két férfi észrevette, hogy bámulják őket; átmentek a harmadik terembe. A falu tátott szájjal kíváncsiskodott utánuk és sehogy sem tudta megérteni, hogy a szélsőbal vezére, a *tigrisek királya*, mint adhatja magát össze egy kikiáltott, híres pecsovicscsal. A vége mégis az lesz ennek a természetellenes barátkozásnak - gondolták magukban - hogy a kemény kurucz egyszer csak falhoz szorítja a nagy mamelukot. Ott akartak lenni ennél a pillanatnál. A nagy patkós csizmák óvatosan somfordáltak a két nagy ember nyomába messziről.

Bacsó, mialatt a franczia-iskola képei előtt megálltak, tovább folytatta az elbeszélést.

- Mondom neked és elhiheted, hogy menekülni akartam e viszonyból, mely részemről, nem volt sem őszinte, sem óhajtott. Minden találkozás után éreztem, hogy véget kell vetni ez oktan helyzetnek. Akkor - az a boldogtalan asszony, mindent félretéve, elkezdett üldözni. Hogy a hajsza feltünővé ne váljék s ne jöjjünk mindketten nevetséges helyzetbe: visszatértem hozzá. Akkor láttam, hogy a játék sokkal komolyabb, mint hittem: úgy fogadott magánál, akár egy istent. Leborult előttem s a térdemet átkarolva sirva nevetett föl hozzám. Ez nagyon sok volt, mert nem volt játék. Láttam, éreztem, hogy ez már nem szerelmi komédia, hanem egy dráma kezdete. Nem szabad, hogy ez tovább fejlődjék, gondoltam hidegen. Igen komoly, nagyon elszánt lettem. Megmondtam neki, hogy - nem szeretem, hogy csak szemrehányást tehettek magamnak mindazért, a mi köztünk történt. Jéghideg okossággal, kinos őszinteséggel beszéltem. Mintha megdermedt volna, úgy hallgatott rám. Ez a szótlan összehullás az akaratlanul is megalázó szavak súlya alatt megindított - jobban, mint akármi. Arról kezdtem beszélni, hogy igyekezzünk mindketten visszanyerni nyugalunkat... Ekkor szavamba vágott: «Nyugalom. Ez az, a mi ér valamit. Igaz. A tanács jobb, mint az adója!» Ezt mondta és aztán kiutasított: «Menjen uram, keresse nyugalját. Én már megtaláltam.» Olyan gunyosan, metszően mondotta, hogy egészen nyugodtan távoztam. Azt hittem, meggyűlött.

Másnap... másnap megmérgezte magát. A morfin azonban kevés volt. Kigyógyították. Elhitette mindenki vel, hogy csillapítóul vette be a morfint s az adagot eltéveszté. Mikor kigyógyult, Wollner maga vitt el hozzá. Ugy fogadott, mint a ki mindent feledett. Nyoma sem volt szemében azoknak a titkos, emésztő tekinteteknek, a mikkel azelőtt a társaságban annyiszor megzavart.

Addig tartott csak, míg egyszer magunkra nem maradtunk. Akkor rám vetette régi tekintetét, azután magát is, hogy szinte megfojtott. Minden szavára emlékszem, a mit akkor mondott: «Megfogadtam a tanácsot: kerestem a nyugalmat. Nem tudtam megtalálni. Most már nem kell nyugalom; te kellesz. Szenvedtem érted: jogom van hozzád. Vigyázz, ha még egyszer nyugalomra küldesz, én még egyszer szót fogadok. De ha halni indulok ismét, nem egyedül megyek: magammal foglak vinni» ... És vérszívó csókja ott égett már rajtam. A vér hulláma elborított bennünket...

Apostol maga elé nézve monologizált.

- A vér, mindig csak a vér! A vér az oka mindennek. A vér! Mintha ki lenne mentve minden, ha a vére apellálnak!... Ennek is volt vére (és rámutatott «Szent-Antal megkísértésé»-re) és mégis ellenállott. A szeges szijostor, hej, elkelve most is.

- Hagyd el. Elég korbácsütés volt nekem a folytonos önszemrehányás. A viszony pedig kezdett nyilvánvaló lenni. Ő, mintha elvesztette volna okos, tiszta fejét: hibákat, ügyetlenségeket követett el rendre. Elárult mindent. A társaság, mely a vétkeket elnézte: a hiba és ügyetlenség iránt nem ismert kiméletet. Mi a világ nyelvére kerültünk. A férj volt az egyetlen, a ki se nem látott, se nem hallott semmit. Üzeneteket, meghívásokat adott át a felesége részéről. A férj küldött találkozásra a feleségéhez. Vakabb, süketebb volt, mint a férjek rendesen. Az asszony ezzel merészen visszaélt. Szinte úgy jött ez, mintha akarná, hogy a férfi vakszeme egyszer mégis lásson... Tudod, nem vagyok gyáva ember, de a veszélynek ez az oktan kisértése bántott. Örültség lett volna agyonlővetni magamat vagy agyonlőni egy embert - egy viszony miatt, melyből szerettem volna szabadulni és pedig nemcsak azért, hogy érzéseim nyugalma, szabadságát visszanyerjem. Akkor már szerettem egy nőt, egy nőt, a kit úgy szántam magamnak - mint jövődöbeli feleségemet.

Apostol, a ki mindeddig nem nézett Bacsóra, mintegy attól tartva, hogy a vallomásban foglaltak iránt kimutatott megvetéséből valami átmegy a tekintetbe is, a mivel vallomást tevő tanítványát nézi: most egyszerre fölcúszott az erkölcsi ember haragos közönyéből s oda fordult Kanuthoz.

- És ki az?... Ebben a hangban volt még valami abból a hidegségből, a mibe közbeszólásait behűtötte az imént. Nem egészen bizott a tanítvány választásában. Tartott tőle, hogy - ez is a vér dolga.

- Bacsó Veron.

Kanut arcza, mely az elbeszélés alatt ideges, feszült, nyugtalan volt: meglágyult és kiengedett, mintha e név kiejtésével valami édes, jó érzés járt volna.

- Ah! Tehát az atyafiságból!

Fanyar, majdnem gúnyos volt az Apostol hangja. Ismerte a familiát. Kanutot kivéve, a család egy tagja felől sem volt valami nagy véleménynyel.

- Rokon, az igaz, hanem távoli: a kálvinista ágból.

- A kálvinista ágból csak az öreg Bacsó Péter ismerősöm.

- Veron az ő leánya.

- A tanítónő?

- Az volt. Most hugom mellett van. A télen ő kísérte Esztikét a délvidékre.

- Hallottam a lányról. Rosszabb hírű apának nem volt soha jobb hírű leánya... Nagyon szereted?

- Szeretem.

Az öreg mentor annyi roszt látott már életében, hogy - bár nagyra értékelte az önzetlen szerelmet, nehezen hitt benne. Gyanakodni kezdett.

- Mondd meg őszintén, nem vagy vele kénytelen, hogy ezt a leányt, a ki nálad lakott, elvedd feleségül?... És Apostol, a hetven esztendő, szűzies, vén gyerek elpirult attól, a mit ezzel mondott.

- Nincs semmi kényszerítő ok. Ő tiszta és én szeretem.

- Jól van, Kanut. A kit szeretünk s a ki méltó arra, hogy szeressük: vegyük azt el feleségül. Ez az igazi észházaság. Okosan teszed, hogy házasságban nem összeköttetést, pénzt, befolyást keressz, hanem feleséget. Igazi férfi az, a ki csak egy dolgot köszön az asszonynak: a megosztott szerelmet.

Apostol még igazibb férfi volt: ő semmit sem köszönt a nőnek. Agglegény volt. De azért, vagy talán épen azért az igazi jó nőt senki sem tudta nála jobban értékelni...

A falu nehéz csizmái e közben nyomon érték a haza két nagy fiát. Már nemcsak szemmel csodálták őket, de füllel is kémlelték - azzal a naiv szemtelenséggel, mely nem tudja, hogy tolakodik. A nagyság átka beüzte a két férfit a legutolsó terembe. Ott ismét magukra voltak. Kanut elmondta ott, a mi még a lelkét nyomta: a megunt viszony katasztrófáját.

... Wollneréktől kezdett kimaradni. A lassú elhanyagolás, azt hitte, jobban célhoz vezet, mint a hirtelen szakítás. Az asszonyszív olyan, mint az üveg, ha hirtelen akarják lehűteni: könnyen megpattan; ha lassan hűl ki: nem egy könnyen törik. Egy nagyon hosszú kimaradás után - még csak egyszer hívta magához az asszony. Ugy hívta, hogy el kellett mennie. Akkor valami közbejött.

Elbeszélte kalandját a Duna-parton az utczagyerekekkel. E miatt megkésett. Mikor odaért: halva volt az asszony. Megölte az atropin - és a saját zavart lelke mérge, haragja - a felett, hogy azt a drámát, melyet ez utolsó találkozásra kitervelt és előkészített: a véletlen megakadályozta.

A boldogtalan *akarta*, de *másképp* a katasztrófát. Elváltotatott írással levelet írt Wollnernek. A levélben az volt, hogy ne menjen Wollner haza az nap öt órákor, ha nem akarja, hogy hivatlan vendégnek tekintsék a felesége hálósobájában. Wollner nem ismerte föl az írást; ő, Kanut, a kinek a férj megmutatta, fölismerte a saját levélpapírját, melynek másik, leszakított lapjára ő írt az asszonynak. Ez a levél volt a kanócz, a melynek föl kellett volna robbantania a boudoir-aknat, a mit a szenvedélyes, bosszuálló asszony hármójuknak ázott. Katasztrófát akart vagy botrányt. Katasztrófát, a mibe elveszszen ő is, de nem egyedül, vagy botrányt, a melyben a férj megutálja, megvesse s odadobja őt a szerető karjába.

Wollner, a ki a levéllel hazament, az asszonyt egyedül találta. Hazament, mert a levél égette a zsebét. Hazament, hogy egy, mint mondá, ostoba és aljas titok terhét lerázza magáról. Megmutatta a levelet nejének, még bocsánatot is kért, hogy ilyen nyomorult, rágalmozó orvтамadás ellen nem tudja őt megvédeni... Az asszony, mondja Wollner, sárga lett a felindulástól, de nem szólott egy szót sem, csak beburkolózott selyemburnuszába, lefeküdt és kérte, hogy hagyja őt magára.

Wollner szót fogadott. Azt mondja, meg akarta előbb csókolni az asszony homlokát, mint szokta rendszeren, ha hazulról elmegy. A nő elkapta fejét és indulatos, sértő szavakba tört ki. Wollner a levél okozta idegességnek, méltatlankodásnak tudta be a kitörést. Bánta, hogy a levélről csak egy szót is szólott. Magával elégtelenül hagyta el lakását.

Hogy aztán mi történt, azt senki sem tudja.

A szerencsétlen asszonyt holtan találták a szobája szőnyegén...

Bacsó elhallgatott. Hallgattak mindaketten. Kanut halvány volt azoktól az emlékektől, a miket hosszú, benső vallomásában felidézett. Apostol a szenvedély vad, örült játékaik fölött elgondolkozva, egy bölcsész hideg nyugalmaival bólintott a fejével:

- Úgy van. Ahol a sors kimondja az utolsó szót, ott hallgasson el minden. A te regényed véget ért, rossz véget ért, de még rosszabbat is érhetett volna. Szót se róla többé!... Ne legyen több regényed. A fejed szürkül, nem vagy többé regényhős. De férjnek beválsz. Akárhogy vinne is

a véred, ne hagyd többé magad odavitetni, a hol az életet és az érzéseket nagyon is könnyen veszik. Eredj te oda, a hol erősen dolgoznak, mélyen szeretnek s nyugodtan boldogulnak. Dolgozzál, szeress és boldogulj. Ismerlek, te értesz ezekhez. Tudom, mit ér a szived, mit ér az erőd, mit ér az agyad. De még sem bizom egészen benned mindaddig, míg egy olyan asszonyt nem látok oldaladnál, a ki több, mint szerető, de sőt több, mint házastárs is, - több, mint gyermekeid megszülője, szoptatója. Az kell neked, hogy a feleséged lényed értékes érmének másik lapja legyen, a ki veled egyesülve, a tökéletesség hiányzó része gyanánt foglalja el mivoltodban azt, a mi most benned tökéletlenség, a kinek szerelme fölrjen mindazzal, a mi becses benned s a ki annyit adjon neked, a mennyit kap tőled.

Szertartásos, de melegségtől átjárt volt az Apostol hangja, a mint tiszta, erős eszén át így megszólaltatta gyöngéd, ragaszkodó lelkét. Aztán hirtelen átcsapott vidámabb tónusba.

- És akkor, mikor egy ilyen nőnek bekötöd a fejét: rólam meg ne feledkezzél. Ott akarok lenni. Én leszek a kikérő násznagyod.

Bacsó huszonnégy óra óta most mosolygott először lelkéből.

- Kezet rá.

Apostol felcsapott.

A falu, mely ismét rajtaütött a két, rejtőző, bujkáló nagyságon, látta ezt a csattanó kézfogást. Egy kissé elképedt a parolázáson. Ni, az árgyelusát! Már megint egy fuzió. Hát már a szélső-ből is!... De a megrökönyödésnek az lett a vége mégis, hogy a falu egy lelkes követválasztási éljen-t bömbölt az új fuzióhoz, a miből semmit sem értett ugyan, de a mely, hogy hogy nem, megnyerte tetszését.

A képtárörző invalidusok ijedt képpel sántikáltak elő a szokatlan lármára... A két nagy ember, az oktan tünetetéstől megriasztva, sietve párolgott el a fenséges nép bámulása elől.

## IX.

- Jól van, ha nem jön a nagymama, akkor nem megy senki. Maradjunk hát itthon!

Az egész asztal helyest mondott reá. Esztike, a közérzület tolmácsa, az erélyes tónusból, melyen a döntő jelszót megadta, átsapott a panaszosba. A sírhatnám hang, a finom kis arcz csinált rezignációja kedves, bohókás ellentétben állott az áll s a két piros orcza nevető gödröcskéivel.

- Aztán lesz, a mi lesz. A szegény Flóra, a mint odafordul a mi páholyunk felé, hogy az első bátorítást tőlünk kapja majd meg: nem lát ottan senkit. Azt fogja hinni, hogy szégyeljük magunkat miatta, azért nem mentünk el. Neki ez fájni fog. A milyen érzékeny, bizonyosan sírni fog az öltözőben. Ha ugyan rosszabb nem történik... Azt mondta tegnap, hogy majd csak nekünk énekel és játszik, a nézőtérnek úgy se tudna, mert ez a nagy, idegen, követelő tömeg elrémiti, torkon ragadja, kezét, lábát leköti; majd mi fogjuk megvédeni a nézőtér rossz igézetétől... No csak várja, szegény! Mi nem leszünk ottan. Nem lesz, a ki bátorítsa. A tréma lenyűgözi játékát, énekét. A nézőtér még idegenebb, még fagyosabb lesz. Flórába belefagy az ének. Tönkre teszi magát s a szerepet. Másnap a kritikákban nem lesz egy mákszemnyi dicséret sem róla. Flórát nem szerződtetik. Mehet vissza Mármaros-Keszibe pulykákat ültetni. Vagy elszegődhet valami csavargó, vidéki trupphoz, mely vendéglők állásában játszik, faggyúgyertya mellett... Szegény jó Flórácska! Neked ugyan ki fog jutni! Nem segíthetünk rajtad. A nagymama nem akarja.

Az asztal, mint valami gyász-kórus, lamentáló, szemrehányó hangon mondotta utána:

- A nagymama nem akarja.

A nagymama tiltakozott.

- No nézze meg az ember! Bizony még beáztatnak. Még majd a nagymama lelkén szárad, ha Flóra kisasszony gixert talál adni. Látom, no, hogy a ravaszság és erőszak ellen mit sem lehet tenni. Kifognak az öregem. Jól van hát, elmegyek.

Esztike erre nekiesett a nagymamának és össze-vissza csókolta.

- Kedves nagymama... czukros nagymama... ennivaló nagymama... egyetlen nagymama...

A tüntetés láza átragályzott a többiekre is; megrohanták az öreg nőt s a hol érték, ott csókolták. Az öreg asszony tiltakozott, védekezett; álnok, hízalgő, ravasz macskáknak mondta megtámadóit; kergette, szidta őket: de egész töpörödött, száraz alakján, redős, sovány, tiszta képén, melynek homlokára simán tapadt a barna főkötő alól a halántékukba fésült fehér haj, beesett, de még mindig ragyogó szemében, vékony, jóságos szája fáradt mosolyában a nagyanyai öröm boldog elragadtatása látszott.

Mikor Laczi, a huszárönkéntes, az ünnepelt nagymama képére egy katonás, teli szájú csókot czuppantott rá, az öreg asszony rászólt a csókos lovagra.

- Elvidd innen azt a pomádés bajuszod. Ki nem állhatom a szagát. A míg meg nem mosdom, mindig érzik rajtam. Eredj, eredj. Nem kell katona-csók.

A tekintet azonban, a mit a csinos, deli katonára vetett, azt árulta el, hogy ez a becézett unoka, a nagymama kedveltje.

Kanutra is átszármazott ifjabb testvérei gyerekes, lármás jókedve; ő sem maradt hátra a demonstrációban, tőle is kijutott az ünnepelt nagymamának. Az öreg nő felnézett a legnagyobb unokára:

- No, még az államtitkár ő méltósága is! Ilyen nagy, komoly úr sem átal enyelegni. No - adja ide azt az okos, nagy homlokát, hadd csókolom hát meg.

Egy szép, magas, barna lány s egy sápadt, lányos-arcú, fiatal ember az asztal mellől nézték a nagymama apotheozisát, a ház benső barátjainak bizalmas mosolyával, a melyet a családhoz nem tartozók diszkrét tartózkodása mérsékelte.

Miután a nagymama megkapta a magáét, a miért a színháztól való, falusias, öregasszonyos húzódását hősieken leküzdve - kész volt este páholyba ülni be: a társaság az ebédlőből átment a salonba. A férfiak fekete kávéját itt szolgálták föl s megengedték nekik, hogy szivarozzanak.

Veron, a magas, szép, barna lány töltögetett a csészékbe. Telt, finom, fehér kezeire önkénytelenül rátapadt a férfiak tekintete. Veron azzal a nyugodt, öntudatlan bájjal végezte feladatát, melylyel bizonyos nők keze a jelentéktelen, közönséges munkába is beleviszi a virágszakítás poetikus kecsességét, a galamb-etetés idylli festőiségét.

A huszár-önkéntes nem kért cukrot a kávéjába. A nagymama összecsapta kezét s megbámulta unokáját.

- Hát te hozzád mi ütött? Az egész Bacsó-család édesszájú, nyalánk, de te voltál a legcukrosabb szájú. Mi történt veled, te cukortolvaj, te mézpusztító?

Kanut nevetett:

- Hja! Ez katonai tradíció. Az okkupáció óta a hadsereg a kávé t cukor nélkül issza. Ezt ott tanulták el.

A nagymama fejet csóvált hozzá. Nem értette a dolgot. Az ő Lacijának nem volt köze Boszniához. Mit gyötri hát magát keserű kávéval?... És egy félmarék cukrot dobott a kedvenc unoka csészéjébe; a huszár szabadkozott, de aztán élvezettel szürcsölte a nagy édességtől szirup-sűrű italt.

A salonban a szivarok kék füstje hosszú, vékony felhőrétegekben ülte meg a levegőt. Esztike, ki odakuporodott a nagymama mellé egy alacsony zsöllyére: köhécselni kezdett. A férfiak el akarták dobni szivarjaikat. Esztike protestált: Oh, nem a füst az oka! Ez még a tavalyi hurut maradéka. A szivarfüst nem bántja őt. Az bántaná inkább, ha ő miatta nem szivaroznának.

A nagymama száraz, eres keze megczirógatta unokája egészséges, telt arcát, melynek rózsás, friss színére, a szemek alá, az arcói déli nap tüze odaaranyozott egy pár parányi szeplőt.

- Galambom, lelkem, ezt a köhögést biz' ott hagyhattad volna az arcói völgyben.

Veron igazat adott a nagymamának.

- Ott ám. Csakhogy nem vigyáztunk magunkra. Úgy szaladtunk föl a hegynek, mint a gyík a falra. Nem néztünk se utat, se árkot. Szóra, intésre oda se hallgattunk. Aztán mikor elfogyott a lélegzetünk odafenn a tetőn, elkezdtünk énekelni, hogy az egész olivaerdő visszhangozott tőle: Reszket a bokor, mert madárka szállott rá... Lejövet aztán végigköhécseltük a serpentin-utat.

Esztike képe hirtelen forró lett. A nagymama keze is megérezte azt. Lenézett unokájára: lángba látta mindkét arcát.

A legkisebb Bacsó, Gyuszi, a gimnázista, a kit eddig az foglalt el, hogy mint lehetne Kanut bosnyák-szivarkáiból egy marékka elcsenni: azzal akarta elterelni a közfigyelmet a cigarettedobozról, hogy hirtelen fölkiáltott:

- Milyen piros lett az Eszti ke arca!

Mindenki a kisasszony elvitázhatatlanul pipacsszínű arczára nézett. Eszti ke még jobban zavarba jött. Szemére hányt a Veronnak, hogy árulkodó, fecsegő. Az a hegynek szaladás nem egészen úgy történt. Vigyázott ő magára.

A dalról, az olivák közt elhangzott dalról, a reszkető bokorról, a rászálló madárról azonban hallgatott. Pedig itt volt a dolog bibéje. Ez volt a Veron nagy árulása. Ezért pirult el homlokig Eszti ke...

A lányosarcú, szőke fiatal, Zányi Feri gróf, a zeneköltő, egy entuziasta bálványozó gyöngédségével nézte ezt a lángoló lányarcot, ezt az imádandó, bájos zavart, a melyet ő megértett... Annak a kedves, kicsi dalnak a zenéjét ő szerezte. Tőle tanulta Eszti ke. Az ő dalát, vagy inkább - a kettőjüket énekelte a lány az olasz ég alatt. A zeneköltő művész hiuságának is hízelgett a dolog, de nem ez volt az, a mi a fiatal ember szívét kéjes dobogásba hozta. Egészen más volt az.

Zányi Feri, hogy ne találgassa senki Eszti ke titkos, édes zavarát, Veronkához fordult s az arcói társaságról kezdett beszélgetést. A gróf a télen Olaszországban járt és Arcón ment keresztül. Többször volt együtt Veronékkal s nagyjából ismerte az ottani társaságot.

- Az élet csendes, szinte falusias biz' ott. Pedig a társaság előkelő.

- Igen, de zárkózott, kasztokra oszló. Nekünk alig volt ismeretségünk. Nem akartuk lekötni magunkat. Inkább magunkra voltunk. Eszti kével együtt tartottunk egy közös udvarlót: a dottore piccolo-t, egy kedves, kicsi, fürgé embert, ki napjában háromszor udvarolta végig az egész Arcó nővilágát.

Eszti ke alkalmasnak látta a pillanatot arra, hogy boszút álljon Veronon. Célzatosan hangsúlyozva a szót - azt vetette közbe:

- Csak egy udvarlót? És a főherczeg?... a virzsíniás?...

Veron nevetett. Eszti ke átadta magát a megtorlás gyönyörének.

- De most már majd én árulkodom ám... Tudják meg tehát, hölgyeim, uraim, hogy ő fenségét, Salvator herczeget, Veron kisasszonynak tetszett elbájolni. Ő fensége a birodalom legszenvedélyesebb szivarozója bár, de ha a Kurhaus parkjában velünk találkozott, kész volt a frissen gyújtott virzsíniát azonnal eldobni, csak hogy Veronnak a szépet tehesse. És mondhatom, úgy udvarolt, hogy jobban se kellett.

Kanuton valami kellemetlen érzés villámlott keresztül. Veronnak egy nyugodt tekintete ugyanekkor tévedt reá... És Kanut mosolygott huga évdésén. Beleszólt a dologba. Ismerte a főherczeget. Dicsérte szabadelvűségét, nagy olvasottságát, eredetiségét.

Veron annyit mondott, hogy a főherczeg kissé különcz, de szellemes társalgó; arról azonban nem szólt, hogy e folyton sarkában levő katonatiszt feltűnő figyelme néha-néha bizony terhére volt neki s hogy az elől a leereszkedő, fitogtatott kitüntetés elől, mely Arcó valamennyi nőjének irigységét felkeltötte, igen gyakran elmenekült.

A nagymama erre József nádorról kezdett beszélni, a ki elé, kis lány korában, virágokat szórt egy fogadtatáskor s a ki az ő arczát megczírogatta s a nevét kérdezte.

Zányi Feri József főherczeget említette, a kinél a télen vadászott. Elbeszélte a vadászat egy epizódját s a bonmot-t, a mit a főherczeg az esetre mondott.

A társaság legjobb lövője, atyja, Zányi Gábor adott okot a talpraesett bonmot-ra. Az ország első lövője nem talált el egyetlen vadat sem. «Minden vad nyakába egy-egy kétgarasost kellett volna akasztani: akkor a gróf elől egy sem menekül meg.» Ezt mondta a főherczeg. A

kétgarasnak pedig az a története, hogy a híres lövő, passzióból, levegőbe dobott kétgarasokat szokott átállóni. Csak ritkán hibázott.

A bonmot fölött mindenki mosolygott, egyedül Veron nem. A gróf nevének említése, mint egy ütés, úgy hatott rá. Összerezzent. Az erőfeszítésben, hogy elpalástolja rossz, zavaros érzését: az arcza föllángolt.

Kanut látta csak Veron arczán e hirtelen változást. Megütkezve, szinte kérdően, hosszan nézett a szép leányra, a ki érezte e tekintetet, de csak idő múltán tudta viszonzni. Ez a tekintet ismét nyugodt és tiszta volt. Kanut úgy érezte, mintha valami ki nem fejezhető, alaktalan, rossz sejtés, hideg, sötét felhőként suhant volna át a lelkén és aztán egyszerre kisütött és kitisztult minden - attól a két fényes, meleg, barna szemtől...

Az inas lépett be egy levéllel. Kanutot hívatta a miniszter. A nagymama legidősebb unokája, a méltóságos államtitkár legényes, szinte diákos, vidám készséggel sietett a miniszterhez - azzal búcsúzva el a társaságtól, hogy este a páholyban fognak találkozni... Kanut, a mint a lépcsőn lesietett, rajtakapta magát, hogy vígan fütyörész és botját suhogtatja. Akár csak egy jogász, a ki rendez-vousra indul. Pedig dolgozni ment. Kemény munka várt rá. Hanem a kedve régen nem volt már ilyen virágos...

## X.

Planquette tiszta, szép romantikájának rokonszenves alakjai történetüket már megkezdették. A poetikus zeneíró már peregtette dallamos zenéje igaz gyöngyszemeit: mikor Bacsóék elfoglalták páholyukat.

A nagymama nem akart előreülni; bántotta öreg szemét a légszeszlángok világossága. Behúzódott a páholy háttérébe, a hol kedvére szunyókálhatott s csak akkor riadt fel a csöndes gunnyasztásból, mikor a zenekar erősebben dolgozott. Veron szemmel tartotta az öreg nőt s szívből megsajnálta ezt az áldott, jó, falusi nénit, a ki a korai lefekvésnek évtizedek óta megszokott nyugalmit feláldozta unokái kedvéért.

Az unokák, Esztike és Laczi, nem találtak semmi sajnálkozni valót az öreg asszonyon. Tetszett nekik a nagymama furcsa bóbiskolása s mulattak, mikor a nagy dob hangjára fölserkent s olyan képpel tekintett szét, mint a ki azt nézi, hogy merről jön az ellenség. Szerették ezt a jó, derék nagymamát, de abban a kellemes lázban, fölhevülésben, a melybe őket a légszeszlámpák, a nézőtér melegsége, a színpad és a zene izgalma ejtette: nem érezték, nem értették, hogy e komikus görnyedezés, e mulatságos fel-felriadás: érettük hozott, néma áldozat, panasztalan szenvedése egy kortól gyöngye, fáradt, öreg testnek...

A színpadon megjelent a vendég-énekesnő, Szenczy Flóra: Lisbeth... A Bacsó-páholyban Esztike és Laczi elszoruló szívvel, kövé váltan ültek s aggódtak gyerekkori játszótársuk sorsán. Ránéztek s látták, hogy a festék alatt holt-halvány az arca. Fájt nekik, hogy így látják... Jó Isten, segítsd meg! Sőhajtottak magukban mindketten.

Az énekesnő erőltetett, szinte fájdalmas mosolylyal lépett ki a háttérből, könnyű, takaros lábcskái daczára oly vontatott, nehéz járással, mintha deszka helyett olvadt szurkon lépne. A lámpaláz környékezte szegényt.

A karmester pálczája jelt adott. Szenczy Flóra a karmester feje fölött megpillantá Esztikét és Laczit. Az összenézésben, a mit velük váltott, megtalálta azt a támpontot, a mire szüksége volt, hogy önuralma össze ne roszakdjon.

Midőn még hozzá Veron mögött észrevette a bóbiskáló nénit: e családi nyugalom, e jóízű föl sem vevése a nagy, idegen tömegnek, ő rá is átragadt; elmúlt a torkát szorító, szemeibe forró ködöt kergető ígézet s egész bizton, tisztán intonálta a belépő áriát.

A Bacsó-páholyban alig lélegzettek, míg Lisbeth énekelt. A nagymama is figyelmes lett Szenczy Flóra jól ismert hangjára és előrehajolt. Nem ismert rá a kifestett, jelmezes alakban. A látcső azonban közelhozta hozzá s akkor felismerte. A sötéten aláfestett szemek és a karmin szinte megijeszték.

- Óh, szegény Flórácska!...

Ebbe a felsőhajtásba beleszóltatta a nemesasszony egész, orthodox megvetését e kimázolt, hamis, komédiás élet iránt, s jó szíve egész sajnálkozását a nemes kisasszony fölött, ki festékekkel a képén, maskara-ruhában keresi kenyerét.

Mire Lisbeth áriája közepéig ért: egész elfogódottságát kiénekelte magából. A saját hangja fölmelegítette; merevsége fölengedett s mozgásának friss eleganciája előtüntette ifjúsága kellemét, nyúlánk alakjának könnyű kecsességét. - Éneke, mint a pacsirtáé, mentül tovább, minél magasabban szárnyalt, annál szabadabban, erősebben csattogott... A sok zenétől érzékeny, fájós-fülű zenekritikusok épebbik fülüket fordították a színpad felé s dőzsölve nyelték Lisbeth hangját, ezt az olvadt, szétfolyó ezüstöt...

Mikor az ária véget ért: a közönség tapsolt. A páholy lágyan ütögette össze a glacéit, a karzat vörösre paskolta tenyerét... Szenczy Flóra a partiet félig már megnyerte. A Bacsó-páholyban szinte sírtak az örömtől.

A felvonásköz alatt Laczi látogatóba ment ezredese páholyába. Esztike leste, hogy fogadja öcscsét, a közkatonát, az aranygalléros katona-potentát? Bántotta, mikor látta az ezredes úr fölényes, fitymáló leereszkedését; de nyomban megvigasztalódott, a mint észrevette, hogy az ezredesné, egy feketeszemű, vértelen képű, szalmaszínhajú, csinos nő szívesen látott, jó ismerős gyanánt, a nagyvilági asszony diskrét barátságával fogadja a fiút. Attól kezdve az ezredes annál fenségesebbé és fagyosabbá lett, minél bizalmasabban, élénkebben társalgott az asszony a huszárgyerekekkel. Esztike úgy találta, hogy az ezredesné egy pompás fess asszony, az ezredes úr egy fontoskodó, csunya, morcos ember, Laczi pedig, félig szepegő, félig kujonkodó, víg képpel úgy ül ott közöttük, mint valami diák, a ki maga mellett érzi ugyan a pálczás, kemény instruktort, de azt a másik, nagyobb hatalmat is, melynek közelében a rettenetes instruktor maga sem mer mukkanni.

Kanut megérkezett. Egyenest a minisztertől jött. Fáradtnak látszott, de elégült mosolygása az olyan ember öntudatára vallott, a ki keményen dolgozott, de nem is hiába... A nagymama kérdezte tőle, hogy mit főztek a miniszterrel? Veron odafordulva hallgatta, mikor Kanut a nyilvánosság emberének azzal az egyszerűségével, mely a nagy dolgokkal való foglalkozás megszokásából származik, néhány szóval előadta, hogy egy igen fontos törvényjavaslatot kellett az utolsó órában alapjából átdolgozni.

Esztike meg sem várta, hogy befejezze - fölízgatva a páholyukra irányuló látcsövek kereszt-tüzétől, egy igazi, vidéki kisasszony naiv kíváncsiságával kezdte faggatni Kanutot, hogy ezek, meg azok, ebben és abban a páholyban kicsodák, micsodák?... És ugyan elcsodálkozott, mikor Kanut bevallotta, hogy ő biz', egy-két páholyt kivéve, alig ismer itt valakit.

Két, feltűnően szép, ifjú leány ült a Bacsóékéval szomszédos páholyban. Kanut, a ki hátul ült, nem láthatta őket. Esztike, az ő gyerekes kíváncsiságával, át-átnézett hozzájuk. A két kis-asszony keresetten egyszerű, de értékes ruhában, feszes derékkal, hideg képpel ült helyén, nagy, sötét, keleti szemük s brillánt-fülfüggőik tüzét villogtatva. E büszke, majesztózus tartásból, meg abból a körülményből, hogy a nézőtér gavallérjainak látcsöve ezt a páholyt szakadatlan ostromolta: arra következtetett, hogy szomszédjai vérbeli hercegnők, a kik incognito-páholyból nézik végig az előadást.

Egyszer az egyik fönséges szépség háta mögül egy öreg ember feje tolakodott előre, egy kopasz, kerek fő, nagy, szőrös fülekkel, lefelé is, oldalt is görbe, nagy tapir-orral, rossz szokásból táva tartott, szélesajkú szájjal. Az egész fiziognómia sehogy sem illett be vérbeli hercegnők incognito-páholyába.

Az ezredes páholyából visszakerült Laczi, bár csak félév óta lakik Budapesten, úgy ismerte a népszínház belsejét, mint a falut otthon. Belesúgta Esztike fülébe az egész nézőtér. A szomszéd páholyban gridi Biás Máté, a milliomos ül a familiájával. («A Kanut görögje», tette hozzá halkán, e magyarázathoz hamisan nevetve.) Esztike kiábrándultan nézte a két örmény kisasszonyt. Hát csak milliomos leányok! Nem vérbeli hercegnők!... «Kanut görögje!» ... Mit mondott ezzel a Laczi s miért nevetett hozzá? Semmit sem értett az egészből.

Megadták a jelt a második felvonásra. A nézőtér, mely zúgott, mint egy méhkaptár, elcsön-desült egyszerre. Egy páholyajtó nagy zajjal fölnyilt s a Bacsóékkal átellenes üres páholy előterében megjelent Zányi Gábor gróf roppant válla, vérmes, puffadt képe.

A gróf a kaszinói ebédről jött, a mit a walesi herceg tiszteletére adtak s a mi estig tartott. Ő méltósága képén a behűtött pezsgő tüze lángolt, szemei nedvesek voltak, mintha a bevett sok italból a szemhéjjain keresztül kicsordult volna egy kevés; kövér ujjai vígan dobolták a páholykönyöklő bársonyán a nóta ütemeit, a mit Berkes vonója az imént muzsikált.

A nézőtér néhány zártszékese figyelmeztetően lökdöste meg egymást s megbámulta a gróf urat, kit neve, kalandjai, vagyona, párbajai és gyakori, de soh'sem közönséges léhaskodásai emlegetett, ismert alakká tettek.

A gróf a páholyokat sorra látcsövezte. A Bacsó-páholyon először csak átsiklott, de azután többször visszatért rá. Veron, a makacsul ő reá, egyedül ő rá szegzett üveg előtt nem tudott elfogulatlan, közönyös maradni. A mit e hosszú, tolakodó nézés kifejezett: az fellázította őt. A nélkül, hogy egy vonás megmozdult volna arczán, a nélkül, hogy tekintetét a szinpadról levette volna: egész lénye hideg, büszke megvetést fejezett ki, melyet csak az értett meg, a kinek szólt... A gróf letette látcsövét s mialatt gőzölgő homlokát zsebkendőjével végig simította, valamit mormogott magában s nedves szemei még csillogóbbak lettek egy erős, szinte dühös belső felindulás miatt.

Zányi Feri lépett be apja páholyába. A mint egymás mellett ültek: feltűnt az éles különbség a vérmesképű, fekete sörtehajú, roppanttestű apa s a keskenyvállú, halványarczú, puhafürtű, selymesszakállú, szőke fiú közt. Csak a homlok, a széles, daczos, kemény Zányi-homlok volt az, a mi bennük közös volt.

A gróf ügyet sem vetett fiára. Csak mikor észrevette, hogy szomszédja átköszön a Bacsóék páholyába, - vörös, kiülő szemeinek csúfolódó hunyorgása közt kérdezte fiától:

- Maga ismeri a Bacsóékat?

- Igen.

- Mióta?

- A mult ősszel a vörös-kereszt hangversenyen énekelt a Kanut huga s a zongorán én kísértem.

- Úgy látszik, az államtitkár az egész atyafiságot felszállítja Budapestre, a hol vagy ötven év előtt szerepeltek már egyszer... A nagymama, a ki most a páholy háttérében gunyaszt, azokkal az ő álmos, öreg szemeivel szép napokat látott akkor. A maga nagyapja sokat tudott e felől beszélni. Nem sokba mult, hogy nem ez az öreg néni lett a maga nagymamája. Az apám elvette volna, ha a család engedi. Igazi Bacsó-leány volt egykor ez az öreg csont. Ebből a családból minden leány, minden asszony férfibabonázó, tüzes, hunczut természet.

A gróf idegesen rángatta kézelőit s a nagy belső és külső hőségtől nagyokat fűjt maga elé. Inkább magához, mint szomszédjához beszélt. Fia kedvetlen arczczal fordult el. Ismerte atyját. Érezte rajta a pezsgő szagát. Tudta, hogy ha be van pezsgőzve, nem válogatja szavait s ha nőkről beszél ilyenkor, nincs köszönet benne. Attól tartott, hogy olyat hall, a mi fellázítja.

A szinpadon, az őserdőben Lisbeth, lámpással a kezében, gyönyörűen énekelte solóját. Mikor a kar is rázendített: a gróf ismét fiához fordult:

- Az a kis szőszke a Kanut huga, nemde?

- Igen.

- Az telelt Arcóban?

- Az.

- Nem igen látszik, hogy szüksége volt rá. Pompás, teliképű fruska... Igaz, te jártál Arcóban. Kivel volt ott a kicsi?

- Egy rokonával, Bacsó Veronnal.
- Azzal a szép, barna személyivel, a ki ott ül mellette?
- Azzal.
- Aztán milyen címen van Kanutnál ez a leány?

Zányi Feri a szinpadra figyelt s nem válaszolt atyjának. A gróf meg - kinek a nyelvét a pezsgő feloldotta - mint a felhúzott zsilip a vizet, tovább eresztette magából izgatott agyának zavaros eszméit.

- Ezekkel a szegény rokonokból lett társalkodónőkkel soh'sincs az ember tisztában... Annyi bizonyos, hogy Kanut jól megválasztotta huga barátnőjét. Ennek a parvenu Bacsónak mindenben szerencséje van. Micsoda lány! Milyen falat! Ördög adtát!...

Zányi Feri nem állhatta tovább. Odafordult atyjához és szeme közé nézett. Széles, nagy homloka piros lett a felindulástól.

- Bacsó Veron olyan leány, a kiről mindenki csak tisztelettel beszélhet. Nem árt, ha ezt mindenki tudja.

Azzal ismét a szinpad felé fordult. Zányi Gábor tunyán, álmosan pislogott fiára és vállán egyet vont.

- Tisztelet!... Beh ostoba egy szó! No igen. A tiszteletet megkívánják a nők, a mint megkívánják a fűzőt, a keztyűt. Ez is kell, hogy körülvegye őket. A jó megjelenéshez mindez igen szükséges. Természetes... De mégis akkor érzik magukat legjobban, mikor se fűző, se keztyű, se tisztelet... ismerem a fajtát...

Zányi Feri felkelt s ott hagyta a páholyt. A gróf nem marasztotta. Örült, hogy megszabadult e kényes, distingvált, szemérmes fiutól, a kinek finom, lányos természete mindannyiszor terhére vált a méltóságos papának, a hányszor egy kissé felöntött a garatra.

A fiatal gróf Bacsóékhoz indult, de nem ment be hozzájuk, pedig már hatodszor sétált el a páholyajtó előtt. Várta, hogy lecsillapodjék mert még mindig föl volt háborodva. Apjának cinikus, lealázó szavai, a mikkel Bacsóékat illette, úgy megzavarták azt a tiszta, derült rokonszenvet, a melylyel ő ezt a derék családot környezte, mint a hogy a bivaly fölzavarja a patak kristály vizét, mikor sáros patáival belegázol inni.

Haraggal gondolt atyjára, de elégületlen volt önmagával is. Érezte, hogy azok közé a passzív jellemek közé tartozik, a kik sem a maguk, sem a mások igaztalan megtámadtatását visszaverni nem tudják. Volt ugyan vérében bizonyos makacsság, de ez csak arra képesítette őt, hogy konokul helyt álljon, de arra nem, hogy egy összeütközésben ő kerüljön felül.

Már hetedszer mérte végig a páholyfolyosót s még mindig nem merte a páholyajtó kilincset megfogni. Attól félt, hogy a nők leolvassák arczáról, hogy az ő jelenlétében meg voltak támadva és hogy nem tudta megvédeni őket...

Kanut nem várta be a felvonás végét. A minisztertől egyenest a klubba kellett volna mennie, a hol vártak reá. Csak azért jött el kis időre, hogy Szenczy Flórának egyet tapsolhasson.

Az államtitkár úr ezt mondta, de füllentett. Nem tapsolni jött ő ide. Az a vágy, mely megelőzte a püspöki ménes két telivér pejének szélesebb rohamát s mely a negyvenéves férfit a húszéves ifju szilaj türelmetlenségével kergette föl a színház lépcsőjén: nem Flórát illette.

Míg a fogat a népszínházhoz ért: Kanut hátradőlt az ülésen s behunyta szemeit, hogy ne lásson semmit - a képen kívül, a mit belső látása állított elébe. Ez a kép - Veron volt. Oly eleven vala e képzeletbeli kép, hogy Kanut látta a sűrű, hosszú pillák rezgését a tiszta, mély

szemek fölött, a szűz vér szemérmes játékát az arcz gyöngéd barna bőre alatt, a fehér fogak nedves csillogását a húsos, telivér ajkak mögött... Kanut nevetett a gyönyörtől az eleven, mosolygó, lehelő kép előtt... Milyen szép, minő tökéletes és mennyire szeretem! Gondolta magában - reszketve az önmagának tett vallomástól. Boldognak, elégedettnek, jónak, erősnek érezte magát, hogy *ennyire* és *ily* nőt szeret... És nagy optimista lévén az érzések dolgában is: átadta magát a remény édes álmainak: Szeret, bizonyos, hogy ő is szeret. Semmi bizonyágom nincsen ugyan erről, de, ha közelében vagyok, érzem érzéseit, mint valami tiszta, gyöngéd illatot, mely arczából, beszédéből, mozdulatából felém, reám árad... És kimerítve a szerelme tudatából származó gyönyört: megpróbálta, hogy mintegy távlatból nézze érzései világát. De csak nagyságát látta ennek: a kezdetet, a keletkezést nem tudta megjelölni... Mikor először látta Veront: akkor tisztán csak arra gondolt, hogy - íme egy kitűnő barátné Esztike számára. Aztán csak annyi változást érzett magán, hogy többet van otthon s nem szívesen távozik hazulról. És mikor, pár óra rá, Esztike és Veron elutaztak délre: akkor azt érezte, hogy a világ körülötte egészen *üres* lett. Akkor tudta meg, hogy *mi* neki Veron?... Szerette, a mint nőt nem szeretett soha!...

Kanut, miután tapsolt Flórának, köszönt a nőknek s elkábulva Veron kézszorításától - a boldog beszámíthatlanság állapotában ütközött össze künn, a páholyajtó előtt egy másik, szintén nem normális állapotú úrral, Zányi Ferivel.

A fiatal ember fülig pirult, hogy itt kapták, ólálkodva a páholyajtó előtt. Kanut azonban mit sem vett észre ismerőse zavarából. Karonfogta, egy darabon magával hurczolta s beszélgetett vele. De a ki Zányit karoncsipte s a ki Planquette zenéjéről s Flóra diadaláról szókat váltott a gróffal, az nem Bacsó Kanut volt, hanem a konvenczióális színházlátogató, ki a páholyfolyosón sétálgatni s beszélgetni szokott. Bacsó Kanut, az igazi, a belső ember, nem törődött e pillanatban se Planquette-tel, se primadonnával, nem magával Zányi Ferivel sem. Nem tudta, kit fogott karon, nem tudta, kiről, mit beszél; csak azt az egyet tudta, hogy bucsúzóban kezét fogott Veronnal s ez fölneézett reá...

Kanut egész a népszínház kijárásáig sodorta magával fiatal barátját, csak itt, mikor Zányi Feri nem engedte magát tovább ragadtatni, vette észre, hogy kit hurczol a karján... A gróf visszatért a nőkhöz, Kanut elindult fölkeresni fogatát. A mint a külső lépcsőn lehaladt, egy fiatal embert látott maga előtt, ki felöltője felhajtott gallérjába fázósan behúзва fejét - elmerülten szívta papírszivarkáját, minek kedvéért otthagya az előadást. Kanut kivette tárczáját, cigarettét vett elő s tüzet kért a fiattól. A mint a lámpafénynél összenéztek: megismerték egymást s meghökkentek mind a ketten. Kanut az utczai udvariasság semmitmondó közhelyei alá rejtette zavarát, a másik azonban egy igazi plebejus daczos göggyével fordult el a finom úrtól, visszautasító hangon, csakúgy foghegyről válaszolva annak:

- Sajnálom, nem ég.

Azzal eldobta az alig meggyújtott, égő cigarettét s bement a színházba... Kanut, mikor hintója selyempárnáin ült, úgy érezte magát, mint a ki egész este pompás, finom fajborokat szürcsölt s mikor a könnyű, kellemes mámor a fejébe kezd szállni: akkor itatnak vele valami átkozott keserűt, a mitől szájjize, hangulata egyszerre elromlik...

Zányi Gábor, mikor ismét átnézett a Bacsó páholyba: ott látta a fiát. A gróf bosszusan nézett más irányba... A kölyök ellenem tünet - gondolta magában. - Úgy látszik, itt az ideje, hogy elparancsoljuk az urfit a kisasszony mellől. Kezdik komolyan venni a fiut odaát. A mi nem volna éppen baj, ha az én ostoba fiam is nem venné komolyan a dolgot. No majd teszünk róla...

A gróf föl akart kelni, hogy távozzék, de vendége jött: Géczy Gyuri, a legfessebb vén legény az egész Budapesten. Hatvanéves, száraz, zörgős venyigéhez hasonló testét egy csélcsap

dandy könnyűségével csapta le az egyik székre. Ő is a kaszinóból jött, de a pezsgő nem látszott meg rajta. Mint aféle mindennel torkig eltelt vén róka: nem itta már a pezsgőt, hanem csak szürcsölte. - Mindennel így volt e kiérdemült bonvivant: mindent szeretett és tudott még élvezni, de csak lassúdan - szürcsölve, mint a pezsgőt, hogy meg ne ártsen. Igazi számító róka-óvatossággal alkudott meg vágyaival. «Mindent... de mindent módjával». Ez volt a jel-szava. Egy javíthatatlan, könnyelmű, vén csontnak hitte őt az ember, valójában pedig egy igazi pedáns volt, a ki az élvezésnek a tapasztalati okosság elve szerint megállapított oekonomiájától el nem tért volna egy fikarcnyit.

Géczy Gyuri az imént még egy első emeleti páholyban mutogatta kiütéses, foltos, de gondos pecselések által rendben tartott képét. Előkelő társaságban, vidám, jóvérű asszonyok közt ült, a kik a walesi hercegről s a mai lakomáról meséltettek maguknak s közel húzták székeket a kikent-kifent vén emberhez. Géczy Gyuri a lábait eltakaró szoknyák, az asszonyszájak rácsapó, meleg párája közepett istenien érezte ott magát; de mikor észrevette, hogy a páholyon egy finom, éles légvonat hajt keresztül folyton: fölkerekedett és ott hagyta a nőket. Félt a rheumától.

Zányi Gábor megörült a vendégének. Most már maradhat: lesz, a ki őt elfoglalja. A két úr egymáshoz hajolt, kicserélték pezsgős lehelletük és nézeteik Lisbeth-Flóra felől.

A gróf azt találta, hogy:

- Kicsit liba, de jól áll neki.

Géczy Gyuri a műértőt adta:

- Friss hang... és hagyja magát csiszolni.

A vén legény körüljártatta csókaszemeit a páholysorokon s Bacsóékat megpillantva, Kanutról kezdett pletykázni.

- Nem hiszem, hogy Bacsó Kanut nem hetedik gyerek. Mesés a szerencséje. Képviselőnek választatja magát: lesz belőle államtitkár. Játszik a börzén: a legváltáságosabb napokban nyer százezret. Az asszonyok bolondulnak utána, de még az asszonyoknál is jobban - a püspök nagybácsi, a ki a feketelápi uradalmat bérbeadja neki.

Mióta államtitkár lett, azóta gridi Biás Máté is szerelmes Kanutba. Eddig csak pénzt adott kölcsön neki, most a leányát is nyomban odaadná. Nemcsak adná, de már kínálja is. A mint látom, ide is utána hozta, még pedig mindkettőt, hogy válogathasson. Azt hiszi az öreg, hogy a vállalatok szempontjából kifizetné magát a minisztérium apósának lenni. Csakhogy Kanut, úgy látszik, nem kér az atyafiságból. Pedig azt mondják, hogy nősülni készül s a Wollner-féle viszonyokkal föl hagyott. Annyi bizonyos, hogy a Wollner-tragédia óta nem foglalkozik az asszonyokkal.

- Hanem a lányokkal. Igen, vénül a gyerek s kezd válogatós lenni... A gróf, csunya, irigy nevetésbe tör ki s Géczy Gyuri kíváncsi, faggató hangon esett neki:

- Mi az? Valami új? Teringettét; hadd hallom én is!...

Vége volt az előadásnak. Bacsóék kissé visszamaradtak, hogy a tolongást elkerüljék. Mikor a kijáráshoz értek: találkoztak a fiatallal, a kitől Kanut tüzet kért. A fiatal ember a szemébe húzott kalap alól oldalt nézett a csoportra. Veron olyan kifejezéssel tekintett vissza rá, mint a ki üdvözlést vár és készül viszonzni. A fiatal azonban félrekapta fejét s köszönés nélkül haladt el mellettük. Veron megütközve, megbántódva nézett utána...

## XI.

A tisztelendő titkár úr azon poros, gyűrött, reverendában, a hogy leszállt a Bécsből jövő vonatról, sietett a püspök lakosztálya felé. Egy bőrtáska volt nála, a mit hasztalanul akart a portás, inas a kezéből kivenni. Nem adta senkinek. Azzal együtt akart bemenni ő méltóságához.

Csakhogynem lehetett. A huszár a püspök dolgozószobájába vezette a titkárt. Ő méltósága most fogadja a szalonban a nőegylet választmányát. Várni kell, míg a fogadtatás tart.

A tisztelendő titkár egy fél órája tapossa már a szoba leghosszabb futószőnyegét, a házi oltár és a pápa arczképe közt: de a nőegylet még mindig nem ereszti ő méltóságát el.

A titkár úr az ancien regime-be is beillő finom és szép szalon-abbé. A legnépszerűbb, sőt leg-szeretettebb pap a megye székvárosában. A nők rajongnak érte - nemcsak, mert szép férfi, hanem, mert ő tartja azokat a lyrai hangulatú, májusi prédikációkat, a mikkel elragadtatásba ejti nőhallgatóságát. - A nőről, a női eszményről sohasem mondtak még prédikálószékből olyan kedves gyönyörű dolgokat, mint a milyenekkel a május aranyszájú, szép prédikátora elbűvöli a székváros leányait és asszonyait... Hanem a nőiesség kultuszának e bálványozott, ifju apostola, a mint ott méri nagy léptekkel a puha szőnyeg hosszát: azt forgatja most elméjében, hogy a nőegyletnek különben igen tisztelt választmánya egy kissé többet fecseg odabenn, mint a mennyi megengedhető - szemben egy püspökkel, a kinek egyéb dolga is van, mint asszonyságok és kisasszonyok se eleje, se vége beszédének türelemmel odatartani föl-szentelt füleit.

Mikor a várakozó titkár a szőnyegajtó közelébe ér, mely a vörös szalonba vezet s a melyen át hallani lehet a püspök nyájas, mély hangját: olyankor mindig elszorul a szíve s a másik ajtóra olyan képpel tekint, mint a ki szeretne úgy elmenni innen, hogy ne kelljen többé soha visszajönni.

A püspök végre megszabadult. A nőegylet választmánya küldetése sikerétől s a püspök udvariaságától elbájoltan vonult ki a szalonból, selyemszoknyák suhogásával, arany csuklólánczok csörgésével, szoprán hangok halk, derült lármájával verve föl a rezidencia goth folyosójának templomi visszhangját.

A püspök belépett dolgozó-termébe.

- Isten hozott, fiam! - szólt vidáman a bókoló titkárhoz, kézcsókra nyújtva fehér, sovány kezét. - Azt hittem, délután jössz. Annál jobb, hogy siettél. Megvárakoztattalak egy kissé? A te asszonyaid voltak itt, az egész májusi hallgatóság, mint nőegyleti választmány. Valami nőipar-kiállítás van készülóban. Elkérték a gyűjteményemet, a himzéseket, ruhákat, csipkéket. Odaígértem nekik valamennyit. Hanem azért egy óra óta mindig fogják a reverendámat. Azt csak a szentírás merete volna mondani, hogy mulier taceat in ecclesia. Én nem vagyok szentírás: én végighallgattam az egész választmányt. Biz ez nagy dolog volt. De azt meg kell adni, hogy az elnökük ép oly csinos, mint szép. Olyan helyes, okos, kis beszédet tartott, hogy meg kellett csókolnom a homlokát érte.

A püspök szája körül, a mint beszélt, a szokás által megrögzített, papos mosolygás vont éles barázdákat. Szájszéleinek ideges remegése azonban ellentmondott e mosolygó redőknek. Gondtalannak, derültnek akart látszani; de magas, száraz halántékain erősen kivastagodott a vérerek kék hálózata, ez az érzékeny fokmérője a szép telivér fő izgalmainak.

Míg beszélt a püspök, bő violaszínű talárja hátsó zsebeibe sülyesztette kezét és alá-felsétált, maga elé nézve. A tréfás, könnyű szavak mögött bántó, nehéz gondolatok vívódtak. A titkár belátott ura lelkébe és szánta ezt, a még ki nem mondott aggodalmak által nyugtalanított, derék öreg embert.

A püspök a sétát abban hagyva - megállt az ablaknál s egy pillanatnyi hallgatás után - félhangon, mint a ki fél is, szégyel is egész hangon kimondani valamit, visszaszólt a titkárhoz - anélkül, hogy reátekintene.

- Elvégezted?

A titkár ránézett a bőrtáskára, aztán kivette zsebkendőjét, megtörölte homlokát s a jeles májusi szónok, a műbeszédek mestere nem volt ura egy árva szónak. A rosszat jelentő, zavart köhécselésre a püspök megfordult. A bőrtáskát, a szobaoltár térdeplőjén, csak most vette észre.

- Hogyan? Hiába jártál?

Hangja remegésében a csalódott ember bosszúsága szólott. A titkár ismételte főnöke szavait.

- Hiába jártam.

A püspök idegesen markolta össze mellén az arany nyaklánczot, és - a bőrtáskát folyton szemmel tartva - sétálni kezdett.

- Magával a cégfőnökkel beszéltél?

- Ő vele magával.

- Sokalta?

A titkár torkát ismét szorította valami; köhécselni kezdett. A püspök igenlő válasznak vette a hallgatást, tovább beszélt:

- Nos, akkor maradnod kellett volna s engem levélben értesíteni. A föltételeken változtattam volna. Nem megy az ilyen dolog mindjárt első szóra. Ezt gondolhattad. Azt meg jól tudtad, hogy mi a helyzet itthon, hogy ma-holnap...

A püspök kétszer végig járta a szobát, mintha időre volna szüksége, hogy hozzáedzze magát ahhoz a vallomáshoz, a mi Magyarország első, leggazdagabb püspöke szájából vagy igen tréfás, vagy rettentően komoly szatiriként hangzott.

- Hogy ma-holnap azzal az izennel küldi vissza a csizmámat a suszter, hogy: a püspök csizmáját nem foltozom hitelbe, mert nem tud fizetni.

Aztán megállt a titkár előtt:

- Még nem mondtad, mennyire becsülte. Az eféle embereknek műértő hirük van, de nem értenek máshoz, mint az ércz és a kő felbecsüléséhez. A műbecs: az semmi ő előttük. Egy közönséges zálogházi becselő tudatlanságával nézte bizonyosan az egész gyűjteményt. Nos, mennyire értékelte?

- Kétszáztíz forintra.

A titkár belesápadt ebbe a két szóba... A püspök azt hitte, rosszul hallott?

- Mit? Mennyit mondtál?

- Kétszáztíz forintot. Azt mondta, ennyit ér, de ennyit sem adna rá.

A püspök elképedt; száraz, finom arcának mozgékony vonásai kőmervévé váltak, eleven, okos, kék szeméből eltűnt minden melegség. A titkárt megrémítették a rámeredő, üveges szemgolyók... Aztán elfutotta a vér a püspök arcát, s egy epés, szarkasztikus kaczagás rohamától megrázva - magához tért az öreg.

- Kétszáz tíz forintot!... Eszénél volt az ember? Tudta, miről van szó? Látta? Tapintotta? És te jól hallottad? Beszélj hát! Mit hallgatsz? Hogy történt?

A titkár azzal a kínos habozással beszélt a hogy ahhoz szólunk, a kit szeretünk s a kit mégis kénytelenek vagyunk megszorítani:

- Bocsásson meg méltóságod, hogy olyat mondok, a mi lelkét megbúsítja. Valami félreértésnek kell lenni a dologban, a mi majd kiderül s az Isten mindent jóra hoz... Úgy tettem, a mint parancsolva volt. Elmentem a muzeumba. Előmutattam meghatalmazásom. Maga az igazgató is ottan volt az átadásnál. Megnéztünk minden pecsétet. Semmi törés nem volt egyikén sem. Úgy vettem át, a mint azt Bacsó Fülöp úr a kiállítás után őrizet végett oda letette volt. Lepecsételve adta oda, lepecsételve adták ki. Leltár szerint való átadás nem történt sem akkor, sem mostan. Én a pecsétet ott törtem föl a bécsi szállóban, ahova a czég főnökét meghívtam. Mikor tudattam vele küldetésem czélját, diskréczió kikötése mellett, s megneveztem nagyságodat: kijelenté, hogy a gyűjtemény nagyobb részét hirtől már ismeri: örömet fejezte ki a fölött, hogy e híres darabokat egyszer már láthatja; segített nekem a pecsétet leszedni.

A mint a csomaggal kész voltunk s ő néhány műtárgyat kifejtett takarójukból: alig hogy megnézte azokat, megütődve pillantott rám. Azt hittem, kicsinyli a látottakat. Kibontottam s elébe tettem - a kelyhet és a billikomot. Hosszan, fejcsóválva nézegette azokat s aztán egyszerre a szemem közé nevetett: Mit akar tisztelendő úr, ezekkel a dolgokkal? Engem hisz együgyűnek, vagy önmaga a naiv? Így szólt és látva arczom megütkezéséből, hogy nem értem, hová czéloz, vállat vont s mialatt távozni készült, csak annyit mondott még...

Az elbeszélőnek elakadt a hangja, a mint a püspöknek lecsillapult, most már csak kíváncsi arczára nézett... Micsoda kifejezése lesz e szép, okos, öreg arcznak, ha megtudja, a mit még nem tud.

- Nos, hát mit mondott még?

A kérdező hang egész nyugodt volt.

- Azt, hogy valamennyi műdarab - utánzat.

A püspök nevetett. Ez már a dolgában biztos és a más együgyűségén mulató ember nevetése volt.

- Az a firma ostobább, mint hittem. Én vagyok a hibás. Máshoz kellett volna küldeni tégedet. Sajnálom, hogy egy tudatlan kalmár előtt ezt a szégyent ki kellett állanod. Azt mondhattad volna, hogy maga az anyag, a kövek...

Egyszerre valami homályos gyanútól megkapatva, rémületbe döntve, a bőrtáska felé mutatott:

- Mutasd. Hamar.

És mialatt ideges kezei halántékain a lüktető, tüzes vérereket simogatták, széles, erős mellén a nyakláncz nagy aranykeresztje hevesen szállott föl s alá - az erős, belső megindulás miatt.

A titkár föltette a táskát a püspök íróasztalára. Bacsó Gergely beleejt é magát magashátú, dolgozó székébe. Föl akarta nyitni a táska zárát, de reszkető kezei nem tudták a kulcsot a nyílásba dugni. Visszaadta a kulcsot a titkárnak.

A zár kettőt csettent: selyempapírsomagok, skatulyák, bőrtokok heverték meg nagy csomókban az íróasztal zöld posztóján szétszórt nyitott füzeteket, kitárt hirlapokat, elolvasott leveleket. A püspök lázasan pattantotta fel a tokokat s maga elé ontotta a Bacsó-gyűjtemény híres műkincseit.

Ott feküdtek az ismert, pompás ritkaságok egy halomban. Az ó-ezüst lágy barnafehérségéből, az arany enyhe csillogásából - szikraszóró, színes parazsak gyanánt ütköztek ki a drágakövek... A püspök ismerte gyűjteménye minden egyes kövét, a műdarabok minden zománczát, vésetét, ornamentikáját... És abból, a mit maga előtt látott, magáénak nem vallhatott semmit. Idegen, hamis volt itt minden. A kövek hazug, festett csillogásából hiányzott: a tűz, a kristály lelke, az ércz anyagából: a nemesség, a munkából: a művészet. A püspök szeme káprázott. Két kezébe vette a gyűjtemény két, legbecsesebb darabját: Janus Pannonius híres góth-kelyhét és a renaissance-ötvösség gyönyörű remekét: a Thurzó-billikomot és egyiket a másik után vitte a szeméhez. Kétségbeesetten erőlködött rajta, hogy felismerje bennük kincseinek kincsét. A zománczokat, az öntött, áttört, vésett munkákat, a domborműveket - mind apróra nézte rajtuk... aztán messze eldobta magától. A súlyos ércztárgyak nagyot koppantak a padlószőnyegen s messze elgurultak.

Megsemmisülten esett hátra a püspök székében:

- Szemétre való hitvány utánzat. Nem az enyém egy sem. Meg vagyok lopva. Jóságos Isten! Ki tette ezt?...

Aztán az undor és a kétségbeesés mozdulatával mutatott az imitációkra:

- Takard el, takard el... nem nézhetem... nem akarom látni... ez a szemét megöl... megöl.

## XII.

A vármegyei gentry-kaszinó egy elzárt termében öt úr ülésezett. Nem kártya forgott az asztal zöld posztóján, hanem egy úr becsülete, aféle kétes becsület, melyről jegyzőkönyvet kell fölvenni, hogy benne higjenek.

A vármegyei becsületbiróságok örökös elnöke, Bacsó Fülöp ül az asztalfőnél. Igazán hiteles becsületnek Vármegyházán csak az olyat tekintik, melyet Bacsó Fülöp is elismer szóval vagy hallgatag. A jegyzőkönyvileg hitelesített becsületre, pláne, csak akkor adnak valamit, ha az erkölcsi látélet Bacsó Fülöp által is alá van írva. Egy szóval: Vármegyházán, becsület-kérdésekben, Bacsó Fülöp az orakulum. Ő az a szilárd, erkölcsi tekintély, melyre rá van építve az egész Vármegyház összes becsülete. És ez igen megnyugtató a vármegyei lovagias urakra. Szilárdabb, megbízhatóbb becsület-alapot nem találhattak, mint azt a férfiút, a ki unokaöccse a vármegyei püspöknek és hőse egy sor véres, halálos párbajnak. A püspök öcsésében tisztelték a vármok, a regálék, birtokok bérbeadóját, a püspöki díszbédék rendezőjét, az uradalmi vállalatok, tisztségek osztogatóját; az egykori párbajhősben pedig rettegtek a biztoskezü lövőt, vivőt, a ki annyi ellenfelét fektette már véresen a gyepre.

Igaz, hogy - csak *fektette*. Nem fekteti többé. Utolsó párbajánál a sors ellene volt: ép bőrrel és mégis súlyosan sérülve távozott a gyepről. A mi vele történt: az nem közönséges. Az ellenfél golyója eltalálta a halántékát. Egy iszonyú koppanás után, melytől szemei vérszikrákat hánytak s koponyája alatt egy bomba pattant százezer darabra: a golyó a száraz, ruganyos hajzaton megcsúszott s lesiklott. Bacsó Fülöp rémséges fejszaggyátások, fülzúgások árán megmenekült: de a fejidegei odavoltak örökre. Az a félarcza, melyet a golyó ért, halott lett; de minden erősebb fölindulás alatt feléledt, hogy görcsösen eltorzuljon. A kik látták ez elváltozott félarczot vonaglósaiban: azok nem felejtik azt el... Azóta Bacsó Fülöp került minden fölindulást. Jégbe hűtve tartogatta magát. Nagy fegyelmezettség által ráerőszakolta a vértelen élőhalott arcra egy viaszlarva mozdulatlanságát...

Ott ült ez a hullaképű, szórtlan, fagyos ember a zöld asztal mellett s míg a négy becsületbíró a mosásba került lovagi becsület foltjainak kiszappanozhatósága fölött disputált: havannáját egykedvűen, hallgatagon szivta...

Akkor hirtelen dörömbölni kezdtek a titkos törvényszék tárgyaló termének becsukott ajtaján. Mindenki megbotránkozott az illetlen háborítás fölött; de ki kellett nyitni, mert valaki kívülről oly hangon kiabált, mintha a vármegyei kaszinónak égne a teteje.

Bacsó Fülöp egyik intimusa, egy kövér, apró ember dugta be bodorított, kerek fejét.

- Bocsánat, uraim, de fontos ok, nagyon fontos ok...

És a lépcsőfutástól képéből kikelt kis doktor egyenesen Bacsóhoz intézte további szavait.

- Méltóságos uram, a rezidenciában nagy bajnak kell lenni. Utánam küldtek. Azt gondoltam, hogy feljövök méltóságodért. A kocsim lenn vár. Nincsen idő késni.

Az elnöknek csak a szemöldöke rándult kissé össze. Boszantotta, hogy ez az ember így beront ajtóstól. Ő tisztelte a formákat s megkívánta, hogy mások is tiszteljék. Ezenkívül nem hitt a doktornak. Ismerte őt arról az oldaláról, hogy buzgalomban túlhatt minden dolgot. Ha fejfájós beteghez hívják: annyi műszert visz magával, hogy elég lenne egy csatatéri kórháznak s olyan lelkendezve rohan, mintha a halállal együtt futna versenyt. Bacsó Fülöp nem oszlatta föl az ülést. Azzal a hideg gúnnyal, melybe mások iránt érzett megvetését hűtötte, csak ennyit szólott:

- Kedves doktor, maga azért siet, mert fél, hogy mire odaér, elmúlik a nagy baj. Nos - hát csak siessen.

A becsületbirák mosolyogtak a tréfán, mely a tárgyalás rideg formaságai után őket mintegy felüdíté.

De a kis doktornak nem volt kedve nevetni. Ez egyszer nem nagyított.

- Méltóságos uram, a szélütéssel nem lehet tréfálni. Félek, hogy már is...

Bacsó Fülöp csak azért nem sápadt el, mert fölösleges vér nem volt az arczában. Az a gondolat, hogy a nagybátyja meghalhat s hogy akkor a püspökségnek s azzal együtt a püspöki jószágigazgatóságnak is egyszerre vége lesz: úgy furódott be agyába, mint valami nyílvessző. Mint mikor a golyó megkoppant a koponyáján: olyat érzett mostan. Idegei, mintha tüzes sodronyokká váltak volna: égették a fejét. A viaszlarva összement. A meghökkent férfi eltorzult arczczal kelt föl a helyéről s elfordult, hogy ne lássák, a mi vele történt... Egy pillanatig tartott az egész és az erős ember összeszedte magát. Feloszlatta az ülést. Majd folytatni fogják...

Az elnök távoztával a becsületbirák elszéledtek a kártyatermekbe. Az eset híre felizgatta a whistező, tarokkozó, ferbliző kompániákat. A jury-tagok, a keverés alatt támadt szünetekben, elbeszélték, mint változott el az elnök arcza a szélütés hírére. Mintha csak őt érte volna. Kiment a formájából. Nem lehetett ráismerni.

- Nagyon a lelkére vette. Jó rokon. Szíve van.

Ez volt a kaszinói, *hangos* közvélemény. De volt egy másik is: a *néma* közvélemény, a mit még átaltak kimondani a kaszinói tagok. Azt gondolta magában mindenik, hogy Bacsó Fülöpben nem a rokon jó szíve döbbsent meg. Ez a kihült, érzéketlen ember érzelmi megindulásokat még szimulálni sem tud... Csak megijedt, mint a hogy megriad a patkány, mikor a hajó lyukat kap s a gondatlan életet, lakomákat biztosító patkányparadicsom sülyed a mélységbe.

### XIII.

Bacsó Béni házának virágos, zöldbokros s egy pompás parkba átmenő udvarát a váregházi ujság gyakran emlegette, de soha sem másként, mint magyar Trianon-t. Ez ugyan csak annyit bizonyított, hogy a váregházi ujság szerkesztőjének, Trianon-t illetőleg, meggyőződése az, hogy ez egy igen jókarban tartott, árnyékos kertecske, a hol egy-egy vasárnapi potya-ebéd után, jó dolog a lugasban bock-szivarok mellett kávé szürcsölgetni. Ám az elnevezés rajta maradt a kerten s ha a váregházi regényolvasók Trianonról olvastak, a Bacsó Béni zöld udvarában jártatták meg fantáziájukat.

A váregházi Trianon ez alkalommal nem annyira egy rococo édenre, mint inkább egy faluház udvarára emlékeztet - biróválasztáskor. A szimmetrikusan nyírt bokrok kanyargós, zöld sikátoraiban, a virággruppok körül, a lugasok, gloriettek közelében - avas bőrködmönök, fakó darócok nyüzsögtek sűrűen. A japáni noszpolya czukros illatába, a fajrózsák tüzes, pompás leheletébe, a jázminok finom, édes szagába vastagon vegyül a fényesre zsírozott üstökök, hájjal kent csizmák, esőverte ködmönök, pálinkás lehelletek rettentő bouquet-ja. Trianon-nak keserű, nehéz, parasztillata volt; szinte megfult belé.

De, hajh, kedves illat ez most a Bacsó-hölgyek kényes orridegeinek. Mert a miből ez az, egész Trianon-t elborító, zsiros szag kiárad: az nem paraszt mostan, de a *ház vendége*, várt és szívesen látott vendég: százas küldöttsége a lápfenéki kerület választóinak, kiknek Bacsó Bénihez van nagy bizodalmuk. Azért vannak itt, hogy neki ezt megmondják.

A Bacsó-ház női az oszlopos tornác könyöklőjére dőlve jó szemmel nézik Lápfenéknek színe-javát. Bacsó Kamilla kisasszony, a Béni nővére, takarosán kifestve s befűzve, csipőig kihajol s egy sokat próbált ártatlanság merész naivságával jártatja békateknő lorgnette-jét a napbarnított arcú, erősnakú parasztokon. Bacsó Béni két nagy leánya, Katicza és Lenke, Lápfenék két don Juanjára, a segédjegyzőre s a kántortanítóra pazarolják édes mosolygásuk. Bacsó Béniné a küldöttséget vezető lápfenéki jegyző udvarlását fogadja, ki ezüstgombos zrinyiben, sarkantyus csizmában és vörös orral ágál a száz választó élén... A Trianon-ba beszabadult száz paraszt szájtátva nézi a folyosó freskóit, a kerti dekorációkat, a kiöltözött, mosolygó hölgyeket s eltelve a látnivalókkal, szeretné már tudni, hogy mikor térnek a dolog velejére: a pálinkás hordóra, melyet nem lát még, de a szagát érzi.

A folyosó háttéréből, a konyha tájáról sokat ígérő, édes zene hallszik: ezüst tálcán csörömpöl sok apró üveg pohár. Két inas dugóhúzóval erősen dolgozik. A szakácsné sárga, omlósbélű kalácsot szeldel. A ködmön és a daróc kedvéért fárad itt mindenki. Ő értük van szedve az a kosár virág is, melyből a Bacsó-hölgyek gyöngéd ujjacskái száz csokrot kötöttek. Oda van az szánva a száz zsiros süvegre, kucsmára, - a mellé a vérszinű toll mellé, melyre Bacsó Béni neve aranynyal van nyomtatva.

Bacsó Béni még mindig késik. Azzal hagyta vissza a szalonban a lápfenéki uradalom tisztjeit, bérlőit s a helyi ujság redaktorát, hogy átmegy a dolgozószobába - fölvenni a fekete kabátját. A méltóságos úr félórája, hogy oda van s a kabát még mindig nem akar fölmenni... A valóság az, hogy ő méltósága még mindig inguiban és óriási trémában próbálgatja fölmondani magának a százas küldöttséghez intézendő beszédet. Az eredmény az, hogy a lápfenéki hazafiság választottja kétségbeesetten gyüri nadrágja zsebébe a beszéd szövegét s aztán merő feketében, halványan visszatér suitejéhez, hogy, isten nevében, vigyék ki a népnek.

A mint Bacsó Béni kilép a tornácra, a jegyző egy dirigáló karmester mozdulatával lendít a kalapján s a ködmön-, darócz-kórusból a lelkesedés, mint valami sortűz, egyszerre bődül ki. Trianon - öserdővé válik, melyben száz irókéz-indián csataordítása reszketteti meg a falevelet, riasztja föl a glorietteken tolláskodó galambokat.

A lápfenéki jegyző karmesteri kucsmája ketté vágja az éljenek és szetreaszke-k orkánját, kiemelkedik a lelkes ködmönök és daróczok sorából, ráveti szemét a lápfenéki hazafiság leendő oszlopára s megereszti hangját:

- Méltóságos úr! Mélyen tisztelt elvtárs! Nekem jutott a szerencse, hogy Lápfenék választóinak színe-javát, a férfiak férfait, e díszes és nagy gyülekezetet színed elé vezessem. Eljöttünk és elhoztuk a begöngyölt szent zászlót, a kerület szűz lobogóját, hogy a te kezeid bontsák azt ki a harcnak küszöbén, hogy te add azt át minékünk s mi átvéve azt tőled, magasra emeljük s diadalra vigyük... A zászló, melyet a nép erős karja, ime, átnyújt neked...

A nótárius úr e lendületes szónoki figurához érve - oldalt fordul, hogy a hivatolt szűz zászlót, mely eddig vízszintesen feküdt, a bokrok közé rejtve, a nép erős kezéből, a lápfenéki harangozó markából átvegye s további eljárás illetőleg kibontás végett Bacsó Béninek ünnepélyesen odakinálja. A harangozó azonban, mintha soha semmiféle instrukciót nem kapott volna ez iránt: meg sem mozdult helyéről, hanem azt az embert bámulta, a ki váratlanul megjelenván Trianon-ban - sem a pillanat magasztosságával, sem a díszszónak retorikai képeivel nem törődött, hanem jobbra-balra lökdösve a férfiak férfait - utat hasított magának a folyosóra vezető lépcsőig s ott a lápfenéki Cicero tyukszemén keresztül rátört a nap meghatott hőisére.

- Béni, siess a rezidenciába. Haldoklik a püspök.

A zászlóbontó, ünnepelt hazafi, fejében a rosszúl bemagolt frázisokkal, képén a koczaszónok komikus trémájával - egyszerre fölocsúdik a komédiázásból. A theátrális láz helyett kitör rajta az olyan színész igaz ijedtsége, a ki éppen ágálni készül a sugólyuk előtt, mikor a fejére szakad egy égő szuffita.

Bacsó Béni hátat mutat most díszszónoknak, százas küldöttségnek, szent zászlónak, mindennek. Rohan be a kalapjáért, futtában adva ki a parancsot, hogy fogjon be a kocsis. A nők kéztördelve, jézus-máriázva követték a család fejét. A míg a kalap előkerült (a mibe idő telt, mert a fejét mindenki elveszté) Bacsó Béni zavart fővel lótot-futott szobáról-szobára. A felesége, a ki legelőbb tért magához, megállította s a fülébe súgott:

- Vidd magaddal Lenkét.

Ez a leány volt a püspök keresztleánya, kedveltje. Bacsóné úgy gondolkodott, hogy ha az ember válik a világtól: óhajtja látni maga mellett azokat, a kiket szeretett. E mellett azonban az forgott eszében, hogy ha a végrendelet írására sor találna kerülni: nem árt, ha emlékeztetőül ott áll az ágynál a kedvelt keresztleány. Bacsó Béni nem fogta föl egészen az asszony rejtett intenczióját, de megfogadta a tanácsot.

- Jól van. Öltöztess föl.

Bacsóné lázas kézzel adta leányára az admirál-kék toilettet. Ez illett a szép, szőke gyerek Mária-arczához. Ebben látta őt a püspök utoljára s ebben találta őt leginkább bájosnak. A keresztatyai ajándékot, a gyönyörű opál-keresztet is nyakába kapcsolta s e közben utasításokat sugott fülébe a remegő leánynak, ki szerette ugyan a bőkezű keresztapát, de megijedt a gondolattól, hogy egy haldokló ember ágyához fog menni.

- Nagyon szeretett téged: légy hálás iránta. Menj az ágyához, ápold szeretettel. Ha mást nem tehetsz: igazítsd a feje alját. Azon légy, hogy észrevegyen.

Mikor a fogat kirobogott a kapun, a Trianonba visszamaradt küldöttség nem tudta, mit cselekedjék. Az a «józan paraszt ész», melyet annyi közmondás dicsér: egy pillanatra megállott a zsiroshaju fejekben. A «férfiak férfiak» bökkenőre jutottak. Ők azért jöttek ide, hogy a püspök unokaöccsének, a püspökségi erdők felügyelőjének felajánlják a lápfenéki kerület bizalmát. De mi lesz akkor, ha meghal a püspök, ha Bacsó Béni nem püspöki unokaöcs többé! Itt hagyják-e nála a lápfenéki hazafiak bizalmát avagy hazavigyék? Ez itt a bökkenő!...

A nótárius maga is úgy találja, hogy a lápfenéki szűz lobogó dolga egy kissé kétséges. Félrehívja az öt falu biráját s az esővíz-felfogó nagy vörös kád mellett tanácsot tart velük. Hallgatóságnak odamennek a jegyzősegéd s a kántortanító.

Az oszlopos tornác ezalatt kiürül. A püspökségi bérlők, gazdatisztek a hátsó kis-ajtón egymás után mind elpárolognak. A hírlapszerkesztő legelől old kereket; a nyomdába siet, hogy az eshetőleges külön kiadás felől intézkedjék. A házbeliek közül nem mutatja magát senki. A nők a szalonba bujtak össze s az ablakredőny közei a rezidencia felé robogó fogatokat nézték, megnevezve azok tulajdonosait:

- Ez a főispán... Ez a püspöki fogat. Pater Justus ül benne: a gyóntató-atyja, a szentségeket viszi... Ez a nagyprépost... Egyfogatu bérkocsi. A közjegyzőt viszi...

Bacsó Béniné felháborodik lelkéből, hogy ez az ember *ilyen* pillanatban egyfogatura ül. Milyen lassan döcög, mintha el akarna késni... Aztán a szegény nagybácsin kezdenek sajnálkozni és saját lamentációjuktól sírásra fakadnak. Bacsó Kamilla óvatosan törli szemeit, hogy a sós víz a képén barázdát ne mosson...

Az esővízes kád mellett ülésező csapat ezalatt meghozta a határozatot. A százas küldöttség maradjon itt helyben s várja be a dolog végét.

A ködmönök és darócok, unaloműzésből elbotanizálnak a trianoni flóra ritkaságai közt. Csoportok verődnek össze s úzik a falusi élet egyszerű szórakozásait; huszonegyeznek az istenszobrok talpazatán, belepökdösnek a szökőkút medencéjébe, elpipáztatnak a glóriettek köré kuporodva... Így telik el egy hosszú óra.

Akkor, egyszerre, zajjal vágódik ki a Trianon-ba vezető rácsajtó. A váregyházi lap kihordója megjelen s eltűnik, hátrahagyva a lap rendkívüli kiadását, melyen nedves még a nyomdafesték.

A negyedréti lapról messzefeketéllett a kompaktbetűs, keretes címirat:

|                           |
|---------------------------|
| † BACSÓ GERGELY<br>püspök |
|---------------------------|

A jegyző átfutotta a jelentés kesergő, lapos közhelyeit s a harsányszavu falu-tribun most egy halottbemondó melancholikus hangján szólott a néphez.

- Temetés lesz... nem zászlóbontás. Atyafiak! Meghalt a püspök...

Először magyarul, aztán oláhul mondta el a gyászhiót. Mindenki a jegyző köré csoportosult. A százas küldöttség és vezetőik némán néztek össze. Megértették egymást. A daróc felcsapta a süveget, a ködmön a kucsmát. Nincs itt többé kit megsüvegelni. Jó lesz innen takarodni - hamar. Elkezdett a tömeg a kapu felé oldalogni, a jegyző legelől - olyan képpel, mint a ki szökőben van s attól fél, hogy féluton elcsipik. Mintha minden deputáns egy lopott libát vitt volna a felsője alatt, olyan csöndben somfordáltak ki a hátsó kapun. Pár perc alatt tiszta lett Trianon. A harangozó, a küldöttség zászlóhordozója, a kapuból viasszaladt s lehajolt az ott-

feledett, eldugott zászló után... Aztán egyet gondolt, ott hagyta a földön és nyargalt a többi nyomába...

A konyhában összegyűlt cselédség alattomos félhangon tárgyalta a gyászesetet. Ők tudták legjobban, hogy mire épült e fényes háztartás, a melyet szolgáltak. Veszélyt, krachot szimatoltak.

- Oda a püspökség! Sohajtott a kulcsárné.

- Oda az uraság! Folytatta az inas.

- Oda a szolgálat! Tette hozzá a szobalány.

A szakácsné, a ki kinézett, hogy az agár bele ne faljon a lápfenéki küldöttségnek szánt kalácskészletbe, bekiáltott a tornáczról:

- Megszökött a deputáció. Egy fia sincs belőle.

A kulcsár vihogott:

- Nem adok egy hetet, a kutya is szökni fog majd innen.

## XIV.

- A *féltuczatos* Bacsóék semmit se tudnak még.

Ezt gondolta magában a helyi ujság szerkesztője, a mint a nyomda felé sietve - elhaladt egy földszintes, régimódi, de kaczerán restaurált ház előtt, melynek nyitott ablakain keresztül zongorahang, víg társaság lármája, ki-kitörő nevetése s egy zaklatott papagály zsémbelése ütötte meg fülét.

A féltuczatos Bacsó-háznál mindig víg az élet, de ma a jókedv be sem fér a házba: az ablakon át kicsordul belőle s elönti az utcát.

Odakünn a rossz hír terjed, szétszívárog. Mint a tó vizén a hullámkarika: úgy nő a hírek e sötét gyűrűje Váregyház városban. Már a külvárosi kalyibák szegényei is tudják, hogy a jó-lelkű püspök halállal vívódik s szomoruan adják tovább a hirt. Még a váregyházi ghetto, a folyó másik oldalára proskribált zsidó-vég orthodox rabbiját is felkeresi a hír a biblia mellett. A vén levita a zoltárookra fordít s olvasni kezdi: «Küldjön neked segítséget az Úr és a Sionból oltalmazzon téged... Hogy örülhessünk szabadításodnak és Istenünk nevében zászlót emelhes-sünk...»

Csak a Bacsó Dóri házat nem érinti a hír sötét gyűrűzése. Máskor innen árad ki minden hír: most elkerüli azt. A frivol, üres lármától a ház mintegy megsiketült s nem hallotta, mint sóhajt föl odakünn a város - szánva azt a jó öreget, kinek ütött az ő órája.

Az emberek, a kiknek az útja e gondtalan, zajos ház előtt elvezet: megállnak egy perczre s a fejüket csóválják. Ilyen órában ilyen vígan lenni! Úgy látszik, nem tudnak semmit az esetről!... És minden megállónak megfordult a fejében, hogy fölkapaszkodva az ablakig - bekiáltson azon: Lassabban, hölgyeim, uraim, haldoklik a püspök!... Hej, oda lett volna a ház nagy jó kedve!... De nem tette meg senki. Bizonyos kárörömmel hallgatta mindenki, hogy hahotáznak, semmiskednek ott benn. Az élődsi fajnak kevés a barátja. Az élődsi Bacsók közt pedig legelődsibb a Bacsó Dóri népe. Egy tíz tagból álló, fényes here-család, mely tíz évvel ezelőtt csak nagy vásár idején lakott a városban, máskor pedig künn nyomorgott egy olcsó, silány kincstári bérleten, s örült, ha jóllakhatott savanyú krumplival. Most meg nagy-lábon él, szerepet játszik, hangot ad s a kincstári földek burgonyája után a püspöki üvegház ananászát falja. A váregyházi közönség szeme káprázik ugyan az előkelő, fényes életmódtól: de háta mögött megszólja, gúnyolja a *féltuczatos* Bacsót, a *hatleányos* apát, kinek pucczos kisasszonyaiból kitelik egy kisebb bál női közönsége.

Azzal a gondolattal megy mindenki tovább a mulató ház ablakai alatt: Csak nevessetek... nem soká nevettek!

Bacsó Dóri benn ül a pipázójában, bizalmas kettesben, egy benső barátjával. Bacsó Dóri, ez a gögös parvenu, vendége számára maga választ pompás csibukjai közül, maga tölti azt meg aranyos, selymes latakia-dohánynyal s a saját szájával éleszti rajta a gyújtó tüzes taplót. Piffl Tamás pedig, a váregyházi félmilliomos, a városi regále-bérlő két pofára fujja az udvarias házi úr szemébe a füstöt. Piffl Tamás egész rendén valónak találja, hogy ennél a háznál őt így kiszolgálják. Teringettét! Egy ma prolongálandó, tizezer forintos váltónak zsiránsa csak megérdemel egy csibuk jó dohányt, meg egy darab taplót!... A vastag pénzes zsák, mint egy ökör a szalmán, elnyulik a keleti szőnyeggel letakart pamlagon s boldog elégedettségéből csak az az egy hiányzik, hogy ingujjra nem vetközhet s cipőit le nem rughatja. Pedig váltig biztatja az előzékeny gazda:

- Egészen mint otthon, édes Piffl uram!

Piffl uram azonban moderálja magát s a mennyire tőle telik, illedelmes marad s nyálát inkább lenyeli, semhogy a szőnyeget leköpje. A mi pedig ebben a mérsékelt kényelemben is boldoggá teszi őt, az nem a Bacsó Dóri dohánya, kedveskedése, divánja: hanem az a fesztelen, csengő hang, a melyen a fiát hallja belekiabálni abba a zsvajba, a mely a szalonból egészen ide hallszik.

A Rudi *udvarol*... Piffl Tamás apai szíve jóleső büszkeséggel hallja ezt távolból. Míg Bacsó Dórival közös üzleteik felől cserél eszmét: füle ott van a harmadik teremben. Hogy jár a szája a kölyöknek! Milyen merész! Milyen öntudatos! Hogy tud a nők nyelvén!... Hiszen, a mi azt illeti, benne, Piffl Tamásban is megvan a szerencsefi elbizottsága és szemtelen is tud lenni, hogyha kell: de gyáva, esetlen, meghunyászkodó lesz, nyomban, a mint rangban, műveltségben fölötte álló nők közé, a szalonba kerül. Ez a kölyök ott is otthon érzi magát... A regálebérlnök imponál a fia hangja s tallérjai diadalmas csengésénél is kedvesebb zene ez az arrogáns suhanczhang - apai fülének.

A Rudi gyerek félév óta lumpol - azon a címen, hogy halálból szerelmes Bacsó Dóriék barna Laurájába. Piffl papa, mint regále-bérló, a korhelyek felől nincs rossz véleménynyel, de mint családapa, nem tűrne lumpot maga körül. Rudi korhelykedésére azonban szemet húny. A kölyök szerelmes - menti őt magában - addig lumpol, a míg meg nem házasodik... És Piffl uram arra gondol, hogy a zsiránsi viszony, mely a püspök atyafijához köti, még szorosabbá és bensőbbé is válhat. Az egykori pálinkafőzőnek ábrándjai vannak. A hányszor elmegy a püspöki lak előtt, mindig arra gondol, hogy fog majd a kapus a nagy ezüst furkóval tisztelni neki, ha a püspökhöz, mint kedves komájához, el-eljön vizitbe.

Bacsó Dóriéknak két szalonjuk is van. A régimódi ház nagy, kongó szobáiból kettő is megtelik, ha Bacsóék fogadnak. Most még egy harmadik terem is megtelt. A váregyházi «Jó szív» melynek Bacsó Dóriné a fővédasszonya, készül a szombati nagy előadáshoz. A «Jó szív» lázasan működik a három teremben: az a becsvágy dobogtatja, hogy felibe kerüljön a váregyházi «Jó lélek»-nek, mely a mult szombaton nagy hangversenyt adott.

A hangversenyző «Jó lélek», előkészületeivel, óriási plakátjaival, manővereivel, verbuválásaival, sikereivel vérig szurkálta a vetélkedő «Jó szív»-et. Ezt a kölcsönt vissza kell fizetni s az elbízott «Jó lélek» szarvait letörni. Mert már is nagyra nőttek! Ez a lim-lom, szedett-vedett szatócsnép, ez az ordináre «Jó lélek» mer versenyre kelni az előkelő «Jó szív»-vel, minek élén egy Bacsó Dóriné, született csetneki Porhányi Laetitia áll!...

Az egyik teremben a hangversenyben résztvevők próbálják a partiejukat. Bacsó Tilda szólója van soron. Egy fiatal úr kíséri zongorán. A hangversenydarabok beoktatója, a váregyházi zeneauktorítás, a székesegyházi főkantor, Bacsó Dóriné ő méltóságával hallgatja a szép szonátát. Ő méltóságát egy régi szép emlék érzékenyíti el és mélyen felsóhajt:

- Ezt énekeltem én huszonöt év előtt. Emlékszik, kántor úr?

Oh, hogy ne emlékeznék! Félig akkor, az alatt öszült meg, míg csetneki Porhányi Laetitia hangját a tribünre ráidomította.

- Emlékszem. Oh, ki ne emlékeznék. Nem lehet azt elfeledni. Az volt a diadal. Ötször hívták méltóságodat ki.

- Hétszer, kérem, hétszer. Nyolczadikszor már nem akartam kimenni. A sok bókolástól derekam megfájdult.

Aztán egy elnéző, de a nyilatkozás szükségét érző kritikus fölényes arczkifejezésével teszi hozzá ő méltósága:

- Tilda csinosan énekel, de nekem úgy tetszik, hogy nagyon is egyszerűen. Ma minden olyan természetes. Régen ez nem így volt. Ma mindenki a maga hangján énekel. Az én időmben olyan hangot adtunk, mely éppen nem hasonlított a magunk hangjához. Mi feldolgoztuk, átváltoztattuk a hangot. A régiek művészek voltak, a maiak naturalisták.

A főkántor e képtelen zenei elmélettől elkábítva, kék pápaszeme mögött behúnyta szemeit s hallgatott... Tilda egy természetes gixerrel befejezte a szólót. A hallgatóság tapsolt.

A szomszéd szalonban, a sarokpamlag körül a két legifjabb Bacsó kisasszony, egy menyecske, egy öreg néni s két fiatal úr felolvasó próbát tartanak egy darabból. Egyik sem reczitál: szaval, színez valamennyi s követi az instrukciót.

- Ohó, majd csak a szinpadon, majd csak a szinpadon!... szabadkozik a szép Bacsó Laura, a kit Piffli Rudi, az instrukció szerint, egy merész karmozdúlattal át akar ölelni.

A harmadik teremben a «Jó szív» allegoriájának élőképét komponálják. Ez lesz a fénypontja a szombati estének. Ezzel adják meg a kegyelemdőfést a legyőzendő «Jó lélek»-nek. Ennél az előkészületnél dobog a «Jó szív» a leglázasabban. Ez a terem a leglármásabb s a szoprán és althangok szenvedélyes versenye csak akkor szűnik meg: ha a váregyházi első női szabó-üzlet kaczkiás első segédje hallatja édeskés, rábeszélő hangját, a mint selymét, bársonyát, szöveteit dicsőíti.

A székek karjáról kibontott végselymek, mint fényes, pompás zuhatagok omlanak le színjátszó törésben. A nagy alabástrom Mária-szobor, a vallásosságot fitogtató szalon tüntetése, elvész a bársonyok hamvas redőiben. Az istenanya kitárt két karján szövetek, csipkék csüngenek. Az imazsámoly fedve van a hiuság haszontalan tarka limlomjával. A nők vitatkozva, újjaik közt morzsolgatják a selymek ruganyos anyagát, dédelgetve cziróztatják a bársony hamvas színét. Divat- és jelmezképek járnak kézről-kézre. A társalgás ideges, izgatott. A szövetek ígézetétől lázassá vált nők egyszerre beszélnek. A boltoslegény éneklő hangja számítással szítja az izgalmas hangulatot...

Akkor künn a csendes utcán, a ház előtt felsivít az ujságáruló gyerek éles vércsehangja:

- Vegyenek Váregyházi Hirlapot... Külön kiadás... Bacsó püspök hirtelen halála... Négy krajczár... Vegyenek Váregyházi Hirlap-ot...

A saját lármájától süket ház nyitott ablakfülei még ezt a hangos kiáltást sem hallják. Csak a főkántor neszezi meg az utca halálmadarának artikulált huhogását. Ott hagyja a méltóságos asszonyt a pamlag sarkában s az ablakhoz rohan. Az ujságáruló kölyök felad hozzá egy külön kiadást. Akkor már többen vannak az ablaknál s Bacsó Tilda felsikolt, mikor a gyászkeretben megpillantja a nagybácsi nevét. A főkántor ijedt, sietéstől hadaró nyelvvvel kezdi olvasni a bevezetést.

Mint felhőtlen égből lecsapó villám, úgy érte városunk társadalmát a gyász hír, hogy bálványozott püspökünk, a fényeslelkű egyháznagy, a lángelméjű tudós, a páratlan emberbarát, a kifürkészhetetlen isteni akarat által váratlanul elszóllított. Midőn lesújtva...

Tovább nem olvashatta. Bacsó Dóriné, ki gögösen leeresztett Mária Terézia-tokájától egész a homlokáig hamuszínű lett a hírre, az egykori tanyai gazdasszony konyhai nyerseségével rikoltotta rá a főkántorra:

- Mit olvas itt ez az ember? Micsoda komisz tréfa ez?

A szomszéd szalon közönsége kéztördelve, megilletődött arczczal jelent meg a küszöbön. Egy urat toltak maguk előtt, a ki most jött, még a kalapját is kezében tartotta.

- Fájdalom, igaz... Onnan jövők... Vége van.

Ez az ember az alispán volt. Ennek hinni kellett. Ez nem szokott rossz tréfákat űzni... Bacsó Dóriné rohant az urához.

- Dóri! Hallottad?... Oh, hisz ez borzasztó! Te itt pipázol, mialatt a bátyád... Ott kellett volna lenned. A többiek bizonynyal mindnyájan ott voltak. Előttünk eltitkolták, hogy ne lehessen ott, hogy ne lásson téged, ne gondoljon reád... Ilyen a te familiád. Ismerem a fajtát. Eddig is ők faltak fel előttünk mindent. Eredj, rohanj, ne hagyd magad kifosztani. Veled megyek. Te soh'sem bírtál velük. De ha én ráteszem valamire a kezem: az nem övék többé... Gyere, siessünk...

Dóri úr az asszonyi nyelv e szilaj rohamától elbódítva, nem fogta föl a zagyva beszéd tragikus értelmét!

- Mi az? Nem értem. Mi történt?

- Nem érted, szerencsétlen! Az történt, hogy meghalt Bacsó Gergely.

Ezzel a felkiáltással egyszerre elérzékenyítette önmagát, zokogva borult az ura nyakába. De még ez asszonyos megindulásban is az élődi faj önző, aljas kétségbeesése jajgatott ki belőle.

- Istenem, mily borzasztó csapás ez! Mindent elvesztettünk... Tönkre vagyunk téve... Mehetünk vissza a kincstári bérletbe... Oh! Dóri, Dóri! Mi lesz belőlünk?...

Aztán könnyein keresztül észrevette Piffel Tamást s egyszerre megbánta, hogy idegen előtt bevallotta ingyenélő, koldus mivoltukat. Hirtelen más hangba csapott át s magasztalni kezdte a megboldogult embert. E közben kiadta a rendeletet, hogy a kocsi álljon elő s ő maga adta fel urára a fekete kabátot.

Piffel Tamás letette a félig kiszívott csibukot. Részvétét fejezte ki a családot ért gyász felett. E közben azonban a váltó-prolongálás motoszkált fejében. A felől tisztában volt, hogy az ő neve többé nem kerül egy lapra Bacsó Dóri barátja nevével. Piffel Tamás kiábrándult. A püspöki portás nem fog neki soha tisztelegni az ezüstös buzogánnyal. Oda a sógorság, oda a komaság! Ennek bizony hátat lehet fordítani. Szegény hoppon maradt, tönkrement népség ez itt. Nincs neki közöttünk többé mit keresni... Elment, felkereste a fiát s megfogta a csuklójánál.

- Gyere fiam! Ne alkalmatlankodjunk ily szomorú helyen.

És illedelmes, busongó képpel vonult ki a Bacsó-házból. Künn az utcán pedig odafordult a fiához:

- Hallod Rudi! Én jó apád vagyok, szeretlek. Hanem, ha még egyszer beteszed a lábad Bacsó Dóriékhoz: leütöm a derekad.

- Miért, tata?

- Azért, mert Bacsó Laura feleségnek nagyon olcsó, szeretőnek meg nagyon drága egy Piffel Rudinak... Gyere haza, megtudod a többi.

Piffel Tamás után többen kezdték elhagyogatni a gyászoló házat. Egy asszonyság Bacsó Dóriné legintimebb híve s a mamája annak az úrfinak, a ki Tildát zongorán kísérte: hirtelen rosszúl lett s a fia karjára támaszkodva tudott csak elmenni. A derék asszony egész hazáig lamentált:

- Borzasztó! borzasztó! Délelőtt még ott járt a nőegylet. A püspök maga volt a jókedv. És most halva fekszik... Vajjon végrendeletet hagyott-e hátra? Vajjon egyáltalán, volt-e neki mit eltestálni!... Ezek a Bacsóék jó emberek, csak egy kissé könnyen élt mindenik. Bizony, ha hozzá fértek, nem kimélték a püspökség pénzét. Azt mondják, csaknem visszaéltek a püspök jóságával. De mi lesz, most velük... Oh azok a szegény lányok! Hozzá vannak szokva a könnyű, úri módhoz. Annak most vége van. Mit fognak csinálni? Jó, hogy legalább adtak

nekik nevelést. Most lehet belőlük gouvernante, táviró, postás, több eféle. Oh szegény gyerekek!...

Aztán hirtelen odafordult ez is a fiához.

- Fiam, ha szeretsz, hagyj föl a Tildával. Nem te hozzád való...

A saját üres lármájától az imént süket ház ezalatt néma lett. A szalonok kiürültek. A «Jó szív» kegyes komédiásai elhordták magukat. Tőlük most már nyugton lehet a várhegyi «Jó lélek». Nem lesz licitálás, hogy ki bírja jobban? A fővédasszony zárt kocsiban robog a püspöki lak felé, hogy a mire lehet, «rátegye a kezét». A felvidéki szűkölködőkkel nem törődik többé. A saját insége az, a mi elfoglalja.

A hat Bacsó kisasszony csöndesen sirdogál az elhallgatott termekben... Az elegáns, dallamos beszédű szabósegéd pedig szemképráztató sietséggel kapkodja össze szétheverő szöveteit és rohan az üzletbe, a hol nyomban kiírják valamennyi Bacsónak számláját, a mik kétes követelésekké váltak mától fogva.

## XV.

Mire Bacsó Béni eljutott a rezidenciába, a püspök már az ágyban feküdt s körülötte álltak az orvos, a titkár, Fülöp és a káptalan egy tagja. A püspök ült inkább, mint feküdt. A párna hófehér szövetétől élesen vált el a vértolulástól feszült arc sötétpiros színe. Az orvos könyökig felgyürközve, maga rakta föl a beteg före a borogatásokat, mindannyiszor hallatva egyet a szenvedők ágya mellett inkább szokásból, mint bátorításként használni szokott orvosi közhelyekből.

- Minden jóra fordul. Csak nyugalom és türelem. Már is javult a helyzet. Leküzdjük a bajt. Csak bátorság és türelem.

De egészen fölösleges volt türelmet javallni a beteg püspöknek. Besüppedve vánkosába, kábult mozdulatlanágában hasonlított a hajótörötthez, a kit a hullám halálra paskol s aztán kidob a partra és bedagaszt a lágy homokba. Saját fellázadt vérének agyára rohanó hullámától lesodortatva, megszédítve fekszik az ágyon ez a szegény hajótörött is, s a halálban sincs több nyugalom, türelem, mint e béna testben.

Perczekig feküdt így... És mikor az az iszonyú mély zúgás, mely a szívéből agyára föl vágató vér Niagara zuhogása volt, egy pillanatra alábbhagyott: az elsodort, megszédült öntudat magához tért és önmagáról jelt akara adni. A száj megmozdult, a nyelv erőszakolta a szokott mozgásokat. A beteg organum erőlködve adott néhány hangot, de nem adott szavakat. A körülállók nézték, hallgatták a béna száj e fájdalmas, meddő erőlködését s tehetetlenül álltak az ágy körül.

Az orvos kalkulussait zavarták a beteg erőlködései. Könyörgésre fogta a dolgot:

- Méltóságos uram!, Esedezem, kérem, maradjon nyugodtan. Nem kell erőszakolni semmit. Minden jóra fordul. Csak nyugalom, teljes feltétlen nyugalom.

A flaneltakarón fekvő kéz azonban megmozdult és intett, hogy írni akar. A doktor tiltakozni készült, de a püspök rászögezte szemét; a lágy, kék szem most olyan volt, mint egy hideg, szürke aczélgolyó, melyre ráleheltek: homályos, megtörött. De a látakat elfutó hideg párán is áttört az erős akarat kifejezése, a mely még parancsolt. Az orvos megadta magát e tekintetnek. Arra gondolt, hogy vannak esetek, mikor valaminek a kijelentése szükségesebb, mint maga az élet. Azt is beismerte magában, hogy ha betege még egyszer elveszti öntudatát, azt többé vissza alig fogja nyerni.

A titkár egy bőr-irattáskát tett az ura elé. A püspök nagy, kusza betűket vetett a papírra. Hagyjanak magamra. Csak Fülöp maradjon.

Mindnyájan átmentek a szomszéd terembe. Béniben a szív elszorúlt, mikor kivezették. Mert nem akart menni. Oh, nem atyafiúi aggodalom miatt! Azt hitte, hogy ime itt a végrendelet pillanata, most kellene neki résen állania. Egy pillanatra fölmerült a szándék benne, hogy megragadja az ágyvéget s nem engedi magát kivezettetni. De a társadalmi ember illendőségi érzete megfékezte benne a kapzsi, féltékeny rokon önző aggodalmát. Aztán attól is félt, hogy ha jelenetet csinál, fölizzgatja a beteget s rossz vége lesz a dolognak. Kimenet azonban, siránkozó képpel nézett rá Fülöpre, mintegy arra kérve ezt a hideg embert, hogy gondoljon ő rá is. És mikor már künn volt: ott maradt jó közel a szőnyegajtóhoz s épebbik fülével visszahallgatódzott. Nem bízott Fülöpben, a ki ugyan testvére volt, de a kiről föltette, tudta, hogy megvan benne a nagy kártyások lelketlen vakmerősége, mely arra ösztönzi, hogy saját szerencsén kívül mással ne törődjék. Az aggodalmas ember mérgesen nézte lányát, a ki vörösre sírt szemekkel ült a terem nyitott ablakánál, a hová vitték, mikor a beteg megpillantásakor

hirtelen rosszul lett. Csak legalább ez a lány állna ott az ágynál! Hiába hozta magával. Nem tud ez mást, csak pityeregni.

Az orvos, hogy foglalkoztassa magát, míg dolog nélkül van, odament a síró kisasszonyhoz s mint aféle legény-ember, félig a részvét, félig az udvarlás hangján elkezdte azt vigasztalni. A püspök keresztlánya elpirult, mert nem tudta, hogy mikor félájultan kihozták s az ablakhoz tolt divánra fektették: az apja vagy az orvos volt-e az, a ki mellfűzője zsinórján tágitott.

A titkár nem szól senkihez, szép Apolló-fejét lehorgasztja, s a fájdalomtól és egy utálatos tett tudatának felháborító érzetétől hol szomorú, hol haragvó arcát gyakran fedi el a két kezével.

A mult századbeli barokk-kandallón egy régi óra tikktakkol, sebesen, mint egy lázas szív.

Egyszerre, mintha görcs fogta volna el, serczegve megállott. Babonás ijedtséggel néz oda mindenki. Az óra azonban nem állt meg, csak ütéshez készült. Az ezüst harang megcsendült; ütéseit mindenki számlálta.

Fogatok mennydörgő robogása hallatszott a kapu alatt. A püspök előkelő ismerősei jöttek a beteg állapota felől tudakozni. Lágy, óvatos léptek taposták a terem vastag szőnyegét. Senki sem beszélt hangosan. A suttogva ejtett szókat, lemondó kézmozdulatokat bánatos fejrázások kísérték. Maga az orvos is, a ki az imént még maga volt az optimizmus: a vállait kezdte vonogatni, a mint konzultálás végett meghívott kollégáinak a helyzetet magyarázta.

Elnémult mindenki, meghajolt minden fő, mikor jött a legmagasabb látogató: az Ur az ő beteg szolgájához. Pater Justus, a kapuczinus gvardián, fehér karingben, a szakramentumokkal belépett a terembe. A fehérszakállu, komor askéta, mellére hajló fejjel, se jobbra, se balra nem nézve haladt át a termen. Senki sem tartotta föl. Ki merte volna várakoztatni az élet és halál urát, az utolsó vigasztalót, a végső reményt... A páter belépett a belső szobába.

## XVI.

A mint a püspök és Fülöp magukra maradtak: a szélütött ember épen maradt keze rámutatott az íróasztalra, a melyet a titkár letakart volt selyempapirossal. Fülöp nem értette ezt a mozdulatot. A püspök leírta, mit akar: Takard föl - nézd meg - és mondd, te tetted-e?

Fülöp a takarót fölemelte. A Bacsó-műkincsek utánzatainak hamis csillogása sárgászöld visszfényt vetett a meghökkent ember vértelen képére. Egy pillanatig kövé váltan állott a vádoló bűnjeleknél, aztán visszament az ágyhoz, leült a szélére, megfogta nagybátyja jobb kezét, közel hajolt a beteg fejéhez, hogy halkabban beszélhessen.

- Hallgass meg. Oly igazán szólok, mintha gyónnék. Vedd annak és oldozz fel. Én tettem. A szükség vitt rá, a mit az utolsó időig titkoltunk előtted. Tudatlan, könnyelmű sáfáraid voltunk. A püspökség tönkre ment alattunk. A hitel megszűnt. Mindent eladtunk, a mi eladható. A pénztár kiürült. Fedezni kellett a folyó kiadásokat; ki kellett adni a rokonság apanage-át; nekem is voltak tartozásaim, becsületbeliek. Ez volt a helyzet. Hogy a legrosszabbat elkerüljük: rátettem a kezem műgyűjteményedre. Nyolczvanezer forint zálogot kaptam rá. Négy hó óta élünk ebből az összegből. És húszezer forint, tovább már nem odázható adót és egy csomó függő adósságot fizettem ki belőle. Mikor a gyűjteményt elzálogosítám, azt hittem, hogy négy hó múlva, az idei termésre kölcsönt vehetek föl. E közben a szőlők tönkrementek, a földeket az ár elöntötte. A rossz kilátások miatt nem kaphattam kölcsönt. Most tehát tudsz mindent. Nagyon sokat és igen sokat vétkeztünk ellened. A főbűnös azonban itt van szemed előtt. Nem tagadom, én vagyok a baj legfőbb oka. És nincs más mentségem, mint az, hogy nem való voltam a helyre, a hová állítál. Az utolsó uradalmi ispán jobb jószágigazgató lett volna én nálam. Tönkre gazdálkodtam mindent. Az én kezem volt rajtad a legnagyobb csapás.

Elhallgatott. Fáradt, hideg tekintetét le nem sütötte a vallomás alatt. Merően nézett rokona arcába... Nem számított rosszul. Azzal, hogy mindent magára vett, nem szépítve és nem mentve semmit: jobban védte magát, mintha az áltatás legügyesebb fogásait használta volna föl. A tönkre tett áldozat, ki oly közel volt ahhoz, hogy ő maga is ítélő bírása elé álljon: nem tudta elítélni szerencsétlen kezű, megtévedt sáfárját. De oda volt, egészen oda volt. Hörgő dadogása, vonásainak fázó reszketése mutatta, hogy szenved. El-elkóvályodó öntudattal, tétovázó kézzel, a püspöki gyűrű köveinek reszkető csillogása közt írta feleletét:

- Isten legyen irgalmas minekünk. Ő ítéljen mindnyájunk felett.

Egyszerre mintha ketté vágták volna, megszűnt agyában a vérörvény zúgása. Az imént mintha vaskapcsok szegeztek volna fejét párnájához: most megkönnyebbültnek, szabadnak érezte. A roham megállott, vagy inkább csak fönnakadt, mint a hogy az elragadt ló fennakad, fölágaskodik egy pillanatra a mélység szélén, a melybe aztán aláhull és összetöri magát. A püspök szinte csodálkozott, hogy ő az ágyban fekszik, mikor állapota egészen normális. Semmit nem érzett s a helyzetet mintha nem értette volna. Az agyából visszafutó vér elsodorta az utolsó óra alatt történtek emlékét... Különös tekintettel nézett maga körül.

Hanem a mint az asztalon meglátta az üveg és ércszemetet: a fölháborodással emlékei is visszatértek, de csak a műgyűjteményeért reszkető, szenvedélyes régész emlékei. E pillanatban nem tudta, hogy ő egy püspök, a ki koldússá van téve, hogy beteg ember, a kinek élete csak egy hajszálon függ, csak arra gondolt, hogy Janus Pannonius kelyhe és a Thurzóbillikom idegen kézben vannak és hogy azt onnan vissza kell szerezni. Élete egyetlen, erős szenvedélye, a műgyűjtő tudós rajongása uralkodott rajta. Az életösztön ama végső erőfeszítésével, mely az elmerülőt a vízszíneig még egyszer fölsegíti: párnáiról fölemelkedett. Az

összpontosító akaraterő még egyszer úr lett a széthúzó, pártütő organumok felett. Visszakapta hangját, beszélt.

- Vissza kell venni... Mindent visszavenni.

A karját fogta Fülöpnek s belebocsátkozott a dolog üzleti oldalába:

- Tudod mit? Eladjuk a sági erdőségből a harmincezer vén fát. Vevőt keresünk az én eldugott, 68-iki, drága boraimnak. Meghosszabbítjuk a bérleteket s össze csináljuk az egész összeget.

Fülöp hallgatott. Mit tegyen? Megmondja, hogy nemcsak a vén fák, de az egész sági erdő rég ki van már vágva, hogy az eldugott, féltett, 68-iki hordók régen üresek már, hogy a bérletek meg vannak hosszabbítva... A püspök tovább tervezgetett.

- A zálog lejártáig meglesz az a pénz: annyi időnk van még?

Mennyi időnk!... Az öreg embernek csak annyi ideje volt, hogy ezt még kimondja. Az ő lejárata már bekövetkezett... A roham megújult, elbocsátá rokonának karját s mintha erős ökölcsapás érte volna homlokát: hanyatt esett és kinyúlt az ágyon... Fülöp az ajtóhoz sietett, hogy az orvost beszélítsa.

Pater Justus akkor lépett be a szentségekkel. Fülöp kitért a kapuczinus útjából s kiszólt a doktorhoz.

A váregyházi fakultás valamennyi kitünősége követte a házi orvost: de a mint ránéztek a nyitott-szájú, mozdulatlan-szemű, hátraszegzett főre: látták, hogy az ő dolguk itt véget ért. Még egy sikertelen kísérletet tettek, hogy a testet életre hozzák...

Mindnyájan meghajoltak, mialatt a gárdián mély hangja imát mormolt a halott fejénél...

A gazdátlan palota ormára fölrepült a fekete lobogó. A székesegyház harangja megkondult. A püspök lakosztályában a káptalan feje és a közjegyző a püspök iratait vették pecsét alá. Fülöp hidegen, méltósággal, mint egy gyászoló királyi ház főudvar-mestere, a nagy szalonban fogadta a város előkelői részvétét s ebben az imponáló, szertartásos, majesztózus szerepben az atyafiság nem merte, nem tudta őt megközelíteni. Csak sóhajtozva s inkább kárvallott, mint bús képpel jártak körülötte - azzal a kérdéssel emésztve magukat, hogy azután a gazdálkodás után, a mit ők folytattak: akad-e még itt valami, a min osztozzanak?...

## XVII.

Bacsó Kanut még a temetési fáklyák füstjét sem mosta le arczáról, hanem a mint nagybátyja mögött becsapták a székesegyház kriptája ajtaját: Esztikével és Lászlóval együtt a legelső vonattal visszaindult Budapestre. Ez a sietség tulajdonkép menekülés volt. Menekülés a családi nagytanács elől, mely a temetés után Fülöpnel gyült össze.

Most, hogy a vidéken, uradalmi tisztségekbe, sine curákba eldugott Bacsók is összeverődtek, most, hogy a közös csapásra együvé bujt az egész, széthúzó, gyűlölködő atyafiság, mint a hogy a varjak összegyűlnek, amikor éheznek: csak most lehetett látni, hogy mennyi here dobzódott a püspökségi kaptárban. De még milyen herék! Nagyétvágyú, követelő, válogatós herék, a kik között az utolsó uradalmi kasznár sem lehetett szalon, libériás cseléd, fogat nélkül. Ennyi és ilyen here nemhogy egy püspökséget, de egy királyságot is föl tudott volna tíz év alatt falni.

A családi tanács egy gyászoló udvar czeremóniás búsongása között helyezkedett el a pompás szalonban. A fekete ruhák, fátyolok, keztyűk, mint valami komor, sötét felhők ülték meg a garszon ember vidám, kaczer, fényűző szobáját.

A tanács azzal kezdte, hogy fáklyafüsttől vörösre mart szemeit törölgette, sóhajtozott s a megboldogultnak erényeit magasztalta. Azután a Kanut gyors eltávozását hozta szóba az egyik atyafi:

- Akárki mit mond: Kanut nem jó rokon. Mért sietett úgy el? Azért, hogy ne kelljen velünk együtt lenni. Amióta államtitkár: fennhordja az orrát. Isten mentsen, hogy közülünk valaki ő reá szoruljon. A mi engem illet, tudom, mivel tartozik egy Bacsó magának. Inkább meghalnék, semhogy alkalmat nyujtsak egy ilyen gőgös, szívtelen rokonnak arra, hogy lealázó kegyét éreztesse velem.

Valamennyien, Fülöpöt kivéve, osztották az indignálódott atyafi nézetét. Mindnyájan sértve érezték magukat és senki sem akart hátul maradni a fennhéjázó rokon elítélésében. A Bacsó-család fonséges, büszke haraggal száműzte kebeléből a vértagadó, perfid embert... És ezalatt minden Bacsó megállapította már magában, hogy mit fog kérni az államtitkártól. Ki képviselőséget, ki hivatalt, ki kincstári bérletet, ki mást. Egyik-másik méltatlankodónak ott volt már az oldalzsebében a folyamodása. A rokoni önérzetnek e haragos kitörése csak azért volt, hogy egymás előtt terveiket leplezzék. A legtöbbje már az éjjeli vonattal készült Budapestre, hogy a számkivetett rokont lefoglalja a maga számára. Mert a ki legelőbb tartja a tarisznyát: annak jut a legtöbb. A koldusok és az ingyenélők princípiuma ez.

A tanács, mely összeállésekor egy méltóságban gyászoló udvar volt, fölосzlásakor hasonlított az olyan piacshoz, melyet a jégeső nagy hirtelen szétver... Előbb azonban az történt, hogy a tanács legidősebb tagja, a féltuczatos Bacsó Dóri fölvetette Fülöp előtt a hagyaték kérdését.

- Te voltál mellette az utolsó perczig. Neked tudnod kell, hogy van-e végrendelet s ha van, miként intézkedik s ha nincs, mit várhatunk?

Halotti csönd támadt a nyílt kérdés nyomán. Minden szem a kérdezettre tapadt. A hátulálló, harmad- s negyedrendű Bacsók fölágaskodtak s előkelőbb rokonaik vállán, fején keresztül éhesen tátották szemüket s szájukat Bacsó Fülöp felé, mint a vércsefiókok, mikor várják a jó falatot.

Fülöp, a kinek száraz, fás, önző lelke nem lágyult el, mikor a mindenéből kifosztott, halálba kergetett öreg ott haldokolt szeme előtt, a ki mialatt a halott ágya mellett imádkozni letérdelt, terveket szőtt meghajtott fejében, hogy mint lehetne az asztalon fekvő bűnjeleket eltávolítani,

vagy, ha ez nem sikerül, úgy valamikép magát tisztára kimosni: ez a romlott, hideg, érzéketlen ember nem tudott közönyös maradni a rászegezett tekintetek előtt.

A kedélytelen, rideg férfi *mulatott* magában. A mint maga előtt látta e mély gyászt fitogtató, tetőtől-talpig fekete, tisztos társaságot, a melynek minden tagja czinkostárs volt a meghalt öreg pap kifosztásában, tönkretevésében: eszébe jutott, hogy ezek között nincs egy, a ki őt azzal nem gyanúsította, hogy mindent a maga javára zsebel el és nekik csak a hulladékokból juttat. A hány ingyenélője volt a váregyházi püspökségnek, az mind azt hitte, hogy jobban menne a dolga, ha Bacsó Fülöpöt elvinné az ördög. Keveselték a prédát, a mi nekik jutott s rámorogtak arra, a ki a zsákmányt köztük kiosztotta.

A prédaosztó főczinkos titkos kárörömmel nézte a hálátlan, a gyanúsító bandát, mely még egyszer összegyűlt, hogy valamin, akármin, de megosztozzék. Akadt olyan, a ki azt hitte, hogy a püspöknek eldugott pénze volt. Nehányan a műkincsekről álmodoztak. A tájékozottabbak nem sokat reméltek, de eljöttek, hogy hátha mégis...

Fülöp megfeledkezett arról, hogy ő maga is egy minden erkölcsi és anyagi támpontot elveszített ember: csak arra gondolt, hogy elérkezett végre a pillanat, mikor boszút állhat az atyafiságon. Az a felszólítás, melyet Bacsó Dóri intézett ő hozzá, olyan volt, mintha a rokonság még egyszer és utoljára oda tartotta volna telhetetlen, kapzsi tenyerét, hogy osztalékot kapjon. Nos - a válasz, a mit ő adni fog, olyan lesz, mintha ő e követelő, nyitott tenyerekbe - egyszerűen beleköpne. Végre megalázhathja, kirughatja e haszontalan népséget, melyben nincs meg még a tolvajok testületi szelleme sem, mert soha sem ismerték el, hogy a főtolvajnak tízszeres rész jár ki a közös ragadmányból.

Azzal a túlzott udvariassággal, mely alá a művelt ember szokta gúnyját, megvetését félig elrejtteni, válaszolt Dórinak:

- Kedves rokon, engedje meg, hogy azzal az őszinteséggel szóljak, a melylyel rokon-rokonhoz beszélhet. Hiszen mindnyájan egy test, egy vér vagyunk. Bizalom és őszinteség volt a jelszavunk eddig, legyen az a jövőre is. A család nagy érdekei csak így óvhatók meg. Azt hiszem, mindnyájan egyetértünk ebben.

A gyászfátyolos női kalapok helyeslően bólintottak. Valahol hátul egy harmadrendű Bacsó úgyvanozni kezdett. Bacsó Béni, a ki legjobban ismerte Fülöpöt, gyanus szemmel kezdte nézni az udvarias szónokot. Nagyon simán kezdi. Ennek rossz vége lesz.

Fülöp Bacsó Dórinére, erre a legkövetelőbb, legnagyobb élősdire nézett, mintha hozzá beszélne.

- Igen, voltam mellette. Úgy szólván, karjaim közt múlt ki. Nem akarom végperceit leírni. Mért okozzak több bánatot az önök úgy is szomorú szívének. A szegény öreg nem soká szenvedett. Kevéssel az utolsó percz előtt önökre gondolt, az ő szeretett jó rokonaira. Eszébe jutott mindaz, a mit önöknek, mondjuk, *nekünk* köszönhet. És ez őt nagyon meghatotta... Isten legyen irgalmas minekünk! Így szólt az áldás, mit fejünkre mondott. És így, kedves rokonaim, mi az Isten irgalmára vagyunk most már bízva.

Dóriné, a ki született Porhányi Laeticia léte, nem birt azzal az éleselműséggel, mely a szavak mögé rejtett értelmet kiérzi: alkalmasnak látta a pillanatot arra, hogy szemeit törölgesse.

- A mi pedig a végrendeletet illeti: végrendelet nincsen. Arra a kérdésre, hogy várhatunk-e valamit: nem teljes bizonyossággal ugyan, de némi alapossággal felelhetem azt, hogy igenis - *várhatunk*.

Az a halk mozgolódás, mely a végrendelet szónál támadt a szalonban: most erősebben ujjalt meg. Mindenki fészkelődött. Mintha kellemes viszketegséget, csiklandozást érezne. Igen... viszkett a sok Bacsó-tenyér, csiklandozta az a gondolat, hogy, tehát mégis, markolni fog valamit.

Fülöp felállott, hogy annál jobban láthassa a tanács tagjait. Két kezét nadrágja zsebébe csúsztatta, lábait szétvetette s az egykori huszárkapitány, a perfekt gavallér egy csúfolódó gamin szemtelen, kihívó állásával hajtotta meg magát az atyafiság előtt. Nem tudta tovább mérsékelni magát. Rikácsoló, gonosz hangon tört ki belőle a visszafojtott, dühös gúny.

- Hogy mit várhatunk, méltóságos uraim és asszonyaim? Tudják, mit várhatunk? Akarnak konkrét feleletet? No jó... Minden Bacsó, a ki a püspökség ügyeit kezelte, várhat - egy-egy *idéző levelet* a miniszteri biztostól, a ki le van küldve, hogy mindnyájunknak körmét rendre megvizsgálja. Ezt várhatjuk, drága atyafiság, ezt és talán még rosszabbat is.

A kik ültek, felugráltak, a hátulállók az előttük levőket taszigálták. Tizen is beszéltek egyszerre. Megrohanták Fülöpöt. Szidták, kérdezték, vallatták, fenyegették. Mindnyájan, de különböző módon meg voltak ijedve. Hűtelen sáfár volt valamennyi, ludasnak érezte magát mindenik, de egy sem hitte, hogy a fosztogató garázdálkodás miatt még valaha kérdőre is vonják: a meglepődés tehát általános vala. Csakhogy az ügyesebb, óvatosabb manipulánsok az első, pillanatnyi megrökönyödésből magukhoz térve - visszanyerték önuralmukat, míg az iskolázatlanabb elemek szinte érezték már, hogy valaki fogja hátul gallérjukat... A nők látva férjeik sápadt, kikelt arczát, nem értették egészen a dolgot, de veszélyt éreztek s abban a hitben, hogy az Fülöptől jó, megvető, villámló szemekkel méregették s fenyegető állást foglaltak el körötte.

Fülöp éles, maró hangja túlkiáltotta a rokonság lármáját.

- Hagyják abba, kérem. Nem ér a lárma semmit. Önök mindnyájan tudják, hogy a püspökséget tönkretették s a tönkretevők mi vagyunk. A kinek a lelkét nem nyomja semmi: az a kezét tegye össze s várja be a biztost. De a kit zseniroz a miniszteri küldött: az menjen haza és mosakodjék, a míg még nem késő. Az idéző levél talán már otthon vár reájuk.

A jégeső nem verhet jobban széjjel piaczt, mint a hogy a családi nagytanács szétrebbent. Haragot, indignálódást tettető, lelkiismeretük tisztaságát hangoztató alakok siettek le a lépcsőn, ugrottak föl elősiető fogataikba, nem búcsúzva egymástól, nem merve egymás sápadt, zavart képébe nézni s nem felelve, vagy csak idegesen, letorkolóan, durván az asszonyoknak, kik kérdéseikkel rossz időben alkalmatlankodtak... Fülöp, a mint ablakából utána nézett szétkotródó atyafiságának, érezte, hogy még *neki* is joga van megvetni ez embereket:

- Nyomorultabbak vagytok mindnyájan én nálam. Az utolsó órában is megcsaltátok volna, a kit megloptatok. Én legalább nem hazudtam akkor.

Ezt gondolta s aztán a nyitott ablakon át - utána köpött vérbelieinek... Azzal megfordult, bement a dolgozószobába s a míg ott alá- s felsétált, gyakran tekintett egy hosszú keskeny sötét bőrtokra, mely ott feküdt az íróasztalon... Ekkor valami jutott eszébe. Megállt a szoba közepén, fölneézett a mennyezetre és hosszan eltűnődött. Egyszerre vállat vont, elutasító mozdulatot tett, odament az asztalhoz s a bőrtokot becsukta az asztalfiókba...

## XVIII.

Mikor Kanut másnap megérkezett Budapestre: a hírlapok már hozták a hírt a váregházi püspök nagy temetéséről... Maga az érsek szentelte be a nagy halottat, a királyné megkoronázóját, az ország első püspökét... A gyászpompáról hosszú táviratok szóltak.

De ugyanekkor a lapok első oldalán cikk jelent meg a váregházi püspökség belső dolgairól. Valamennyi cikk azzal kezdte, hogy elismeréssel szólt a megboldogult főpap humanizmusáról, tudós érdemeiről, felvilágultságáról, papi erényeiről... De míg a magyar klérus e büszkesége - a vallásnak, az emberiségnek s a tudománynak élt, - folytatták a cikkek - az alatt lelketlen üzelmek folytak a nagy ember háta mögött, a püspökség vagyonában. Azok, kikre a püspökség gazdasági vezetését bizta: helyzetükkel hallatlanul visszaéltek... Ezután jött a leírása annak, hogy mivé lett a püspökség a rossz sáfárok keze alatt. A kép sötétebb már nem lehetett volna. Egy szélső lap azzal a kategorikus felkiáltással végezte: «A váregházi püspökség nincs többé. Elpusztították azok a tatárok, a kik Magyarország egyházi javaiban «papi rokonok» néven és időszaki dulásaik után eléggé ismertek!»... Még a kormány óvatos lapja is kijelentett annyit, hogy: «A váregházi püspökség ügyeinek rendezése végett miniszteri biztost küldött ki a kormány.»

Kanut már künn, az állomáson értesült a szenzációs cikkekről. A kiszállónál beleütközött egy képviselőtársába, a ki eddig elvétele, tartózkodva mert dörzsölődni hozzá, most azonban zajosan, tüntetve rázogatta kezét, mintha meg akarná győzni, hogy, a történetek dacára, az ő jóindulatára még mindig számíthat. A szenvedelmes barát roppant kikelt az újságcikkek ellen s mikor észrevette, hogy Kanut még egy betűt sem látott belőlük: rohant a hírlapárushoz és egy egész nyaláb újsággal tért vissza.

Esztike és László, kik előrementek, a fogatba üléskor nem vették észre bátyjuk arcán az olyan ember boszúságát, a ki önhibáján kívül jut kétes helyzetbe és nem tudja, hogyan szabaduljon?

Míg a két fiatal a kocs ablak üvegén át a kerepesi úton nyüzsgő, kora reggeli Budapestet nézte - az ébredő város egészséges lármájától elkapatva, temetésről, gyászról megfeledkezve - gondatlanul fecsegett, Kanut bepillantott egyik-másik lapba s izgatottsága egyre fokozódott. Ő, a ki szokva volt az ellenzéki sajtó támadásaihoz, a kit a legkiélezettebb guny, a legdurvább kiméletlenségek ki nem hoztak soha a sodrából: most fázott, didergett a testén végigszaladgáló, hideg, rossz érzések folytán. Pedig nem róla volt szó és nem őt bántották. De a gyanu, a vád olyanokat terhel, a kik az ő nevét viselték, a kik hozzá tartoztak. Most értette csak egészen Bacsó Fülöp szavait, a mit a megérkezésekor sűgött a fülébe:

- A temetés után térj vissza azonnal. Olyan dolgok fognak itt történni, a mitől magadat távol kell tartanod. Zavaros lesz itt a helyzet. A püspökség ügyei nagyon rosszul állnak. Ne ártsd magad semmibe. Majd értesítelek. Csak térj vissza gyorsan. Őrizkedjél a rokonságtól. Még én tőlem is. Borzasztó egy nép vagyunk mi.

Most már mindent tudott. A helyzet, a mit háta mögött hagyott, nemcsak zavaros, de piszkos erősen. Hálával gondolt Fülöpre, hogy nem igyekezett visszatartani őt s a családi tanácsba bevonva - az erkölcsi részesség gyanujába keverni. Más azt cselekszi. Akármit tett Fülöp, akárhogy gazdálkodott: ő el nem ítélni. Irányában nyíltan, önzetlenül járt el, okoskodott Kanut.

De az igazság az volt, hogy Fülöp éles esze tisztán tekintette át a homályos helyzetet. Érezte, hogy - ha van szabadulás, csak Kanut által lehet. A csávába, melybe nyakig estek, nem szabad

őt magukkal rántani. Nem azért nem volt szabad, mert Kanut távol állott a püspökség dolgától: hanem, mert ő az egyetlen Bacsó, a ki szilárd erkölcsi támponton és gyanun felül áll s a ki a többi, sülyedő Bacsónak segítséget nyújthat. Természetes, hogy első sorban - ő neki, Fülöpnek...

Mikor a fogat bekanyarodott a Sándor-utczába, a képviselőház megpillantásakor az ötlött eszébe, hogy a püspökség dolgát az ellenzék bizonyára szóba fogja hozni. Már látta, mint válnak kesernyésekké, nervózusokká a kultuszminiszter máskor vidám, fürge vonásai, mikor őt kérdőre vonja a miniszterek tanácskozó-termében.

Odahaza másik meglepetés várt rá. A nagymama, kit unokatestvére, a püspök hirtelen halála úgy meghatott, hogy ágyba esett utána: már fölkelte és sebbel-lobbal pakolt.

Az egész cselédszemélyzet az öreg asszonynál volt és segített pakolni. A nagymama utra-öltözött, táskával a karján ült egy láda tetején s onnan osztá rendelkezéseit. Veron kérő, csillapító arccal állt az öreg előtt.

Az unokák jöttére a málházás félbeszakadt. Kanut csodálkozva nézte a készülődéseket. Mit jelent ez? Ki akar utazni?

- A nagymama hazakészül... Magyarázta Veron.

Az unokák üdvözlő ölelése által körülvett öreg nő zavarodottan hallgatott a faggató, kérlelő, szemrehányó kérdésekre:

- A nagymama itt tudna hagyni minket?

- Ráunt talán az unokáira?

- Hiányzik valamije? Nem tudunk eléggé a kedvében járni?

- Mondja, édes nagymama, mivel bántottuk meg?

Kanut valami különöst vett észre az öreg nő szemében: valami ijedséget, nyugtalanságfélét. De az imént olvasott dolgok sokkal inkább megzavarták belsőleg, semhogy e tekintet értelmét kutathatta volna. Elküldte a cselédeket és segített leszedni a nagymamáról az utazó köpenyt.

- Hova gondol a nagymama? Azt hiszi, oly könnyű innen szabadulni? Aztán hova menne? Senki sem várja otthon, Mármarosban. De meg úgy egyeztünk, hogy az ősz s a telet itten tölti nálam. Én azt hiszem, nem adtunk rá okot, hogy elálljon egyezkedésünktől. Mondja meg őszintén, mért akart elmenni ilyen szökve, - hírünk, tudtunk nélkül.

Az öreg nő nem tudta, mit mondjon. Rég lehiggadt, csöndes, jó lelke ma reggel óta föl volt zavarodva. El akart mindent titkolni. Marasztó unokáinak azt szerette volna mondani: Ne tartsatok vissza, de jöjjetek ti is. Menjünk el mindnyájan. Ne is nézzünk vissza. Kanut, Laczi, Esztike, ne kérdjete semmit, csak fogadjatok szót a nagyanyátoknak és kövessétek őt. Menjünk haza Mármarosba, csak ottan jó nekünk!...

Mint az öreg anyagólya, mikor kemény, ártó, őszi szél kezd már fujdogálni: a nagymama is élükre akart állni az övéinek és elvinni őket más, nyugodt vidékre. Mert utálatos, rossz szél fujdogált itt. Ilyet ő még nem ért meg. Pedig ő sem volt mindig a nagyvilági zajtól iszonyodó, falusi asszonyosság. Látott ő már izgalmas napokat. Látta a világot rossz és jó oldalról. De ilyen rossznak, kegyetlennek, mint ma: nem látta még soha...

Mikor a korán ébredő öreg nő, még ágyban fekve, magához kérte a reggeli lapokat, hogy Bacsó Gergely temetéséről olvasson valamit: a felbontatlan lapnak az első oldala kötötte le figyelmét. Azt hitte, meghal attól, a mit ottan olvas. Nem az idegei voltak megtámadva; a régi nagyasszonyok nem ismerték ezt a boudoir-nyavalyát. A nemes asszony lelke s a nagyanya szíve esett össze benne. Első gondolata az volt, hogy hazamenekül. Mint a kit árvíz környé-

kez: úgy sietett pakolni. Meg volt győződve, hogy túl nem éli a családnak meggyaláztatását. Haljon meg hát otthon, ha már meg kell halni.

Most, hogy unokáit maga mellett látta, szemrehányást tett önmagának, a miért nélkülök akart menekülni. Elviszi őket is. Mindnyájan itt hagyják ezt a gyalázkodó, rosszlelkű világot.

Csak hogy a míg ezeket gondolta, az az ijedség okozta erély, a mely törődött testét az ágyból kisegítette, lassankint elhagyta. Vissza kellett az öreget fektetni az ágyba.

Mikor később Kanut a miniszteriumba indult, betért egy pillanatra az öreg asszonyhoz. Veront találta nála. Az öreg csöndes, de még mindig zavart s megilletődött volt. Megfogta az unokája kezét:

- Maradj, kérlek, kissé. Mondanék valamit.

Veron az ajtó felé indult. Az öreg nő marasztotta.

- Maga is Bacsó-leány... Meghallgathatja... Magukról beszélek.

Aztán Kanuthoz fordult. Erőltette, hogy szilárd legyen a hangja.

- Olvastad a lapokat?

Kanut most értette meg az öreg asszonyt... Veronra nézett. Vajjon olvasta-e ő is? gondolta magában... Az a visszanézés, a melylyel Veron válaszolt, olyan volt, mint egy jó barát kéz-fogása egy rossz, nehéz órában, még ennél is több: egy bizó nő tekintete, a mely imigy beszél: Akármilyen történet és fog történni: tudom, hogy nálad nincs becsületesebb, jobb és bátrabb férfi! egyébbel mit törődjem!

Kanut megnyugtatón igyekezett a megrémült öreg nőt. Az ujságok mindenből nagy dolgot csinálnak. Ez a mesterségük. Az ilyen láрма azonban csak mától holnapig tart. Nem kell tőle megijedni.

A nagyanya - látva unokája határozott arcát - nem sokat bízott indítványa sikerében, de azért megtette:

- Mégis... lásd, jobb volna, ha itt hagynók ezt a rossz világot. Van annyim, a miből otthon mindnyájan...

- Nem úgy, nagymama. Itt fogunk maradni. Nem szerezzük meg ellenségeinknek azt az örömet, hogy elfussunk előlük. Ez annyi lenne, mint magunkra venni a támadók vádját. A ki hibázott, bűnhődjék, de másért mi nem vezekelhetünk.

- Szent Isten! Hát lehetséges volna, hogy valamelyik Bacsó...

- Bizonyosat semmit sem tudok. Az az egy látszik valószínűnek, hogy a Bacsók a püspökségben rosszul gazdálkodtak. Fájdalom, az ilyesmi nem újság mi nálunk...

## XIX.

Kanutot a hivatalban az a bürokratikus, jól fegyelmezett monotonitás fogadta, melynek nincs se izgalma, se véleménye, se hangulata. A miniszteriumi gépezet szabatosan, fennakadás nélkül végezte munkáját; a rendeleteket, utasításokat, döntéseket, határozatokat sűrűen ontotta az adminisztráció nagy csatornája. A külső világ lármájával itt senki sem törődött. Legalább úgy látszott.

Ebben a megszokott munkakörben Kanut visszanyerte egész nyugalma és hidegvérét. Mikor déltájban a képviselőház ülésére ment: a folyosón lézengő hirlapírók, kik a mai szenzációs cikkek hatását lesték itt, csalódottan néztek utána:

- No, ez nincs meghatva... Úgy látszik, az államtitkár nincsen érdekelve...

A házban nagy volt az izgatottság. A lapok rendkívüli kiadásai jártak kézről-kézre. A pétervári merénylet borzasztó részletei elvonták a figyelmet minden egyébről. Az előadó szónokra a gyorsírókon kívül senki sem figyelt. Kanutot észre sem vették, csak mikor a miniszterelnök kezét fogott és beszélgetett vele.

Kanut érezte, hogy ez a kézfogás és bizalmas szóváltás - tüntetés mellette. Az elnök, a ki maga iránt feltétlen, korlátlan bizalmat követelt, maga is feltétlenül megbízott azokban, a kiket egyszer barátságára, erkölcsi és politikai benső közösségre méltóknak ítélt volt. Hűség és odaadás volt ebben a parlamenti zsarnokban, a ki mindent feláldozott a hatalom érdekének, de a ki, a politikai hajóskapitányok szokásától eltérve, nem dobálta ki hajójából vihar idején azokat, kik nélkül a hajó tán könnyebben szabadulna...

A második, a ki hozzásietett, Apostol Máté volt. Ez mellé ült a padba és ott maradt jó ideig. A hegypárt csúcsa görbén nézett e miatt a vezérre, de mikor visszatért közéjük, hallgatagon huzódtak meg a minden kritikán felülálló, erkölcsi nagyság előtt, a ki a maga, szilaj pártja fölött épen olyan vasfegyelmet tartott, mint a miniszterelnök a tulsó oldalon.

A pétervári tragédia annyira háttérbe szorítja az itthoni dolgokat, hogy a váregházi püspökség ügye az ellenzéki pártszabványokban is csak lanyha érdeklődést tudott fölkelteni. Az ellenzék tétovázását a kormánypárt fölhasználva - maga interpellált. A kultuszminiszter ígéretet tett, hogy a miniszteri kiküldött jelentése beérkezésekor megadja a választ. Ezzel az ügy, egyelőre, lekerült a napirendről.

Kanutra nézve azonban csak most kezdett akuttá válni a püspökség dolga. A váregházi Bacsók egyszerre, csomósán, mint éhes sáskaraj, megérkeztek Budapestre. Mikor Kanut este a klubból hazament, a behajtott névjegyek, zárt borítékok egész asztagát találta asztalán. Kanut látta, hogy nyakán van az egész atyafiság. Másnapra ígérte mindenik a látogatást, a mihez a hangulatot úgy készített elő, hogy az öreg asszonyt, Esztikével együtt, sorra megríkták - ellamentálásával a kétségbeesett, vigasztalan, nyomorult helyzetnek, a miben ők vergődnek.

Kanutnak eszébe jutottak Apostol szavai: Légy óvatos! Ez a rokonság, mely már egy püspököt megevett, meg tud enni egy államtitkárt is. Ne engedd, hogy kikezdjenek. Ha egyszer beléd harapnak: prédává válsz te is... Föltette magában, hogy óvatos, ha kell, könyörtelen is lesz... De - hogy fölindult, szánakozó nagyanyját és hugát megnyugtassa, megígérte nekik, hogy a kik megérdemlik, azokat segíti.

Teljes gyászpompában tartá másnap felvonulását Kanuthoz a Bacsó-familia. Bérkocsin érkeztek, de saját liberális inasai ültek kűnn a bakon. Fenntartották a rangot, bár koldulni jöttek.

A nagyasszony ágya mellett verődött össze a szomorú tábor. Ott várta be mindenik, a míg sorra kerül. Kissé bánatosak, de reménykedők, megnyugvók és egymás iránt végtelenül gyöngédek valának. Valósággal megtestesíték a keresztény család ideálját s szelíd kedveskedésükkel, Kanutra halmozott magasztalásaikkal megvesztegették a nagyasszony szívét. Az öreg nő évtizedek óta nem érintkezett a váregyházi rokonokkal s most, hogy maga körül látta ezt az előkelő, nyájas népet, megfoghatatlannak tetszett előtte, hogy ily embereket büntetlenül lehet megtámadni az ujságokban.

Csak Veront nem vezette félre az atyafiság finom farizeuskodása. Abból a tekintetből, melylyel a visszamaradtak az után a rokon után néztek, a ki, rákerülvén a sor, az államtitkár-rokonhoz belépett, vagy arra, a ki tőle kijött: tisztán olvasta azt a féltékeny kapzsiságot, mely ezeket az embereket egymás ellen ingerli. Az atyafiság pedig a felszedett, szegény rokon alázatosságának nézve Veron megvonuló hallgatagságát - őt úgy tekintette, mint a ház egy benső cselédjét, ki véletlenül jelen van. Veron a dölyfös koldusok sértő mellőzésével semmit sem törődött. Csak egy gondolat foglalkoztatta: az, hogy ezek az emberek tönkretették azt, a ki jót tett velük. A szerető nő féltő ösztönével aggódott Kanutért. Az ellenség gyanus szagát érezte e beparfümözött fekete ruhákon.

Kanut csak délfelé szabadult ki rokonai kezéből. Ezek a siró asszonyok, kik boldogtalan gyermekeikről úgy beszéltek, mintha már elzüllyve, utczára dobva, megbélyegezve látnák azokat; ezek a sápadt, komor apák, kik a hirlapok vádjaival szemközt, nevük szeplőtlenségét és öngyilkosságot emlegettek, ha Kanut oda dobja őket a vád súlyos következményeinek: nehézzé tették az államtitkár óráit ezen a délelőttön. A kezére hullatott asszonykönyek, a férfimellek kétségbeesett fölsóhajtásai, a gyermekeikre apelláló szülők esdeklése - feledtették Kanuttal Apostol szavait. Nem tudott erős, könyörtelen lenni... Ki volt kezdve már is. Az egyik Bacsó kötelező ígéretet, a másik ajánlólevelet, a harmadik aláírt váltót, a negyedik pénzt vitt el magával. Egy sem távozott el tőle üresen... Az élősdű faj éhes pióczái hozzáférték rokonuk testéhez és a szívást megkezdték...

Kanut annyira kifosztatta magát, hogy mikor délben Holzknecht Poldi egy jelentéktelen tőzsdei differencia kiegyenlítése végett beállított hozzá: kénytelen volt a megbízottat délutánra rendelni magához.

Ez az eset jobban megzavarta, mint a szcenának az atyafisággal. Először történt, hogy börze-ügynökének nem tudott pénzt adni. Fölbundultan sietett el hazulról. Egy pillanatra benézett a képviselőházba. Az első csoport, melyhez csatlakozott, egy ismertnevű képviselő dolgairól beszélt, a ki játszott a börzén s nem tudott fizetni. A társaság meg volt botránkozva a csúnya eset fölött s Kanut elpalástolva felindulását, elítélte maga is a játékos urat.

A mint azonban a folyosó végén Apostol alakját látta feltűnni, Kanut, a szigorú bíró olyan formát érzett, mint mikor suhancz korában elgombozta a játékra való pénzt. Hirtelen kérdészködni kezdett egy miniszter után, a kiről tudta, hogy nincsen a házban... Aztán sebbel-lobbal elszelelt a folyosóról.

Röstelkedve e nagy emberhez nem méltó öntudat és viselet fölött: megfogadta magának, hogy fölhagy a börzei megbízatásokkal. Addig, míg csak képviselő, kaszinótag volt, megjárta. De most már itt az ideje, hogy véget vessen a Holzknecht Poldival folytatott viszonyoknak. Gyanakodott ugyan, hogy nem ő az egyetlen a minisztériumban, ki az aranyborjunak hódolgat titokban, de azért belerögzítette a föltevésbe magát, hogy szerencsáját azon a téren nem keresi többé.

## XX.

A míg Kanut a képviselőháztól gridi Biás Máté palotájáig ment: az imént érzett röstelkedést valami nyomasztóbb érzés váltotta föl benne. A temetés óta átélt izgalmak közt alig volt ideje magára gondolni. Csak most jött világos tudatára annak, hogy ő tulajdonkép egy egyszerű, szegény, miniszteri beamter, a ki, fizetésén kívül, mire sem számíthat. Bacsó Gergely halálával dugába dőlt a terv, hogy ő a feketelápi uradalmat a püspökségtől bérbe fogja venni. A mennyit az előbbi bérlő, annyit fizetett volna ő is. Ez a milyen tisztességes üzlet, olyan hasznos is lett volna. Számított is erre a haszonra. Az előkelő, nyílt háztartás költségei részben abból kerültek volna ki.

Eddig nem érezte a nagy háztartás terhét. Esztike csinos gombostűpénzt kapott püspök nagybátyjától. Laczit a nagymama pénzelte. Ő neki magának bőven elég volt a fizetése és a haszon, a mi papirokba fektetett apai örökségéből s a szerencsés tőzsde-játékból származott.

Jövőre más számítással és másképp kell élni. A nyílt háztartást nem szabad, nem lehet földadni. Állása, összeköttetései utalták rá erre. Aztán itt a huga, az eladó lányság legszebbik szakában - egészen boldoggá téve egy jó társaság derült tónusa, finom kedvtelése és egy derék ifjú félre nem érthető érzései által. Nem volt szabad őt kiragadni a körből, melyhez hozzá akklimatizálódott. A mármaros-keszi csipke-rózsabimbó egy félév alatt gyönyörű fajrózsává nyilott a budapesti talajban. Nem lehet azt többé visszaültetni a mármarosi társadalom parlagi földjébe.

A Bacsó-ház tehát nyílt, úri ház marad. A költségvetést azonban, a reálításoknak megfelelő alapra fektetve - a mennyire lehet, redukálni kell majd. Példát fog szolgáltatni a pazarló, könnyelmű Bacsóknak, hogy mint lehet okos számítással fentartani az ernyőt.

Ha aztán Esztikét egy szép napon hazulról elviszik: akkor ő az ernyőt kissé összebb huzza. A *társaságnak* eleget élt már ő; megpróbálja *magának* is élni. Oh, nem *troglogyt*-életmódra készül. A fészekrakás munkájában fogja magát újra megifjítani.

Ez a gondolat elűzte tőle az anyagi törődések nyomasztó, rosz hangulatát. Oly vidáman ment fel a Biás-ház lépcsőjén, mint képviselő korában akárhányszor, mikor egy-egy átlegénykedett kaszinói éj után eljött apjának öreg barátjához egy kupicza édes örmény pálinkára és egy huszonnégyórás kölcsön kötésére.

Az öreget ott találta a bank-irodába nyíló szobájában. A vén örmény kordovánszin arczáról leolvasta Kanut, hogy megjelenése meglepetést s örömet okozott. Ámbár az öreg ravaszkodni akart s igyekezett közönyös maradni. Mert haragot táplált. Tervei voltak barátja fiával, mióta ez államtitkárrá lett. Kanut azonban kitért Biás uram szándékai elől, mintha semmit sem tudna felőlük, vagy mintha nagyon is tudna. Egy idő óta nem mutatkozott itt.

Ám az öreg nem azért volt örmény, hogy ne legyen érzéke a diplomáciához. Ugy üdvözölte Kanutot, mintha ez csak tegnap járt volna itt utóljára. A nagy tapir-orr csalhatatlan szimata megérezte Kanuton, hogy mi járatban van, mielőtt ez, nem sokat teketóriázva, előadta a látogatás célját.

- Oh, kérlek. Akármikor és akármennyit. A vén Biásra mindig számíthatsz te.

És egy sort írt egy papírlapra, megnyomta a villany-csengőt, s a falnyíláson át az írást kiadta. A következő perczben bankjegycsomag súrolta a falnyílás márványlapját.

Mialatt Biás bankjegyeket számolt az asztalra, oly hangon, mintha hajóhídról, vihar idején, matrózokat dirigálna, nagyokat kiáltott!

- Mit szólsz a pétervári dologhoz? Éppen most olvastam. Kérlek, ez borzasztó!... Az egész utczán végig, mindenütt nihilisták bombával kezükben! Persze, hogy a szegény czár nem menekülhetett... Én nagyon sajnálom azt a boldogtalant. Igaz, hogy egyszer úgy is meg kell halni, de így... A szegény nagybátyád is, bizony hamar bevégezte. Oh, be kár is érte! Ha életben marad: érsek, bibornok, talán pápa is lesz belőle!... Milyen kár, jó Isten!...

A mint átadta a kért összeget Kanutnak, meghalkította hangját:

- Te talán tudsz felőle, hogyan intézkedett a megboldogult a műkincsről, a miket Fülöp idehozott hozzá? Meg voltak, tudod, egy kissé szorúlva. Ilyesmi a legrendezettebb gazdaságban is előfordul néha, hát még a hol...

Észrevette magát, abban hagyta és közönyösen tette hozzá:

- Nyolczvanezer forintot adtam rá. Százezernél többet megér. Akármikor eljöhetnek érte.

Aztán látva Kanut nagy megütközését, másra vitte a beszédet és ismét a hajóhidról kezdett kiabálni:

- Egy pohárral az édesből! Van egy féléve, hogy nem koccintottál az öreg Biással. No - nem akar ez szemrehányás lenni. Tudom én, hogy az államtitkár úr nem igen ér rá pálinkázni menni az öreg örményhez. De mégis...

Ünnepélyes, pofaszakállas, fehérkeztyűs szolga hozta ezüst tálcán az ivókészletet.

A mint összeütogették a kristálypoharakat az asztalra tett, aranyozott abroncsú hordócska fölött: ruhasuhogás neszelt elő az ajtószőnyeg mögül s a félrevont függönyszárny bársony-rojtjai közt megjelent az egyik Biás-kisasszony barna, piros arcza. Kanut megpillantásakor a fejecske visszavonult. Biás úr azonban rákiáltott a visszajedt szüzekére.

- Bejöhetsz, Leona. Jó barát van nálunk.

És széthajtotta az ajtószőnyeg szárnyait.

Kisült, hogy a függöny mögött ott rejtőzött mind a két kisasszony. Kikocsizni indultak s búcsúzni jöttek az apától. Keztyűs kacsóikat bizalmasan tették Kanut tenyerébe. A nagyobbik, azzal a fiús bátorsággal, mely az anya nélkül felnőtt lányokat jellemzi, rátámadt Kanutra:

- Nagyon kényessé lett, a mióta méltóságos. A multkor, mikor azt a nagy beszédet tartotta: ott voltunk a karzaton. Huszszor is meglátcsöveztük. Még éljeneztek is - a legyezőnk mögött. Volt is miért! Egyszer sem nézett föl.

És ugyancsak veregette hozzá napernyője végével a tölgyfa-parkettet. A kisebbik leány nem szólt, csak kerekre nyitotta nagy, keleti szemeit, s kedves duzzogással nézett föl Kanutra, ki mosolyogva mentegetődzött és javulást ígért.

- No, béküljete ki, szólt az öreg tréfás unszolással. Koccintsatok, igyátok ki a békepoharat.

A kisasszonyok szabadkoztak. Pálinkát inni! Az kellene csak! Az öreg azonban kiadott rajtuk, hogy bele-belekóstolnak néha az édes italba. A kisasszonyok rettentőn szégyelték magukat. Kanut azonban kijelentette, hogy ez nem pálinka, csak aféle házi, ártatlan nyalánkság. Ez megnyugtatta őket. Ujjacskáik közé fogták a poharat s kalapos fejük kaczer megbillentésével, kecses, trillázó kaczagás közt koccintottak Kanuttal.

De csak éppen megnedvesítették kicsi, duzzadt ajkaikat s aztán kivillantották, nyalakodva, piros nyelvük hegyét, mint a czicza, mikor édes tejet ivott... Kanut nem tudott közönyös maradni ez előtt a ránevető, elegáns két gyerek előtt, a kik tele fecsegték fülét bohóságaikkal, megkacagtatták pajkos ötleteikkel. A szeme nedvessé lett már a sok nevetéstől s vérmes természetű úgy érezte magát e hunczutkodó, jókedvű társaságban, mint a hal a vízben... Biás

papa szőrös, nagy füléig piros volt az örömtől, hogy kisasszonykáit és barátja fiát együtt látja ismét.

Az inas jött jelenteni, hogy a fogat előállott. Mikor bucsúzás közben kiderült, hogy a leányok is, Kanut is Budára mennek át: az öreg Biásnak az az ötlete jött, hogy vigyék a leányok Kanutot magukkal. Leonának tetszett az indítvány.

- Jó lesz. Elviszszük a miniszteriumig... ha ugyan ő méltósága engedi magát általunk vitetni.

Engedte bizony. Az államtitkár ebben a rég nem érzett, legényes hangulatban vígan ült be a fogatba, a nagyobbik lány mellé. A kisebbik leány, Hajnalka, velük szemben foglalt helyet... Biás papa az ablakból úgy nézett a kocsi után, mintha már a templom felé látná azt robogni. Örömeiben még egy nagyot húzott az édes, piros szeszből s aztán sietett a tőzsde-biróságba, a hol ő volt az egyik elnök.

A kocsizó társaság jókedve csakhamar megcsappant. Az utcán, a nyilvánosságban kihült az a vidám tűz, mely odafönn a szobában mindnyájukat fölmelegítette. Azokból a sűrű üdvözlésekből, a mikkel a képviselőházból kiözönlő csoportok Kanutot köszönték: egyszerre megértette a két kisasszony, hogy ők egy nagy embert visznek kocsijukon. Ez a tudat nyomta is, büszkévé is tette őket. Feszesen, majesztózusan ültek s a világért nem nevettek volna.

Ebben a hideg, erőszakolt tartásukban Kanut többé nem találta őket szeretetreméltó, pompás gyerekeknek. Az affektált komolyság rosszul illett e gödrös állakhoz, e szikrázó, élénk szemekhez s ezekhez, az alacsony homlokba kaczerán hulló froufroukhoz. Kanutnak, a mint így kikeményítve látta a két, bohó gyereket, hogy, hogy nem, eszébe jutott egy soubrette-színésznő, a ki egyszer, szükségből, Stuart Máriát játszotta Mármaros-Kesziben. Az is ilyen furcsa feszességgel adta a királynét.

A mint kikanyarodtak a váczi-utczából: Esztikével s Veronnal találkoztak a sarkon. Kanut nem vette észre őket, csak a lányok, a kik a kocsiból kiköszöntek új barátnéiknak. Kanutot, maga sem tudta miért, bosszantotta ez a találkozás, de még inkább az, mikor Leona el kezdte mesélni, hogy két évvel ezelőtt mint vettek órákat az angol nyelvből Verontól s mint szöktek meg az órák elől, mikor ráuntak a tanulásra s nem végezték el a feladatokat. Alig várta Kanut, hogy a miniszterium kapujában leszállva, megköszönhesse a nők szivességét. Mikor fölment a miniszterhez, olyan szánom-bánom-félét érezett a fölött, hogy szürkefejű, komoly ember létére ezzel a két ugrifüles leánynyal, mint valami benfentes, nyilvános udvarló, mutogatta magát.

Más valakit is bosszantott az eset. A Veron bosszúsága azonban inkább fájdalom volt. Mikor Kanutot együtt látta a Biás-lányokkal: eszébe jutott, hogy, mielőtt Esztikét Arcóba kísérte, már hallott valamit, hogy a milliomos Biás házában nagyon szívesen látott vendég Kanut. Akkor ez a hír nem érdekelte őt. Később elfeledték az impressziók, a miknek Kanut közelében átengedte magát. Most ez a hír, mint valami észre nem vett, régi seb, fölüjult és fájdalmat okozott.

Ezzel az eltitkolt fájdalommal szívében - kísérte Esztikét a váczi-utcza boltjaiba s mialatt izlésével s tapasztalataival segítségére volt a bevásárlásoknál: megsebzett, panaszkodó szívét erős, büszke értelmé azzal torkolta le: Mi közöd hozzá? Mi vagy te? Félig komorna, félig társalkodónő. Annál rosszabb rád nézve, ha többnek hitted magadat. És még rosszabb is lesz, ha véget nem vetsz e kétes helyzetnek. Nem az a te hivatásod, hogy szegény rokon címen edd kenyerét előkelő atyafiságodnak és még hozzá fizettesd is magad. Arcóban még megjárta: ott félig ápolónő, félig anya voltál egy beteg gyermek oldalán. De itt, Budapesten nincs többé szükség rád. Menj dolgozdra. Eredj vissza az iskolába. Ott a helyed, nem itt...

Esztike, a boltjárás, bevásárlás, fizetés lázában észre sem vette barátnője arcán az önmagával elégtelen, fellázadt kedély rosszul titkolt küzdelmét. Csak mikor hazafelé indultak, tűnt föl

előtte Veron szótlansága. Félig gyermek volt még, de már a nő finom érzékével fölruházva. Már sejtelve volt ama hirtelen támadó, hideg felhők felől, mik át-átsuhannak egy szerető nő lelkén és elborítják azt sötét árnyékukkal... Nem tudta, hogy Veron szeret, nem tudta, hogy mi fáj neki, mégis értette ezt az elborulást és fiatal, sugaras kedélye egész melegségét rábocsátá Veronra, hogy e szomorúságot fölengesztelje... És mi ne sikerülne a jó szívnak és az ifjúságnak! Veron nevetett barátnője kedves bohóskodásain... De ugyanekkor már föltette magában, hogy délután szólni fog Kanutnak s a hó végével elhagyja a házat. Ez az elhatározás volt az, a mi nyugalmit, kedvét visszaadta...

Kanut nem volt meglepődve, mikor Veron kijelenté, hogy feladatát, a mire a mult őszzel vállalkozott, befejezettnek gondolja s azt hiszi, hogy nincs többé szükség rá. Egyenesen, nyugodtan állt Kanut előtt, mint a ki egy-egy szerződéses állapotot fölmond s a felelet felől nincs semmi kétsége. Kanut leültette, ő maga állva maradt s egy összehajtott táviratot dugott a zsebébe. A táviratban Fülöp tudatta, hogy útban van Budapestre. Kanut hívatta. A minisztertől jövet sürgönyözött Váregyházra. A műkincsek dolga nem hagyta nyugodni.

Mikor Veron, váratlanul belépve hozzá, tudatta véle elhatározását, egy pillanatig arra gondolt, hogy Veron talán tud valamit a ház anyagi helyzetéről és attól fél, hogy teherré vált. De nyomban érezte, hogy e föltevéshez hamis úton jutott. Más ok után kutatott és azt hitte, megtalálta.

El akar távozni - gondolta Kanut - el akar távozni, mert büszkesége nem tűri, hogy oly helyzetben éljen, a mely nem ró reá határozott kötelességeket, a miknek teljesítése jogczimet adjon a családban elfoglalt álláshoz.

Kanut tudta, hogy Veron tavasz óta készen tartja tanítónői oklevelét, bizonyítványait, hogy reflektálhasson az első, hozzá illő, üres állomásra. De erre alkalom még mindeddig nem nyílt. És nem nyílt most sem. Veron nem tudta, hova megy, ha innen távozik. A cél csak az volt, hogy ne legyen itt többé.

Kanutnak magának is az volt a terve, hogy ha a váregyházi Bacsók zavaros ügye valamikép rendezve lesz s ha a nagymama segítségével a háztartás az új állapotnak megfelelő mederbe jut: beszél a kultuszminiszterrel s kieszközöl Veronnak valami jó helyet. És majd, ha visszaadta neki korábbi függetlenségét: csak akkor fog hozzá úgy közelíteni, mint férfi szokott a nőhöz, a kiről esze, ízlése, ösztönei, érzése azt mondják: ez az, a kivel együtt kell égned, hogy egymás tüzeiben, lángjában összeforjadjon egy egész életre.

Addig, míg Veron az ő házában van, ő rá nézve megközelíthetetlen. Éppen mert nagyon közel van. Megsértené Veront, megalázná önmagát és a háza méltóságát: ha azokat a pillanatokat, a mik alatt, véletlenül, magukra, négy szemközt vannak, egy türelmetlen széptevő mohóságával titkos udvarlásra használná föl alkalomnak.

Semmit sem árult most sem el abból, a mi lelkében rejtőzött. Meg volt győződve úgy is, hogy Veron megérti őt, mint ő megérté Veront. Egész egyszerűen szólott a leányhoz:

- Ne mondja, kérem, hogy önre többé nincs szükség. Ez így nagyon rideg. Mondjuk úgy, a hogy gondolja. Ön vissza akar térni a független állásba, a mit kedvünkért elhagyott. Nincs jogunk hozzá, hogy ebben önt megakadályozzuk. Azt pedig tudjuk, hogy nem azért akar elmenni, hogy elhagyjon és elfeledjen minket. Csak egy kérést engedjen meg, Veron. Ne menjen azonnal.

Veron érezte, hogy ez nem a forma kedvéért való marasztás. Kitalálta, mire gondol Kanut.

- Nem, nem azonnal. A míg a nagymama föl nem kél, nem fogom elhagyni.

Aztán, hogy ne úgy tűnjék föl, mintha csak ez az irgalmassági cselekedet tartaná őt vissza, hozzá tette:

- De különben is várnom kell, míg valami állás kínálkozik.

- E felől nyugodt lehet. Az az én kötelességem, hogy az állomásért, a mit miattunk elhagyott, kárpótolva legyen.

- Nem lehet szó kárpótlásról, mert azt az állomást elhagytam volna *akkor* - úgyis.

És mint a ki egy oly megaláztatásra gondol, melynek emléke is föllázítja vérét, szűz homloka fehérségéig láng borította el...

## XXI.

Kengyel Valér, a hirlapíró, albérlője volt a vén Bacsó Péternek. Azt a szobát lakta, a mely üressé vált, mikor Veron, a mult év őszén, délre utazott Bacsó Esztikével. Az öreg ember, ki a családot úgy tekinté, mint «az előítéletes kor egy ostoba nyügét», hogy magára maradt: úgy érezte magát, mint egy olyan magános maczkó, a ki megszokta, hogy másod magával lakjék egy ketreczben. Nem volt inyjére, hogy egyedül maradt. Albérlőt fogadott; egy fiatal embert, a kivel már régen összebarátkozott.

A leányával nem törődött többé. Azelőtt se volt rá valami nagy gondja. Közönyösen látta maga mellett felnőni meghalt felesége egyetlen gyermekét. Hogy miképen és mivé nőtt fel ez a leány: alig tudott róla. Szépségével nem törődött, okosságát észre sem vette, jósága iránt érzéketlen volt. Mikor a politikai kalandorság hányatásai, meg az idő úgy összetörték már, hogy föl kellett hagynia a csavargó, «ma itt, holnap ott» élettel: mint az időjárásban kifáradt, vén vadkan egy félreeső, sűrű bozótban, úgy vonult meg Budapesten. A gyermek, a kivel együtt bolyongott, itt serdült fel hajadonná. A meghalt anya szelleme örködött-e fölötte, vagy, a mi egyre megy, az attól öröklött jó hajlamok belső ösztönzése volt utmutatója: elég az, hogy a cinikus, mogorva, vén apa mellett komoly, tiszta értelmű, lelkében erős, de szívében gyöngéd, szép szüzzé fejlődött. A mellett, hogy rendben tartotta a semmivel nem törődő, fanatikus apát s megóvta azt a rohamos elzülléstől: az élet egész komolyságával ismerős, számító fő előrelátásával gondoskodott saját jövőjéről.

Mikor kezében volt a tanítónői diploma s a kitartó munka e gyümölcsét fölmutatta atyjának: azt hitte, hogy a munka dicsőítésében megöszült szocziálista-apa bántó, de megszokott közönye fölenged egy pillanatra és megdicséri őt. Biz' ebből semmi sem lett. A munka fanatikusa vállat vont és rá morgott a diplomára.

- Minek az? Butákat nevelni egy ostoba rendszernek. Tanítani a szolgaságot, a filiszterek morálját, a szenteskedők erényét, a vaskalaposok tudományát! Ostobaság az egész!...

Mikor Veron a főváros egyik leányiskolájába akart volt bejutni: kérte apját, hogy kísérje el az iskolaszék tagjaihoz. Ezt azért tette, mert hallotta, hogy a tanügybarátok egynémelyikénél túlon-túl meleg fogadtatásban szoktak részesülni a szavazatkérő fiatal tanítónők. Apja kereken megtagadta kérését.

- Mit? Azt akarod, hogy ott kuncsorogjak azoknak a filisztereknek az előszobáiban, a kiket eddig ütöttem, leszidtam? Jobb, ha eltagadod, hogy én vagyok az apád. Könnyebben célhoz jutsz. Aztán, a hogy én ismerem ezeket a jómadarakat, szivesebben látnak, ha egyedül mégysz, mint másodmagaddal. Annyit mondhatok, hogy ha megakarod őket nyerni, hagyd itthon a büszkeséged. Mert, tudd meg, hogy a filiszter *ingyen* semmit nem ad.

Veron elfordult a rosszszájú öregtől. Egyedül járt szavazatok után. Egy óra sem mult el, mikor már visszatért. Utoljára Zányi Gábornál volt. A gróf százszor többet törődött verseny-istálló-jával, mint Budapest összes tanintézetével. De vagyonára, nevére, állására való tekintetből belevitték az iskolaszékbe. Veron alig volt nála néhány perczig. Mint a kit kergetnek, úgy sietett haza. Fátyolát mélyen lehuzta arczába. Ahányszor útközben ismerőssel találkozott, még inkább meggyorsította lépteit, hogy meg ne szólítsák. Érezte, hogy - ha felnyitja száját, felindulása sirásba fog kitörni. Otthon egész nap nem beszélt apjával, ki - látva a leány kisírt szemét, sápadt arcját - egy darabig forgó szemekkel sétált a szobában, aztán elment a «Makk hetes»-be és a mi vele ritkán esett meg: késő éjjel, bekapva jött haza.

Harmadnapra Veront megválasztották. A nem várt siker őt lepte meg leginkább. Első gondolata az volt, hogy nem fogadja el. És úgy is tesz, ha sértett büszkesége szavára hallgat egyedül. De a nyomorúság, mely évek óta néma, titkolt vendég volt a háznál: így, tél elején, rendesen nagyon is hangosan kiabált ki a vékonyan fűtött szobák hideg sarkaiból. Erre hallgatott most és azzal beszélte le föllázadt önérzetét, hogy ez állás tisztessége fölötté áll az emberek tisztességtelen voltának, a kik azzal rendelkeztek.

De csak egy évig maradt meg a helyén. Egy iskola-ünnepélyen megismerkedve Bacsó Kanutékkal s később összebarátkozva Esztikével - készséggel szegődött mellé kíséreeül, mikor ez délre ment. Apja most tanúsított életében először érdeklődést lánya dolga iránt. Ezt pedig úgy mutatta ki, hogy epés dühének egész fekete záporát ráereszté Bacsó Kanutékra. A kálvinista Bacsók régi gyűlölete beszélt az öregből a katolikus Bacsók ellen, a kiknek őse Karaffa-korában, az eperjesi piacon szemük közé nevetett a vesztőhelyen átkozódó, kálvinista atyafiainak, a kik után jószágokat örökölt.

Veron szokva volt atyja indulatos kitöréseire, ez a vérgyűlölet meglepte őt mégis. De szándékát nem másította meg. Azzal vált meg apjától, hogy keresete felére, mint eddig, ezután is számot tarthat. Bacsó Péter tiltakozott. Nem fogad el olyan pénzt, a mely Bacsó Kanut kezén ment keresztül.

És visszautasította az első pénzküldeményt, melyet Veron Arcóból küldött volt. Egy óra múlva már megbánta tettét. A nyomorúság, melyet Veron jelenléte korlátozott, enyhített: most falhoz szorította az elhagyott öreget és megtörte makacsságát. Elment a postára és kivette az utalványt. A bankjegyeket előbb leköpte s aztán összegyűrte s úgy dugta zsebébe. Azon az éjjelen ismét beborozva került haza s zavaros fővel éjjél utánig ült albérlője ágya szélén, akadozó nyelvvvel szidva a pópista Bacsókat, a kik az ő becsületében gázolnak...

Az albérlő, Kengyel Valér türelemmel hallgatta a boros öreg nyelvbicsaklásait. Ezt a vén fecsegőt ő nagyra becsülte, de nem a becsülés szokott értelmében. Kengyel a számító egoisták közé tartozott, a kik minden velük érintkező embert kizsákmányolnak a maguk hasznára. Az öreg Bacsó, ránézve, igen kihasználható, becses objektum volt. Világlátottsága, enciklopédikus ismereteinek rengeteg volta, nyelvismeretei, zsurnalisztikai tapasztaltsága hasznossá tették rá nézve az öreget. Egy egész bánya volt ez az ultra-vörös filozófus, bánya, a mit Valér kedvére aknázhathatott ki.

A ki látta utczai sétákon, kávéházakban, bormérésekben ezt a kifogyhatatlan bőbeszédűségű öreget, a mint a népgyűlések öblös hangján és széles deklamációjával beszélt állandó kíséreejének, Valérnak: azt gondolta magában: - íme, egy illedelmes, jó gyerek, a ki tisztelettel és ásítás nélkül tűri a vén apa darálását.

Kengyel azonban nem a «jó gyerek» türelmes füleivel, hanem az élelmes, szemfűl zsurnaliszta éhes tudvágyával hallgatta a vén czimborát. Sok földet berepült ez az öreg vészmadár, míg szárnyai bírták; sok dolgot látott, sok rejtett mélységnek nézett fenekére. Annyit látott, annyi tapasztalt, annyi tudott: hogy Kengyel Valér szinte belevénült a rémséges tapasztalati tudás meghallgatásába. Csak egyet nem tudott az öreg: megélni abból, a mit tud. Kengyel Valér jobban értett ehhez. Neki haszna volt az öreg tudásából. Játszva, ögyelgés, korcsmázás közben megtanult tőle angolul és oroszul. Anekdotáit, mint érdekes visszaemlékezéseket dolgozta föl alkalomnak adtán. A szenvedélyes, forradalmár lélek haragos felbuzdulásait, kikelését a kormányrendszerek és társadalmak ellen följegyezte, feldolgozta s maga is meg volt lepetve, mily eredeti, kegyetlenül határozott, vakmerő és jól irányzott sortűz gyanánt ható, mindent leterítő kritikai érvelés nyilvánul azokban a nyom nélkül szétfosló gondolatokban, a miket az öreg csak úgy kifűjt magából, mint a hogy az erősen fűtött gőzgép kifűjja a felesleges gőzt. Kengyel Valér kisebb, politikai s társadalmi tanulmányokat írt, a miknek vad erélye, éles logikája, bámulatos eredetisége és erősen vörös tónusai kiríttak ugyan a mi

politikai, napi irodalmunknak erős, forradalmi allűröktől ment hangjából: de érdekessé tették írójukat s olvasottakká dolgait.

Az öreg maga olvasta legnagyobb gyönyörrel «a tanítvány» cikkeit s beleszerelmesedve saját beszéde visszhangjaiba: nagyra volt «a fiúval», a ki őt meglopta s a ki az ő tollaival díszelgett, hivalkodott a budapesti forumon.

Elhatározta, hogy a maga módja szerint, kiképezi Kengyel Valért. Engesztelhetetlen lényének egész ádáz haragját, a «rothadt világ» ellen, átörökíti e fiatal emberre. Veszedelmet nevel a filiszterek nyakába. A dolog könnyen fog menni, mert a fiú már is szépen tud gyűlölni. Rászületett erre.

Csakhogy a tanítvány egész más módon gyűlölte a rothadt társadalmat, mint az ő mestere. A cinikus öreg vad haragjában volt valami az ótestamentomi zsidó próféták átkozódó fölindulásából. Ő is, mint azok, kétségbeesve és magánkívül - amiatt, hogy szavai pusztába hangzanak: megátkozta korát. De még ebben a dühös elragadtatásban is bízott abban, hogy eljön majd a jobb kor.

Valérban nem ez az önzetlen gyűlölet, nem a világjavító rajongás tehetetlen haragja dolgozott. Az ő gyűlölködése egészen szubjektív, magán gyűlölet volt. Az bántotta, hogy nem ülhetett azok közt, a kik az élet villanyvonatának első és második osztályáról szóló jegyekkel utaztak. Az fájt neki egyedül, hogy ő csak a *vegyes* vonaton és ott is csak a harmadik osztályon utazik. Szeretett volna jó társaságban, tele tárczával gyorsan és akadály nélkül utazni életének célja felé. Gyorsan és komfort-tal utazni; elsuhanni az apró, jelentéktelen állomások mellett és csak nagy és fényes stáncziókon tartani pihenőt. E helytt az volt a sorsa, hogy egy zsúfolt, lassú, hitvány *vegyes*-vonaton szorongott mindenféle söpredék nép közt, nyomorúságos, kis állomásokon, túrva a hosszú, hiú várás gyötrő unalmát. Ez elkeseríté. Gyűlölettel nézett a villám-vonat után, mely nem akarta fölvenni. Lelkéből kívánta, hogy felforduljon és utazói összetörjék magukat. Persze, ha sikerült volna felkapaszkodnia: megbecsülte volna ő a kiváltságosak fényűző vonatát. Sőt derék, helyre utitárs lett volna ő ottan. Ösztönei, vérmérséklete, igényei, mind oda utalták s nem a «*vegyes*» kompánia közé.

## XXII.

Valért anyja, egy szép, ideges, szívbajos nő, elkényeztetett úrfinak nevelte. Tizenhat éves korában még a mamája keze választotta haját homlokán kétfelé s kötötte meg nyakkendője csokrát. Egy úrficskájába belebolondult anyán kívül még egy zongora-tanítónő és egy házi mamzell kényeztették a fiút. Puha, női kezek czirógató bánásmódja alatt kényes, lágytermészetű puhult ő maga is.

Gyermekkora egyetlen férfiismerőse: a magántanár is, a ki otthon iskolázta, úgy bánt az ideges, halvány úrfival, mint egy átöltözött, finnyás kisasszonnyal. Cornélius Nepost bonbonok közt vétette be vele s az ábrázoló mértant csokoládészeletekkel illusztrálta előtte.

Abban a korban, mikor a fiúnak pajtások kellene, a kikkel az iskolapadban leczketudásban, a mezőn pedig hunczfutkodásban, erőben versenyezzék - korán hozzá törve így magát az élet eszményi és fizikai versenyéhez: Valér czimborái: mamája, angóra macskája, a zöld kakadu s a komorna voltak.

Ebben a környezetben simává és hajlékonyává puhult benne minden. Kölyök korában a fiúság édes, szilaj ösztönei helyett nőies bágyadság, szenzitivség nyilatkozott benne. Addig óvták szélétől, a nyilvános iskolák kényelmetlen padjaitól, rossz levegőjétől: míg elselymesedett s el-lágyult egészen. Értelme azonban, az ostoba nevelés dacára is, - jól fejlődött. A koponyája nem puhult el. Ideges volt, mint egy leány, de eszes, mint az ördög.

Egy este anyja migrainről panaszkodott. A fiú úgy volt már szoktatva, hogy mikor a mama migrainjét emlegeti: hagyja őt magára és vonuljon szobájába.

Ez a sűrűn fellépő migrain különös egy betegség volt: szeszélyes és követelő. Egyszer azt kívánta, hogy megkocsikáztassák, másszor, hogy gyalogsétára vigyék, majd meg hogy zárt szobában gyógyítsák. De kocsiban, sétán, szobában - egyedül kívánt lenni mindig. Legalább Valér azt gondolta, hogy ha ő nincs a beteg mama mellett: úgy nem lehet ott más sem. Hitt a migrainben és sajnálta a mamát.

A legutolsó migraines estén a betegség még a mamzelt sem tűrte közelében. Valér óvatosan csókolta meg anyja fehér arcát, nehogy ez érintéssel is fájdalmat okozzon. Azután lefeküdt.

Jóval éjfél után arra virradt föl, hogy a mamzell egészen festetlen, kréta-szinű képpel, hiányos fogsorral, egy szál fehér szoknyában és égő gyertyával ágya előtt áll, karjánál fogva rázza s a szaladástól, megrettenéstől ziháló mellel kiáltoz:

- Jöjjön, édes Valér! Jöjjön a madámhoz. Nem tudom, mi történt, de félek;... Siessen, kérem. Legyen készen rá, hogy veszélyben látja őt... Istenem, irgalmazz!

Valér anyjához rohant. Fekve találta egy rendkívül széles, alacsony divánon - debardőr jelmezben: csipkés, selyem nadrágban, bársony-mellénykében, trikó-harisnyában, pillangós czipőben. Mellfűzője föl volt nyitva, keztyűs két tenyerét egymásra fektetve nyomta szíve fölé. A csupasz mellre összehajtott, vizes törülköző tapadt... Itt volt a zongora-tanítónő is - olasz apródnak öltözve, vérvörös trikóban, fekete zekében, strucz-tollas barettában és friss áztatású törülközőt facsart a mosdó-edény fölött... A fekvő debardőr fejénél egy idegen férfi állott, az orvos, frakkban, fehér nyakkendősen, a hogy a bálteremből egy eszeveszett keringő forgatagából kiragadták. Ott állott a beteg fejénél, a kit nem ismert, a kiért, mert hivatása róttá rá, ott hagyta az álarczos bált. Most, megtéve a magáét, a digitális hatását leste, nem igen sok reménynyel.

A debardör, szegény, már nagyon oda volt. Párnákkal feltámasztott felső testét meg-megrázta egy konvulzív roham. A rizspor alatt kékbe kezdett már átmenni az arcz fakó színe. A beteg szív roncsaira a halálos kór az utolsó, szétzúzó ütésekkel mérte.

Fiához akart szólni a beteg, de hangja már nem volt. Valér, a mint így látta anyját, e rikító, frivol rongyokban haldokolva, szégyentől és fájdalomtól egyaránt lesújtva rogyott oda mellé. A mint a rámeredő arcz fölé hajolt: a búcsúzó anyaszeretetet látta e tágra nyitott szemekben... A levegő után kapkodó nyitott szájából pedig a cigaretta-füst szaga s a pezsgő savanykás gőze csapott föl arczába.

Félóra mulva halott volt a debardör. A frivol kalandot, a mit a fia mögött üzött: egy élettel fizette meg. A táncz izgalma, a pezsgő tüze, a cabinet particulier kicsapongása: megtámadták, tönkretették az ideges nőnek már régóta beteg szívét.

Valér a temetés után egész halom, anyjához intézett levelet talált egy szekrényfiókban. Ezek még többet árultak el, mint a debardör-ruha - abban a szörnyű perczben. A levelek arczába kergették a vért Valérnak. Megtudta belőlük, hogy a nőt, a kit anyjának hívott, egy csomó férfi szemtelenül tegezte.

A tizenhat éves fiú, ki - lányos elszigeteltségben növe föl - alig sejtett még valamit a nőnek a férfihoz való viszonyáról: egyszerre sokat megtudott. E levelek fölnyitották szemét. A szerelem, a miről szűzies képzelete, mint valami tündérmeséről, úgy álmodott néha: utálatos, kendőzött alakban, mint piszkos, czéda *mesterség* jelent meg előtte... És e mesterséget az ő anyja üzte...

Az egyik levélben ő róla is volt szó. E levelet előbb írták, mint a hogy ő megszületett. Egy haragos ember írta, kijelentve, hogy elég volt a *tréfából*; az apaságot nem akceptálhatja, de tekintettel «a váratlan malheurre», ezer forintot küld. Az ezer forintos levél alá «Bacsó Lajos» név volt írva... Ez volt tehát az ő gyanítható apja. Tehát hazugság volt az az egész mese, a mivel őt annyiszor áltatta. A komoly, éltes apa, a ki meghal neje karjai közt, mielőtt fiát látná, a kire régen vár... Nem, az ő apja nemcsak nem várta őt, de tudni sem akart felőle és a kétségbevont apai kötelesség alól kivonta magát egy marék bankjeggyel.

Valér elégette a leveleket. Hamuvá égett azokkal ifjúsága minden illúziója. Nem maradt meg számára még az a bús vigasz sem, a mi a szüleiket vesztő árvák lelkét betölti: nem tudta gyászolni anyját. Ha rágondolt: nem tudta másképp maga elé képzelni, mint debardör-nadrágban, dohányfüstöt s borszagot lehelve... Ezek az utolsó benyomások és azok a szemérmetlen billet doux-k lehetetlenné tették, hogy átadja magát gyermeki szíve bús megindulásának. Csak szégyent érzett és feledni óhajtott.

Anyja halála után egyideig együtt lakott a mamzellel, de nagy megkönnyebbülést érzett, mikor anyja szégyenének ez az élő tanuja állomást vállalt s őt magára hagyta. Ekkor kereste föl Valért egy fiatal férfi, úgy mutatva be magát, mint meghalt anyja egykori barátját. Nem hazudott. Csontaházy Adorján volt az, a kit az a boldogtalan nő a sok, hamar változó «barát» közt leginkább szeretett.

Csontaházy versíró volt: divatos csalogánya az éjszakáknak, azoknak a budapesti éjszakáknak, a miknek légszeszláng világította félvilágosságában a nagyváros éjlepkéi villogtatják selyem szárnyaikat s a mikben estétől hajnalig, annyi finom és durva bűn, annyi fizetett és lopott gyönyör, annyi örülség és aljasság esik meg. A budapesti éjek csalogánya ott csattogtatta érzéki buja dalait egy, csak titokban olvasott budapesti lapban, mely a szórakoztatás és gyönyörködtetés címén hathatósan kezükre dolgozott a nagyvárosi csáboknak, az alkalomszerzőknek és a kétes szalonoknak.

Mikor Csontaházy Adorján összegyűjtötte gerinczagynak szóló dalait és kiadta őket egy kötetben: a bukott szerelem lyrájával magába bolondította Budapest valamennyi olvasni tudó, könnyelmű Phrynét.

Valér anyja is odalett e könyvtől. Boldogtalan mesterségének szégyelt aljasságát látta e műben oltárra helyezve, a poézis csinált virágaival elhalmozva, dicsőítve. A «költő» végig-szeretkezvén az egész budapesti félvilággal, Valér anyjával is ismerkedést kötött.

Hogy meghalt ez a nő, az üreslelkű, hazug verselő, talán azért, mert az anya öleléseinek emléke hangulatot keltett föl benne a fiú iránt, talán, mert maga is fattyúgyerek lévén, vonzódott a hasonzmazású, elhagyatott iránt: a pártfogó barát szerepét vette föl szeretője árvájával szemben. El akarta Valérral hitetni, hogy plátói vonzalmat táplált anyja iránt. Valér szívesebben hitte volna ezt, mint az ellenkezőt, de nem tudott ily érzelmet föltenni a léha rímelőben, kinek dolgai felől megtudott egyet-mást.

Szükségből mégis elfogadta a rátukmált barátságot s a «költő» mentorkodása mellett lépett ki gyermekkori kalitkájából a nagy nyílt életbe.

### XXIII.

A mentor bevezette pártfogoltját az «irodalomba» s a «társaséletbe». Az irodalom egy ablak-mélyedés s egy nagy ovál-asztal volt egy belvárosi kávéházban. Itt kávéztak, füstöltek, olvastak, lebzseltek az író-czéhnek ama legényei, a kikből soh'se válnak mesterek - bámultatva magukat a még egészen zöld kölyök-írók, a czéh süldői, inasai által s szidva ezekkel együtt a kontár, mihaszna, buta mestereket s a zagyva lármába és e sűrű füstbe belészóltatva határtalan becsvágyukat, cigányos életkedvüket, követelő panaszukat, vakmerő reményeiket.

Valér ebben a füstös, zajos kávéházi zúgban megtanulta a tekintélyek megvetését, a pálinkázást, az óriások nyelvét, az élet cigányos fölfogását s a hitelbe mulatást.

Az irodalom tetszett Valérnak, a társas élet sehogy sem. A «társaság», a hová a mentor vezette, visszatetszett neki. Volt elég oka rá. Valér még soha sem lélegzett igazán jó társaság, hamisítottan tisztesség athmoszférájában. Nem tudta, hol van, milyen az? Legfőlebb csak negatív fogalma volt a felől. De azzal menten tisztában volt, hogy mentora társasága alul van a feddhetetlenség, a tisztesség nívóján.

Megfordultak olyan családi körökben, a hol *valóságos* apa, anya s gyermekek léteztek, s a hol még sem emlékeztetett semmi a családra; a hol úgy éltek, mint valami vasúti váróteremben, hol mindig jönnek, mennek és senki sem tudja, hogy a másik honnan jött, hová megy, miben jár?... Megfordultak szalonokban, a hol az úrnő pamlagon fekvé fogadta őket, délben is álmos szemmel, fűző nélkül, körmeit vájkálva s megengedve, hogy a lábáról lehullt papucsot a vendég keze igazítsa vissza. Voltak műtermekben, a hol a garçon hálósobák képei készülnek s mindenütt ugyanazokat a lomposruhájú, ruhátlanul pedig vánnyadt, sárgabőrű modelleket találták. Álldogáltak a színházak oldalbejáratánál s várakoztak a kar hölgyeire s vitték őket vacsorálni.

Ezekben a társadalmi körökben, a mentor kedvéért, mindig szívesen látták Kengyel Valért. De a fiatal embert, bár nem volt oka magát sokra értékelni: bántotta mégis, hogy ezek a körök úgy tekintik őt is, mint közülök valót. És valóságos öröme telt benne, mikor, több mint egy évi léhaskodás után, a hatósági gyám értésére adta, hogy a hagyatéki összeg, a mi anyja ékszerei s egyéb ingóságai eladása révén befolyt: elfogyott tisztára és ideje, hogy Valér kenyér után nézzen. Ez a fordulat kiragadta Valért a naplopó, kétes környezetből. A mentor látva, hogy a védencz nyakára hágott az utolsó forintjának is: nem mondta ugyan föl a barátságot, de kerülte Valért. «Repüljön most már a maga szárnyán» mondotta azoknak, kiknek korábban eldicsekedett volt, hogy Valért «neveli». «Az anyjának, ki nagyon szeretett, tartozom én ezzel», tette hozzá s képmutató, elégikus pofával fölnézett az égre... Azzal persze nem tartozott az anyának, hogy a fiúnak pénzt is kölcsönözzön. Ettől félt a rímgyaluló s ezért bocsátotta szárnyára védenczét.

Hogy Valér magára maradt: egy darabig nem tudta, mit tegyen, mint nézzen a kenyér után? Borsódzott a háta arra a gondolatra, hogy dologba kell fogni. Elpuhult, veszteglő, kényes természete iszonyodott mindentől, a mi nehéz és kellemetlen. De értelme beláttatta vele, hogy a munka az egyetlen, a minek a révén kiemelkedhetik abból a naplopásban rothadó, haszontalan körből, a melybe született. A munka, az utálatos nemszeretem-munka az egyetlen menedék a koplalás az elzüllés elől.

Ráfanyalodott tehát a dologra s korrektornak szegődött egyik napilaphoz. Ez a foglalkozás igazolni látszott a munka iránt érzett erős ellenszenvét. Mikor az első hasábokkal megbirkózott, azt hitte, belevakul s beleőrül egy hét alatt e borzasztó munkába, mely órákon át

lekötötte testét, lelkét, kimerítette idegeit és agyában hallucinációkat keltett, a mik éjjel nem hagyták aludni.

Később hozzátörődött, de kimondhatatlan undort érzett a benyomtatott papir iránt, mely eszébe juttatta a végnélkül való hasábokat, a kolumna borzasztó betűsivatagát, és a mikért annyi korholást szenvedett: a sajtóhibák alattomos, bujkáló csapatát.

## XXIV.

Egyszer korigálás közben egy gyászjelentés került Valér tolla alá. Egy egész légió Bacsó jelentette, hogy Bacsó Lajos, a «feledhetetlen apa, testvér és jó rokon» jobblétre szenderült - valahol a vidéken. Valér minden mélyebb megindulás nélkül olvasta a gyászjelentést. Anyja azt hitte, hogy ez az ember tette őt anyává. Hitte-e csakugyan, vagy csak tartásdíjat akart a gyermek számára? Valér lecsüggesztett fővel találgatta eredete szégyenteljes titkát.

Míg a jelentés szövegét átfutotta, az a gondolat állította meg kezében a tollat, hogy ha mégis ez az ember volt az ő létoka: vajjon nem jutott-e az utolsó perczben a haldokló eszébe, hogy van valahol egy lény, a kit hozzákötnek a lét törvényei, a miket ő megtagadott, hogy a velük járó kötelességeket ne kelljen viselni. Azt mondják, a haldoklók, mielőtt a szem végkép lecsukódna, egy mély nagy áttekintéssel belátják az egész, hosszú életutat, mi mögöttük fekszik. Vajjon az a visszanéző haldokló látta-e a gyermeket, kit anyjával együtt az útfélen hagyott?

Valér képzelődni kezdett. A haldokló, bizonyynal gondolt reá és megbánta tettét. Fiai- és leányának meghagyta az utolsó perczben, hogy keressék föl testvérüket, kérjenek tőle bocsánatot a meghalt apa számára, fogadják szeretetökbe és - tegyék osztályrészessé az apai örökségben.

Heteken át várta a Bacsó-gyermekeket, de biz azok nem jöttek. Bacsó a halotti szentségek fölvétele előtt minden bűnét meggyóna, de arra bizony nem gondolt, hogy van valahol egy Kengyel Valér, a kivel a dolga nincsen elintézve.

Így Valér ott ragadt a korrektori asztal mellett. Két, keserves évig görnyedt a hasábok fölött s ez idő alatt meggyűlölte mindenkit, a ki nem korigált. Belérögzött a hit, hogy a korrektor a polgárosodás legszánandóbb áldozata, a ki elemészti magát egy meddő, buta munkában, melyet, ha jól van végezve, senki észre nem vesz, ellenben gyaláz és korhol mindenki, ha hibáiba botlik.

Ezen az általános gyűlöleten kívül egy idő óta egy *különös* is nőtt, érett lelkében. Egyszer, a mint az országgyűlést korigálta, egy név került a tolla alá, mely megállította a monoton, gépies munkában. Régi ismerőse volt neki ez a név. A viselőjét nem látta még soha, de türelmetlenül nyomozta, kereste attól az időtől, hogy Bacsó Lajos halálának híre átalmant a kezén. A gyászatot bejelentő Bacsók hosszú névsorában egyetlen név kapta meg figyelmét: Bacsó Kanut neve. Ez volt a halott legidősebb fia. Attól a perctől, hogy e név betűit szemidege fölszívta volt: ez a név úgy égett agyában, mintha bélyegző-vassal sütötték volna be. Attól kezdve úgy gondolt Kanutra, mint a ki felelős azért, a mit atyja Valér ellen vétett. A fattyú-gyermek irigy, epés haragja született ellenséget láttatott véle a törvényes utódban, a kivel neki le kellett majd számolni.

A választási mozgalmak idején találkozott először természetes ellensége nevével. Rossz napja volt akkor, a mikor olvasta, hogy Kanutot a kerület, makacs küzdés után, de nagy többséggel választotta meg. Ezt a sikert úgy tekintette, mint személyes megaláztatást. Foglalkozása soha sem volt előtte oly nyomorúságos és elviselhetetlen, mint azon a napon, mikor keze munkájával neki is hozzá kellett járulni Bacsó Kanut sikerének publikálásához.

Eddig *kívánta* az alkalmat, a mely közel hozná őt ehhez az emberhez. Most, hogy kilátás nyílt *ilyen* alkalomra, elégedetlensége nagyobb volt, mint eddig. Helyzetének alacsony volta elkeserítette. Mit kezdjen ő, a *korrektor*, egy semmi, a nyilvános élet egy szereplőjével! Nem holmi botrányt, *affairt* akart ő, hanem harcot, mérközést, a mibe bevihesse a magában érzett tehetség rejtőző erőit, alárendeltsége lánczán vergődő becsvágyát, születésének szégyene

fölött érzett dühét. *Küzdelmet* akart, a miben erősebbnek, okosabbnak, vakmerőbbnek, szívósabbnak tüntesse föl magát annál a *másiknál*, a kinek a mellére rá akart térdelni, hogy maga alatt és megalázva lássa azt a vért, azt a fajt, melyhez hite szerint, ő is tartozott és mely őt kitagadta.

Most, hogy az országgyűlési tudósításban olvasta Bacsó Kanut nevét, láz futott át rajta s az ideges fölindulásban keze úgy reszketett, hogy a munkát félbe kellett hagyni. Az a beszéd, a mit Kanut tartott s melyről a lap azt írta, hogy a szónokot a ház legjelesebb orátorai sorába emelte: őt a földhöz verte. Eddig azzal hitegette magát, hogy Kanut, ez a vidéken nőtt dzsentrí, aféle átlag politikus, a ki idefönn elvész a tömegben... Mennyire csalódott!...

A beszéd, melyről még a szélső ellenzék főlapja is azt írta, hogy «egészséges, friss eszmearamlat gyanánt hömpölygött végig a vita elposványosodásnak induló medrében»: megismertette Valérral az *erőt*, melyet küzdelemre akart provokálni. Olyan formán érzett, mint a berber agár, mikor apró vadat üzve, oroszlánál találkozik szemközt. A mi elfogta, az több volt, mint meghökkenés: valóságos morális hanyattesés, elvágódás volt az. Ez az imponáló erő, ez az óriási fölény: levette lábáról. Mire a beszéd végére ért: belébetegedett. Még nem volt úgy megedzve, hogy az erősebb ellenhatásokat - akarateréjének annál nagyobb visszahatásával ellensúlyozhassa. Az asszonyos nevelés elpuhító befolyása még mindig érezte magát jellemének légységében. Bacsó Kanut első parlamenti sikere úgy esett rá erre a jellemre, mint a kő a viaszra. Szétlapult alatta.

Mikor összeszedte magát, első dolga az volt, hogy elment a képviselőházba s az újságírók karzatáról végigjártatta szemét a jobboldal padsorain. A látott arczok közül egy sem felelt meg a képnek, a mit Kanut felől alkotott magának. Tudakozódott utána. Azt mondták, hogy nincs itt az ülésen. Valér boszusan hagyta el a házat s mikor kiért az utcára, a bejárat előtt egy kocsí állott meg és abból egy szélesvállú, elegáns férfi ugrott le a kövezetre. Valér tekintete egy pillanatra találkozott az ismeretlen fényes, derült szemeivel.

Egy erős, lomha-járású öreg ember haladt éppen arra, kit a kocsiajtót fölnyitó portás s kiszálló férfi feltartóztattak útja folytatásában. A vén ember utána morgott az előkelő úrnak, ki emelt fővel haladt föl a lépcsőn.

- Láttam én már fentebb hordott orrt is lekonyulni. Adod te majd olcsóbban is, úrfi!

Valér megszólította a morózus öreget:

- Ki volt ez az ember?

Az öreg ember ránézett a kérdezőre s mikor egész hosszában végigfixírozta, ezt vetette oda:

- Képe után ítélve, az úr maga is Bacsó. Hát nem ismeri a familiáját? Nem ismeri Bacsó Kanutot, a parlament Alcibiadesét?...

Ez volt első találkozásuk Valérnak Kanuttal s az öreg Bacsóval. Most már feltétlenül hitte, hogy Kanut az ő testvére. A vén ember éles szeme leolvasta arczáról a vérszerinti rokonságot. Ez volt a külső bizonyíték, a belső pedig az a megrázkódás, a mit látásakor érzett. A vér ráismert - a vérre, a faj - a fajtájára.

És ráismert Bacsó Péterben is a közös gyűlöletben egyesülő, szövetséges társra. A véletlen találkozásból ismeretség lett. A fiatal és az öreg elégületlen, szinte csodálkoztak, hogy mindeddig elkerülték egymást. Mikor olyan sok az, a mi közös bennük! Jó barátok lettek. Valér félig elárulva, félig csak sejtetve születése drámáját - bizalmasává tette az öreget s úgy találta, hogy épp neki való patrónusra akadt ebben az emberben.

## XXV.

- Látogasson meg. Van egy könyvem az ön számára. Ismeretlen szerző, de többre tanít, mint a divatos írók, valamennyit összevéve.

Már rég ismerték egymást, mikor Bacsó Péter ezt a meghívást intézte Valérhoz. Az öreg észrevette, hogy új barátja nem igen van tájékozva azok felől az irodalmi áramlatok felől, a mikén az új világ fölfedezésére induló, modern Columbus, a szocialista bölcsészet, dagadó, vérvörös vitorlákkal laviroz előre - az álmodott partok felé. Elhatározta, hogy az új tan egy pár evangéliumába bevezeti Valért.

Kengyel másnap jelentkezett a könyvért. Arra volt elkészülve, hogy egy dúsan bepókhálózott, bagószagú, limlomos bagolyfészekben találja a vén cinikust - könyvei közt, egyedül. Zavarba jött, mikor egy világos, egyszerű, de tisztán rendben tartott szobában egy gyönyörű nagy leánynyal állt szemközt, a ki épp a felöltőjét vette föl. Azt hitte, ajtót tévesztett. Bizonytalan hangon tette föl a kérdést.

- Bacsó Péter urat keresem. Itt lakik?

A lány, mialatt felöltőjét gombolta végig, inkább csak a kérdésre felelt, mint a kérdezőnek:

- Itt lakik, de nincs itthon.

Valér nem tudta, hogy menjen-e vagy maradjon? Határozatlanul állott az ajtóban, mialatt a leány, egész indulásra készen, egy csomó szétszórt, írott füzetet szedett föl az asztalról. Egy füzet a földre esett. Valér és a lány egyszerre hajoltak utána. Valér feje csaknem leütötte a lány fejéről a kicsi, sötét kalapot.

- Bocsánat...

Az ügyetlensége fölött elpirult fiatal ember alig tudott ennyit kihebegni. A leány egész egyszerűen megigazította kalapját s füzeit összegöngyölgetve - hóna alá fogta s peluche-kézmelegítőjébe dugva kezeit - oly magatartással állott Valér előtt, mint a ki menni készül.

- Apa csak délután szokott itthon ülni.

Valér csak most tudta meg, hogy lánya van az öregnek. Nem szólt az efelől neki soha csak egy szót sem.

- Akkor hát délután jövök.

Eszébe jutott, hogy illenék tán magát bemutatni a lánynak.

- Kengyel Valér a nevem. Édes atya egy könyvet ígért... De bocsánat, nem tartóztatom; a mint látom, a kisasszony siet.

- Igen. Délig még két órát kell adnom s tanítványaim messze laknak egymástól.

Valér még mindig zavarban volt. A leány oly nyugodtan beszélt, mintha Valért már régen ismerné. Együtt mentek le a lépcsőn. Veron apja könyveiről beszélt, a miket az öreg annyira féltett, hogy soha senkinek oda nem kölcsönzött egyet is belőle.

- Ön nagyon megnyerhette az apa bizalmát, hogy a könyvét odakölcsönzi.

Mosolygott e mondáshoz s azzal a tekintettel nézte kísérijét, a mivel a nők néznek az olyan emberre, a ki miattuk van zavarban, de a kinek e megzavarodása iránt sokkal közönyösebbek, semhogy örömeiket találhatnák benne.

A kapuban voltak. Valér azt hitte, hogy majd kézfogással vesznek búcsút egymástól és készült is hozzá. A nők, a kiket eddig ismert, mindjárt az első találkozásnál a tenyerébe csaptak. Ez a leány azonban nem húzta ki kezét a kis peluche-muffból. Nála a kézadás *jelentett* valamit. *Akárkivel* nem fogott ő kezét. Megbiccentette fejét és otthagya Valért.

Kengyel megbántottnak, megszegyenítettnek érezte most magát s lehorgasztott fővel, dühösen fordult az ellenkező irányba. Alig tett tíz lépést: dühe csillapult. Megállott és a lány után nézett. Veron magas, erős alakja azzal a ritmikus rezgő mozgással haladt, mely a csípő ruganyossága- s a derék természetes karcsúságából származik s mely a fűző aczélpántjaitól megmerevített női testek megszokott, feszes tartásától elütött.

Valér elfeledett mindent; bámulta az erősvállú női alaknak ezt a kecses mozgását, ezt a zenéhez hasonló, ütemes járást... Milyen szépen lép - gondolta magában - és milyen szép ő maga is!... Nem tudott rá többé haraggal gondolni. Hanem maga-magát annál inkább szidta: Milyen ostobául viseltem magamat! Vajjon mit gondolhatott felőlem!...

Délután otthon találta az apát. Valami fordítást végzett egy folyóirat számára. Veron a másik szobában volt s föltekintve a füzetekből, a félig nyitott ajtón észrevette Valért s fejének egy mérsékelt mozdulatával válaszolt a köszönőnek. Aztán tovább korrigálta tanítványainak az angol helyesírás ellen elkövetett hibáit.

Bacsó Péter úgy fogadta vendégét, mintha évtizedek óta mindennapos látogató lenne. Anélkül, hogy megkérdezné tőle, ismeri-e lányát: egyenest a könyvtárhoz vezette és átadta az ígért könyvet. A könyv angolul volt írva. Valér kénytelen volt a szivességet megköszönni és a könyvet visszaadni. Nem tudott angolul.

- Kár, - sopánkodott az öreg, - a legjobb könyveket az angolok írták.

Aztán egy pár német művet választott ki a tanítvány részére s a könyvtár előtt állva, a könyvekben lapozva, folytatták az irodalmi disputát, mit tegnap a kávéházban félbeszakítottak.

Veron, ki elkészült dolgával, délutáni óráira sietett. Felöltözve jött ki s megállt atyja előtt:

- Apa, vacsoráljon ma a vendéglőben. Én csak tízkor szabadulok. Van elég pénze a vacsorára?

Az öreg összekotorászta zsebeit. Úgy látszott, a kutatás eredményre vezetett, mert igenlően intett.

Veron meghajtotta fejét a férfiak felé s elhagyta a szobát.

Bacsó Péter tovább dicsérte az angol irodalom pozitív szellemét, Kengyel semmit sem hallott előadásából. Tele volt a feje egy csomó kérdéssel. Mért nem szólott lányáról az öreg? Mért nem mutatta be? Micsoda család ez, a hol a leány az apát korcsmába küldi vacsorára, ő maga pedig kapuzárás után vetődik csak haza? Mért bántja őt annyira, hogy ez a lány elment a nélkül, hogy hozzá csak egy szót is szólna?...

Este együtt vacsorált az öreggel. Úgy vitte a beszédet, hogy az apának szólni kellett a leánya felől. A vén ember, a kit a bor, rendesen, bizonyos dühös szomorúságra hangolt, nagyot ütött öklével az asztalra:

- Anyja, szegény, sok esztelenséget követett el életében, de akkor a legnagyobbat, a mikor nekem ezt a leányt szülte. Mit csináljak én egy leánynyal? Csak legalább szép ne volna! Egy proletár lányának nem szabad szépnek lenni. Lehet okos, lehet munkás, lehet művelt, de ha szép is egyuttal: akkor a dolognak könnyen rossz vége lesz. A proletár, a kinek szép a leánya, sohasem tudja, hogy mikor a lány elmegy hazulról: úgy jön-e majd vissza, a hogy elment.

Az öreg felkapta poharát s fenékiig kiitta. Aztán, mintegy magyarázatképen ezt mondotta még:

- Az én lányom úgy nőtt fel, mint igazi proletárlány. Morális prédikációt tőlem soh'se hallott. Minek? Ha az eszében nincs elég garancia, ha temperamentumában nem lehet megbízni: úgy az erényről való unalmas fecsegés nem segít a dolgon...

Valér ott hagyta az öreget. Menni kellett éjjeli munkára... Mikor a papirhasábokról reflektáló légszesz-fénytől káprázó szemeit tenyerével befogta: e pihenési közben mindig Veronra gondolt - és a maga szerencsétlen anyjára. Egykor ez is egy olyan, szép proletár-lány lehetett, a milyeneknek, Bacsó Péter szerint, a proletár-lányoknak nem szabadna lenniök...

## XXVI.

Egyszer - az utolsó kolumna revízióját végezte, mikor váratlanul még egy sürgönyt hoztak. Lapzárás után volt már az idő, az éjjeli szerkesztőség szanaszét ment régen. Valérnak kellett a sürgönyt átvenni. Egy nagy világdráma végső jelenetét olvasta le róla: az utolsó, az ifjú Napoleon tragikus halálát.

A lap kész volt egészen. Már nyomták is az első oldalt. Valér megállította a gépet s kivétette a lap vezércikkét, mely, aktuális tárgy nem léteben, valami unalmas általánosság volt. Idő már nem telt rá, hogy a lap konvencziós cikkezői után szalajtasson. Különben is az egyik künn lakott a Krisztina-városban, a másik az Andrássy-út végén, a harmadik pedig soha sem hált otthon.

Valér dobogó szívvel ült le az asztalhoz. Ő fog cikket írni. A toll azonban reszketett a kezében. Úgy érezte magát, mint az olyan játészó, a ki soh'sem kártyázott s most egyszerre és egy kártyára ráteszi mindenét. Ha sikerül a cikk: kiállotta a hirlapírás első tűzpróbáját s magára vonta a figyelmet, ha sületlenség lesz belőle: kompromittálja a lapot s elcsapják azonnal.

Egy óra alatt kész volt a vezércikk. Valérnak nem volt bátorsága átnézni még egyszer; attól tartott, hogy annyi szembeszökő fogyatkozást fedez majd föl benne, hogy nem meri leadni. Olvasatlanul szedés alá adta s a korrekturája elől hazaszökött... Másnap nem mert mutatkozni. Az utcán, bujkálás közben, mintegy a gallérjánál fogva, csípte el a főszerkesztő.

- Hallja, maga egy semmiházi, haszontalan fráter!

Valér elsápadt. A játszma tehát elveszett. A cikk rosszul sült el. Blamáta a lapot. Kiteszik a szűrét.

- Egy semmiházi, a kinek az isten tehetséget adott s a ki ezt a tehetséget nem értékesíti. Micsoda cikk az a mai! És az *olyan* ember, a ki *így* tud írni, oda fogatja magát a korrektori asztalhoz!... Jöjjon, ebédeljünk együtt, hadd beszéljek a fejével.

Valér attól kezdve felkapott cikkező volt a hirlapjánál. A főszerkesztő nagyra volt a *föl-fedezett talentummal*, portálta, kényeztette, jól díjazta. Valér azonban, mikor a kielégített becsvágy első, lázas mámara elmúlt, számot vetett magával s úgy találta, hogy ez az ő sikere nem igen van szolid alapra fektetve. Volt egynéhány hangulata, mikhez, ha megfelelő tárgyat kapott, tudott velük kápráztatni. Olyan tűzijátékos volt ő, a kitől sokat várnak, de a ki mindig egyszínű, egykompozíciójú röppentyűt ereget. Tudta ő ezt és félt, hogy idő előtt lejárja majd magát.

Szerencsére, itt volt Bacsó Péter. Ez a tudással súlyosan rakott fő, ez a pozitív, kritikai szellem, a mely, úgyszólván, napról-napra táplálta őt magából: segítségére voltak Valérnak a kiküzdött pozíció megtartása körül. Az öreg vészmadár szárnyaiból kikölcsonzott tollakkal, meg a saját ruganyosságának lendületével felülemelkedett a tuczat-cikkezők átlagszínvonalán. Nem telt belé egy félév, Kengyel Valér tolláról elismerték a kollégái, hogy sima, fényes és kiélezett, akár a műtőkés, mely mélyen vág be az elevenbe.

A fegyver, a mivel a csapásokat lehet osztogatni, végre tehát, kezében volt!... És előtte terült el a mező, a melyen az emberi becsvágy, hiúság, érdek, önzés, odaadás és lelkesedés vívják harcaikat. Ott látta maga előtt a zászlóik alatt felvonuló pártokat; de őt ez a tömegharcz, ez a parlamenti taktikázás, e szónoki szuronyrohamok nem tudták lekötöni. A mező tulsó oldalán, jókora messzeségben, látta azt az embert, a kivel ő megmérközni akart. Csak ezt az egy embert tartotta ő szemmel. Azt várta, azt leste, a míg ezzel kerül lőtávolba össze. Fegyverének

felhúzott kakasán tartotta az ujját s lövésre készen várt... Körülötte mindenütt vaktöltések puffogtak. Füstből és pukkanásokból állott az egész harc. Csak az ő fegyvere volt éles patronnal; a gyűlölködő indulat patronával töltve. Ő nemcsak puffogatni akart, de sebesíteni is. Visszaadni egy sebet, melyet lelkén ütöttek. Ölni még nem akart. Ha lövésre jön az ellenfele, még most nem a szívét vette volna célba. Csak sebezni, fájdalmat okozni volt a vágyódása.

Így, lövésre készen tartott fegyverrel kezében, kísérte Valér Kanutnak minden léptét, nyomát. Politikai pályájának merész, de biztos emelkedésű útjain látva őt haladni: már nem bántotta annyira e gyors, szinte kápráztató fölfeléhaladás. Minél exponáltabb a helyzet: annál biztosabb a cél. Hiúságának is hízelgett, hogy elsőrendű, nemes vad az, a mit titkon üzőbe vett. Voltak pillanatok, mikor szinte tapsolt Kanut egy-egy parlamenti hőstettének s bizonyos büszkeséget érzett a gondolatra, hogy ez a diadalmas, impozáns erő - egy származás vele. A vérnek - a vér iránt való e föllelkesülése azonban nem csökkentette a vágyat Valérban, hogy rátörve e nálánál izmosabb erőre, ártalmára lehessen. Csak várta az alkalmat, mely amannak annyi hátrányt okoz és neki oly előnyt biztosít, mely az erők különbségét igazságosan kiegyenlíti köztük.

Valér hirlapírói sikerei fel-felderítették Bacsó Péter mogorvaságát. Vonzódott a fiúhoz. Rossz napja volt, ha nem jött össze vele. Annyira ment néha, hogy közlékenynyé vált a leányával szemben és neki mondta el, hogy mit vár a fiútól. Egy dicsekedő apa áradozásával beszélt Veronnak a «rendkívüli gyerek»-ről. A leány eleinte elbámult apjának e szokatlan fölbuzdulásain, talán kissé bántotta is ez az idegenre árasztott, tékozló rokonszenv, a melyből neki a köteles rész sem jutott ki: utóbb megszokta és úgy tekintette, mint az öreg ember egy különczködését.

Ő maga sokáig nem volt Valérral tisztában. Eleinte közönyös volt e sápadt, éhes arcú, könnyen zavarodó, hallgatag fiatallal szemben, kinek nagy, nőies szemeiben, a szégyenlősséig tartózkodó fellépésében férfiatlanságot, az erély és az önérzet fogyatékoságát látta. Azt, hogy jobban megismerte: e tétovázó, szinte gyámoltalan külső alatt észrevette Valér jellemében azt a szívós makacsságot, melylyel előre tört pályája nehézségei között s kiérezte belőle, hogy valami, nem közönséges célja van, melyre e nőiesen lágy szemek elszántan, konokul néznek szakadatlan. Ez érdekessé tette Valért előtte. Ez az érdeklődés azonban nem volt több, mint a mennyit akármelyik olyan ismerőse iránt tanúsított, a ki több volt, mint közönséges, hétköznapi ember.

Valér maga semmit sem tett, hogy ezt az érdeklődést maga iránt fokozza. Veron jelenlétében különben is ügyetlennek, zavarodottnak s különös módon fölingerültnek érezte magát. Azokkal a nőkkel szemben, a kiknek ismeretségéhez Csontaházy révén jutott, megvetésig menő fölsemmvést érzett. Veron volt az első, a ki a női tisztaság szűzi méltóságában jelent meg előtte. Ugy találta magát ez, addig ismeretlen, fönséges tüneménynyel szemközt, mint a soha templomot nem látott, vad pogány, mikor először áll oltár előtt s nem tudja, mint viselkedjék, hogy méltatlanná ne váljék a helyhez.

Szemtől-szembe, úgy szólva, nem tudta őt elviselni. Nem nézhetett úgy rá, szólhatott úgy hozzá, ahogy eddig nőre nézett, nőhöz szólott. Érezte, hogy ide más tekintet és más hang illik. Attól félt, hogy az igazit nem találja el. De valami jóleső, belső nyugodtságot érzett, ha az öreg Bacsóval a könyvtár előtt lapozgatva - Veron ruhája suhogását, jövését-menését hallotta s ha a folyóiratok átkutatása közben a lapok fölött egy-egy futó tekintetet szalaszthatott a szobán átsiető leány szép, büszke alakja után.

Megtörtént, hogy valami belső kényszernek engedve, mondhatni: *odahurczolta* magát Veron elé - azzal a szándékkal, hogy a legtermészetesebb hangon szól majd hozzá, s pár percz mulva megretírált. Annyira tökéletesnek akart Veron előtt feltűnni, hogy ebben a fárasztó igyekezetben lélekjelenléte kimerült s józan nyugalma cserben hagyta.

## XXVII.

Egy este, a mint az öreghez sietett, a háztól nem messze, egy sikátor sarkán Veront látta, a mint egy sűrűn fátyolozott, kihívóan elegáns nőszemélylyel beszélt és attól egy csomagot vett át. Valér közeledtére a két nő elvált egymástól. Veron hazafelé sietett, a fátyolos nő pedig átcsapott az utca tulsó oldalára.

Valér mégis felismerte. Ez is egy volt a Csontaházy-féle kétes társaságból. Aféle magános, emanczipált kisasszony, féllábbal a demimondében, féllal abban a félművész körben, melyben soha színpadra nem lépő énekesnők, szendék, tragódák és soha kiállításon nem szereplő szobrászok, festők élik kétes világukat. A nevére, furcsa, szokatlan nevére is emlékezett Valér. Bizony Biri: így mutatta be neki a mentor... És ezzel a cocotte-tal állott szóba Veron.

Valér elképedt. Gondolkodó és ítélő képessége megállott egy pillanatra. Valami rossz, hideg érzés szaladt végig rajta s mikor arra a helyre ért, a hol előbb a két nő állott, a szíve oly nehéz lett, hogy azt hitte leszakad. Meg akart fordulni, azután mást gondolt s Veron után sietett. A második emeleten érte utól a lányt. Ott állott, kezében a csomaggal s várni látszott valakire.

Valér egy hideg köszönéssel akart elmenni mellette, de mégis megállott. Nem tudta, mit tegyen; de belül valami gonosz, ártó szózat arra ösztökölte, hogy ezt kérdezze Verontól: Közelről ismeri maga Bizony Birit?...

Veron előbb szólott.

- Nézze, komissiót vállaltam magamra.

- Láttam... Olyan hideg, éles és kemény volt e szó, hogy magát Valért is megdöbbenetete. Veron azonban egy kis lányt vett észre a folyosó homályos végén s annak kezdett integetni. Valér rettentő «láttam»-ja kárba veszett reá nézve.

A kis leány észrevette a hivatató intést. Veronhoz sietett. Ez lehajolt hozzá s átadta a csomagot.

- Nesze. Tudod már, ki küldte. Vigyázz, az apa meg ne tudja. Ő azt izeni, hogy legyetek jók és ha imádkoztok, gondolatok reá.

A folyosó végéről gyereksírás hallatszott, Pepi tétovázva nézte a csomagot s aztán visszaadta Veronnak.

- Nem lehet. Itthon van az apa. Adja ide holnap.

És elszaladt a síró hang irányába. Veron a maguk lakása felé ment, mely a folyosó tulsó oldalán volt. Menet közben felsóhajtott:

- Szegény nép! Az ember nem tudja, melyiket sajnálja jobban. Azt a tönkre ment apát, az istenadta kicsinyeket, vagy pedig azt a szerencsétlen leányt.

Bementek a lakásba. Az öreg úr nem volt otthon. Valér vissza akart vonulni. Veron marasztotta.

- Várja be. Ilyen tájban szokott hazajönni.

És a míg várakoztak: egy pár szóval, minden felesleges frázis, minden érzelgősség nélkül elbeszélte a Bizony-család drámáját. Nem valami különös história volt ez. Olyan *budapesti történet*, melybe minden lépten-nyomon belebotlik az ember. Nem is az érdekelte Valért, hogy Bizony Biri mint tünt el hazulról, mint vált korhelylyé szégyenében az apa, mennyit szenvedtek a kis Bizony-rajkok bűnös nénjük miatt, mint ácsorgott gyakran a ház körül az

eltévedt leány, hogy testvéreit láthassa, mint ütötte egyszer le az utcán s taposta meg a szegénytől és pálinkától felbőszített apa, mint küldözget lopva, az apja háta mögött, ruhácskákat és élelmet a kicsinyek részére... A mi Valért e történetben megragadta, az maga volt az elbeszélő. Az élet súlyos, kegyetlen törvényeinek fölismeréséből származó, inkább értelmi, mint érzelmi szomorúság szólt ki e tárgyias, bús előadásból. Biriről, e rossz útra tévedt leányról úgy beszélt, mint egy olyan szegény betegről, a kiről tudhatni, hogy előbb-utóbb rossz vége lesz neki. Nem ítélte el, sajnálta a szerencsétlent. Végül ezt mondotta:

- A világ, mikor eltöri a pálczát a megtévedt nők felett, csak egy dolgot vesz náluk tekintetbe, azt - hogy szegényt hoztak övéik fejére. Arra, hogy maguk ellen vétettek legtöbbet, hogy nyomorulttá lettek egész életükre, hogy egy egészen különös, csupán számukra létező fájdalom férge rágódik szivükön: nem reflektál senki.

Valér lelke legmélyéig meg volt illetődve. Nem az hatott rá, hogy egy leány, ily tartózkodás nélkül, mond véleményt a társadalom legkényesebb problémája fölött: hanem az, hogy ime ez a leány, kinek tiszta, nyílt tekintetéből teste, lelke makulátlanságát lehet kiolvasni, szíve érzéseivel védelmezi azt, a kit ő, Valér önmaga ellen *nem tudott* védeni: *anyját* és emlékét... Ennek a mindent megértő, mindent feloldó leányszívnek megbocsátó rokonszenve volt az iránt, a ki miatt ő csak szegényt érzett.

Valami fölemelő és egyuttal lesújtó hatást érzett magában. Ellentétes érzései oly túlfeszült állapotba juttatták, hogy lehetetlen volt rá nézve a hazaérkezett Bacsó Péter szavaira ügyelni. Ott hagyta az öreget s cél nélkül barangolt szanaszét az utcákon... Mikor egy virágkereskedés előtt volt elhaladóban, mintha egyenesen ide indult volna, betért az üzletbe és megrendelt egy virágkoszorút. Másnap eljött a koszorúért, kiment a temetőbe, fölkeresett egy vadvirágos, gyepes halmot, rátette a koszorút a korhadó keresztre, leült a domb oldalába s órahosszant nézte a hangyákat, a mik a szikkadt föld repedésein ki- és benyüzsögtek... Ákácza hullatta lábaihoz fehér virágait. Feje körül méhek röpdöstek. A napsütött mező meleg illatot lélegzett. A nagyváros ideges lármája egyenletes, halk morajjá vált, a míg ideért a holtak országába... Valér szomorú volt, de ez az elmélyedő melancholia jól esett lelkének... Egyszerre - fölindulást érzett magában, valami heves, de jóleső fölindulást, a mely fölrázta elmélkedéséből. Elkezdte tépdetni a pázsit zöld szálait és a hány fűvet leszakított, annyiszor törte meg a holtak álma fölött elterülő, zsibbasztó némaságot, ezzel, a halál ellen tüntető, mindenható igével: szeretem... szeretem... szeretem...

Veronra gondolt... Szerette régen, de ez az érzelem elrejtőzött benne. Most, ebben a magányban, melyben legnémbább érzései is megnyilatkoztak: szíve mindent kivallott... Mint egy tavaszi virágrügy, úgy fakadt ki a fiú vallomása boldogtalan anyja sírhalma oldalán...

## XXVIII.

Az új érzés annyira uralkodott Valéron, hogy egyidőre felhagyott Kanuttal. Nem bocsátá őt ki czirkulusaiból, csak szem elől téveszté. Ez azonban nem sokáig tartott.

Három hóig nem nézett el Bacsó Péterékhez. Ahányszor odaindult, az a gondolat, hogy Veronnal találkozik, kezét érinti, hangját hallja: úgy felizgatta, hogy gyakran a lépcső közepén megfordult s visszatért. Nem akarta, hogy érzései elárulják magukat. Amíg Veron őt, mint embert, férfit, meg nem érti, érzéseit sem értheti meg. Kell, hogy előbb kinyilatkoztassa magát e lány előtt. Maga sem tudta, hogy ez alatt mit ért tulajdonkép? Arra való volt csak ez az okoskodás, hogy önbizalom hiányából eredő gyávaságát leplezgesse véle.

Végre mégis megemberelte magát s elment Bacsóékhoz. Az öregot egyedül találta. Dél felé járt az idő, de a szobaúr még az ágyban feküdt - egy kurta makrából füstölve s hirlapot olvasva. A szoba atmoszférája fülledt volt és dohos: a többnapos dohányfüst keserű aromáját szájjal is lehetett ízlelni a levegőben. Valér rosszat sejtett. Ennek a mocskos levegőnek a jelenlétéből azt következtette, hogy valaki nincs itten.

Bacsó Péter felkönyökölt az ágyban s kifújta a pipáját. A tüzes hamu lehullott a lábszőnyegre s a megperzselődött szövet rossz szaga még nehezebbé tette a levegőt... Hogy a pipával készen volt az öreg, kimászott az ágyból s öltözködés közben beszélgetni kezdett.

- Jó, hogy eljött, öcsém. Teszek önnek egy ajánlatot. Nem akar hozzám költözni? Az oldal-szoba üres.

Valér elhülve nézett a kis benyilóba. Minden úgy volt, mint azelőtt. Csak a kis asztalról hiányoztak füzetek, a kézimunka-kosár s a falról egy kis aquarell, Veron anyja arczképe. A bútorokat vastag, szürke por takarta.

Bacsó Péter hagyta, hogy a vendég kibámulja magát. Ócska czipói közt válogatott s káromkodni kezdett, mikor sok keresés után sem tudott belőlük egy párt összehozni. Végre is egy olyan párral kellett beérnie, mely nem illett össze.

Valér nem állta tovább. Olyan hangon, mely közönyösnek akart látszani, de a melynek különös vibrációja volt, kérdezte az öregtől:

- Hol van Veron kisasszony?

- Elment.

A válasz, a mily rövid, oly flegmatikus volt. Az öreg úgy tett, mint a kinek e tárgyban nincsen több mondanivalója. És mintha az egész dologban az üresen maradt szoba kiadása érdekelné egyedül: rábeszélő hangon fordult ifjú barátjához.

- Jó szoba. Ajánlhatom. Másnak nem adnám ki. Az árra nézve könnyen megegyezünk. Tartunk egy közös takarítót. Van itt egy kis kölyök-lány, a Bizony Pepi, akkora, mint az öklöm. Ez tartja rendbe a szomszéd lakót is. Okos, ügyes kis fruska. Beszélek majd vele. Tetszik önnek az ajánlat?

- Oh, hogyne. Nagyon örvendek...

Nem látszott meg rajta. Egy csomó kérdés kavardott föl fejében s úgy forogtak egymás körül, mint szélben a falevelek. Szinte beleszédült... Az, hogy az öreg ember minden másról beszélt, csak a Veron távozásáról nem, arra mutatott, hogy ezt a témát szándékosan kerüli. Valér nem tudta, hogyan térjen rá vissza. A legképtelenebb föltevések rajzottak át az agyán... Mialatt az öreg, hogy foglalkoztassa magát és vendégét, a lakás előnyének tulzó magasz-

talásába bocsátkozott: Valér közel volt hozzá, hogy megbolonduljon egy ülőhelyében. A szerelmes férfi önzése dühöngött, ordított benne - arra a gondolatra, hogy Veront talán elvesztette.

A levélhordó jött be. Bacsó Péter számára hozott egy levelet. Valér a borítékon felismerte Veron határozott, korrekt kézírását.

Az öreg, a levél láttára, erőszakolt nyugalmaiból kizökkent. Mialatt ruháit magára kapkodta, rá morgott az asztalra tett levélre.

- Mire való ez az irka-firka! Addig, a míg ott van azoknál: semmi közöm hozzá. Megmondtam neki. Minek irogat hát!

Azzal karonfogta Valért s együtt mentek ebédelni... A levél felbontatlanul maradt az asztalon.

Valér csak este a vacsoránál tudta meg, mi történt? A bor ismét dühössé és szájassá tette Bacsó Pétert.

- Azt mondta nekem - így szólt leányáról - hogy beteg mellé szegődött, a kit délre kísér. Én persze ráhagytam. Ha azt mondja, hogy markotányosnénak áll be egy lovas ezredbe: nem szóltam volna akkor se egy szót sem. Nem toltam rá soha a magam akaratát. Hanem mikor megtudtam, hogy Bacsóékkal adta magát össze, hogy egy Bacsó-kisasszony mellé szegődött be komornának: akkor dühbe jöttem. Megmondtam neki, hogy mi a véleményem barátnéja pereputtya felől. Őt persze elbolondították. Hiába! A leányfej mégis csak leányfej! Nem rám ütött az a leány. Nem igazi proletárvér. Korcs. Az anyja fajtája... Így hát elment, elszegődött. Nem akartam ott lenni, mikor költözködik. Átmentem Budára. Hallottam, hogy Bacsó Kanut, a hugával együtt, ott jártak minálunk, annak rendje-módja szerint el akarták kéreztetni a kisasszonyt a papától. De elvitték a papa nélkül is. Ükapámnak a jószágát lopta el egy Bacsó. Nekem a leányomat. A jószág - az ott veszett, de a leányomat, meglásd, vissza fogják lopni...

Valér csillapítani kezdte az öreget. Az az állás, a mire Veron vállalkozik, okvetlenül méltó hozzá. Nem olyan ő, a ki magát meg tudja alázni. Nem fog ő olyanba, a mit büszkesége s okossága helyben nem hagy előbb. Bizonyosan volt rá oka, hogy ott hagyja az iskolát és elmenjen utitársnak. Ő - Valér - már régen észrevette, hogy az iskola, a sok privát-tanítvány, a reggeltől estig tartó szellemi robot kimerítik Veron idegeit, aláássák egészségét. Akármilyen erősnek is látszott, nem kell elfeledni, hogy egy idegbajban elhalt anyának leánya. Nem mutatta, nem panaszkodott, mert inkább meghalna, hogysen panaszkodjék: de bizonyosan érezte már a pihenés szükségét. Észszerüségi okok vitték őt bele e vállalkozásba. A ki olyan fej után indul, a milyen a Veroné, az akármerre megy is, a legjobb uton halad... És Valér beleizgatva magát a védelmező szerepébe, okot okra halmozott, hogy Veront igazolja.

A mogorva apa, a kit ez a hosszú ellentmondás kezdett elálmosítani, nehézzé vált pillái alul öntudatlan gúnynyal pislogott a felhevült ifjúra s akadozó nyelvvel közbevágott és a mi nem volt szokása, tegezte barátját:

- Értem. Pártjára kelsz, mert szerelmes vagy belé... Nem engem akarsz te megnyugtatni, öcsém, hanem jó magadat... Az eszed prédikál a szivednek... Ez nagyon szép, de unalmas... Olvastad Csernisevszky «Mit tegyünk»-ét?... Eszesebb író még nem írt oktanabb könyvet... A szerelem benne észszerű, logikus és okoskodó. Hát csak okoskodjál, fiatal barátom, és hidd, hogy okoskodással meg lehet fogni az elrepített madarat. Csak okoskodjál...

Valér lángoló arccal nézett maga elé. Nem az bántotta, hogy legbensőbb, legjobb érzése egy korcsmaasztal piszkos abroszára dobva, egy bekapott ember gúnyjának tárgya lett: hanem az, hogy ez a kiméletlen száju öreg az igazat mondja. Magát akarta ő megnyugtatni, a maga önző, féltékeny aggodalmát. Csakugyan a szívének prédikált az esze. Az okoskodás azonban nem

használt. A szív visszafeleselt, lázongott, dühös volt s a legsárgább féltékenység láza tört ki rajta.

Nem szólt egy szót sem, csak nézett maga elé. Arcának oly visszariasztó kifejezése volt, hogy egy vendég, a ki az asztal tulnansó végén akart helyet foglalni, megijedt tőle s elhordta magát a másik asztalhoz.

Másnap Valér átköltözött Bacsó Péterhez s az első éjszakát a pamlagon fekvé töltötte. Az ágyban nem volt nyugovása. Az a tudat, hogy Veron ezen a párnán aludt, ezzel a paplannal takarta be magát: lángoló víziókig fokozta képzelődését. Egy darabig átengedte magát fantáziája, vére és idege dobzódásainak: de mikor nyugtalan hánykolódása közt egyszer egy hajsza! akadt a képén keresztül, egy hosszú, selymes, női hajsza!: a láz egyszerre oly hevesen tört ki rajta, hogy ki kellett az ágyból ugrani s a hideg bőrdívánon hűteni le magát...

## XXIX.

Öt hónap múlva Veron visszatért Arcóból. Elment atyjához és tudatta vele, hogy még egy ideig Bacsóéknál marad. Aztán ott folytatja, a hol elhagyta. Visszamegy az iskolába. Legjobb szeretne a vidékre menni... Hogy miért? Nem mondta.

Az apa nem szólt - se jót, se rosszat. Ha Veron hazajött volna egyenest: a lehető legmorcosabb képpel, medvemormogással fogadja bizonynyal. Annyira megszokta e cinikus természetéhez illő, fesztelen korcsmaéletet, hogy nem jól esett volna leánya rendszerető, pontos, számító házieregime-je alá kerülni vissza. Neki anarchia kellett a politikában, úgy, mint a magán életben. Hogy ezt Veron meghagyta neki: ezért olyan hálafélét érzett. De mikor arra gondolt, hogy ez az ő kényelme azzal van megmentve, hogy leánya az utált atyafiság közé megyen vissza: hálás felbuzdulása lelohadt, s beérte azzal, hogy nem káromkodott.

Apa és leány hidegen váltak el. Veron, a ki megszokta rokonszenvező környezete finom bánásmódját, apja szeretetlen ridegsége által visszataszítva - leverten és mégis bizonyos megkönnyebülés közt hagyta el a lakását, a hol ő soha nem érezte azt az édes megindulást, a mi a nőt elfogja, mikor tudja, tapasztalja, hogy szeretet és odaadás tárgya. A pinczébe került virág nem élhet hervasztóbb, sötétebb napokat, mint a minőket ő élt ez öreg ember oldalán, ki egész életét arra áldozta, hogy a világ elnyomottjai, szenvedői miatt folytasson küzdelmet és e közben a saját elhagyott, árva gyermekének elfeledte megadni azt a szeretetet, a mit ő az elnyomott milliók számára az elnyomóktól reklamált.

Valér az utcán látta újból Veront. Teltebbnek, ruganyosabbnak, előkelőbbnek, vidámabbnak, szebbnek találta. Elfeledett mindent e gyönyörű arányok, ez imponáló szépség, ez üde, erős ifjuság láttára. Szerelme, mint valami mámor, úgy szaladt föl a fejébe. Oda akart rohanni, hogy belenézzen e mély, e barna szemekbe, hogy gyönyörködhessék e duzzadt, friss száj okos, diskrét mosolyában, hogy hallja azt a tiszta, mély hangot... Ekkor látta, hogy Kanut szemközt jön s a jó ismerős egyszerű bizalmasságával fog kezét a lánynyal és hozzá szegődik.

Utánuk nézett. Kanut hatalmas férfiassága soha sem tűnt úgy a szemébe, mint e pillanatban. Értette, hogy mért fordulnak meg az emberek s mért néznek az elhaladó pár után. A férfiak Veronon, a nők a kísérő férfin feledték a szemüket. Mindenki azt a gondolatot küldötte utánuk: Beh hatalmas, szép pár!...

Valért az utcának e, kitalált, néma gondolata egész nap üldözte. Hiába menekült be a szerkesztőségbe, hogy a munka lázában szabaduljon e benyomástól. Az utca öntudatlan manifesztációjában valami végzetszerűt, valami szükségképpen tényt láttak szemei. Most nem tudott úgy gondolni Veronra, mint máskor. Mintha valami törvénybe, valami természetes ok megmásíthatatlan okozatába ütközött volna, mint valami akadályba, mely ugyanakkor, mikor őt elválasztja Verontól, hozzáköti e leányt Kanuthoz... Nem értelte láttatta ezt be véle, hanem az ösztöne, a férfi, a hím ösztöne, mely megérezte Kanuton a férfiasság imponáló, döntő előnyeit.

Valért másodszor tette kishitűvé, önbizalmatlanná az összehasonlítás, melylyel magát Kanuttal szemközt állította. Önérzetének e második veresége után úgy érezte magát, mintha valami eltört volna benne: az az erkölcsi rugó, mely összes érzéseit fokozódó erővel hajtotta állandóan egy irányba, Veron felé. Az érzések most is ugyanazok voltak, de hiányzott - összpontosító, ösztönző, küzdelmek után sóvárgó erejük.

Elcsüggedt. Indulatai olyanok voltak, mint a csatatéren egy csapat, melynek nincs többé zászlaja s melynél a győzelem hősies vágyát eltompultság, rezignáció követi.

Azzal, hogy Kanut előnyeit elismerte, előre igazolta maga előtt Veronnak Kanuthoz hajlását. Szeretni fogja, ha ugyan *már* nem szereti. Mikor ezt gondolta, Veron úgy tűnt fel előtte, mint a kinek nem áll hatalmában mást tenni, mint a mit cselekszik.

Beletörődött e gondolatba, de a ténybe nem nyugodott bele. Minden előnyt elismert Kanutban, csak azt nem, hogy Veronban a nő értékét jobban tudná, mint ő, megérteni és megbecsülni. A ki annyi nővel szeretkezett, mint e kikiáltott nőhódító, annak, mikor a boudoir-ingerek, e futó mámorok után átviharzik szívéen, agyán az *igazi* szenvedély hatalmas, édes örülete: mindig marad egy csöpp számító, skeptikus józansága, mely a nő magasabb értékét tagadja magában és spekulál a nem alacsony érzékiségére s a gyöngé pillanatokra.

Valér úgy érezte, hogy az ő szenvedélye mögött nem ólálkodott e számító, öntudatlan, de mégis álnok skepsis, lelke, érzékei elragadtatása egész teljességében őszinte, igaz volt. Sohasem szeretett még s meg volt győződve, hogy *így* többé nem is szerethet... És nem volt semmi reménye, csak az a kétségbeesett, fanatikus reményféle hite, hogy az élet az ő sorsát egyszer közel hozza e leány sorsához. Hogy milyen formája lesz e közeledésnek? Meg se próbálta azt kitalálni.

Kanutra nem úgy gondolt, mint eddig. Nem kereste az alkalmat, hogy ártalmára legyen. Minek? Úgyis bizonyos volt a felől, hogy egyszer, akár akarja, akár nem, szemtől-szembe fog állani vele. Fatalisztikus megnyugvással várt e pillanatra.

Mikor a váregyházi püspök meghalt: a papi rokonok által elprédált püspökség hálás téma volt az ellenzéki lapoknak. Valér lapja készült a legkeményebb támadásra. Összeköttetései voltak a liberális kormányval elégtelen papság köreiben. Ezek a váregyházi püspökség dolgát illető oly adatok birtokába juttatták a lapot, melyekből veszedelmes támadást lehetett kombinálni. Valérnak kellett volna intézni a jól előkészített rohamot, úgy irányozva azt, hogy az atyafiság bűnéért az erkölcsi felelősség egy része ráerőszakoltassék az államtitkára. Ha ártatlan a dologban: majd kimossa magát; ha csak egy mákszemnyit részes a püspökség szét-harácsolásában: a támadás igazolt s a kormány legkedveltebb közhivatalnokának kompromittálása miatt zavarba fog jönni.

A taktika jól volt kigondolva, de kivive rosszul. Valér kellenlenül, bágyadtan támadott, s Kanutot egész kívül hagyta a támadás vonalából. Érezte, hogy nem ez az a találkozás, melyre ő számított. Képtelen volt rá, hogy kicsinyes malicziával, gyanúsító kétértelműségekkel, a hirlapi hecczek banális fogásaival üldözze Kanutot. Nem hecczet akar ő ezzel az emberrel. Az ő éhes indulatának ez nagyon sovány falat. *Más* formája, *más* indoka lesz a támadásnak, a mibe őt az események, a saját indulata és egy még ismeretlen, nem is sejtett morális kényszer bele fogják vinni egyszer...

És egy igazi fatalista türelmével várt az idejére. Rendszeresen, szinte feltűnően kimélte Kanutot. A kollegái észrevették Valér különös részrehajlását az államtitkár személye iránt. Nevettek rajta s tréfás gúnnyal ráfogták Valérra, hogy *tejttestvére* az államtitkárnak. Egy hirtelen ötlet mondatta ezt velük. A véletlennek tartott külső hasonlatosság volt az ötlet oka. Nem sejtették a nevetők, hogy egy rejtett igazságot neveztek a nevéen.

Valéron rajta száradt a sokak szemében megtisztelő gúnynév: az államtitkár *tejttestvére*. A szerkesztőségekben, a ház folyosóin így nevezték aztán. Valér úgy tett, mint a ki nem tartja érdemesnek azzal törődni, hogy háta mögött mit mondanak.

«Az államtitkár *tejttestvére*.»

Egyszer Kanutnak is a fülébe ment a ház folyosóján immár közhelylyé vált e furcsa minősítés. Úgy látszott, mintha bosszantotta volna. Nem hozták többé szóba se előtte.

Azonban egyszer ülés alatt, odament hozzá az öreg Apostol s a mint egész közönyösen megbeszéltek egy napi kérdést, az ellenzék vezére az írói karzaton megpillantá Valért. Sokáig nem tudta levenni róla éles, kemény tekintetét.

- Ez az a fiatal?

Kanut látta, hova és kit néz Apostol s megértette a csonka kérdést. És mert szokva volt hozzá, hogy Apostol jelenlétében mindig azt mondja, a mit érez, gondol: egyszerre váratlan és a volt nevelőt meglepő feleletet adott:

- Neked megmondhatom. Apám ismerte e fiúnak anyját. Világ leánya volt itt Budapesten. Kevesebb, mint kitartott nő. Olyan - ma ezzel, holnap azzal. Apám iratai közt megtaláltam a levelet, a miben az a nő - apát keresett e fiú számára. De valószínű, hogy inkább pénzt akart. És ezt kapott is: rá volt jegyezve arra a levélre. Ezzel a dolog el is volt intézve. A nő azután haláláig úgy élt, mint azelőtt. Apám többé nem törődött vele. Végre is - a fiú csakugyan *több* volt, mint kétes származás... Mégis mikor Pestre jöttem: tudakoztam utána. Ha rossz viszonyok közt találom: tudtán kívül segítettem volna. Nem volt szükség reá. A fiú törekedett, dolgozott s a mint látom, eredménnyel. Azt is észrevettem, hogy foglalkozik velem. Én, mit tehettem mást, egyszerűen ignoráltam.

Apostol elgondolkozott. Még egyszer megnézte Valért és így szólott Kanuthoz:

- Óvakodjál tőle. Veszedelmes képe van e fiúnak!...

### XXX.

Zányi Feri belépte nagy megkönnyebbülésére vált a társaságnak. A hangulat az volt, a mit *nyomottnak* szokás nevezni. A nagymama, a ki az egész délelőttet ágyán kívül és pompás kedvben töltötte: ismét kornyadozni kezdett s nagyokat hallgatott. Esztike, a kinek bohókás vígsága félórával előbb még abban keresett kitörést, hogy a nagymama mulattatására, jellemző tulzások közt parodizálta az olasz stagione orkánhangú, gránátéros-termetű diváját: most egy vizsgázó felsőbb leányiskolái növendék trémázó pofácskájával, egyenes tartással szorongott egy széken s oly okosan beszélt, mintha elsőosztályú kalkulusra pályáznék. Veron pedig, a ki a jólelkű, kedves öregasszony s az énekesmadár-kedélyű lány között eddig sugárzó arczczal hajolt himzörámájára; dologtalan kézzel ült helyén s erőltetett érdeklődéssel hallgatta Fülöpöt.

Mióta ez a betegképű, száraz ember itt ül: a három nő nem érzi magát jól. A hajdani huszárkapitány, mint tökéletes gavallér, a nők mulattatásának komplikált taktikáját a legapróbb részletekig gyakorlatból ismeri. Mióta az a szerencsétlen golyó megkoppant a homlokán, azóta a kénytelen és folytonos önfegyelem visszatartja attól, hogy az udvarlásba belemelegedjék; de azért a kiérdemült Lotharió meg-megkisérti néha, hogy nem feledte-e el régi mesterségét. A széptevés összes technikája a kisujjában van most is: a virtuóz-játékos könnyűségével játszik azon a végtelen sokhúrú zongorán, a mit női hangulatnak hívnak. Tudja, hogy mikor és hogy kell megütni ezt vagy azt a billentyűt. Meg is üti, de a húr nem adja rá a kellő hangot. Szóval: nem tud többé mulattatni... A zilált-multu ember arczában, szemében, van valami, a mi könnyű tréfáit, finom évődéseit, diskkrét galantériáját meghazudtolja. Ez a nevetni nem tudó férfi egy gonosz gúnyolódó félelmes színében tűnik föl a nők szemében.

Fülöp maga is észreveszi, hogy jelenléte senkit sem lelkesít: ez azonban őt nem feszélyezi. Esztike elfogódottsága, Veron tartózkodó hidegsége s a nagymama morózus arcza inkább mulattatják, mint elkedvetlenítik. Különben is - ő nem azért jött, hogy a nagyasszony megczirógassa s a kisasszonyok rámosolyogjanak. Kanuttal lenne dolga s arra várt itt a nők közt.

Akkor toppant be a fiatal Zányi. A képviselőházból egyenest jött ide. Azért szaladt föl csupán, hogy ő hozza meg a hírt Kanut mai, nagy diadaláról.

A jó fiú arczán még ott volt az a lázas pirosság, a mit a ház zsufolt karzatának délszaki hőmérséklete és saját belső felindulása égettek volt oda.

- Bocsánatot, hogy ily ajtóstúl jövök be, de fel vagyok izgatva. Ez a Kanut elkábított egészen. Nemcsak engem, de az egész házat. Talán még most is tapsolnak, éljeneznek. A Sándor-utcza tele van emberekkel. Azt várják, hogy Kanut kijöjjön. Tüntetni fognak. Bizonyosan a vállukon fogják hazahozni.

És abban a hitben, hogy mindent elmondott, a mi történt, odafordult Fülöphöz:

- Gondolhatod, hogy ezek után tisztán csak Kanuttól függ, hogy miniszterré legyen. Az az átmeneti miniszter, a ki mellett államtitkárkodott, mától fogva nem számít mellette.

Fülöp, ki pedig a maga, önző szempontjából jó szemmel nézte Kanut sikereit, azzal a kiszámított hidegséggel válaszolt, a mit azokkal a férfiakkal szemben használt, kiknek imponálni akart.

- Kanut kitűnő ember. Nem érheti olyan szerencse, a mit meg ne érdemelne.

A nők türelmetlenkedtek. Egyszerre intéztek kérdéseket Zányihoz. Mi történt? Miért nem beszél? Hiszen még semmit se mondott!...

Zányi Feri áradozva, összefüggés nélkül, de a tárgyába szerelmes elbeszélő pontos részletezőségével adta elő a nap eseményét. Esztikét bátyja sikerének lángoló ecsetelése diadalmas extázisba hozta s tüzelő tekintetével még inkább szította a fiatal elbeszélő hevét, ki végre valóságos ódai hangon dicsőítette a mai nap hőst.

Előadásának a veleje az volt, hogy a városban ma reggel az a hír terjedt el, hogy a képviselőházban izgalmas ülés lesz. A reggeli lapok homályosan, különös kétértelműséggel czéloztak is rá. A közönség meglepte a karzatokat. A kívül szorúltak a ház előtt verődtek össze. Az ülésnek nem volt egyetlen érdekes tárgya sem. A különböző államokkal kötött apró-cseprő szerződések olvasása alatt halálra unta volna magát mindenki, ha a várakozás izgalma nem tartja állandó feszültségben a kedélyeket. Az ülés vége felé járt. Már azt hitték, nem fog történni semmi. A közönség egy része boszankodott, más része nevetett azon, hogy így felültették.

Akkor felállott - valahol a szélsőbal hátsó soraiban egy ismeretlen képviselő s olyan hangon, mintha álmában, vagy galuskarágás közben beszélne, meginterpellálta az egyik minisztert. Eleinte alig értették, hogy miről beszél. A szélső jobbról átkiáltotta valaki: Nyelje le a galuskát! Attól nem tud beszélni!... Az egész ház nevetett a vaskos irónián. De mikor a nevetés lecsillapult s a galuskahangú képviselő valamivel hangosabban folytatta, egyszerre mélységes, szinte ijesztő csend állt be. A képviselő, kezében egy német rendőri ujsággal, a mibe néha bepillantgatott, egy oly sötét gyanút vetett föl a házban, mely pártkülönbség nélkül megdöbentett mindenkit. A gyanú, óvatos körülírások közt, de oda vergált, hogy a rendőri ujságban egy, súlyos és főbenjáró büntett miatt körözött és leírt egyén - helylyel bír a képviselőházban.

Halálos csend követte a képviselő szavait. A képviselők sápadtan néztek egymásra. Az interpelláló, mintha csak most érezné szavainak szörnyű horderejét, a mélységes csendtől megriadva, gyámoltalan ijedtséggel hordozta körül szemeit a mozdulatlan padokon. Aztán, mintha az ország első, souverain testülete fölött kimondott nagy vád őt is lesujtaná, lehanyatlott helyére s bambán nézett maga elé.

A miniszterek konsternálva voltak. A miniszterelnök, a kit soha semmi váratlan incidens nem hozott zavarba s a ki a legzavarosabb helyzetekből is talált kivezetőt: nem volt jelen az ülésen. Minden szem az üres bársony-székre nézett. A legvérengzőbb, miniszterfaló tigris is ott szerette volna látni most a hidegfejű, vasmarku tyrannust, hogy felállva, véget vessen a kínos, terhes némaságnak, e tanácstalan, szégyenteljes helyzetnek. A miniszter, a kihez intézve volt az interpelláció, meg sem mozdult székében. Várta, hogy az elnök kimondja a szokásos határozatot: Kiadatik a miniszternek.

Az elnök azonban hallgatott. A mi a kínosan meglepett házon, mint futó gondolat villant keresztül: az ő benne, a ház élő lelkiismeretében már határozattá vált. Nem lehet a kimondott vádat függve hagyni a ház feje fölött. Ez olyan lenne, mintha valaki azt határozná el, hogy a szeme közé vágott sarat - huszonnégy óra múlva fogja csak lemosni. Nem szabad engedni, hogy a ház arczatán holnapig száradjon az interpelláció utálatossága. Valakinek, valahogy le kell azt mosni nyomban... Az elnök mereven nézett a miniszterre s várta, hogy felálljon. A miniszter az elnök tekintetére egy kétségbeesett vállvonással felelt, mely szánalmas és komikus volt egyuttal. A helyzet nevetségesen kínossá fajult. Olyan csend volt még mindig, hogy a belépő teremőr óvatos léptei a padló-szőnyegen visszhangot keltettek. A teremőr a miniszterhez lépett s egy névjegyet adott át. A megzavarodott miniszter - használva ezt az alkalmat - összekapkodta papirjait s kiperdült a teremből... Az elnök kővé váltan ült fenn a székében.

Akkor felállt Bacsó Kanut, a megfutott miniszter államtitkára. Arra kérte a házat, hogy a minisztere helyett hadd felelhessen ő. Érczes baritonjának biztató csengésére magához tért a ház. Az elnök, noha érezte, hogy a dolog nincs egészen a rendjén, biztatóan bólintott fejével

az államtitkár felé, a kit az egész ház kívánt most hallani. A saját interpellációjától megijedt képviselő «halljuk»-ozott maga is.

Kanut világos és határozott czáfolata kevesebb, mint száz szóval megsemmisíté a szégyenteljes gyanút. Neki is volt tudomása a rendőri lap körözhvénye felől, de volt még arról is, hogy a körözött gonosztevőt ma fogta el a rendőrség - éppen mikor a felvett álnév alatt egy újabb gazcsinyt akart véghezvinni. E tény rövid konstatálásával véget vetett a házra nehezült bizonytalanságnak. Mindenki fellélegzett, legjobban az interpelláló.

Kanut azonban nem állott meg ennél. Nemcsak megnyugtatót kívánta a házat, de elégtételt is akart szerezni számára. Ezért a húsz másodpercznyi morális gyötrelméért, mely a szégyenrikító színét festette Magyarország törvényhozásának souverain-arczára: kevés volt a megnyugtató. Olyan hangon beszélt a ház méltóságáról, a milyen hangon azelőtt soha nem beszéltek. Szavai, mint megannyi fényes sugár, bevilágították a felhős, októberi nap szomorú szürkéségébe borúlt, néma termet. A képviselőkön végig futott az a szívverést gyorsító, mellett feszítő láz, mely a sokféle testületeket az oly ünnepies pillanatokban szokta volt meglepni, mikor nagyságuk, erejük, méltóságuk öntudata rendkívüli intenzivitással nyilatkozik bennük, mikor a tömeg elragadtatása uralkodik rajtuk.

A karzatok, a mik előtt az imént még szálnalmas látvány volt a sok hűledező, elképedt követ, a váratlan megrökönyödés által helyére bilincselte, mozdulatlan tömeg: Kanut szavaitól különös módon megdöbbenve - egyszerre nagy tisztelettel nézték az elnöki emelvény fakó zöld drapperiáját, az amfiteátrális padokat. A hecczet leső csoportok, a mint a szónok beszélt, egyre imponálóbb, fenségesebb alakban látták maguk előtt a házat. A tömeg, a nép hódolattal ismerte föl e testületben *törvényhozó urát*, ki az ő vérével s vagyonával parancsol, ki korona nélkül is király, souverain.

Oly ellenállhatatlan volt a Kanut beszéde, hogy mikor viharos taps és éljenzés között befejezte szavait: a boldogtalan interpelláló, lesujtva a beszédétől, melyből a ház haragos fensége szólt hozzá, kiment a ház közepére s hogy megengesztelje a megsértett erkölcsi hatalmat: ünnepiesen kért bocsánatot a háztól.

Hogy aztán mi történt, azt Zányi nem tudta, de föltette, hogy egy ilyen beszéd, ilyen szónoki diadal után a nép vállán fogja haza hozni Kanutot.

Ez azonban nem történt. Mire Zányi befejezte történetét: Kanut megérkezett. Az a tüntető fogadtatás, a mi belépését kísérte, megértette véle, hogy idehaza már au fait vannak. Nevetve hártotta el magáról a gratulációkat.

- No bizony. Nem volt az olyan nagy dolog. Zányi, mint aféle művész, hősindulót komponált belőle, pedig csak olyan hétköznapi parlamenti nóta volt az egész beszéd, a melyet akárki akármikor elfúj.

Fáradtnak látszott és kedvetlennek. Csak pár perczig időzött a nők közt. Lárva, hogy Fülöp akar vele beszélni, véle együtt bement a dolgozószobába.

## XXXI.

- Örülök a sikerednek, - szólt Fülöp, beülve egy alacsony karszékbe s egész hosszúságukban kinyújtva lábait. Magatartása, a gond, melylyel minél kényelmesebben igyekezett magát a széken elhelyezni: a magával elérgült emberre vallottak.

Kanut fel és alá sétált. Egy idő óta olyan ideges volt, hogy csak munka közben tudott nyugton ülni. Fülöp szibarita kényelmeskedése, tökéletes nyugalma, úgy látszik bántotta. Nem felelt a hízog szavakra.

Fülöp nem vette, vagy nem akarta észrevenni rokona felindulását. Szivart vett elő s nagy elővigyázattal vágta le a végét. E közben tovább fecsegett.

- A kaszinóban már rég beszélnek, hogy a leggyorsabb tempóban haladsz a bársonyszék felé. Azt hiszem, ez a mai lépés odáig visz egészen. Segítsen az Isten.

Aztán lassan belenyult az oldalzsebébe, kivette pénztárcáját s bankjegyeket számolt ki belőle.

- Különben azért jöttem, - folytatta - hogy a multkor kölcsön vett pénzt visszaadjam neked.

Kanut - meglepetését alig titkolhatta. Első eset, hogy kölcsönző rokon pénzt hoz neki vissza. Átvette az összeget s látta, hogy Fülöp tárczája duzzad a sok pénztől. Honnan van ennek ily tengersok pénze?... Ez a kérdés látszott meg az arcán.

Fülöp, a ki nem mondott kérdést sem hagyhatta válasz nélkül:

- Kártya-nyereség. Tegnap és ma éjjel a kaszinó jól fizetett... Azzal ásitozni kezdett, mint a ki magát rég ki nem aludta.

Kanut megdöbbenve nézett rokonára. A reggeli lapok egy szenzációs hírére gondolt. A gentry-körök egy ismert alakja, egy fiatal sportman mára virradóra szíven lőtte magát, miután előbb elkártyázta nővére hozományát, kinek esküvője az napra volt kitűzve. Az öngyilkos a kaszinó legszenvedélyesebb játékosai közül való volt... Kanutnak ez az eset ötlött eszébe.

- Kitől nyerted? Talán csak nem...

Fülöp elértette, mire czéloz a rokon. Egykedvűen vállat vont.

- De igen, attól... Hát aztán?

Kanut elhalványodva hátrált meg előre. Rokonának kegyetlen hidegsége, megátalkodott nyugalma felháborította. Kivette tárczájából az imént átvett pénzt és oly gyorsan adta vissza, mintha égetné ujjait.

- Nem kell. Vedd vissza. Vér és átok van rajta. Fülöp, ezt a pénzt nem szabad megtartanod. Add vissza a leánynak.

- Kérlek, ne romantizálj. Azt hiszed, ha én veszítek s én lövöm agyon magamat, nem tánczolt volna ő ma a huga lakodalmán és nem csipte volna le magát a pezsgőből, a mit azon a pénzen vett, a min az én vérem száradt. Egyébiránt ez nem is az ő pénze. Mások is vesztek, nemcsak ő. Ketten nyertünk Géczy Gyurival. Ha akarnám, sem tudnám kiszámítani, kinek mennyi pénze került épp én hozzám. Te magad is kártyás voltál és nem is olyan régen, tudhatod, hogy...

Kanut, ki tapasztalatból ismerte a játékosok kegyetlen, önző logikáját, tudta, hogy a rokont nem kapacztálhatja. Elhárító kézmozdulattal vágott Fülöp szavaiba:

- Jól van. Tégy úgy, a mint jónak látod. De nekem az ilyen pénz nem kell.

- Sajnálom, mert lehet, hogy már holnap nem kínálhatlak meg. Ne légy szentimentális: fogadd el. Tudom, hogy szükséged van rá. A piócza-atyafiság megszívta a tárczád véré. Mért enged magad így szipolyoztatni? Olyan vagy, mint Gergely bátyám. Értesz a nagy dolgokhoz, de az élet kicsinyességei kifognak rajtad. Nem tudsz okosan szükkeblű és bölcsen önző lenni. Visszaélnék nagylelkűségeddel. Sok jót nem tanulhatsz tőlem, de azt szeretném véled megértetni, hogy az életküzdelenben az önzés energiája az, a mi fentart bennünket. E nélkül úgy járna az ember, mint az olyan farkas, a ki tépő fogak és körmök nélkül születik farkasnak: a többiek fölfalják.

Elhallgatott s a visszakapott pénzt némán oda kínálta Kanutnak. Elutasító mozdulat volt rá a felelet. Fülöp nem erőltette tovább a dolgot: eltette az összeget. Egy darabig mindketten hallgattak, Fülöp fölkelt, hogy eltávozzék: akkor valami jutott az eszébe.

- Beszéltem a miniszteri kiküldöttel. Úgy látszik, a püspökség dolga valahogy csak rendbe jön. Jól tetted, hogy nem avatkoztál a hivatalos vizsgálatba, de még jobban, hogy a múkincseket segítettél visszaszármaztatni. Százhuszezer forintba értéklik. A miniszter jóval többre tartja. Ha ez ott marad a Biás körme közt: akkor lett volna csak az igazi haddelhadd. Én ittam volna meg legjobban a levét, de a botrány neked sem vált volna előnyödre. Ha egy Bacsót meggyaláznak, azt minden Bacsó megérzi. Okosan tetted, a mit tettél; nem azért, mert engem kirántottál a bajból, hanem mert magadnak is használtál. A püspökség dologáról ma senki sem beszél már. Ez eddig mind jó. Hanem azt a váltót, mit Biásnak adtál, ki is kell fizetni. Nyolczvanezer forint sok pénz. Ennyit te nem fizethetsz. Egy harmadát magamra vállalom.

Kanut hagyta beszélni Fülöpöt. Az ígéretet, hogy a nyolczvanezer forint egy harmadát ő fizeti majd ki, az olyan játékos nagyozolásának vette, ki tele érzi a zsebét s e fölötti elégteltségében eget-földet hajlandó ígérni.

Csak másnap tudta meg, hogy Fülöp nem tréfált. Kanuttól egyenest Gridi Biáshoz ment s átadta annak a nyolczvanezer forint egy harmadrészét. A vén örmény épp úgy tudta, mint Kanut, hogy az összeg, a mit elfogadott, a «véres» és «megátkozott» pénzből való. De ő biz nem csinált belőle nagy dolgot.

- A pénz olyan, mint a királyok - szokta volt mondani - akármi történik velük, akárhova kerülnek, azért mindig királyok maradnak. A pénznek és a királyoknak nincsen karakterük. Elrongyosodhatnak, ütött-kopottá, piszkossá lehetnek: de értékük és méltóságuk változatlan marad.

Mindazáltal nem szívesen fogadta el a pénzt. Azt a nyolczvanezer forintos váltót egy erős kötelék gyanánt tekintette, a mely Kanutot a házához fűzi. Nem örömmel látta, hogy a kötelék lazul. Mikor Kanut váltót adott a kiváltott múkincsekről: a bankár ismerve Kanut viszonyait, tudta, hogy a váltó-törlesztés nem lesz könnyű munka. De tervei éppen azt kívánták, hogy ezt az embert anyagi függésbe hozza a házához.

Biás tisztában volt azzal, hogy előbb-utóbb miniszter lesz Kanut. Most, mikor még csak államtitkár volt, akarta őt megnyerni magának. Egy minisztert már nehezebb megfogni. A bankár a spekuláló szellem gyakorlati fantáziájával rajzolta maga elé, hogy mi lenne akkor, ha egy olyan népszerű, telivér államférfi, mint Kanut, és egy olyan erős pénzember, mint ő, egymás vállát használnák az emelkedés lépcsőjeül.

Ha Biás akarja, emelkedhetett volna más által, más úton. Magyarország leghíresebb családjai közül nem egy nyújtotta volna kezét szívesen, hogy az öreg örményt lányostul, millióstul fölemelje magához.

Biás azonban nem akart így emelkedni. Hiúsága sokkal józanabb, realisabb hiúság volt, semhogy egy bárói vagy grófi apósság kétes dicsőségét áhitozta volna. Bankártársai közt ismert egy pár olyat, a kik az ily grófi apósságra ugyancsak ráfizettek s a tetejébe még nevetséges szerepet játszottak. Ilyenre ő nem vállalkozhatott.

Kanut több volt előtte a legfényesebb név tulajdonosánál. Az volt, a mi legtöbbet ért a pénz-ember szemében: praktikus lángész. Ezzel a kvalifikációval, Biás szerint, azok bírtak, a kiknek a zsenialitását kézzelfogható eredmény követte. Az igazi, a praktikus lángész vagy hatalmat, vagy pénzt szerez magának. A mi különben egyre megy. A pénz, végre is, hatalom és a hatalom pénz is egyúttal.

Csak azt nem értette az öreg, hogy Kanut gyakorlati zsenije daczára, még rá nem jött arra, hogy ők ketten született szövetségesek s hogy egymás s önmaguk ellen vétkeznek, ha elkerülik egymást. Ez azonban nem hozta zavarba. Azért ő folyton nyilvántartást vezetett Kanutról s meg volt győződve, hogy ezt a daczos, ellenálló hatalmat előbb-utóbb elkönyveli mégis. Elkönyveli, de mint tiszta, kétségtelen értéket. Mert ha Kanut nem *ilyen* érték, hanem csak olyan, ideig-óráig fölszínre került tekintély lett volna, ha valami, jellembeli rozsdá mutatkoznék rajta, a mi azt mutatná, hogy nem színarany ember: akkor Biás kisújját sem nyújtja ki utána.

Azonban Biás kissé meghökkent, mikor Kanut minisztersége, tervéhez képest, nagyon is korán, hirtelen beütött.

Irodafőnökével referáltatott magának egy kölcsönügyletet, mikor leányai, a kik Kanutéknál voltak látogatóban, hazatérőben benyitottak apjukhoz.

- Papa, nagy ujság.

Az irodafőnök száraz, üzleti reczitálását ketté vágta a friss női hangok lármája.

- Találja ki, papa!

- Fontos, nagyon fontos.

- Az ujságok csak holnap tudják meg.

- Mit ád, ha megmondjuk?

Az irodafőnök alázattal mosolygott s mikor Biás egy kézintéssel elbocsátotta őt, távoztakor behúzta ugyan maga után az ajtót, de pár perczig visszahallgatódzott.

Biás papa úgy tett, mintha találgatná, hogy mi történhetett. Egy csomó tréfás non sens-t sorolt el, a mi fölött a kisasszonyoknak nevetniök kellett... De akárcsak a hivatalos lapból olvasta volna, úgy kinézte Biás a két lány szeméből, hogy Kanut miniszter lett.

Mikor a papa már nagyon is pajkos föltevésekkel kezdett előállni, Leona megsokalta:

- Tehát, kedves papa, az történt, hogy...

Elhallgatott. Hamis komolysággal nézett hűgára, ki lángoló arczczal, sugárzó szemekkel várta nénje szavait. Leona árulkodó, célzatos hangon, a szavakat mintegy aláhúzva, szólott:

- Különbén hadd mondja el Hajnalka. Ő *szebben* tudja, mint én, előadni. Ez a hír az ő jó híre.

Hajnalka rózsás képe pipacsvörösre vált. Tizenhétéves szíve, a mint ijedten, riadtan rejtegette titkát, összeszorult nagyon s minden vérét fejébe kergette. A szép gyerek, a ki titokban még elő-elővette utolsó, gyönyörű, selyemhajú bábuját: a nő első, ébredő ösztönével szerette Kanutot, ezt a több, mint negyvenéves, szürkésdő-hajú, érdekes férfiút, a kinek, mint kis leány, sokszor ült ölében s gyakran meghúzgálta szép, sötét bajuszát.

Talán nem is Kanutot szerette, hanem azt az édes álmot, a mit Kanut képe keltett föl szívében. Mint a bábuját, úgy rejtegette ezt az érzést is. És íme, rajtakapták. De nem adta meg magát. Perbe szállott Leonával:

- Akár én mondom meg, akár maga, a papának az mindegy. A fő az, hogy jó hírt hall egy jó barátja felől. És én bizony szívesen vállalkozom arra, hogy ilyen hírt, akár szépen, akár nem szépen, elmondhassak neki.

- Nos, ki vele! Hadd halljam! - biztatta Biás a neki hevült kisasszonyt, derekánál fogva egész közel húzva őt magához.

Hajnalka szólani akart, de a mint fölnézett apja sötét, puffadt és bizony elég csúf ábrázatára, mely jósággal, szeretettel sugárzott le a kedvencz gyerek telt, piros arczába: elakadt a hangja. A sűrű, sörtés szemöldök alul ránevető szemek beláttak a leány lelkébe s az öreg ember nagy, barna, szeplős kezei megczirógatták a hamvas, kerek, ruganyos pofácskát. Biás nem várta be, hogy Hajnalka beszéljen, ledörmögött hozzá simuló, kényeztetett cziczájához:

- Tudom, kis bogaram, tudom. Kanut miniszter lett: ez az egyik. Te pedig szerelmes vagy a miniszter úrba: ez a másik.

Hajnalka kitört.

- De papa, hát te is...

Nem tudta tovább folytatni. Eltörött a mécses. Nedves arczát elrejté apja széles mellén.

## XXXII.

Egy éve, hogy Kanut miniszter. A kormányzás, a mesterséges megvénítés e csálhatatlan eszköze, nemcsak meg nem viselte, de sőt megifjodott tőle az egész kabinet. Az a fürge készség, a mivel a legnehezebb problémáknak mindjárt a közepébe hatolt - a helyett, hogy a politikai pedánsok módjára óvatosan kerülgetné, az a fiatalos hév, friss munkakedv, melylyel reszortja dolgait ellátta, az a ruganyos könnyűség, szenvedélyességtől ment, előkelő s mondhatni derült nyugodtság, melylyel pozícióit védte benn a házban: átragadt a kabinet öregeire is.

A miniszterelnök elégült mosolylyal nézte kék pápaszemén át, mint ragadja el magával ez a vesztegléstől iszonyodó, hatalmas, mozgékony erő a kabinet kényelemszerető, lassú veteránjait.

A házban nem hívták másként Kanutot, mint «a minisztérium népszerűségének». A vidám, dolgos, eszes, gavallér miniszternek, a baloldalon majdnem annyi barátja volt, mint a jobbon. Egyike lett azoknak a dédelgetett alakoknak, a kiket, személyes tulajdonságaiknak révén, a legridegebb, legádázabb pártusák között is megkimélni szoktak. Apostol, a részrehajlatlanság inkarnációja, apai örömmel látta, hogy azok a jellemvonások, miket ő oltott a volt tanítvány lelkébe, részrehajlóvá teszik iránta a házat.

Az udvarnál is jó szemmel néztek rá - az egyetlen miniszterre, a kinek mint tartalékos huszártisztnak, bizonyos, a katonai szellemű, legfelsőbb körökben előnyére tudott katonás tempói voltak, s a ki, mint kitűnő lovas, résztvett az udvar vadászataiban. A király szívesen állt szóba e nyilttekintetű, vidámszavú sportsmannel, a ki, ha politikáról kellett is szólnia, nem fontoskodott és nem beszélt oly lamentáló hangon, mintha a monarchia deficitjét ott hordaná a belső zsebében.

Bacsó Kanut egy év alatt a kabinet szemefényévé lett. Az elnök, úgy szólván, tenyerén hordozta. Bacsó Kanut élvezte azt az előnyös helyzetet, a mely ritka politikusnak jut osztályrészül: felülről csak úgy sugárzott rá a kegy, mint alulról a népszerűség. Fényes állásának nem volt semmi árnya... Igazán nem volt-e?...

Fülöp nagyon is a szeg fejére talált, a mikor azt mondta Kanutnak: Nagy dolgokhoz értesz, de az élet kicsinyességei kifognak rajtad... Egészen úgy volt. A fényes, parlamenti elme, a melynek gyors, hatalmas bevillanásait az általános, nagy kérdések lényegébe - mindenki csodálta, a magán élet korlátozott kérdései között nem találta magát.

Minisztersége első évének vége felé kezdte észrevenni, hogy az életmód, a mit ő és hozzátartozói folytatnak, nem nyugszik egészen reális alapon. Nagyon fenn volt az ernyő, a kas pedig igen alacsonyan.

Mikor anyagi helyzetével számot vetett: észrevette, hogy mindenféle kötelezettségekből olyan háló támadt körülötte, mely őt fogva tartja. A rokonaiért vállalt kezességek, mint a saját tartozásai szakadtak a nyakába. Biás papának még mindig ötvenezer forintig volt hatalma fölötte. Voltak magántartozásai is. A tőzsde, a mely eddig megtöbbszörözte jövedelmeit, legutóbb néhányszor érzékeny veszteséget okozott.

Ehhez járult, hogy a nagymama, a ki ismét otthon gazdálkodott Mármaros-Kesziben, szűken küldte a pénzt a Laczi fiú számára. Rossz idők jártak otthon. Az öreg asszony levelei tele voltak panaszszal. Majd a csűr égett le, majd a juhokba ütött bele a dög, majd meg a termés bizonyult silánynak. A tetejében pedig egyre nőtt az adó s az öreg nemes asszony egy, ugyancsak keserű, ellenzéki stílusú levélben panaszolta el, hogy, a mi szűgyen még nem esett

meg rajta, adóhátralék miatt exekuczióval mentek a nyakára. «Az én unokám miniszter - lamentált az öreg nő - mégis felírták a divánt alattam. Mit csinálnak akkor az olyan szegény özvegygyel, a kinek az unokája még nem is miniszter! Az alul a párnát is kihúzzák. No, szép egy kormányzat ez a tietek, mondhatom. A más pénzéből gazdálkodni! Ehhez bizony akárki ért, ha nem is miniszter.»

Végül, rendesen, azt izente a Laczi gyerekeknek, hogy húzza össze magát, spóroljon, ne vegyen minden két hétben új keztyűt, mosassa ki a régit, ne tartson két háts lovát, ha lyukas a csizmája talpa, ne vegyen mindjárt újat, hanem talpaltassa meg, végül pedig - ezt különösen a lelkére kötötte - ne frizéroztassa magát, mert ez sokba kerül; fésülködjen otthon és növeszsen szakállt.

A Laczi gyerek pedig, a ki letevén a tiszti vizsgát s ottragadt a lovasságnál, nem tudta magát hozzátartani a nagymamai arany szabályokhoz. Úgy élt, a hogy a huszárhadnagyok élni szoktak Budapesten: vígan, könnyen, elegánsan. Nem mondhatni, hogy pazarló lett volna: azt tette mindössze, hogy együttélt azokkal az előkelő körökkel, a mik a csinos, ügyes lovastisztet elfogadták maguknál. Bár nem játszott nagy szerepet, még a mérsékelt dandyskedésnek is sokra rugott a számlája. A többi között ez is nyomta Kanutot.

Esztikét egy télre ismét el kellett küldeni valahova délre. Régi hurutjának volt még némi maradványa, a mitől meg kellett őt szabadítani. Az orvos, a kivel konzultáltak, Rivierát ajánlotta. Eszti ke novemberben utazott el Veronnal s Kanut magára maradt aggodalmaival.

Azon a télen úgy élt Kanut, mint valami remete. Odáig nem ment ugyan, hogy gyökeret egyék és mezítláb járjon, de a mennyire tehetett, elvonultan és fukarságig takarékosan élt. Egyetlenegyszer történt, hogy besodortatni engedte magát egy kaszinói lakomába. De mikor reggel, odahaza, összeszámolta pénzét s rájött, hogy száz forintot dobált szét az éjjel: keserű szemrehányást tett magának s olyan morális katzenjammert érzett, hogy a hivatalban dolgozni, a házban figyelni sem tudott.

Általában, egy idő óta, megdöbbenve tapasztalta, hogy régi erős munka-szenvedélye el-elhagyja néha. Az a mindent feledtető, jóleső izgalom, mely munka közben elfogta s mely tevékeny, erőteljes idegeire könnyű, kellemes mámoroként hatott: már nem mindig jelentkezett.

Az a gondolat, hogy saját helyzetének nem ura egészen, hogy kényelmetlen, mondhatni terhes, sőt lealázónak érzett függésben áll másoktól: mint valami betolakodott rossz vendég ólálkodott mindig mögötte s mikor munkába akarta meríteni magát, ez a hivatlan látogató mintegy vállon fogta és visszatartotta.

### XXXIII.

Mikor Kanut tapasztalta, hogy régi munkakedve mind gyéribben jelentkezik: azt hitte, hogy idegei fáradtak ki - a megerőltetésben. Elhatározta, hogy kipiheni magát. Kétheti szabadság-időre elutazott hugához, Olaszországba, hogy ott töltsen a karácsonyt.

Eszti, mikor a váratlan látogatás első, zajos örömein túl volt, megütközve látta, hogy bátyja, az alatt a pár hét alatt, a mióta nem látta, mennyire megvénült. A haja szürkébb lett, érdekes, kreolbarna-képe sápadt volt és lesaványodott. Azt hitte, hogy Kanut beteg volt s eltitkolta levelében. Elkezdte faggatni, de Kanut nevetve hivatkozott szerepléseire az országgyűlésen. Talpon volt biz' ő az egész idő alatt. Tréfálkozva tett szemrehányást hugának, hogy nem törődik bátyja dolgaival, nem olvassa az országgyűlési tudósításokat.

Veron sokáig nem aludt azon az éjjelen. A tenger, mely alig volt villájuktól egy puskalövésnyire, mintha álmában beszélt volna, lassan, csöndesen mormogott odakünn. Könnyű szél kóborgott a végtelen víztükörön s a fodros parti hullámok, mintha bölcsőt ringattak volna, olyan gyöngéden, lágyan folytatták végtelen játékukat az alacsony kőpart tövében... Veront máskor álomba ringatta az alvó óceán hullámzatjának e monoton beszéde, most első szenderéből verte föl s attól kezdve ébren hallgatta, mint habzik, locsog a mozgó víztükör a sziklapart lábánál.

Veron egész éjjel Kanutra gondolt. Lehunyta szemeit s maga elé idézte azt a pillanatot, mikor a fűvállra dobott skót plaiddel, könnyű, hetyke kis kalapban látott egy cigarettázó urat a tengerparton közeledni. Visszaemlékezett, hogy mint dobbant meg a szíve, mint futotta el arcát vérenek tüzes árja, mikor Eszti fölkiáltott s a cigarettás ember felé szaladt ezzel a szóval, hogy: Krisztuskám! Ez Kanut!

Aztán az a nevetés hangzott a fülébe, a mivel Kanut aggodalmas hugocskáját megnyugtanni igyekezett. Azt megnyugtatta, de őt, Veront, nem tudta megcsalni ez ámtásra szánt, tartalmatlan nevetés. Valami titkolt lehangoltságot, elernyedtséget sejtett ő a csinált jókedv mögött.

Nem a sápadt, meghúzódott arc nyugtalanította, hanem az a folytonos, szinte lázas iparkodás, a melylyel Kanut magát és a nőt elfoglalni igyekezett. Azzal tisztában volt, hogy valami bántja ezt a férfit s hogy valamit elfeledni akar. De hogy mi bántja: kitalálni nem tudta. Pályája gondjai nem nyomhatták nagyon, mert hiszen a lapok csak sikereiről szólnak s még egyszer sem volt olyan kritikus helyzetben, a mely a hatalom embereit meg szokta viselni.

Egy másik föltevést szinte megrémülve utasított vissza. Nem lehet, hogy nő legyen a dologban. Kanut és Veron sűrűn leveleztek. A levelek tárgya mindig ugyanaz volt. Kanut Esztikéről kérdezősködött, Veron felelt neki. De a Kanut leveleinek hangjában a testvéri szeretet gyöngédségei közt volt valami, a mi csak Veronhoz szólt. Kanut, a ki óvakodott egy beteg testvér fölött érzett aggodalmai közé vegyíteni a szerelem önző hangját, talán maga sem tudta, hogy önkénytelen, akaratlan, minden levelében, megütött egy-egy akkordot, mely visszhangzott szívében. Veron érezte a levelekből, hogy szeretve van attól, a ki hozzá így ír. Nem írott szó mondta ezt neki, hanem a hang tartózkodó, de mégis bensőséges és bizalmas volta, mely úgy tűnt fel Veron előtt, mintha az nem is lehetne másképpen. A levelekre gondolva - Veron lecsillapult. Valami enyhe, nyugodt érzés lepte meg, s ő mintegy belémerült abba. De még sokáig ébren volt s hajnalodott, mikor el tudott aludni. Álmában folyton hallotta a tenger tompa zúgását, mely lassan átalakult távoli, szomorú zenévé, hogy végre mint egy gyászinduló el-elhaló melódiája szövődjék álmképei közé - mindinkább hatalmába kerítve az

álmodó leány hangulatát... Reggel, mikor jó későn fölébredt, nedves volt az arcza. Álmában sírt. A hullámok megríkátták.

Kanuttal a reggelinél találkozott Veron. A tegnapi lehangolt s a vidámságot csak szimuláló Kanutra alig ismert rá a két nő, ebben a még mindig sápadt, de friss, jókedvű, éhesen falatozó és csevegő úrban.

Kanut künnjárt kora reggel a tengerparton. Jól kifűvatta magát az üde, erős, sós tengeri szelektől s egy hatalmas gyalogolás után fizikailag fáradtan, de ruganyos kedélylyel tért vissza... A tenger gyógyította meg.

A tenger!...

Ember nem közelíthet e hatalmas, rejtélyes elemhez - a nélkül, hogy új, erős hatások ne váltanák föl a szárazföldi hangulatokat. Az óceán mély tekintetét egész valónk megérzi. E mindent elnyelő, zöldeskék mélységek, e képzeletet leigázó végtelenség előtt egyik ember megfélemedik s öntudata meghunyászkodva zsugorodik össze az örökkévaló, korlátlan erőtől; a második a vég és kezdet nélkül küzdő titán előtt az emberi küzdés kicsinyességére, hiába-valóságára gondol és stoikussá lesz: a harmadikban az ellankadt erély, mint levegőt kapott tűz, úgy lobban föl e, minden cseppjében, habjában élő, mozgó, küzdő erősség láttára.

Kanuttal az utóbbi történt. Az óceán lehelete lefújta róla a nyomasztó gondokat. A sós hullámok mintegy lemosták lelkeről a szárazföld porát. Egészen a régi volt s legényes jó kedve a hazautazás napjáig el nem hagyta többé.

## XXXIV.

Azon a reggelen, mikor Kanutnak vissza kellett indulni, Veron tanúja volt egy jelenetnek, a mely sokat, csaknem *mindent* megértetett véle. Hitte, meg volt győződve a felől, hogy most már tudja, mi bántja e férfit s mit akart feledni, mikor eljött hazulról hozzájuk.

Kanut, egészen útrakészen, egyedül volt huga szobájában. Egy táviratot fogalmazott, hogy megérkezése idejét tudassa a minisztériummal, a mely főnökét egy fontos ügy miatt, sürgetve hívta vissza.

Veron, a ki Esztikét kereste, a nyitott ajtón benézett. Kanut nem vette észre. Készen volt a sürgőnyvel, elővette tárczáját, hogy huga számára annyi pénzt hagyjon hátra, a mennyivel márcziusig beérik. A mint a bankjegyeket asztalra számlálta, Veron, a ki éppen szemközt állott vele, vastag, mély barázdát látott a meghajtott fő homlokán s valami különös, nem annyira kedélyben, mint inkább gondolatban való elborulást, szorongást észlelt az elmélyedt arczon.

Mikor Kanut a számolással kész volt, egy mélyet sóhajtott. A pénz láttán felújult anyagi gond önkénytelen sóhajta volt az... Veron ismerte ezt a hangot. Rossz napokban, mikor a *mának* már meglevő gondjától nyomottan a *holnap* bizonytalanságától látta magát fenyegetve: elszorult mellének gyakran volt szüksége ily felsóhajtasokra.

Kanut egy fáradt, lehangolt mozdulattal simította végig homlokát... Veron előtt e mozdulat sem volt ismeretlen. A gonddal küzdő, a kenyérharczban bátorságukat, kedvüket vagy invencziójukat elvesztő emberek akaratlan, jellemző mozdulata ez, a mivel mintegy föl akarják keltetni agyuk éberségét, akaratuk energiáját.

Veron, mintha széthúzták volna a függőnyt Kanut belső lénye előtt, mindent látott, a mi ott benn történt... Ezt az embert a szegénység gondja bántja. Ideálját, e fényes, nagy szellemet, e büszke, szép alakot - ott látta maga előtt, a mint egy csomó pénz előtt olyan képpel sóhajjt föl, mint egy szegény mesterember, a ki rossz vásárt csinált s a garasok kevés volta fölött kesereg magában... Úgy érezte mégis, mintha soh'sem szerette volna úgy, mint e pillanatban, azzal a gondtól beárnyalt, szomorú homlokával, prózai elmélyedésével.

Kanut, a mint föltekintett, észrevette Veront és elpirúlt a nézés alatt, a mivel a leány szemei reá irányultak. De nyugalma nyomban visszanyerte. Felállott, a bankjegyeket egy papirba tette s odaadta a belépő Veronnak:

- Kedves rokon, önnek adom át a pénztárt, mert, köztünk legyen mondva, az én hugocskám kezében hamar elpárolog. Nem szemrehányás akar ez lenni; ne is szóljon neki arról, a mit önnek mondok. Ő még gyerek, nem tudja, hogy mennyivel könnyebb odább adni a pénzen, mint azt megszerezni.

Veron átvette a pénzt, megszámlálta s tárczájába tette.

- Igaza van, Esztike sokat költ. A kezébe vett pénz mindaddig izgatja, a míg rajta túl nem adott. A pénzköltést játéknak tekinti. Éppen mint a gyerek. Nem egyszer hallott már e miatt én tőlem. Tréfának vette. Zsugorinak, Harpagon néninek csúfolt. Nevetett, megölelt s ha látta, hogy ezzel nincs elütve a dolog: ő is elkomolyodott s megfogadta, hogy élére ver minden garast. Persze másnap, ha kimentünk a bazárba, ismét meg akarta venni az egész világot.

Mosolyogva beszélt s Kanut is nevető szemekkel nézett rá, de a jókedvnek nyoma sem volt egyiken sem. Kanut, a míg Veronnal beszélt, azt a gondolatot forgatta a fejében, hogy ime - előtte áll az egyetlen lény a földön, a ki előtt életét, mint egy könyvet, úgy szeretné feltárni,

hogyan olvasson belőle. Az a vágya, hogy ez a nő úgy ismerje őt, akár saját magát; hogy öröme, aggodalma, küzdelme, becsvágya, erényei és gyöngesége, - mind-mind tudott és megértett dolgok gyanánt, tisztán, nyíltan álljanak előtte... És a mint ezt kívánta, a lány szeméből kiolvasta a jogot ahhoz, hogy magát őszintén kinyilatkoztassa. A titkok titka: az, hogy egymást szeretik, rég nem volt már titok ő közöttük. Semmi, egy szó sem árulta ezt el és mégis *minden* elárulta.

Ha szeretjük egymást - gondolá Kanut - minek ez a képmutatás? miért mosolygunk itt egymásra, mint egy véletlenül szemközt került, egymásnak idegen pár - a francia négyesben. Miért nem vagyok én őszinte ő hozzá, miért nem mondom meg, hogy szegény ember vagyok, a ki töröm magam, hogy megéljek s megéljenek a hozzám tartozók; hogy a csillogó politikai pálya megtapsolt küzdelmei mögött folyik egy másik küzdelem: a szegény beamter küzdelme a rang kényszerű fentartása- s a betevő falatért.

Hiúsága hevesen opponált. Az kellene csak, hogy kiforgasd a zsebeidet és siralmas képpel panaszold el neki, hogy rosszul áll a szénád. Ez a nő szeret, mert büszkének és hatalmasnak hisz. Azt hiszed, nőni fog szerelme, ha látja, hogy megalázott s a leghétköznapibb gondokkal szemben gyámoltalan ember vagy? Ha ki akarod őt ábrándítani magadból: akkor csak lamentálj, sópáncodjál előtte. Ha meg akarod tartani: küzd ki magad némán a mostani, nyomorult nyügökből, légy ismét erős és szabad. Nőnek csak ez imponálhat s csak, a ki imponál: nő csak olyat szerethet. Minden nő ilyen... Veron is.

Hiúsága meggyőzte Kanutot. Ismét fölvette Veronnal szemben azt a tettető, udvarias vidámságot, a melyen a leány már keresztül látott.

A búcsúzás, egész az utolsó perczig, majdnem vidámabb volt, mint a találkozás. A nők elkísérték Kanutot a vasúti állomásig. A váróterem tele volt angollal, köztük egy csomó exczenrikus példány. Kanut tréfálkozni kezdett fölöttük s komoly képpel olyanokat mondott, hogy Esztike könyezni kezdett a folytonos nevetéstől.

Veron is mosolygott, de a tekintet, a melylyel bohóskodó vis-à-vis-ját nézte, azt mondotta annak: Mindenkit elámíthatsz, csak engemet nem. Én átlátok rajtad.

Mikor már Kanut fenn volt a kocsiban s a kalauz rácsukta az ajtót: a nyitott ablakon át leszólt Veronhoz:

- Csak arra kérem még egyszer, ne igyekezzenek nagyon hazafelé. Ne engedje, hogy Esztike az első tavaszi napon hazakéredzkedjék. Arcából is korán jöttek haza. A husvétot még töltsék, kérem, itten.

Esztikének egyszerre elment a jó kedve. Már is hazavágyott. És most itt akarják fogni egészen husvétig. Tiltakozott.

- Abból semmi sem lesz. A husvéti bárányt veled fogjuk megenni.

- Jó. Akkor hát husvétkor ismét idejövök s hozok magammal valakit a ki magát megöntözzé.

Esztike elérte a kötekedő célzást: halványan, szemrehányó tekintettel nézett föl bátyjára, a ki más hatást várt. Csak e rá irányzott szomorú szemek juttatták eszébe, hogy évdése helytelen volt. Az a mély vonzalom, mely huga és Zányi Feri között egyre erősödött: Zányi Gábor részéről konok, gőgös visszautasítással találkozott mindig. Zányi Feri ez a makacsság elkeserítette. Alig érintkezett apjával s el volt rá készülve, hogy azután az összeütközés után, a mi kettejükre vár, olyan messze fognak egymástól dobogni, hogy az életben többé nem kerülnek össze. Esztike, a szerető leány ösztönével megéreztte, hogy központja lett egy családi drámának, melyben apa és fiú között a természet kötelékei erőszakosan fognak szétépetni.

Vidám, napsugaras kedélyére néha rávetette árnyát a felhő, melynek jégverésétől boldogsága bimbózó rózsáit féltette... Kanut megbánta, hogy tréfált az érzés fölött, mely inkább aggasztó, mint derült perspektívát nyújtott. Másra vitte a beszédet s egész addig, míg a vonat meg nem indult, szikráztatta a csinált jókedv mesterséges röppentyűit. De akármilyen bohóságot mondott: kis huga nem tudott többé azokon nevetni. Az a mosolygás, melylyel a megindult vonatról búcsút integető bátya után nézett, nagyon szomorkásan ütött ki...

Kanut, a mint a nőket elvesztette szem elől, levágta magát a kocsi pamlagára s nyakig esett ismét abba a nyomort hangulatba, a mit a tengerparti szelek szétfújtak mellőle.

Egy darabig küzdött. Nem adta meg magát a kísértő spleen-nek. Elővett egy könyvet s lapozgatott benne. Egy-egy oldalt kétszer is átfutott s fogalma sem volt a felől, hogy miről van szó a könyvben. Ráfogta, hogy unalmas, szellemtelen munka s az olvasást abban hagyta. Azután a vasúti térkép tanulmányozásába fogott. A fekete vonalak sűrű hálózata kápráztatta szemét. Utoljára feketének látta az egész térképet. Ezzel is felhagyott s az a gondolat kezdte emésztetni, hogy az emberek bizonyára boldogabbak voltak, mikor ez a lázas, keresztül-kasul utazás még nem tartotta állandóan ideges izgatottságban a polgárosult világgrész lakóit... Az a nyugalom, mely az állandó otthonmaradásból származott, jóval többet érhetett e nervózus korszak rohanó népvándorlásainak kétséges eredményénél...

Ez a gondolat majdnem lemerítette a rossz hangulat legmélyére. Megint felküzdötte magát. Eldobta a térképet s kinézett a pálya mentén elterülő lapályra. Negyed órán keresztül mindig nézett s akkor vette észre magát, hogy a vonat mellett elfutó táviró-oszlopokat számlálja. A világ legszebb síksága, mely téli, féligvedlettségében is mutatott föl megnézni való, gyönyörű pontokat: nem tudta lekötni.

Visszadőlt helyére s többé nem állott ellent: átadta magát egészen lehangeltségének... Öregszem - gondolta magában - s a vénség küszöbén rám teszi kezét a spleen. Ez az egész.

Állomáshoz értek. Hogy foglalkoztassa magát: kinézett az ablakon.

A szomszéd kocsi-osztályba egy elegáns ifjú pár szállott föl s egy társaság, mely ellepte a perront s felkapaszkodott a kocsi-hágcsókra: zajos, tüntető, igazi olaszos jókedvvel ünnepelte a beszállottakat. Fiatal házaspárok voltak, a kik nászútra mentek.

Kanut unta ezt a zajos, családi jelenetet és visszahúzódott... Sok mértföldön vitte keresztül a rohanó vonat s ő ez alatt sokszor tért vissza arra a gondolatra, hogy az a pár, melynek neszelését, kacaját, szerelmes évődéseit hallja a vékony falon keresztül, milyen boldog szerelmében: míg Veron, ő, Eszti és Feri, a kik szintén szeretnek, mily messze vannak attól, hogy szerelmükben boldogok legyenek!...

## MÁSODIK KÖTET

## I.

Gridi Biás estélyén, esti tíz órától éjfél után háromig, rémségesen unatkozott Fülöp. Már a vacsoránál elhatározta, hogy a ma éjszakai unalomért a kaszinóban fog kárpótlást keresni. Tudta, hogy ott ma reggelig kártyáznak. Ha az estélyről szép szerével megszökhetik, odamegy üdülni.

Az utolsó órában másképp határozott. Biás papa estélye nem untatta többé. Valami jött közbe, a mi a figyelmét nagyon lekötötte. Azzal kezdődött ez, hogy a mint a kisebbik Biás leányt karonfogva vezette az egyik termen át: elhaladtak egy sarokpamlag előtt s ott látták ülni, egy törpe pálma legyező-levelei alatt Szenczy Flórát s Kanutot. A szép operette-istennő, bele-szédülve a sok keringőzésbe a Kanut karján ide jött pihenni. A hattyúpihész legyező mozgása hűs levegőt hajtott a lángoló arcba, a mélyen kivágott derék csipkéi között magasan hullámozó selyemfényű, fehér mellre. Kanut, a ki odahaza, Mármarosban suhanczlánykorában ismerte már a népszínház díváját: e régi összeköttetés címén, a «földi» bizalmas protektorátusát gyakorolta a primadonna fölött. Most is, hogy jeges vízzel akarta magát a szép gyerek lehűtni, a poharat egyszerűen kivette kezéből. A díva a jó indulatú közbelépésre a legkaczerább duzzogással felelt s hosszú szempillái alól egy pár olyan tekintetet sütött a miniszter úr szemébe, hogy Kanutot kivéve, akárki fölgyúlt volna tőle. Kanutra mindössze annyi hatása volt, hogy megjegyezte magában: milyen sokat haladt Flóra, a mióta színésznő; a szemjátéka nem hagy fönn semmi kívánni valót sem. Szépen játszik a szemgolyóival, az egyszer bizonyos.

A mint Fülöp és Hajnalka elhaladtak a bűvöska előtt, Kanut, a ki kezdte már sokalni ezt a pamlag-idyllt, melynek se célja, se értelme s a melyet még majd félremagyaráznak: halkan utána szólott az elvonuló párnak. Azt akarta, hogy hozzájuk csatlakozzanak s véget vessenek szép földije tüzes kaczerkodásának.

Fülöp meg is akart állni, hogy visszaforduljon. Hajnalka úgy tett, mintha a megszólítást nem hallotta volna. Tovább sietett s hevesen, indulatosan rántotta magával s úgyszólván kiragadta társát a tereméből.

Fülöp elbámult. Mi lelte ezt a lányt? Két, három termen úgy mentek keresztül, mint a kiket kergetnek. Fülöp alig tudott lépést tartani a szaladó lánynyal. Végre oly terembe értek, a hol senki sem volt. Hajnalka elbocsátotta kísérője karját s úgy állt ott, mint a ki nem tudja, hogy hol van és mért van itt?... észrevette, hogy Fülöp reá néz. Összeszedte magát s olyan arczczal, mely nevetni akart, de a mely zavart és kínos felindulást fejezett ki inkább, szólott a férfihoz:

- Látott ilyet! Elfeledtem, hogy miért jöttünk ki a tánczteremből.

Fölnevetett s Fülöp, ki jól ismerte a női nevetés skáláját, ez éles, erőltetett hang mögött visszafojtott keserűséget gyanított, mely sirni szeretne. No - csak az kellene. Hirtelen segítségére ment a kisasszony emlékezetének:

- Azt hiszem, egy legyezőt keresünk.

- Igaz, a legyezőt. Itt kell lenni valahol. Kérem Fülöp, segítsen megtalálni.

És egy keringő dalt dudorászva, fürgén járta körül a szobát. Fülöp is úgy tett, mintha keresne, de félszemmél a leányra sandított. Hajnalka már harmadszor ment el a szék előtt, a melyről az eltévedt legyező szinte rákiáltott. A leány nem látta, de egyáltalán nem látott ő semmit; a szemei saját sós vizükben úsztak... És mialatt a keringőt dúdolta, fogai összeverődtek - az erőlködésben, hogy zokogásban ne törjön ki.

Fülöp tette magát, mintha semmit sem látna. Tulajdonképp nem sokat törődött az egész leánynyal. Nyilván szerelmes a kis bús gerlicze - gondolta - és mert az ideál két tourt tánczolt egy másik leánynyal, most szeretné magát derekasan kisírní. Legjobb lesz, ha itt hagyom magára.

Ez alatt Kanut kezdte észrevenni, hogy a termen átmenők óvakodnak észrevenni, hogy egy hölgy és egy úr ül a pálma-lombok alatt. E tüntető diskrézióból azt következtette, hogy az estély közvéleménye őt és Flórát afféle turbékoló párnak tekinti, a kiket nem illik békéjükben zavarni. Kanut nem akart nevetségessé válni. Fölállott.

- Itt nagyon útban van az ember.

Az énekesnő nem értette Kanutot. Azt hitte, még csöndesebb, félreesőbb zug után vágyódik.

- Igaza van. Keressünk más helyet.

S mialatt, egyetértése jeléül, Kanut karját lefoglalta s melléhez szorítá, szép kis fejét kényesen hordozta. Büszke volt kísérőjére, a ki, a mellett, hogy miniszter, a legszebb férfi Budapesten... Legzajosabb szinpadi sikeréért nem adta volna ezt a jelenetet.

Kanut nem viszonzta a gömbölyű kar szorítását, hanem azon volt, hogy rátaláljon Fülöpre és Hajnalkára. Nem zúgot keresett ő, hanem társaságot. Szép földijének ragaszkodása határozottan terhére volt ma este. Szeretett volna már szabadulni tőle.

A mint Hajnalka meglátta a közeledő Kanutot, Fülöp mellé szökött, karon ragadta s indulattól reszkető hangon sutogott:

- Kérem, vigyen el innen engem.

Fülöp indulni akart a belső termék felé. A leány riadtan hátrált.

- Nem arra... nem... nem...

És egy oldalajtón kiragadta magát és Fülöpöt egy rosszul világított, hideg folyosóra, a hol a tánczteremmé átalakított nagy szalon butorai voltak egymás tetejébe rakva.

Fülöp elsőben is azt állapítá meg, hogy az elhagyott folyosón beretvaéles szél süvít keresztül. Kezdődő köszvénye megrémült és visszahátrált. Egy aggodó nagybácsi hangján kezdte korholni a leányt.

- Hogy jut magának eszébe fölhevült állapotban ilyen helyre jönni? Hisz ez valóságos farkasordító itt. Jöjjön. Menjünk vissza.

- Nem, nem megyek. Itt várom meg, a míg elmennek. Nem akarom látni azt a, azt a...

Fülöpöt, köszvénye daczára, elragadta ez a szép, dühös leány, a mint a szót csak úgy kisziszegte fogai közt s a lábával szilajon toppantott.

- Az istenért, Hajnalka, hát kit nem akart látni!

- Azt a komédiásnőt. Azt a szinpadi kaczért. Azt a haszontalan Szenczy Flórát. Azt a...

Mérgében a kicsi valami hallatlant akart még mondani, de gyűlöletének szótárában nem talált arra kellő kifejezést. E helyett a makranczosság elszántságával ült le egy háromlábú alacsony márványasztalkára s egy, lábaival égne meredő karosszék bársonybojtjait kezdette tépdetni.

Fülöp csettentett ujjával. Ez a rossz szokása még katonakorából származott. A mikor valami váratlanra bukkant, olyankor mindig csettentett. Ez nála a fölfedező felkiáltása volt. Most ez a fölkiáltás volt a csettentésben: Így vagyunk, galambom! Szenczy Flórára féltékenykedel? Hisz ez nagyon pompás!...

És egy szempillarezgésnyi idő alatt átczikázott fején egy sereg gondolat és egy nagy csomó terv: Kanut helyzete, mindkettőjük adósságai, Hajnalka elárult érzése, Gridi Biás milliói, egy fényes, pompás lakodalom, az új idő, mely a gazdagság és hatalom ragyogását árasztja a Bacsó névre...

A perspektiva, a mit a magát elárult leány szavai nyitottak előtte, önző, rideg lelkét szinte elragadta. A kilátásban elég előnyt pillantott meg a maga javára, hogy érdemesnek találja fölhevülni azon. A mint a fölfedezett ténynyel tisztába jött, meg volt már a terve is, a mely szerint eljár. Az az ember volt, a ki tudta ütni a vasat, míg tüzes.

És ha nem lett volna olyan czudar légjárás ezen az elhagyott, homályos folyosón, a tüzes vasat mindjárt itt kezdte volna verni. A pillanat igen alkalmas volt, hogy ennek a szerelmes gyerekek a bizalmát megnyerje, szövetségesül magát felajánlja s a házasságközvetítő szerepét megkezdje. De köszvénye nem hagyott magával alkudni. Csontig vágott bele vékony frakkján keresztül a légjárás éle.

Beérte azzal, hogy pár nyájas szóval mintegy megsimogatta a haragos kis cziczát s aztán nyomban, egy jól kiszámított czélzással hirtelen ismét úgy felingerelte, hogy a kicsi felugrott s most már ő akart visszamenni s a vetélytárs szeme közé nézni.

Odavitette magát Kanuthoz, a ki még mindig nem tudott szabadulni Flórától. Fülöp egy végkép elspleenesedett angol szenvtelen képével, de bensőleg kaczagva nézte, mint próbálja meg ez a gyermekleány - nőiessége, okossága, kedvessége hatalmát szembe állítani Szenczy Flóra pompás szépségével, finom, tanult kaczerkodásával. A harcz heve a kicsit vakmerővé tette s mikor a hölgyek keringője járta, formálisan kitépte Kanutot a színésznő karjából. Kanut szabadkozott ugyan, hogy régen nem tánczolt, eltéveszti a taktust s a parkett sem biztos már a lába alatt, de ez mind nem használt. Hajnalka őt elvitte magával.

Az estély közönsége, mely még soha nem látott keringelő minisztert, majdhogy meg nem tapsolta a kegyelmes úr hőstettét. Gridi Biás, a ki épen összekerült Fülöppel, büszkeségtől, ellágyulástól és pezsgőtől nedves szemekkel intett az elsuhanó pár után és *már is* atyafiságosan szorongatta Fülöp hideg kezét.

- Te, ugy-e szép egy pár?

Fülöp kapott rajta:

- Mintha csak egymásnak lennének teremtvé.

- Ugy-e, te is azt hiszed?

Nem mondhatott többet, de nagy kiülő szemei elbeszélték a többit... Fülöp megint csettentett ujjával: Nini! Biás papa is szerelmes Kanutba! Hisz ez a dolog egészen rendben van. Akár egyenest a templomba menjünk... Kanuttól függ minden.

A mint észrevette később, hogy Kanut készülődik, utána sietett. Kanut meg volt lepetve, mikor Fülöp azzal háritotta el rokonának búcsúzásra nyújtott kezét:

- Ha megengeded: hozzád megyek. Megiszom nálad egy csésze theát.

## II.

Mikor a kaszinó előtt robogott a fogat, Fülöpben megmozdult a szenvedélyes kártyás. Hátha kiszállana. Ma tele van jó előérzettel. Kanuttal lehetne holnap is beszélni... De a fogat szélgyorsasággal kanyarodott ki a muzeum-körútra... Ez is játszma, a mibe most fogok - vigasztalta magában az alkalom elszalasztásán töprengő játékost - még pedig érdekes és sokba menő játszma. Ha ezt megnyertük: úgy mindent megnyertünk.

Kanut gondolta, hogy Fülöp nem hiába csatlakozott hozzá. Az a föltevés, hogy talán pénzt fog kérni, elvette a kedvét attól, hogy a kocsiiban társalgásba kezdjen. Fülöp se szólt egy szót sem. Azon tűnődött, hogy mint fogjon majd bele. Abban állapodott meg, hogy minden hosszas kerülgetés nélkül rátér a dologra.

Úgy is tett. Alig ültek le a thea-asztal mellé: ráütött a szeg fejére.

- Mondok neked valamit, ha netán nem tudnád.

- És mi az?

- Biás leánya, a kisebbik, a homloka tetejéig szerelmes te beléd. Majd megölte a féltékenység, mikor együtt látott Szenczy Flórával.

Kanut nevetett.

- Oh, ez régi szerelem! Akkor kezdődött már, mikor még Hajnalka az ölembe csücsült s cukor után motozott zsebemben. Tudom. Gyerekség az egész.

- Csalóddol. Hajnalka nem gyerek már. Ne felejtse el, hogy keleti vér: örmény. Ez a faj korán fog tüzet s ha egyszer ég: akkor lángol.

És elmondta, mi történt közöttük.

Kanutra kellemetlenül hatott Fülöp elbeszélése. Mi köze neki a Biás-kisasszonyhoz? Mit avatkozik Fülöp ily kényes dolgokba? Bosszankodott erősen. És nem is titkolta. Kelletlenül nézett maga elé.

Fülöp hagyta, hogy bosszankodjék. Nem tágított.

- Nem, ez nem gyerekség, barátom! Egy leány szerelme, a kinek egy millió forint a hozománya, soha sem gyerekség... És élesen, hosszan ránézve Kanutra, nyomatékkal kérdezte:

- Nincs a kegyelmes úrnak *szüksége* egy millió forintra?

Kanut egy büszke, rendreutasító felelettel akarta letorkolni a rokont, a ki kezd magának sokat megengedni. De aztán arra gondolt, hogy ez az ember, a ki ismeri bajait, tulajdonképp csak javát akarja s buzgalma teszi ily tolatkodóvá. Lecsillapítva, de meg is szégyenítve a kellemetlen jóakarát által, ennyit felelt csupán:

- Szegény ember vagyok, de nem adom el magamat. Ezt tenném, ha Gridi Biáshoz egy millió forintért vőnek szegődném el. Kérlek, ne beszéljünk erről.

- Ha csak magadról lenne szó, azt mondanám: dixi et salvavi - és a többi. De, kedvesem, itt nem csak rólad van ám szó, de édes magamról is. Nem tagadom, önző szempontok vittek rá, hogy ezt a házasságot ajánlatba hozzam. A dolog úgy áll, barátom, hogy te én rám nézve életszükséglet vagy. Mióta Gergely meghalt: úszom, és egyre mindig csak úszom. Még most birom szuszszal és tempóval, de nem tudom meddig. Vénülök, barátom, erősen vénülök. Elég volt az úzásból. Szeretnék már egyszer biztos talajra lépni. Reád számítottam. Azt gondoltam, hogy te, a miniszter, elég szilárd támpont vagy. Az ám. Te is úszol, akár csak én. Igaz,

hogy jó úszóöv az a miniszterség, de többnyire ép akkor veszik el az embertől, mikor süllyedni kezd. És ha te egyszer elsüllyedsz, magaddal vinnél engem is. Én pedig még szeretnék felszínen maradni.

Többet mondok: becsvágyam támadt, hogy közpályára lépjek. Nem afféle olcsó színekúrákra aspirálok, a milyenekbe egyik-másik atyánkfiát itt-ott eldugdostad. Olyat akarnék, a hol érvényesülhetek. Van elég intelligenciám, műveltségem, ravaszságom és hidegvérem ahhoz, hogy a ti tuczat-diplomatáitok közt helyt tudjak állani. Szóval: be akarok szegődni a diplomáciahoz. Ez az egyetlen tér, a hol magamat érvényesíthetem. De összeköttetés nélkül lépni e térre - annyi, mint csatát kezdeni tartalék híjjával. Ha te, a befolyásos, respektált miniszter, nem állasz a hátam mögött, úgy próbát se tegyek. Nélküled én meg sem moccanhatok.

Láthatod, hogy őszintén beszélek. Azért féltelek, mert szükségem van reád. És hidd meg, nem féltelek hiába. Kanut, neked vagyon kell, különben nem bírod sokáig. Olyan életmód mellett, a milyent megszoktál, azokkal az igényekkel, a mikhez hozzád tartozóidat szoktattad: előbb-utóbb szélhámoskodnod kell, hogy fentartsd a látszatot. Már pedig egy miniszter nem sokáig szédeleghet minálunk. A ki megpróbálja: hamar nyakát szegi.

Kanut, neked meg kell házasodnod és pedig gazdagon és mentül hamarabb. A kaszinóban már emlegetni kezdik adósságaidat. A pártklubban is tudnak felőle s csak azért hallgatnak, mert tudják, hogy jobbkeze vagy a miniszterelnöknek. Egy pénzügyintézetnél közelebb a váltóbírálok közül egy fejet csóvált egyik váltód fölött. Még nem mert semmi kifogást sem tenni, de ez a fejcsóválás nem jót jelent néked. A börzéről nem is szólok. Holzknecht Poldi a multkor csaknem sírva panaszkodott előttem, hogy nem hallgatsz reá s hogy rossz időben alkalmazott közbelépéssiddel elrontod a dolgot.

A dolgok ily állása mellett három teendő közül válogathatsz.

Vagy gazdagon házasodó! és akkor megmaradsz úrnak és miniszternek és mint ilyen, férjhez adod rangosan Esztikét (tudod te, hogy kihez), katona-öcsédet pedig és jó magamat átsegítesz pályánk első nehézségein.

Vagy nem nősülsz gazdagon, de megmaradsz miniszternek s úszol addig, a míg el nem merülsz.

Vagy nem várod be az el merülést, hanem jóval előbb lemondasz és elmégysz vissza Mármarosba a megyéhez főnótáriusnak.

Kanut eddig azt hitte, hogy az ő magán pénzzavarai minden oldalról maszkírozva vannak. Fülöp szavai kínosan lepték meg. Micsoda erőfeszítéseket tett, hogy eltitkolja bajait! Tehát mindez hasztalan volt? A világ szemét nem lehetett bekötni. Belátnak a zsebébe s találgatják, hogy meddig bírja még?...

Ez a gondolat messze terelte el a figyelmét attól, a mit Fülöp mondott. De rokonának rá-függesztett, vallató tekintete a választ követelte. Kanut olyan hangon adta meg, a mely kifejezte azt is, hogy erről a tárgyról nem lehet ma véle tovább beszélgetni.

- Eh! Azt teszem, a mit jónak látok. Megyek a magam útján; menjen más is a magáén.

Fülöp nem erőszakolta tovább is a dolgot. Hiába használt Kanut ily kategórikus, erélyes szavakat, Fülöp keresztül látott rajta és észrevette, hogy meg van döbbenve. Azt gondolta, hogy egyelőre ezzel a hatással is be lehet érni. Kanut olyan, mint a hideg vas: az első ütéseknek keményen ellenáll. Majd megpuhul, ha az ütésektől lassan átmelegszik.

Egy darabig még ott maradt s unatkozva mondott egyet-mást Biás papa estélyéről. Ugyancsak kicsinylően, szinte megvetéssel beszélt az estély közönségének túlnyomó részéről.

- Ez a mi pénzarisztokráciánk jó részben még olyan, hogy is mondjam? - olyan levantei szagú. Öt lépésnyire érzik rajtuk a mindenféle csatornán hirtelen összefolyt, kétes, új vagyonsajátságos illata. Egy úrral beszéltem, akit Biás papa úgy hordozott körül, mint Úrnapkor az oltári szentséget. Ez a lipótvárosi Wertheim-hatalmasság, akármilyen legyen, ha nem hagymaszagú volt. Pedig fogadok, hogy nem evett hagymát. De olyan a fellépése, a hangja, a viselete, hogy az ember egy milliomosnak maszkírozott, dunaparti zsibárusnak nézi és fölteszi róla, hogy hagymaszaga van. Sőt érzi is rajta.

Kanut, hogy mondjon valamit, azt állította, hogy a mi új, az mindig valami különös kellemetlen szaggal bír. Az új könyv, az új ház, mind festékszagú. Ismer egy képviselőt, aki a harmadik padból megérzi, ha valakin új cipő van. Budapesten magán is érzik az új város szaga. Lehet, hogy így van az új vagyonokkal is.

Fülöp látta Kanut arcának feszült vonásaiból, hogy szeretne már egyedül maradni. Megitta theáját, rövidesen elbúcsúzott s a Kanut kocsiján a kaszinóba hajtattott.

### III.

A kaszinóban erősen folyt a - munka. A mi nem ritkán esik meg: magas vendége volt a kaszinónak. Egy idegen uralkodóháznak politikai misszióban Keletre utazó tagja állott meg egy éjszakára, hogy magyar cigányt halljon. Az már bevett szokás a magas utazóknál, hogy a nemzeti kaszinóban magukat muzsikáltatják. Nem különben szokássá lett az is, hogy az ilyen díszmuzsika után előkerül a kártya és vagy a fenséges vendég koppasztja meg a kaszinót, vagy a kaszinó szedi el a magas passasértől az utiköltséget.

Mikor Fülöp a kapu előtt kiszállott: ismerős alakokat látott, felhajtott kabátgallérokba húzódva, kísérteties gyorsasággal tűnni el fogatokba, fiakkerekbe. A kocsik aztán lóhalálban rohantak szét az éjszakába.

Fülöp megszólított egy ilyen siető alakot, de az csak a kezével jelezte, hogy nincs ideje megállni. Fülöp utánuk nézett az éjbe tűnő fogatoknak s azt gondolta magában, hogy ily veszett gyorsasággal csak kegylmet szoktak vinni a vesztőhelyre az utolsó perczben - vagy pedig segítséget a zöld asztalhoz a megkoppasztott játékos számára.

A mint hogy így is volt. A magas vendég valóságos királyi szerencsével játszott s a kaszinó kártyakrözusainak az ingük is veszendőben volt már. Hajnalfelé elkezdődött a staféták futása. Előkelő kibiczek, zsebükben az ismeretes, hosszú, keskeny levélkével, (melyre történelmi nevek voltak írva - keresztbe) szelek szárnyán jártak az alvó városban.

Budapestnek sok híres bankárja emlékszik vissza e nagy éjszakára. Paplan alól húzták ki őket el nem utasítható, elszánt látogatók. A bankár úr sebtiben magára kapott háló-kaftánban, papucsban megy ki az alvó-szobából, mialatt az álmából fölriasztott feleség aggódva suttogja, hogy vigyen magával revolvert, mert hátha nem igazi mágusok, de betörők várják künn.

A bankár, álomtól ragadós szemekkel, egy szál gyertyánál vizsgálja odakünn a váltót s rendben találva mindent, tettetett álmosassággal és kedvetlenséggel csoszog a pénztárhoz s belső elégedettséggel olvassa ki a váltó-összeget.

A staféta visszavillámlik a kaszinóba, a bankár pedig visszabújik a takaró alá s ravasz nevetés közt beszél el asszonyának az éjszakai üzletet.

Ez a jelenet többször és több helyen ismétlődik ezen az éjszakán. A staféták, mint a csatában a segédtsztek, beszáguldozzák az egész nagy várost és üres kézzel egyik sem tér vissza.

Fülöp, ki újabb időben szerencsével játszott s szépen el volt látva pénzzel: leült és osztatott magának. Pár óra múlva kerék alá jutott. A királyi szerencse leteperzte őt is... Akkor már a nap kelőben volt s ő királyi fenségének tovább kellett utaznia.

Fülöp ott reggelizett a kaszinóban, de nem volt annyi pénze, hogy fizetni tudjon. Az reggelen azonban megtörtént ez ott vagyonok híres uraival is.

Zányi Gábor szemben ült Fülöppel a reggeliző-asztalnál. A gróf, ki ma éjjel legtöbbet vesztett, mint aféle szangvinikus játékos, nem tudta szó nélkül tűrni, hogy ennyire lefőzték. Nem a pénzét sajnálta, hanem azt, hogy vén, tapasztalt játékos létére egy fiatal kocza-kártyástól így meghagyta magát veretni. Ő fensége ugyanis egy bajusztalan tisztecske volt, a kinek a keverésén, osztásán meglátszott a tehetséges bár, de gyakorlatlan kezdő. Zányi Gábor le is szólt:

- Az az egész, hogy kolosszális szerencsével játszott. Különben fogni is alig tudja a kártyát. Aztán a képeről leolvastam, hogy mi van a kezében. Hidegvére nincs egy mákszem. Lábai az asztal alatt Vitus-táncot jártak. Úgy izzadt, hogy a kezéhez hozzáragadt a kártya. Szóval: ő fensége egészen zöld kártyás még. Szégyenlem, hogy lefőzött bennünket. Még azt hiszi, hogy

kontárok vagyunk... Teringettét, ha Bacsó Kanut itt van, az kifogott volna ő királyi fenségén. Annak az embernek még nagyobb a szerencséje. Ott voltam, mikor a walesi herceget gyönyörűen kikészíté. Kár, hogy nem játszik már. Többet ér az, mint társalkodónók után bolondulni.

Fülöp a gróf izetlen nagyszájuskodására oda se hallgatott. Vesztesége nagyon elfoglalta. Csak mikor Kanut nevét hallotta fölemlíteni, akkor figyelt a grófra. A társalkodónókra vonatkozó triviális czélzás megütötte fülét.

- Hogyan? talán Bacsó Veron!... Nem, az lehetetlen. Hisz' ez a leány a megtestesült tisztesség s azonfelül okos és hideg nő. Éppen maga Zányi Gábor beszélte el egyszer, boros poharak közt, hogy mennyire nem lehet hozzá közelíteni. Lehet, hogy a visszautasított, szemtelen udvarló arczúl csapott hiúsága beszél belőle most.

Annyi bizonyos, hogy Veron pompás és gyönyörű leány. A gyanú önként támad, hogy nem lehet közömbös iránta egy férfi, a ki, mint Kanut is, erősen kifejelett érzéssel bír a női szépség iránt. Az is igaz, hogy Kanutot sem ok nélkül tartják Budapest egyik legérdekesebb férfi-alakjának. Nem volna csoda, ha Veron is osztaná a világ nézetét. És végre is, ha tetszenek egymásnak: a kettejük dolga, hogyan egyeznek meg.

A mint Fülöp idáig jutott okoskodásában: megakasztá magamagát. Hohó, barátom! A kettejük dolga, hogy mint egyeznek meg? Igazán?... Hátha éppen ez a megegyezés zárja ki a gazdagon nőülést? Hátha épp' a Veron maddonnaképe kápráztatja úgy a Kanut szemét, hogy azonkívül nincs számára más kép.

És mint a kopók a gyanus bozótot, úgy kerülgették gondolatai e gyanakvó föltevést.

Eszébe jutott, hogy Kanut karácsonykor leutazott a Rivierára. Azt mondta, Esztikét megy látogatni, meg hogy idegeinek pihenésre van szükségük.

Tény, hogy nem úgy jött vissza, mint egy olyan testvér, a ki beteg nővérét ismét viruló egészségben látta, de úgy sem, mint egy agyondolgozott miniszter, a ki magát kipihente. Hazahozta titkolt töprenkedését, nyugtalankodását és idegességét. Fülöp mindezt az «úszás»-sal járó izgalmaknak tulajdonította. Ő is átélte ezt az állapotot, mikor még kezdő volt. Az úszás első tempóival együtt jár ez a testi és erkölcsi tréma.

De most, egyszerre csak gyanakodni kezdett, hogy Kanut töprenkedésébe belsőbb motívumok is belejátszanak. A rendetlen pénzügy mögött föltételezte a rendezetlen szívügyet. Mert ha szerelem van Veron és Kanut közt: az nem lehet aféle, titokban, lopva, de mindkét fél megelégedésére elintézett szerelem. Veron nem az a lány, a ki nyitva hagyja szíve ablakát, hogy a tolvaj belopódzék rajta; ámbár az is igaz, hogy Kanutból a nők mesteri tolvajt neveltek a maguk számára. Fülöp a nők felől általában rossz véleménynyel volt; érzés dolgában úgy tekinté őket, mint kártyázásban a hamis játékos; de Veron okos, nyugodt tisztasága zavarba hozta, sőt imponált is neki.

## IV.

Fülöp elhagyta a kaszinót s gyalog indult hazafelé. Az átvirrasztott éj, a kártyaasztalnál való ülés zsibbasztó tespedése után jól esett a reggel tiszta, friss hidege. A koránkelő Budapestnek dolga után rohanó népe közönyösen tért ki az elegáns korhely előtt. Egy rendőr, a ki fölismerte benne a miniszter atyafiát, esze nélkül szalutált a posztján. Fülöp a régi grand seigneurök imponáló fejhordozásával büszkén haladt a járdán... mialatt összes pénze, egy rossz, pecsétes egyforintos vala.

Mikor négy órai mély alvás után odahaza fölébredt: az inas egy névjegyet adott át Fülöpnek. Erling Róbert báró nevét olvasta a lapon. Egy bécsi bankház egyik feje volt ez, a ki a ház magyarországi üzleteinek vezetése végett Budapesten lakott. Mikor Fülöp Bécsben huszárkodott: a fiatal Erling mint önkéntes Fülöp századában szolgált és sok víg éjszakát töltött a kapitány úrral. Később, mikor már tartalékos hadnagy volt a báró: benső czimboraság támadt közte és volt főnöke közt. Nem volt ennek a barátkozásnak semmi mélyebb alapja, annyi volt az egész, hogy segédkeztek egymás párbajainál, lovagolták egymás háts lovát, ki-kicserélték a szeretőiket s tivornyák után a józanabbik hazavitte a berugottabbat.

És még ez a léhaságokból, semmiskedésekből szövődött barátság is kitartott az idővel. Most, hogy Fülöp is Budapestre került, a két régi katonapajtás felújította a hajdani szövetséget. A báró még mindig a régi víg legény volt s ha kiszabadult az irodából, szívesen fölelevenítette Budapesten is a Fülöppel kettesben űzött bécsi kalandokat. Fülöp, a rokkant viveur, óvatosan koczogott czimborája nyomában; ő már nem merte a gyeplőt a lovak közé dobni; úgy tett, mint Géczy Gyuri; lassú tempót tartott az élvezetekben.

A báró sejtve, hogy egykori parancsnoka nem él a legfényesebb pénzviszonyok között, megértette véle, hogy az úgynevezett pillanatnyi zavarokban számíthat ő reá. Fülöp ezt a kamat nélkül járó szivességet meglehetősen igénybe is vette - a nélkül, hogy azzal vissza is élt volna eddig. Egy közönséges bankár bizalmával vissza tudott volna élni, de ez előtt a gavallér hitelező előtt, a ki kaszinótag is volt, a látszatot fönn kellett tartani.

A mint Fülöp meglátta a vizitkártyát, az a rossz érzés, mely ma reggel az ágyba kísérte, de a melyet könnyű természete kialudott magából: előfogta újfent. Eszébe jutott, hogy az Erlingtől kapott legutolsó kölcsön visszafizetésének ma vagyon a napja. Honnan fizessen, mikor az éjjel az ingét is majd a kaszinóban hagyta!... Kanuttól nem kérhet, annak magának sincs. Gridi Biás Máté, a ki a lelkét is odaadná Kanutnak, vele szemben egyre tartózkodóbb. Egy vevő alkuszik vele arra a kis birtokra, melyet egy rég meghalt nagynénje hagyott rá. A birtokon azonban minden fűszálra kölcsön van táblázva. A vételárból neki alig jut valami.

Megfordította a látogató-jegyet. Ez volt reá írva: «Fontos beszélni valóm van. Gyere hozzám ebédre.»

Ez egy kissé megnyugtatta. A kit ebédre hívnak, azt nem ekzekválják. Hogy is lehetett olyan ostoba, hogy megijedt egy névjegytől! Gondolhatta volna, hogy egy olyan ember, mint a báró, nem fog gavallér-barátja nyakára fizetési meghagyást küldeni névjegy alakjában. Fülöp megkönnyebbülten fogott az öltözködéshez s mikor félóra mulva beállított a báróhoz, már tisztában volt magával, hogy elmondva az éjszakai nagy krachot, nemcsak fizetési halasztást, de új kölcsönt is kér a pénzes czimborától.

A báró rendesen a házon kívül étkezett, de ma az ebédet lakására hozatta. Egészen egyedül akart lenni Fülöppel.

Az ebéd pompás volt. A Rajna és a Hegyalja borai egymásután vonultak föl. A házi gazda ismét a régi, pompás, bécsi ficzkó, a parancsnokát megraktáló, víg katona volt. Tele szájjal ettek s tele szájjal beszéltek egymásnak tizenöt év előtti bolondságaikat, a kaszárnya-visszaemlékezéseket, a bécsi éjszakák hóbertjait, operettebe való szerelmi kalandjaikat. A báró, mintha az ördög bújt volna belé, nem fért a bőrében; minduntalan felugrott, hogy az elbeszélthelyzethez testtartása, mozdulatai szolgáljanak illusztrációkul.

Kitűnő utánzó volt. Bécs valamennyi vén generálisát úgy tudta mimelni beszédben, járásban, hogy Fülöp ráismert valamennyire s nevükön nevezte: Ez Lobkovitz herceg... Ez a Pókhas altábornagy... Ez a toszkánai nagyhercegnő Bum-bum hófmájsztere... Ez meg a nyakigláb szárnysegéd... Fülöp halálra kaczagja magát ezeken a hű paródiákon, ha beteg félarcza óvatossá nem tette volna.

Az inas, a ki egy szertartást tevő valóságos belső titkos tanácsos szenvtelen pofájával töltögetett az uraknak, különösnek találta, hogy míg ura majd a falra mászik, ez a másik, sáppadt-képű gentleman a szempilláját sem mozdítja, csak a száján keresztül ad valami süvítésféle hangot, mely, úgy látszik, nevetést fejez ki.

Az ebéd vége felé már kissé be voltak kapva mind a ketten. A báró úgy itta a pezsgőt, mint huszárkorában. Fülöp csöndesen, számítással itta a ménesi vörös bort, ezt az édes pirosságot, mely olyan lágy, olyan enyhe, mint a friss tej s olyan tüzes, mint a pokol, vagy - mint a szerelem.

Az a fontos beszélni való, a mely miatt összejöttek, csak akkor jutott a báró eszébe, mikor már a nyelve is meg-megbicsaklott néha. Elküldte az inast s azután így szólott:

- Pajtás! Hallgass ide. Mondok neked valamit... Tudd meg, czimbora, hogy ez a te Kanutod, köztünk legyen mondva, miniszter létére egy naiv kis csacsi.

Fülöpben felbuzdult a rokonsági érzés. A ménesi kezdett tüzelni a fejében.

- Kanutot ne bánts. Az egy *fej*, barátom, még pedig ritka *fej*.

- Hát legyen ritka *fej*, de akármi legyenek, ha nem ritka *tökfej*.

Fülöp átmelegedett agyvelején keresztülvillant a Kanuttal folytatott éjszakai beszélgetés. Rokónának a gazdag házasság eszméjétől való nyakas vonakodása e pillanatban menthetetlen ostobaság gyanánt tűnt előtte föl. Iménti felbuzdulása lelohadt s szigorú bírāja lett a szegény atyafinak:

- Rosszabb a tökfejnél: ideálista.

Aztán, a bortól feloldódzott nyelvvel, szegről-végre elbeszélte Erlingnek, mi történt az éjjel Gridi Biáséknál s mint torkolta le Kanut őt, mikor a helyzetet előtte feltárta. Az elbeszélés alatt egyre dühösebb lett s egész fölfortyanva fejezte be szavait:

- Ördögadta embere! Hogy fenhordja az orrát! Neki nem kell egy millió.

Erling a millió szóra mintha felocsudott volna könnyű mámorából. Telivér bankár volt. A számok, összegek úgy hatottak rá, mint a trombitaszó a katonalóra: csupa fül és figyelem lett. Attól kezdve nem volt többé a víg bécsi ficzkó; bortól piros képpel, de hidegülő agygyal kezdett beszélni:

- Most én mondok el valamit neked az urad-öcsédről, az ideális miniszterről... Azt tudod, hogy házunk Budapesten egy óriási vállalatba fogott: magára vette a belső körút tervének realizálását. A szerződést ugyan egy konzorcium kötötte, de a konzorcium mögött a mi cégünk áll. Ezt tudja mindenki.

A vállalat, a mily nagyszabású, oly jövedelmező is, de van egy hátránya: tíz évre leköti házunk egész erejét. Ez csak most tűnt ki, hogy az üzletet folyamatba tettük. A dolog úgy áll, hogy házunk ennyi időre nem kötheti le magát egyetlenegy helyhez. Ha feladjuk a többi piacokat: oly összeköttetéseket, befolyásokat veszítünk el jó időre, mik nekünk érzékeny veszteséget okoznak.

Nekünk tehát oda kellett hatni, hogy ettől a lekötöttségtől fölmentessük magunkat. Van egy más cég, a mely hajlandó lenne, a szerződési feltételek csekély változtatása mellett, a mi helyünkre lépni. Csakhogy a kormány nem enged bennünket és mi egy milliányi óvadékunk által kötve vagyunk a szerződéshez.

Bécsben, Párisban, Pétervárott az ilyen helyzet a vállalkozót nem hozza zavarba. Az ember elmegy ahhoz, a ki a kormány elhatározására befolyást gyakorol s a személyes információ meggyőzi az illetőt a felől, hogy a közérdeket és a vállalkozó érdekeit egy kis méltányosság mellett egészen igazságosan össze lehet egyeztetni.

Minden üzlet lebonyolításánál, kivéve a börze-üzleteket, a hol a harc élet-halálra megy, a méltányossági szempontoknak érvényesülniök kell. A szerződés holt betű, de a szerződött felek élő emberek, a kik az üzlet rideg, absztrakt kétszerkettőjébe beleviszik az élet konkrét kölcsönösségi elvét.

Nos - hát én elmentem Kanuthoz. Az elnök után ő a kabinetben a döntő tekintély. Megmondtam neki, hogy informálni jövök. Tudod, mit tett? Nem is engedte, hogy tovább beszéljek. Szárazon, kurtán odautasított az országos közmunkatanács elnökéhez, hogy beszéljek azzal. Tudnod kell, hogy éppen a közmunkatanács elnöke az, a ki a szerződés felbontásáról hallani sem akar s a ki úgy ül az egy millió kauczión, mint valami kőszó.

Már most mondd meg, kérlek, hogy eljárás az ilyen? Hát miniszter az olyan ember, a kinek a hatalma holt tőke, a miből sem neki, sem másnak nincs haszna. Micsoda fej az olyan, a melylyel beszélni sem lehet? Végre is, a mit én kívántam...

Fülöp kissé reszkető kézzel letette poharát, a miből éppen ivott és hirtelen közbevágott:

- Mondd csak: mennyivel kínálta meg Kanutot?

A kijózanult cinikus által odavetett, a csupaszságig meztelen kérdésre Erling báró egy pillanatra meghökkent. Az ő finom körülírásai után nagyon hamar következett ez a durva egyenesség. Előbb kiivott egy pohár pezsgőt s aztán nevetve fújta szivarja füstjét a szobamennyezetnek:

- Ez aztán határozott egy kérdés, barátom! Jól van. Én is úgy felelek. Én a közbenjárásért felajánlottam százezer forintot. Nem proviziós levélben, hanem valóságos pénzben.

Fülöpnek megdobbant a szíve - attól, a mit gondolt. Hogy felindulását palástolja: inni akart, de krónikus idegessége egész erővel tört ki rajta. Hogy ne árulja el keze remegését, nem nyúlt a pohárhoz. Dobolni kezdett ujjaival az asztalon, hogy elnyomja szíve hangos verését.

A két barát némán, sokáig nézte egymást, mintha mindketten éreznék, hogy a beszélgetés olyan dülőre ért, a honnan visszafordulni nem lehet, előre menni pedig nagyon bajos. Talál-gatta magában mindenik, mit gondolhat a másik. Fülöp eleinte még önmaga előtt is rejtegette gondolatát, de ez a belső megilletődése nem sokáig tartott. A kártyás természet került benne felül. Ki a színnel! Va banque! Vagy - vagy!

- Kanut jól tette, hogy elutasított.

- Hogy elutasított százezer forintot?

- Nem. Hogy *téged* elutasított.

Erling megértette a hangsúlyozott distinkciót. Vagy úgy! A miniszter úr hátrateszi kezét, a miniszter atyafia pedig előre nyújtja. Ez a berendezés. Kanut megközelíthetetlen. Ő nem akar tudni semmiről. A rokon azonban hagy magával beszélni. Nem rossz a beosztás. A miniszter fedve van. A báró, ki a pénz körül a legkülönösebb dolgokat is megszokta már, egyáltalán nem ütközött meg, hogy a volt parancsnok, az egykori gentleman-katona, ily sajátságos szerepet tölt be rokona oldalán. A pénz mindenható, mindent átformáló befolyását, erejét látta ez átváltozásban. Azzal többé nem törődött vele. Figyelmét társalgásuk lényegére összpontosította. Halkan kezdett beszélni.

- Értem. Tehát hiba volt elkövetve. Jól van. Korrigáljuk ki. Akarod te helyrehozni?

- Ha kívánod, neked - megteszem.

- Átadod?

- Igen.

Erling fölkel az asztaltól, átment a másik szobába s egy nagy nyolczadrét borítékkal tért vissza, mely dagadt volt a tartalomtól. Fülöp az elébe tett kincs fölött cigarettára gyújtott s a borítékra hullott gyufaszemet végtelen egykedvűséggel fújta le. A kártyás hidegvére visszatért, a mint maga előtt bankjegyeket érzett.

- Nyugtázzam?

- Nem szükséges. Gentlemanek közt az írás fölösleges. Elég nyugta lesz nekem - az *eredmény*.

Fülöp a «gentleman» szóra fogait szívtá. Eddig, úgy a hogy, fenntartotta gentleman voltának legalább - látszatát. A mint azonban zsebrevágja a nehéz borítékot, oda van a gentlemanség. Az ő kedves báró barátja alighanem csúfolódik, hogy ilyen pillanatban jut eszébe kimondani a szót, melynek viselése összeférhetlen az ilyen üzlettel.

Egy kissé meghökkentette az a mondat is, hogy a nyugta - az eredmény lesz... De vajjon lesz eredmény? És ha nem lesz, akkor mi történik?... És egész sereg formátlan, de aggasztó föltevés cikázott e fölvetett kérdés nyomán.

Egy perczig tartott az egész. A vakmerő játékos véget vetett az aggódó ember töprenkedéseinek - egy kézmozdulattal... A százezer forint már zsebre volt vágva... Fülöp azt gondolta magában, hogy pénztelen gentleman állapotában felényire sem érezte olyan jól magát, mint most, gentlemansége haldokló percében, - oldalán egy köteg nagy bankjegy nyomásának gyönyörét élvezve...

Erling becsengette az inast, friss bort hozatott; a két barát, mintha mi sem történt volna, tovább poharazott egész késő délutánig. Erlingbe ismét belebújt az ördög s elülről kezdte korábbi mókáit. Fülöp azonban, akármily hosszú kortyokban szürcsölgette is a ménesi vöröset, nem tudott többé fölmelegedni. Száraznak és teletömöttnek érezte a fejét, mintha oldalzsebéből az a csomó bankjegy beköltözött volna a koponyája alá. A legkülönösebb gondolatok, tervek oly sűrűen rajzoltak fejében, hogy a bor finom gőze sem tudott azokon keresztül utat törni magának...

## V.

Mikor este elváltak, Fülöp egyenesen Kanuthoz hajtatott. Az előszobában az inas egy utazótáskát lakatolt be éppen. Fülöp megszólította:

- Ki utazik?
- A kegyelmes úr.
- Hova?
- Olaszországba.
- Mikor?
- Ma este.

A mint Fülöp átment a szalonon, Holz knecht Poldit látta, a mint az egyik ablaknál lehorgasztott fővel bámult ki az éjszakába. Úgy el volt merülve, hogy észre sem vette, a mint Fülöp a szőnyegen elhaladt mögötte.

Kanut éppen levelet írt. A kormányelnökkel s az államtitkárral tudatta, hogy néhány napra magánügyben el kell utaznia. Kanut, a mint a levélből föltekintett, hogy a rokon köszöntését fogadja: izgatottnak és levertnek látszott. Fülöp megvárta, míg elkészül a levelekkel.

- Hallom, hogy utazol.
- Igen.

Kanut az íróasztal fiókjában kezdett kotorászni, de hirtelen becsukta azt - a nélkül, hogy abból kivett volna valamit. Aztán az inasnak csöngetett, s más kabátot adatott magára. Kanut, mikor az inas kiment, egypárszor végig sétált a szobán s e közben kétszer is megnézte óráját s úgy látszott, hogy, a fölindult emberek szokásaként, csak nézte az órát, de nem látta, hogy az mennyit mutat. Fülöp kérdést intézett hozzá?

- Idegesnek látszol. Bánt valami?

Kanut habozott, hogy feleljen vagy ne feleljen? Ebben a habozásban büszkesége és szegénységének érzékeny szemérme küzdött az anyagi kényszer-helyzet piszkos marka által torkon ragadt ember kétségbeestével. Ennek az embernek panaszkodjék, ennek, a kit megtűr maga körül, mert vérbeli je, de a kit megvet, mert haszontalan, léha... De végre is a torkon ragadt ember szólalt ki belőle. Panaszkodott:

- Boszus vagyok. Éppen készülök leutazni hugomhoz, akkor jön ez a Holz knecht s az utolsó perczben áll elő azzal, hogy adjak neki pénzt, mert holnap a tőzsdén határidő lejáratom van. Honnan vegyek én most pénzt? Alig van annyim, a mi az útra kell. A vonat félóra múlva indul. Nem akarok lekésni. És ez az ember itt ül a nyakamon.

Fülöp úgy okoskodott, hogy ha ő most kiveszi a zsebéből a borítékot, azzal a szóval, hogy: «itt az Erling báró százezer forintja»: Kanut, nem bizonyosan, de valószínűleg ajtót mutat neki. Más mód után kutatott. A jövődöbéli diplomata fortélyosan, simán akart végezni a megszorult emberrel.

- Ha megengeded, majd végzek én Holz knechttel. Te csak készülj az utra.

És nem adva több magyarázatot a kérdőképpel utána néző Kanutnak, kiment a szalonba és pár percz múlva visszatért.

- Holz knecht eltávozott. Nyugodt lehetsz. Rendezve van az ügy.

- De kérlek, tizenötezer forint fizetése forog itten szóban.

- Már ki van fizetve... A magyarázat az, hogy kezemügyébe esett a szerencse s én ugyancsak üstökön ragadtam. El vagyok látva pénzzel. Tudom, hogy neked a tőzsde-kötelezettségen kívül vannak egyéb tartozásaid is. Engedd meg, hogy egyszer én is segítsék rajtad. Van rá elég czímem. Ezúttal nem véres pénz, a mivel megkinállak.

Kanut szabadkozott, de egyúttal megkönnyebbült, hogy a dolga a tőzsdében váratlanul rendezve van. Az ottani ügyek nagyon aggasztották. Most, egyelőre, lélegzetet vehet.

Fülöp bankjegyeket számolt az asztalra... és a kegyelmes úr nem mondta most neki, de csak egy szóval sem, hogy a dolgot hagyja abban; elfordult és hagyta tenni Fülöpöt... szegénységének érzékeny szemérme jobbnak látta behunyni a szemét.

Mikor Fülöp kész volt a dolgával, úgy tett, mint a ki menni készül. Kanut nem marasztotta. A siető ember kapkodásával folytatta készülődéseit, a miket pedig már befejezett. E közben szakadatlanul folyt benne a küzdelem. Lényének jobbik fele még mindig nem adta meg magát s a hányszor felibe került az anyagi, a szorult ember kapzsi önzésének, mindannyiszor ösztönözte Kanutot, hogy markolja föl azt a csomó bankót s dobja vissza Fülöpnek.

De ilyenkor a *holnap* gondjától rémüldöző ember saját magának állott az útjába s nem engedte, hogy visszaadja a pénzt... A bankjegycsomó érintetlenül maradt az asztalon...

Fülöp kissé maga is elfogódott - attól, a mit most tett. Ő, a ki másfél órával ezelőtt olyan könnyen megalkudott a magára vállalt, piszkos dologgal: most habozni kezdett. Nem a lelkiismeret szólalt meg ő benne: ez nála régen, nagyon régen néma. Annyi volt az egész, hogy nem bízott Kanutban. Úgy érezte magát, mint egy tolvaj, aki társat visz magával egy vállalkozásba s mikor már belefogott a munkába, akkor támad az az aggodalma, hogy a társ, a ki még soha sem lopott, hátha nem válik be jó tolvaj-czimborának, hátha ő, a hidegvérű és dolgában biztos tolvaj épp e miatt az ügyetlen kompanista miatt fog rajtaveszteni.

Műértő, mustráló szemekkel méregette rokonát, a kin észrevette, hogy tekintetével kerüli a szoba ama részét, a hol az íróasztal áll... Milyen szemérmes az istenadta - gondolta magában Fülöp - szégyenli magát előttem, hogy *tőlem* kell pénzt elfogadnia. Hátha még tudná, hogy honnan került a kölcsön... Mennyire ostoba az olyan ember, a ki pénz-dolgában kényes, válogatós!...

Hogy véget vessen ennek a nyomasztó hallgatásnak: félig indulóban - beszélgetni kezdett:

- Soká maradsz oda?

- Nem tudom. Attól függ, hogy a baj...

Hirtelen abban hagyta és csak annyit mondott:

- Majd onnan értesítelek, hogy mikorra várj vissza.

Fülöpnek a fülét megütötte a «baj» szó.

- Csak nem fordult tán rosszra az Esztike állapota?

- Nem, ő teljesen kigyógyult.

- Talán Veron?

- Igen. Himlő ütött ki rajta. Gondolhatod, hogy micsoda helyzetben vannak ők most oda lenni! Esztike leveléből láttam, hogy a szegény gyerek elvesztette egészen a fejét. Külön költöztették Verontól s most Esztike kétségbe van esve, hogy betegét idegenek ápolják.

Fülöp most értette csak meg az iménti helyzet kényes, sőt kínos jelentőségét. Biz ez keserves egy szituáció volt - sopánkodott magában Kanuton. - A szegény, megijedt szerelmes madár-szárnyakon akar a féltett kedves ágyához sietni s akkor betoppan Holz knecht Poldi, megfogja a kabátja szárnyát s nem akarja eresztetni... Fülöp megsajnálta Kanutot, de ebben a sajnálatban volt valami a Mefisztó gúnyos részvételéből. Úgy találta, hogy sok tragikomikum volt abban a helyzetben.

Végre elbúcsuzott s egyenest a kaszinóba ment, hogy a mult éjjeli kudarcz után kárpótlást keressen.

Kanut, mikor már egészen útrakészen állott, odament a pénzhez, megszámlálta s meghökkenve az összeg nagyságán, mintha tudná, hogy rossz az, a mit most tesz, szívdobogva vette az összeget magához.

## VI.

Bacsó Péter és lakótársa egy reggel hiába várták kicsi takarítójukat. Bizony Pepi nem jött. Már nyolcz felé járt az idő s a sáros cipőket nem vitte ki senki. A vén Bacsó nem bánta. Mikor belébújt a piszkos lábbelikbe, azzal vigasztalta magát, hogy legalább nem kell a sarat kerülgetni: mehet toronyiránt. De Valér dühös volt. Az inge után a cipőire volt a legkényesebb. Apró csinos lábai voltak: szerette azokat ragyogó, feszes lábbelikben mutogatni. Nem akarta felhúzni a sáros cipőket. Mezítláb ment az ajtóhoz s ötször is beleordította a sötétes folyosó hideg csöndjébe Bizony Pepi nevét.

De csak nem jött senki. Valér kikelt a kis leány ellen, szidta a lusta, haszontalan fruskát. Még az öreg medve is megsokalta a hiú lakótárs lármás dühösségét s rászólt korholóan:

- Ugyan hagyja, kérem. Az a gyerek nem érdemel szidást. Soha sem mulasztott, soha se késett, csak most az egyszer. Bizonyosan van rá oka.

Volt bizony. A házmester, a ki megsokalta Valér kiabálását, a mitől az egész ház visszhangzott: feljött a lakásba s megmondta az okát, hogy miért nem jön a Pepi.

- Beteg a kis jószág. Ágyban fekszik, talán nem is kel föl többé. Jó lesz, ha az urak új takarítóról fognak gondoskodni. Addig, ha kell valami, itt vagyok én és a feleségem.

Valér elröstelte magát. Mennyire igaztalanná tette hiúsága! Valósággal megdöbbenett az a gondolat, hogy dühös kiabálása talán behallatszott a Bizonyék szobájába s a durva hang megzavarta a beteg kis lány nyugalmát. És a lármázó dühösségből az ellenkező végletbe csapott át: mint a kit halálos vétek tudata nyom, úgy elkomorodott.

Az öreg Bacsó találgatta, hogy mi lelhetette Pepit?

- Bizonyosan apja döngette el szegényt. Tegnap benyalva jött haza a gyárból s a nagyobbik lányát, azt a jó madarat, itt kapta a folyóson. A kisasszony ugyanis, az öreg távollétében, vizitbe volt a familiánál. A mint jött az öreg, lemenekült a hátsó lépcsőn. Ha el nem szalad, az a dühös ember leszedi a turnúrt róla. Lehet, hogy a Pepi kapott ki a nénje helyett. Ha ettől beteg a kicsi, akkor Bizony úrnak még baja lesz a rendőrséggel... Egyébiránt - tette hozzá végszóként - ezeknek a lányféléknek minden hamar megárt. Micsoda erős lány az enyém! És tessék! Szeles időben csolnakázik egyet, meghül, lefekszik, kiüt rajta a himlő... és bizony majd ráment.

Valér kövéváltan hallgatott az öregre. Egy szót sem tudott a felől, hogy Veron beteg volt. Most hallja először. Arról tudott csak, hogy Bacsó Kanut három héttel ezelőtt lement a hugához s oda volt egy hétig. Ez a leutazás őt felingerelte s lelkét eltöltötte a legaljasabb gyanuval.

Azt hitte, hogy a szerelmi vágy, a szenvedély türelmetlensége, az érzékek éhe vitte Kanutot Veronhoz. Felizgatott képzelete elviselhetetlen képeket rajzolt maga elé: pásztorórákat a tengerparton, az örökzöld pálmák alatt, vagy hullám játékainak átadott csolnakon, a széltől emelt vitorla árnyában.

Ilyenkor, hogy szabaduljon fantáziájának e lázas, gyötrő játékától fölkeresett valami víg léha társaságot s mint a ki vesztit érzi: tombolt, a míg birta. Egy ilyen vad mulatás közben összekerült Bizony Birivel. A tévedt leány valóságos eleven ördög volt. Az igaz, hogy kissé be volt csípve. Valért megkapta a szilaj leány jó kedve. És értett hozzá, mint kell a kicsapongást a végleten túl is messze vinni. Valér egy örült bachanáliát élt át e leánynyal...Mikor a tivornya végén hazavitte Birit ennek lakására s a jómagával tehetetlen teremtést földobta az ágyra, hogy kialudja mámorát: kijózanúlva a nőiség ez utálatos lealacsonyodása láttán - sietve

akarta ott hagyni a leányt, de az megfogta kezét s odahúzta magához. A leány kóválygó fejében egy különös gondolat fogamzott meg akkor. A mámor betegsége szentimentálissá tette s ebben az állapotban eszébe jutott családja és az, a ki által ő kis hugaival közlekedett: Veron... És azt mondta Valérnak: Látom, utálsz, azért hagysz itt... Menj csak, menj... De ha Veron kis asszonynyal találkozol, ne mondd meg neki, hogy engemet így láttál... Tudod, én is voltam, mint ő, olyan tiszta... Most már ilyen vagyok! Ne mondd meg neki, hogy Biri részeg volt. De azt mondd meg neki, hogy ne szeressen nagy urat... Az soh'se jó nekünk... Én is urat szerettem és most, most... részeg vagyok...

Valér borzasztóan felindult állapotban hagyta ott a leányt. Abban a pillanatban, mikor a nyomorult teremtes nehezen forgó nyelvével eldadogta gondolatát: Valérnak úgy tetszett, mintha Pythia önkivületbe esett papnőjének szája mondana jóslatot. Idegei, a mikkel egy idő óta annyiszor visszaélt, különben is túlfeszült állapotban voltak. Babonás érzés fogta el s az ittas nő beszéde sötét sejtelmeket ébresztett föl benne. Mikor reggel hazatért s átment Bacsó Péter szobáján: a vén mester látva tanítványa ekzaltált, viaszsárga képét: elégületlenül morgott utána: Micsoda lump lett ebből a fiúból!...

Valér, ettől kezdve, még gyakrabban kínoztta magát a gondolattal, hogy Kanut légyottokra jár le a Riviérára. Nem hugához: a szeretőjéhez megy.

E föltevással megalázta és megbélyegezte az ideál emlékét. És csak magát kínoztta meg ezzel. Mert minél inkább elhitette magával, hogy Veron szeretőjévé lett Bacsó Kanutnak: annál kétségbeejtőbb bizonyosság lett az, hogy érzései mindenüvé, a bukásba is követik azt a lányt.

Mindaz az öngyötirelem, a mit hetek óta átélt, közös forrásból fakadt: abból a gondolatból, hogy ez az alábukás bevégzett ténynyé vált... És ime - nem igaz. Nem pásztorórákra ment Kanut. Veszedelmes ragály tartotta fogva a gyönyörű testet... A szerető és a halál együtt álltak az ágy mellett s ott várták, hogy melyikőjüké lesz a drága préda?

Valér az első pillanatban szerette volna torkon ragadni öreg mesterét, a miért nem szólt mindaddig arról, hogy Veron beteg volt. Ez a vén ember volt az oka annak, hogy megalázta szerelmét s vérig gyötörte önmagát. Ha egy szót szól Bacsó: a féltés vad dühe helyett átadja magát annak a rezignált, csöndes fájdalomnak, a mit az érez, a kinek valahol, megközelíthetetlenül messze drága betege van.

Ezért a hallgatásért meggyűlölte akkor Bacsót. Visszament a szobájába s maga mögött az ajtót becsapta... Micsoda apa ez, a ki leányát halálos betegen tudja s nem érzi szükségét, hogy valakivel beszéljen felőle. Jól van. Legyen valaki filozófus, kommünard, cinikus, vesse meg a világot, kritizáljon mindent, taposson rá mindenre; de a *maga vére* iránt legyen érzés benne. A legvadabb erdei medve is szereti a bocscsát. Az érzés benne van a meleg vérben. Ha hiányzik: természetellenes.

Elhatározta, hogy itthagya az öreget. Egy ily emberrel, köszívű apával nem lakik egy fedél alatt. De a mint első haragját kifűjta: ismét arra gondolt, hogy Veron közt és közte az egyetlen összekötő kapocs mégis csak e mogorva, vén ember... Nem, nem szakítja el mégsem ezt a kapcsolatot.

Rohamosan támadt ellenszenvét leküzdve, visszatért az öreghez. Veron felől akart megtudni valamit. Úgy kérdezett, mintha tudná az esetet és csak a részletek iránt érdeklődnék.

Az öreg kurta, hideg válaszokat adott. Látva, hogy rövid válaszokkal nem éri be a lakója, ezzel vetett véget a dolognak:

- Ha többet akar tudni: átadom a levelet, a mit a lányom irt. Elolvashatja. Titok nincsen benne... Hova is tettem csak?

Sorra kutatta valamennyi zsebét. Csak nehezen akadt rá. A levélbe egy csomó cabanos volt begöngyölve. Az öreg a szivarokat kifejtette s a levelet átadta.

- Egy kicsit hiányos biz ez, mert a széléből fidibusznak valót téptem, de azért nagyjából el lehet olvasni. No de most már megyek. Munkás-gyűlés van a lövöldében. Engem kértek fel, hogy elnököljek. Megyek, meghallgatom, mit fecsegnek ottan.

Bacsó eltávozott, Valér pedig, kezében a Veron levelével, nem tudta, mit tegyen. Illetlen dolog másnak szóló levelet olvasni. Ez annyi, mint meglopni a levélíró bizalmát. De ha titok nincsen benne! Annyi az egész, mintha jelen lenne, mikor Veron az apjával beszél... És kisimítva az összegyűrt papírt, sokáig jártatta szemeit a sorokon. A határozott, szabatos írás nem mutatta, hogy lábbadozó beteg kezének munkája.

Noha az apa barbár keze a levelet megcsonkította: az értelmét ki lehetett venni. A tartalom fölizgatta Valért. Veron hazakíváncozott, e mellé a szeretetlen, rideg apa mellé...

A levélben nyoma sem volt annak az örömnak, a mit nagy betegek éreznek a visszanyert élet fölött. A halálos veszéllyel megküzdött fizikum diadalán ujjongó léleknek az a kedves dicsekvése, melyet oly szívesen hallgatnak vagy olvasnak a lábbadozó hozzátartozói: nem szólt ki e levélből. Mintha nem is magáról írta: olyan nyugodt, naplószerű tárgyilagossággal írta meg az esetet, mint a ki jó eleve lemond arról, hogy azzal, a mit ír, megindulást tudjon fölkeltetni. Csak az utolsó soroknak volt valami bús értelmük:

*«... Nem sokára haza megyek. Visszatérek az iskolába. Nem a fővárosban, hanem a vidéken. Valami jó, csöndes helyen. Jöjjön velem apa is. A főváros, ha együtt laktunk is, szélvlasztott bennünket. A vidéken majd össze fogunk szokni. Apának nincs senkije rajtam kívül, nekem sincsen - apán kívül senkim. És mégis, mintha idegenek lennénk. A vidéken majd másképp lesz... Jöjjön oda velem apa...»*

Valér zavaros érzések közt olvasta újra, meg újra át a levelet. Egy bizonyosság volt csak abban: az, hogy Veron veszélyben forgott és hogy megmenekült. A levél többi része talány volt előtte, a minek a kulcsát hiába kereste.

Valaminek kellett történni, valami rendkívülinek!... Mintha az alatt a vidéki csöndbe, nyugalomba kívánczóság alatt - a menekülés vágya rejtőznék... Ki elől, mi elől akar menekülni?... Mi visszhangzik apjához intézett felszólításának rezignált hangjában? Mi birta rá e büszke, kizárólagos természetet arra, hogy egyszerre, igazi lányos ellágyulással emlegesse apjának, hogy az élet őket egymásra utalta.

Valami történt e lány érzés-világában, valami elhatározó, valami fájdalmas, valami bántó, de a minek nincsen önvádja, szégyene. Valér egy perczig se gondolt arra, hogy Veron levelében a megcsalt nő elleplezett kétségbeesését lássa a sorok közt. A levél nyugodt és minden lelki disszonanciától ment hangja ezt a gyanút elutasította... Lemondás szól e sorokból, lemondás, mely emelt fővel távozik... Eddig jutott Valér a következtetésben és itt az útját álló, megfejthetetlen *miért* előtt megállt...

## VII.

Fülöp Bécsben járt, hogy mint leendő diplomata, a külügyminisztériumnál az első tapogatózásokat megtegye: mikor Veron és Esztike, a Rivieráról hazatértökben, érintették az osztrák fővárost. Miután Fülöp néhány befolyásos nagyfejűnél tisztelgett s tisztába jött azzal, hogy a vasat hol kell majd ütni: az első lépés eredményével elégedetten hajtatott ki az állomáshoz. Tudta, hogy Veronékat ott fogja találni. A nők azonban meg voltak lepelve, és pedig kellemetlenül, mikor Fülöp rajtuk ütött a restaurációban. Megrémültek, hogy a hátralevő utat véle kell megtenni.

Fülöp észrevette a mosolygások alá rejtett ijedelmet. Megjelenésének e frappáns hatását már annyira megszokta, hogy nem mulatott rajta. Sietett a kedvezőtlen hangulat okát eloszlatni.

- Kijöttem, hogy üdvözljem magukat. Sajnálom, hogy nem csatlakozhatom, de még maradnom kell. Mondhatom, mindketten pompás színben vannak. Mennyire örülök, hogy így látom magukat!

E viszontlátási közhelyek elmondása közben olyan tekintettel nézett rá Veronra, mely azt fejezte ki, hogy kívánná vele tanútlanul beszélni. Veron megértette. Gondolta már előbb, hogy ez az ember nem azért jött elibük, hogy kinézésükre mondjon egy pár banális megjegyzést. Azt is gyanította, hogy a mit ő neki ez a férfi mondhat: az csak rosszabb lehet a rossznál is, a mit már tőle tud. De mégis kész lett volna meghallgatni. Csakhogy nem volt rá mód, hogy tanútlanul beszélhessen vele.

A villásreggelinél a szót Fülöp vitte. A nőket megtörte az éjszakai utazás; ezenkívül mindkettőnek volt egy gondolata, mely minél inkább közeledtek Magyarország felé, annál jobban elfoglalta őket. Fülöp nem mutatta, hogy észrevette a nők elfogódottságát; elfecsegett egy csomó otthoni ujságot s mialatt beszélt, többször ismételte azt a tekintetet, a mely Veront nyugtalanná tette.

Egyszer csak egy emanczipált megjelenésű, öregecske, szemüveges dáma haladt el az asztaluknál. Esztike kiejtette kezéből a kávéskanalat s megragadta a nő sárgáscsíkos, fehér beduinját.

- Madame Boutillé! Kedves madame Boutillé!...

Az volt, az... madame Boutillé testestől-lelkestől, levendulaszagos beduinostól, sovány halántékaira fényesen rápomádézott hajfürtöstől és, természetesen, kis kutyástól. Madame Boutillé, a mármaros-keszi franczia nyelvtanítónő, a ki félszázad óta oktatja Mármaros-Keszi mindkét nembeli ifjúságát La Fontaine meséire.

Madame Boutillé, a mint Esztikét fölismeri, leteszi öléből a pincsit egy székre s aztán egy racheli mozdulattal kitarja karjait s megöleli a volt tanítványt.

- Milyen édes meglepetés! Kedves kis angyalom!

A madame zajos öröme tele tölti az egész ebédlőt és Esztike jó tíz perczig el van tűnve a felette összezsapott beduin szárny alatt.

A mint madame Boutillé jó szívének első rohama annyira lecsillapult, hogy kis kutyáját is ölbe vehette: Esztike bemutatta őt Veronnak és Fülöpnek. A madame egy Lajos Fülöp korabeli bókkal tisztelte meg új ismerőseit s aztán újra Esztikére vetette rá magát. Öt percze volt mindössze a derék madame-nak és ezalatt az öt percz alatt meg akarta ismertetni Esztikével az életdrámáját annak a derék unokatestvérnek, a ki meghalt májbetegségben és Normán-

diában, miután szép kis vagyonkáját a madamera hagyta. Ennek a váratlan örökségnek az átvételére siet most a madame Párison át a szülőföldjére.

A fecsegő vén asszony annyira lefoglalta Esztikét, hogy Fülöp alkalmasnak látta a pillanatot arra, hogy a mit akart, megmondja Veronnak. Közelhajolt hozzá. Mentséggel kezdette:

- Fájdalmat okozhattam önnek a levéllel. Bocsásson meg. Higgye el: mindnyájan szenvedünk a visszas helyzet miatt.

Veron arcza, melyet a betegség keskenyebbé, finomabbá tett, semmit sem árult el. Halkan válaszolt és meglehetősen hidegen:

- Érzéseimről csak magamnak számolok. Hagyjuk ezt.

Fülöp még halkabban folytatta:

- Kétségbeejtő igazságok azok, a miket én megírtam. És azóta még inkább *azokká* váltak. Odáig jutottunk, hogy ő a megvásárolhatóság hírébe kezd jönni. Esküdni merek, hogy tisztább kezű ember nincs a parlamentben. Mit használ? A rossz hír mégis utána károg. Anyagi függése a legaljasabb föltevésekre bátorítja az irígyeket, a kik, mint az éhes varjak, ott keringnek minden siker körül és lesik a kudarcot.

Veron hátrább tolta székét, hogy azzal is távolabb legyen Esztikétől. Szentséges Isten! Ha ez a gyermek meg találná hallani, érteni, mit beszélnek bátyja felől!...

Fülöp megértette ezt a mozdulatot. Fölösleges volt ez óvatosság. Madame Boutillé kereplője elnyomta a kívülről behallatszó gőzfüttyülő sivító hangját is.

- Önnek, mint a család belső barátjának meg kellett tudnia, hogy a dolgok mint állanak. Bizony, a fényes látszat mögött ijesztő a valóság. Feltártam, hogy tudjon meg mindent. Most már arra kérem: tegye meg, a mit csak ön tehet meg...

Veron összefonta karjait reszkető szíve fölött. Nem tudhatta, mit fog Fülöp mondani, de szíve remegésében már benne volt a még ki sem mondott szó hatása... Maga elé nézve, szívverését hallgatva, csak annyit mondott:

- Mit tehetek én!...

Fülöp hirtelen villantotta ki e szót:

- Mentse meg Kanutot.

Veron hallgatott. Megértette Fülöpöt. Ez a felszólítás annyi volt, mint hivatkozás szerelmére... Szereted. A szerelemben erő van és hatalom. Mentsd őt meg ezzel... Igen, úgy hitte, hogy ez volt benne Fülöp szavaiban... Mentse meg! De hogyan? Mit tehet ő *azonkívül*, a mire már akkor határozta magát, mikor Fülöptől egy levelet kapott. Fülöp megadta fölszólításához a magyarázatot:

- Ön az egyetlen, a ki Kanutra befolyást gyakorol. A helyzet csak azért nem reménytelen, mert ez a befolyás megvan és mert ön gyakorolja. Ez az egy jó ellensúlyozza a többi sok rosszat. És most megmondom, mi vitt engem arra, hogy megismertessem önt Bacsó Kanut helyzetével. A levélben nem írtam meg. A levél útközben elveszhet, idegen kézbe juthat. Kényes, diszkrét dolgot jobb - szóval tudatni. Csak azért jöttem ki, hogy kérjem önt, kis-asszony...

Fülöp még közelebb hajolt Veronhoz. Madame Boutillé, a mint kereplőjét forgatta, Esztike, vállán keresztül odavillantotta szemüvegét Veronra s Fülöpre: Ezek ugyan nem férj és feleség - gondolta magában - de, úgy látszik, értik egymást. Szinte botrány, úgy egymásba bújnak!...

Fülöp igen halkán folytatta, de hangsúlyozott minden szót:

- Hogy kérjem önt mindenre, a mi szent, használja föl befolyását úgy, hogy Kanut megragadja az egyetlen módot, a mi még megszabadíthatja őt az anyagi nyugóktól. Mert csak egy mód van, a mi megmentheti: a gazdag házasság. Gridi Biás egyik leánya szereti Kanutot. Ennek a leánynak egy millió a hozománya. Ez a menekülés... Ne válaszoljon semmit. Elég az, hogy meghallgatott.

Elég - bizony! Nagyon elég. A szíve csaknem megszakadt alatta A jó madame Boutillé-t majd megette a kíváncsiság. Mit súghatott a monsieur a mademoiselle fülébe, hogy annak úgy is sápadt arcza egészen átlátszóvá fehérült...

Érkező és távozó utasok csoportja jött-ment közel az asztalhoz, a hol egy dráma indult meg e percben. Evőeszközök, tányérok bántó csörömpölése, türelmetlen, éhes emberek zavart kiabálása, a pályaudvaron robogó vonatok fenyegető dübörgése, a nyugtalan, a siető élet zavaros, prózai lármája közepett, egy szegény, szerelmes leány-szív dobogott, vergődött s az ő egyhangú, de végtelen sokat kifejező nyelvén ezt hajtotta egyre: Nem adom őt!... nem adom őt... De egy büszke, tiszta fej leszólt keményen a nyugtalan szívre és ráparancsolt arra: Oda fogod adni, hogyha belehalsz is!... Fülöp éles, megfigyelő szeme leolvasta Veron arczából e belső küzdelmet...

Jelezték a Magyarország felé menő vonat indulását. Veronéknak be kellett szállniok. Madame Boutillé ismét kénytelen volt a pincsit letenni s Eszti ke ismét eltűnt a beduin szárnyak alatt... Fülöp a kocsig kísért a nőket s érdeklődő arcczal hallgatta Esztikét, a ki a madame Boutillé-val való találkozástól fölvidulva - mulatságos visszaemlékezéseket beszélt el a mármáros-keszi franczia-órákról. A reminiszccenzenciákon csak önmaga nevetett, de annyira elfoglalta a saját jó kedve, hogy két társa szótlanlansága sem tűnt fel előtte.

Mikor a vonat elindult, Fülöp sokáig nézett utána. Gondolatai Veronnal foglalkoztak... Mindig imponált nekem ez a leány. Nem, ez *nem olyan*, mint *a többi*. Ilyen nőt én nem ismertem soha. Nem kellett, hogy beszéljen: abból a tartásból, a hogy rám hallgatott, értettem, hogy el van határozva... Ez tehát az a hősies szerelem, a mely, ha kell, föláldozza magát és elvérzik titkon, panasztalan...

Hát csakugyan létezik szenvedély, a melyben nincsen önzés? Hiszen szerettek egykor engem is; vére- és idegeivel szeretett minden nő... Ez itt másképp szeret... Tudja-e Kanut fölfogni, hogy van ő szeretve!... Ha engem így szeretett volna egykor egy: Milyen más lenne most az élet: Egy *ilyen* nőtől és *így* szeretve!... Én, ha Kanutnak vagyok, ott hagyom a világ minden dicsőségét, ha kell, eldobok mindent magamtól, s gazdag, király vagyok e nő szerelme által... Ha csak ösztönére hallgat: Kanut ezt fogja tenni. De ő államférfi, miniszter, a ki szereti a szerelmet, de talán lemondana inkább az életről, mint hogy feláldozza becsvágyát és azt a hitvány hatalmat, a mit tőle annyi bolond irigyel... Én csak ezt a nőt irigylem tőle. Tudom, nem érek föl a miniszter úrral. Az élet engem nagyon elkoptatott. Rossz ember is vagyok. A tisztességnek már a máza is kezd lemaradni rólam. De egy ilyen nőt bárki másnál jobban tudnék most is megbecsülni... Akármilyen legyen, ha nem bánt, hogy kénytelen voltam neki fájdalmat okozni. Majdnem azt óhajtom, hogy ne sikerüljön, a mibe most fogtam...

Fülöp ugyan nem érzékenyült el, mert a fogékonyság erre - rég kiszikkadt belőle, hanem egész napra idegessé, nyugtalanná lett... Mi lelt engem? kérdezte magától, mikor tapasztalta, hogy ez az állapot akkor is tart, mikor már a Veron által okozott benyomások megszűntek... Úgy látszik, hogy ez a játszma nincs egészen nyemre. Minthogy ha nem biznám benne!... Pedig mellettem szól minden eshetőség. És mégis csupa rossz előérzés van bennem...

## VIII.

A viszontlátás Budapesten - olyan volt, mint lenni szokott oly emberek között, kik szeretik egymást és örülnek egymásnak. De mégis egész más volt az a fogadtatás, mikor a két leány Arcóból tért vissza. Ugyanazok az emberek mosolyogtak egymás szeme közé most is - ugyanazzal a nagy szeretettel és mégis *másként* hatottak egymásra. A különbség az volt, a mi egy szép, napos időben rendezett királyfogadás és az olyan közt van, a mely esős időben megy végbe. Ugyanaz a szeretett király, ugyanaz a lelkes nép, de mégis másként örülnek egymásnak, ha nap süt felettük és másként, ha eső veri őket.

Úgy látszott, mintha az újból összekerült család feje fölött felhős lenne az ég. A jó öreg nagymama, a ki *akkor* feljött unokáit látni, most súlyos betegen fekszik odahaza. Kanut *akkor* egy első virágzású, friss államtitkár volt, most pedig egy hervadt, ideges, lehangolt miniszter... És a Laczi gyerek!.. Az egykori eleven, víg ficzko, most egy éjjelezésektől sápadt és titokban elkeseredett huszárhadnagy úr, a kit két nap óta esz a méreg a miatt, hogy Kanut eladta alóla az egyik háts lovát. Zányi Feri, a ki hosszú szakállt eresztett, tíz évvel látszik vénebbnek, és magaviseletében van valami elszánt komolyság, a mi Esztikét szinte megijeszti. Csak Veronon nincs semmi változás. A betegség óta valamivel halványabb, de egyszerű nyugodtsága, tiszta, finom kedélye, okossága - egészen a régi.

A mint a nők, az első üdvözlések után, körülnézhatték otthon magukat: úgy találták, hogy megváltozott a ház. A régi, pompás szakács, a ki a legegyszerűbb polgári ebédnek is az előkelő lakoma *színét* tudta adni: átengedte helyét egy igen egyszerű, öreg szakácsnénak, a ki, mint a vacsoránál kitűnt, jól főzött ugyan, de minden becsvágy és művészet nélkül. A szolgálatszemet szára általában megapadt és az új cselédeken meglátszott, hogy nem sok idejük van a naplopásra s hogy megszolgálják, mit gazdájuktól kapnak. A ház hangulata magán viselte hátrányos nyomait a hirtelen változásnak, mely akkor áll elő, ha egy nyílt, pazar háztartás rendszere átmenet nélkül zökken a takarékoság kényelmetlen, rögzös útjára át.

Esztikét mulattatta a megváltozott házi rend s komikusan túlozva a dolgot - így ijesztgette magát s barátnőjét:

- Szentséges ég! Kanut egész Harpagon lett! Félek, hogy a cipőinket is magunknak kell tisztítani s reggelire nem kapunk mást, csak köménymagos levest.

Veron nem tudott az ötlet fölött nevetni. Ő tudta a változás okát s értette jelentőségét, de nem magyarázhatta meg Esztikének. Csak annyit mondott neki:

- Édesem, az nem is lenne nagy baj. Én már tisztítottam a magam cipőit, rántáslevest is reggeliztem s nem mondhatnám, hogy akkor voltam a legboldogtalanabb. Csak legyen az embernek cipője, a mit kitisztíthasson, és leveze, a mit megegyék!

- Igazad van, de mégis furcsa lenne, ha Zányi Feri vizitbe jönne s az inas azzal állaná útját, hogy a kisasszonyok nem fogadnak, mert most kefélik a cipőiket. Mit gondolsz, mit tenne Zányi? Eljönne még egyszer?

Veron mosolygott a különös kérdésre.

- Azt te jobban tudhatod, édesem.

Esztike elvörösödött. Nem a miatt, mire e szavak czéloztak, hanem azért, a mit ő e czélzás mögé gondolt. A képmutatás önvádját érezte lelkében. E vád meg volt érdekelve. Ez bántotta Esztit...

Mikor Zányi Feri, Veron felgyógyulásakor leutazott a Rivierára: a hármásban üzött tengerparti séták alatt Veron, a kit a járás még hamar kifárasztott: megült egy plaidekből rakott ottománon, míg a fiatalok csigát kerestek a parti homokban. Egy ilyen csigakutatás után Esztike lángoló képpel tért Veronhoz vissza. Ez azt hitte, hogy a kisasszony kimelegedett a homokban való fárasztó járástól. Azonban a valóság az volt, hogy Zányi Feri, egy homokbuczka mögött, megragadta a leányka kezét és szerelmet vallott. Mint a legtöbb szerelmi vallomás: ez is egy már tudott dolog fölösleges konstatálása volt. De mégis zavarba jöttek akkor mindketten. Esztike röstelte, hogy egy homokbuczka mögött, egy tengeri rák üres héjja felett történt a vallomás, de méginkább azt, hogy egy csolnak épp akkor fordult az öbölbe s egy csomó angol látta, a mint őt Zányi magához ölelte. Annyira szégyelte ezt a jelenetet, hogy nem mert arról Veronnak szólni... És most azt hitte, hogy Veron tud a homokbuczka romantikájáról és a célzás arra vonatkozik.

De Veron akkor még nem tudott a dologról. A következő napon értesült csak, hogy a két fiatal sorsa hogyan fordult.

Kanut magához kérte Veront. Ez, bár maga is akarta, hogy Kanuttal négy szemközt beszéljen, mégis, most, hogy itt volt a kívánt pillanat, összeresztett egész valójában. De csak egy perczig tartott ez. Akarata úr volt érzései fölött. Nyugodtsága teljes volt, mikor Kanuttal szemközt helyt foglalt. A mint így közről látta Kanutot, most lepte csak meg az, hogy a szép, erős fejen a szürke hajzat a halánték körül mint kezd fehérbe átmenni s hogy az a könnyű redő a két szemöldök közt, milyen erős barázdává mélyedt.

Kanut letette cigarettjét s a nélkül, hogy akarta volna, bizonyos ünnepies hangsúlyt adott szavainak:

- Önnek mondom meg legelsőbb, hogy Zányi Feri itt volt s hugom kezét megkérte tőlem. Én azt mondtam, hogy Erzsike maga határoz abban, hogy kezét kinek adja. Zányi erre kijelentette, hogy Erzsikével a dolog már el van intézve. Úgy látszik, a Rivierán történt meg a nyilatkozás.

Veron, földelülve kis barátnője boldogságán, mosolyogva adta a méltatlankodót:

- És én, a gardedame semmit sem tudtam erről. Kijátszottak a hátam mögött. Ezért kikapnak mindketten... Ön pedig, uram, engedje meg, hogy sok szerencsét kívánjak.

Egymás kezét fogták. És a mint érezték egymás vére melegét, nem arra gondoltak, a kiért ez a kézfogás megtörtént. Két szenvedélyes szív hevesen lüktetett s egymás felé hajtották vérüket... Veron csak most érezte, micsoda csáb, veszély, van a fizikai érintkezés fellobbanó izgalmaiban. Csaknem ijedten kapta vissza kezét.

Kanutot ez a mozdulat meglepte. Fél tőlem - gondolta - és nem értette, hogy miért? A hangján is megérezte, hogy a míg beszél, ezen a kérdésen tündök magában.

- Esztike még nem tudja, hogy Zányi ma mint kérő járt nálam. Estére a kérő itt lesz nálunk vacsorán. Akkorra tartjuk ezt a meglepetést. Addig Zányi értesíti apját, hogy megkérte hugomat. A gróf ellenzi ezt a házasságot. A fiú azonban nagykorú és ura tetteinek. Miután engemet e kérdésben más nem vezet, mint hugom boldogsága: szívesen türom el azt a sértést, a mit az apa ellenkezése foglal magában. De mégis megnyugtatóbb lenne mindnyájunkra, ha Zányi és apja meg tudnának egyezni.

- Ha csak ez a megegyezés fog hiányzani boldogságukból, úgy annak nem lesz semmi hijja.

- Igaza van. Gábor apai áldásának magam sem tulajdonítok nagy jelentőséget. De itt nem az ő áldásának erkölcsi értékéről, vagy szükségességéről van szó, hanem a fiúról. Zányi Ferire nézve nem pusztá formáság, hogy apja ott lesz-e az esküvőn, vagy demonstrál ellene. Ő reá ez vagyonkérdés.

A dolog úgy áll, hogy a fiú anyagilag egészen az apától függ. Ha apja ellenére nősül, ez azzal válaszolhat, hogy kitagadja mindenből. Cézelt is már korábban erre. És akkor Feri egy szegény mágnás lesz, a ki elvett egy szegény nemes kisasszonyt. Mert nincs mit tagadni, hugommal én semmit nem adhatok, legalább nem annyit, a mit érdemes volna vagyonnak nevezni. Szegény hivatalnok vagyok magam is, a ki kész fizetésből él.

Anyagi helyzetének e nyílt bevallásához Kanut kissé fanyarul, tartózkodva mosolygott. Veront fellázította e mosoly, mert szégyenkezésnek vette. Mi van abban szégyenletes, hogy az ember szegény! Hiszen a becsületes, dolgos szegénységnek is megvan a maga büszkesége... Veront ellentmondásra ingerelte az, a mit Kanut arczkifejezéséből magyarázott ki.

- A hogy én Zányit ismerem, tudom, hogy le tud mondani akármilyen vagyonról, hogy Esztikét bírhasa. Szívesen lesz szegény gróf, hogy boldog ember lehessen. És Esztike azzá fogja tenni. Zányi pedig eléggé férfi arra, hogy e boldogságért megküzdjön az étellel.

Kanut az életküzdelem romantikus fölfogását követteztette Veron szavaiból. A mit ő e küzdés természete fölől tapasztalt, az meghazudtolt minden romantikát. Hol sáros, hol poros, de mindig meglehetősen piszkos volt biz' e küzdés. Most ő mondott ellent:

- Oh, nemcsak a boldogságért, de magáért a pusztá életért is meg kell küzdeni, ha az ember szegény. Csakhogy a szegénység gyakran azzá válik a küzdőre, a mivé a sáros talaj vivóra nézve: alkalommá arra, hogy egyensúlyát épp egy elhatározó perczben veszítse el.

Aztán, mintha bántaná e téma, másra vitte a szót:

- Az eljegyzés után Esztikének nagyanyjához kell utaznia. A szegény nagymama erősen hanyatlik. Valakinek mellette kell lenni. Én most nem hagyhatom el a hivatalom. Laczi ezrede meg holnap indul a nagy gyakorlatra. Közülünk csak Esztike mehet el. Kérni akartam önt, kísérje el őt még erre az egy útra. Félek, a nagymama nem soká' viszi már. Ilyen állapotban nem lehet őt idegenek gondjaira bízni. Menjenek le, kérem, Esztikével s ha a dolog válságosra fordul, értesítsenek majd.

## IX.

Mikor Veron Kanuthoz indult, el volt határozva, hogy a háztól való eltávozását bejelenti neki. Apját még a Rivieráról értesítette, hogy a szobát tartsa készen számára. De Kanut kérését lehetetlen volt neki megtagadni. Veron szerette a nagymamát, a ki úgy bánt vele, mintha ő is egy lenne az unokái közül. Kész volt lemenni Mármaros-Keszibe, de onnan nem akart többé ide visszatérni.

- El fogom kíséni hugát, uram, és vele maradok, a míg reám szükség lesz ottan... Hanem aztán engedje meg, hogy visszavegyem szabadságomat.

Kanut barna szemei belemélyedtek a közel, szemben ült lány nyílt tekintetébe. A férfi valami fájdalmas és mégis erélyes elhatározottságot látott e tiszta, komoly tekintetben. Egy rossz sejtetem, mint valami hidegség szaladt keresztül rajta. Úgy kérdezett, mint a ki fél a felelettől:

- Nem akar többé ide visszatérni?

- Nem térhetek vissza.

Kanut olyan felindulást érzett, hogy nem tudott helyén maradni. Elment az ablakig s egy urat látott a ház előtt egy kocsiból kiszállani. Annyira el volt fogódva, hogy nem ismerte fel a kiszálló emberben Fülöpöt... Csak arra eszmélt, hogy a «most vagy soha» pillanata itt van. A döntő szót, a mely vagy egyesíti őt e nővel, vagy örökre elválasztja tőle: most kell kimondani. Felindulása még mindig erős volt, de már tisztába jött azzal, hogy mit fog mondani. De mikor ismét szemközt ült Veronnal és beszélni kezdett, egészen mást mondott, mint a mit kigondolt.

A szónok, a ki a leghevesebb felindulások közt is megadja a kifejezés formáját: elrendezte fejében az érzéseinek és ez alkalomnak megfelelő szavakat. A megszólamlás perczében azonban felbomlott a gondolatok logikai rendje. Mert az a felindulás, a mi rajta most uralkodott, nem a politikai tribün komédiázó felhevülése volt. A szerelmes férfi nyelve nem ment rá a rethorika csinált, szinpadi útjára. Váratlan irányban, egyenesen tört ki.

- Ne mondja azt, hogy nem térhet vissza. Hisz jól tudja, mennyire szeretem. Veron, önnek vissza kell térnie, visszatérni a karomon, visszatérni, mint feleségemnek. Veron, nézzen reám. Mondja! Akarna-e, tudna-e feleségül menni egy ily szürkefejű, öreg legényhez?

Mindketten fölállottak, mintha a kimondott vallomás után vége lenne nyugalomnak, vagy mintha ítéletet hirdetnének... Úgy is volt, egészen úgy... A nyugalom is odavolt, ítéletet is hoztak maguk fölött...

Egy perczig némán állottak - szemközt egymással - a férfi lángolva attól, a mit mondott, a nő szinte reszketve attól, a mit mondani fog... Az áprilisi napnak egy fényes fénypásztája rézsutosan szögelt be a szobába. A rezgő csillamlás, mint valami aranyfolyam ömlött körül az egymásra néző két fejet. A fényhullám úgy tánczolt köröttük, mintha egymás felé, egymáshoz akarta volna őket sodorni...

Veron sápadtan támaszkodott egy székek magas hátához. Nem kereste a szót, a mit mondjon. Rég elkészült már ő e döntő pillanatra. Lelkének elhatározásában ott volt a szó készen, csak ki kellett mondani.

- A mit ön mond, uram, az álom. A valóság az, hogy mi nem lehetünk egymáséi - soha.

Kanut hangjának szenvedélyes rezgéséből a megbántott szerető szemrehányása szólt, a mikor ezt mondta:

- Mért mondja ezt, Veron? Hiszen szeret, érzem, tudom, régen.

- Igen, szeretem önt. Miért tagadnám? Szeretem, és mégis azt mondom, hogy nekünk nem kellett volna összetalálkozni az életben soha. Mi, ha *valakije* lehetünk egymásnak, csak fájdalmi lehetünk.

Kanut egy lépést tett Veron felé, de a lány szomorú, könnyörgő nézése megállította őt.

- Miért lennénk mi fájdalmi egymásnak? Szeretünk, szabadok vagyunk. Semmi sem gátol minket abban, hogy egymás által legyünk boldogokká.

- Nem, uram, mi nem vagyunk mindketten szabadok. Ha ön, mint a hogy az imént mondta, nem lenne más, egy szegény hivatalnok, én a szegény leány, büszke és boldog lennék, ha sorsomat az önéhez köthetném. Akkor az lenne a sorsunk, a mi talán Zányira és Esztikére vár: a szegénység türelmes és egyszerű boldogsága. De ön, uram, nem Zányi. Becsvágya és tehetsége kiemelték önt a tömeg sorából. De ha engem föl akarna emelni magához, akkor az történnék, hogy én levonnám önt magammal oda, a honnan fölemelkedett. Ön nem érthet félre engem. Tudja, hogy ezzel nem azt mondom, mintha én nem tudnám igazolni a világ előtt azt a férfit, a ki engem nőül választ. Önérzetem rovására én nem szoktam szerénykedni. Tudnék olyan asszony lenni, a ki Bacsó Kanutnak méltó felesége... De nem magamról, önről van szó. Az a kérdés, hogy megmaradhat-e ön *annak, a mi*, ha feleségül vesz egy szegény leányt? Azért, a mit egy ily leány szerelme nyújt önnek, le tud-e ön mondani mindarról, a mit az ön férfias becsvágyának megszerzett az ön lelkének, eszének egész eddigi életét betöltő küzdelme; le tud-e mondani a hatalomról, mely életcélja volt s mely által mindazt érvényesíti, a mi nagy tettek vágyától nyugtalan férfilelek erőit képezi. Mondja, tudna-e egész nagy fényes jelenével szakítani, hogy egy szegény asszony szegény urának bizonytalan jövőjébe fogjon.

Veron halkán beszélt, de az érzései mélyéből felfakadó szavaknak hevük volt. Pedig e szavak eszén át, e nyugodt, hideg értelmén át jöttek napvilágra... Kanut, a ki mindent várt, csak azt nem, hogy szenvedélyes vallomása percében hatalmát, miniszterségét, becsvágyát, mint szerelme győzelmének akadályait hallja emlegetni: egy pillanatig nem fogta föl ama szavak valódi értelmét. Aztán újra végig futott rajta az a rossz, hideg érzés, a mit az imént sejtelemnek gondolt. Dacára, hogy férfi nem léphet nő elé őszintébb, tisztább szándékkal, mint a milyennel ő lépett volt Veron elé: még is úgy érezte magát, mint a kinek nincs egészen tisztázott helyzete. Az volt a legfonákabb, hogy «igen» szót vágyott hallani a szeretett lény ajkáról és e helyett most magyarázatot kellett attól kérni.

- Miért kellene nekem - azért, a mit bírni vágyom, lemondani arról, a mit bírok. Én azt hiszem, soha sincs az embernek, különösen a foglalkozásából élő embernek több oka arra, hogy pályájához ragaszkodjék, mint mikor magának feleséget választ. Lemondani a hatalomról! Miért? Hát előbb semmivé kellene válnom, hogy boldoggá lehessenek?...

Veron csüggedten hajtotta meg fejét. Kanut nem értette őt meg, de ő megértette Kanutot.

Megértette, hogy ez a nagy ember, ez a politikai és szónoki lángész - egy naiv gyerek nem fontolgató, türelmetlen hevével követi érzéseit. Boldoggá akar lenni, hevesen tör e cél felé s a vágy elragadtatásában nem lát mást, csak a célt; az élet kegyetlen akadályai, fenyegető mélységei, a mik útját keresztezik, kikerülnek tekintetét. Meg kell neki azokat mutatni.

- Ne beszéljünk most a boldogságról, uram. Azt mondta ön, hogy a pusztá életért is meg kell küzdeni, ha szegény az ember - és hogy a szegénység, sokszor, veszedelmes talaj a küzdőre nézve. Én értem, mit jelent ez. Senki nálam jobban nem bízhatik önben, de senki jobban nem is félti önt. Félttem, mert azon a talajon látom önt állani, a melyet önmaga veszedelmesnek mond.

Kanut elhalványodott. Most már mindent értett. Ez a leány ismeri azt a kínos *garasharczot*, melyet ő, a miniszter, nyilvános élete fényes dekorációinak fakó visszája mögött folytatott s a mely, minél tovább tartott, annál inkább reménytelenné vált... Szerelmi fölhevülésében mily

fennen hangoztatta az imént, hogy - szabad... és most eszébe juttatják azokat a nehéz békókat, a mik megcsörrennek minden lépten, sebeket vágnak rajta minden mozduláskor. A boldogság vágya feledtette vele, hogy az élet őt fogva és megalázva tartja. Kitárta karjait az imádott nő felé, s ez így szólott hozzá: Szabadítsd meg magad és a tied leszek!... Szabadulni! De hogyan?... Kanut meghajtott fővel, nyugodtan, de oly hangon beszélt, a mely elárulta önmagával való elégtelenséget:

- Nem titkoltam ön előtt, hogy egy, napról-napra élő, szegény hivatalnok kenyérküzdelmét folytatom. Ez a küzdelem csak erőimet, talán nyugalمامat is emészt, de lelkiismeretem illetlen attól. A mint e küzdelem lelkiismeretem rovására menne: tudnám, mi a kötelesség. Keresnék más munkatért. Emberre, a ki dolgozni tud, szükség van mindenütt.

Veron látta, hogy utolsó illúziójától is meg kell fosztani az ábrándozó nagy embert.

- Nem, uram. Helyét ön nem hagyhatja el. Nemcsak azért, mert a nyilvánosság az ön éltető eleme, a min kívül tán lélegzeni se tudna; hanem azért is, mert kötelességek kötik állásához. Elhiheti, együtt szenvedek önnel, mikor kimondom a kegyetlen valót. Ön, mint miniszter élt sokaknak bizalmával s csak mint miniszter felelhet meg azoknak. Kanut - most szólította Veron először Bacsót keresztneven - azoknak a bizalmaknak mielőbb meg kell felelnie, hogy fölemelt fővel járhasson az emberek közt. Azt mondtam az elébb, hogy le tudna-e ön mondani a hatalomról? Oh, mily balga kérdés volt ez! Arra gondoltam akkor, hogy hagyjon itt mindent s meneküljünk együtt. Mert mi csak szökve, lopva lehetnénk boldogok. De az ily boldogság olyanokat, mint mi ketten, nem elégíthet ki... Maradjunk hát a kötelességnél. Helyt kell állania, Kanut, becsülettel helyt állania. Boldog lennék, ha odaállhatnék oldalához én is. Ha csak érzéseimre hallgatnék: ezt tenném. Egy rövid boldogság várna ránk, egy futó, szép álom, melyből keserű lenne a valóra ébredés... Én azt mondom önnek, Kanut, hogy azért az álomért életemet adnám oda. Az életemet, de nem a kettőnk nyugalmat. A mi nyugalmonk abban áll, hogy örökre lemondjunk egymásról.

Minél világosabban tüntették föl Veron szavai a kettőjük helyzetét, minél inkább szélesedni látta Kanut azt a mesgyét, melyet a nő, szerelme hevében is meglátott s megjelölt, mint egyesülésüknek veszély nélkül át nem léphető akadályát: annál nagyobb lett a férfi felindulása. Felingerelte az a gondolat, hogy e nő szerelméhez való jogát akkor veszíti el, mikor azt már birtokában hitte. Vére, a Bacsók forró, ingerlékeny vére föllázadt a kényszer ellen. Agyáról, mint a tüzes vasról a vízcseppek, lepattantak az okoskodások, a mikkel önmagát meg akarta nyugtatni. Csak egy érzés volt benne: szenvedélyes, önző félelem, hogy a leányt elveszti. Pedig mennyi szerelem néz reá e lágy, sötét szemekből, mennyi szenvedély rejtőzhet e szép, erős mell heves hullámozása alatt, mekkora vágy éghet azon az eltitkolt, belső hevüléstől égő tüzes, piros szájon... Örült vágyat érzett, hogy erre a közeledést tiltóan összeszorult ajakra, a mely neki lemondásról beszélt, odanyomja tiltakozását - egy emésztő csókban.

- Az én szerelmem nem ismer lemondást - suttozta Kanut forróságtól száradt nyelvvel s két keze közé fogva Veron két kezét, annál fogva vont a mellére s égő ajkai tűzrózsákat égettek a leányarcz hamvas fehérségén.

A következő perczben Kanut az asztalig tántorodott vissza a mellét ért lökéstől... Veron, a mint visszaverte a brutális megrohanást és látta a kétségbeesett megdöbbenést az ellökött és magához tért ember zavarodott képén: ellágyult, nőiségének ellenálló energiája fölengedett - abban a bánatban, a mit ez indulatos szerető és önmaga fölött érzett e szégyenteli perczben. A helyt, hogy magát büszkeségében érezte volna sértve, a helyt, hogy harag, méltatlankodás támadt volna benne: szomorú volt - végtelenül... Elfödte két kezével pirosfoltos, fehér arcát s ott áll a szoba közepén - sokáig, némán, mozdulatlan...

És Kanut érezte, hogy nem mondhat neki semmit, a mivel e bánatot enyhíteni tudná... Lehorgasztott fővel támaszkodott az asztalhoz és csak az az öntudat élt benne, hogy nincs nála nyomorultabb lény e perczben a világon.

Fülöp ezalatt a szalonban várt Kanutra. Tudta, hogy Veron van benn rokonánál, sejtette, hogy most mi történhet köztük. Hogy mint folyik le a drámai pillanat? Arra nem volt kíváncsi. Az eredmény érdekelte csak. De e felől nyugodt volt. Veron ereje tette őt nyugodttá.

Mikor Kanut belépett, Fülöp csak ránézett és látta, hogy *megtörtént*. Ez a hirtelenében, rosszúl összeszedett *álhidegvér*, ez a rendetlen lélegzés, ez a sápadt homlok, eleget mondtak. Ez az ember le van győzve. Fülöp szinte megsajnálta. De a mint arra gondolt, hogy mint szenvedhet *a másik*: más szemmel nézte Kanutot s gúnyos gondolatokra készítette a kárvallott, siralmas ábrázat.

Fülöp, azért jött, hogy üzleti dologról beszéljen Kanuttal. Megegyezett azzal az emberrel, a ki birtokára régóta alkuszik. Ez a föld ott fekszik a nagymama mármaros-keszii birtokának egy beszögellésében. A vevő szeretne Fülöp birtokával a nagymama földjéből is megvenni egy darabot. Fülöp Kanut véleményét kérte e dologban.

Kanut enyhülést talált abban, hogy a heves felindulás után belemélyedhet ebbe a száraz üzleti kérdésbe. Erősen érdeklődött az eladási föltételek iránt s megígérte, hogy a nagymamának írni fog ez ügyben. Akkor jutott eszébe, hogy a szegény öreg beteg nővel nem lehet most alkudni... Milyen zavart a fejem! gondolta magában s felállott, hogy távozzék. Fülöp nem akart tőle elmaradni. Felült mellé a kocsiba s együtt hajtottak ki a városligetbe.

Mikor az épülő körutat érinték, Fülöp, mintha csakúgy véletlenül ötlenék eszébe, odaszólt Kanutnak:

- Hogy áll az Erlingék ügye? Ki fogjátok eresztetni a céget a szerződésből?

Kanutnak máshol járt az esze. Hallotta is, nem is, a mit Fülöp mondott. Ráhagyta a kérdést:

- Igen.

Fülöp csettentett az ujjával. Majd hogy ki nem mondta, a mit mostan gondolt: Azt ugyan jól teszitek, mert különben megjárhatnánk - *ketten*...

Mikor este Zányi Ferencz megjelent Kanutnál, egy lemondó kézmozdulattal tudatta vele, hogy apja megegyezését az eljegyzéshez nem sikerült kinyerni. Aztán, mint a ki szerencsésen átesett egy előrelátott kellemetlen állapoton: a megkönnyebbülés, a fölszabadulás gondtalan élénkségével ölelte meg Kanutot. Ez, bármennyire szerette is ezt a derék fiút: nem tudott vele most együttörvendezni. Sőt meglehetősen fanyar hangon aposztrofálta a föllelkesült ifjút:

- És nem fogod te soha megbánni, hogy miattunk, hugom miatt szakítottál atyáddal?

- Minő kérdés! Azt kell hinnem, hogy soha sem szerettem, mert különben tudnád, hogy mindenről lemondhat az ember, csak a szerelemről nem, soha.

Kanut találva érezte magát s bizonyos megszágyenülés közt nézte ezt a fiataalt, a kinek szerelme *csakugyan* nem ismert lemondást. Bántotta ez a diadalmas szenvedély, mert megalázva érezte magát vele szemközt. Nem állhatta meg, hogy így ne szóljon:

- És a jövő! Mik a terveid a jövőre nézve?

- Egy tervem van csak, illetőleg egy célom: eltartani a feleségemet. Erre pedig van már módom.

Zányi Feri egy ív papírt vett elő zsebéből, átadta Kanutnak s vidám önérzettel simította hátra hosszú haját emelt homlokáról.

- A mint látod, fizetéses tanárnak vagyok kinevezve az országos zene-akadémiához. És most nem Zányi Ferencz gróf, hanem Zányi, a zenetanár kéri tőled hugod kezét.

Kanut most igaz, érzett örömmel ölelte magához e pompás, jó fiút...

Eszti először megijedt, a mikor hallotta, hogy Zányival mi történt. A tanári kinevezés úgy hatott rá, mint valami nagy szerencsétlenség. Egy gróf, a ki zeneórákat ad! Nem tudta mással, mint a szerencsétlenség fogalmával kötni össze ezt a visszás gondolatot. De látva Zányi sugárzó, boldog arcát, megértette, hogy ez az érte hozott áldozat büszkévé és önmagával elégedetté teszi e férfiút... Akkor, érezve, hogy mily nagy szerelemmel környezi őt, e, miatta, érette mindenre kész ember: elérzékenyült s egész este oly elfogódott, túlradó érzésektől annyira megszállt volt, hogy Zányi nem tudta mire vélni az elmélyedő komolyságot. Azt hitte, hogy Esztit megijesztették a szűkös kilátások, a mikre, mint egy szegény zeneprofesszor felesége számíthatott; de mikor látta, mily kimondhatatlan gyöngédséggel néznek reá a leány szemei: a lelke ujjongott s azt gondolta magában, hogy boldogsága nem lenne ily teljes, ha szerelméért nem kellett volna neki áldozatot hozni...

## X.

Veron csak tíz napig volt lenn Mármaros-Kesziben. Attól kezdve, hogy lejött, a nagymama mindennap jobban lett. Gond, aggodalom nem emésztette többé az öreget. A mint Veront látta járni-kelni maga körül, visszatért a nyugalma. A kulcsait jó kezekben tudta. Ez több jót tett neki, mint a patikaszer. Azok az ezüstkarióra fűzött, mindenféle kulcsok! A vén nemesi kuria vagyonát, rendjét, méltóságát képviselték azok. Az öreg asszony valahányszor ágyba esett, nem élete miatt, de kulcsaiért aggódott. Kire maradnak a kulcsok. A «lenni vagy nem lenni» kérdés másodrendű dolog volt e mellett. Az öreg nő szétnézett a családban, de nem talált senkit, a kire a kulcsait nyugodtan hagyhatná. Veronnak is elpanaszolta ezt:

- Ne neved ki, lelkem, de én azt hiszem, hogy azért nem tudom a szemem behúnyni, mert a kulcsaimmal nincs a dolog rendben. Kire bízhatnám rá! Kanutnak nincs felesége. Laczi most járja még a bolondját s eszébe sincs asszony után nézni. Esztike asszonykorában is csak olyan gyerek lesz, a milyen eddig volt. Mi lesz a kulcsokkal? Ki fogja velük nyitogatni a szekrényeket, ládákat, a mikben a Bacsó-család ereklyéit, titkait, értékeit, hagyományait őrizték a Bacsók asszonyai... Lelkem, Veron, ha ezeket a kulcsokat én *te reád* hagyhatnám! Te gondját tudnád viselni ennek a vén háznak s a bennevalóknak. Bizony, ha én Kanutnak lennék...

Veron képe lángvörössé vált - attól, a mit ez öreg nő *csak akart* mondani. Mert Veron megelőzte, közbevágott s szelid szemrehányást tett a nagymamának:

- Ugyan, édes néni, hagyjon föl az ilyen rossz gondolatokkal. Mire való azt a halált annyit emlegetni, mikor a néni olyan jól megalkudott vele! Bizonyosan, kerekszám száz évet kötött ki magának. Addig bizony nincs mit a felett tünődni, hogy kire marad a kulcs?

Mikor a nagymama egészen fölépült, Veron hazakészült. Esztikének még maradnia kellett. Vőlegényét, Zányi Ferit várta, a ki bejelenté, hogy látogatóba jön Mármaros-Keszibe. Sem Esztike, sem a nagymama nem tudta, hogy Veron végkép válni akar tőlük. Veron csak annyit mondott, hogy apját megy látogatni. Azért tette ezt, hogy könnyebben váljék Esztikétől s hogy elejét vegye oly magyarázatoknak, melyek az ő részéről, a dolog természeténél fogva, egészen őszinték, nyíltak nem lehetnek. Úgy határozta el, hogy Budapestről ír barátnéjának. Addig majd csak talál valami állomást és ha talál, ez elég ürügy lesz, hogy elpalástolja azzal a valódi okot, a mi miatt Bacsóéktól válik.

Az elutazás napján, mikor utoljára volt a nagymamával négy szemközt, az öreg nő ismét kulcsairól beszélt. Száraz, redős képén nyoma sem volt annak a jóságos derűnek, a mit máskor a halál gondolata sem tudott elűzni. Olyan hideg, búsongó mélázás ült vonásain, mint milyen a falon függő családi képekről szokott leszomorkodni, mikor a téli, borús esték homályában elmosódik a Bacsó-matrónák arczán a festőecset által megrögzített, évszázados mosoly.

- Megszomorítsz, lelkem, azzal, hogy itten hagysz. Pedig most örülnöm kellene. Kanut levelet írt; rövid a levél, de nagyon sok van benne. Azt írja... Istenem, tán tréfál az a fiú! Tudod, édes, én azt írtam neki, hogy... hogy a kulcsaim sorsát szeretném már egyszer elintézve látni. Tudod, nem egészen *komolyan* írtam azt. Csak - úgy czéloztam rá, hogy ideje lenne, ha unokámuram asszony után nézne. Oh, hisz' ezt a nótát tíz éve már, hogy dúdolom neki. Hát csak úgy szokásból érintettem most is ezt a régi témát... Tudod, hogy mit felelt?... Azt, hogy *házasodik*... Azt kérdezi tőlem, hogy a Gridi Biás lányát akarom-e unokám nejeének? Ha akarom, hát meglesz. Hazahozza asszonynak...

A nagymama az oldalán függő nagy kulcscsomót tapogatta, mintha meg akarna a felől győződni, hogy házi hatalma jelvényei nincsenek-e még idegen kezekben? Öregasszonyos bőbeszédűséggel a mint tovább folytatta, hangjából csalódottság s szemrehányás szólott.

- Hát jól van. Hozza haza. A ki unokámat szereti azt én is szeretem... De isten tudja, hol elhiszem, hol nem, hogy ez való, igaz... Az én lassú eszem oly nehezen érti már meg az eféle dolgokat. Aztán az én ábrándozó, vén fejem nem így álmodta ezt ki.

Veront ismét megijesztette az öreg fej ábrándja. Nem akarta meghallgatni. Elég volt neki az, a mit eddig hallott. Beteggé lett a hírtől a lelke. Oh, hiszen ő maga kívánta, hogy ez így történjék. De mégis! *Nagyon korán* történt. Ez a sietség fölháborította. Az ő szívéen még nyitott, friss a seb, a mit abban a szomorú győzelemben kapott... és a míg ő szíve vére hulló csepjeit számlálja, *az a másik*, a ki miatt vérzik, az... Veront elfogta a keserűség. Hát ez a férfi az, a ki miatt ő halni tudott volna. Sírni szeretett volna haragjában... De ott volt előtte ez a szegény, öreg nő, a kit nem volt szabad még búsabbá tenni:

- Oh, nyugodt lehet édes néni. A kit unokája választ, az csak derék, jó nő lehet.

És oly hévvel, okossággal helyeselte Kanut választását, hogy a meggyőzött nagymama kénytelen volt megadni magát. Hanem azért néha különös, szinte szemrehányó szemmel nézett a leányra s ilyenkor csöndesen motyogta magában:

- Igaz, de mégis - nem így képzeltem én ezt...

Csak mikor Veron fennült a vasuton, egyedül egy kupében s mikor a pálya egy fordulójánál elvesztette szeme elől Esztikét, a ki sírva-mosolyogva lengette utána fehér zsebkendőjét: csak akkor roskadt vissza magába, csak akkor adhatta magát a hangulatnak, a mit Kanut tette fölött érzett.

Ugyanaz a csüggedés fogta el, a mit akkor érzett, mikor Kanuttal folytatott, utolsó beszélgetésük forduló-pontra ért s Veron kétségbeesve látta, hogy a miben még mindig reménykedett: ez az ember *nem tudja* őt afelől meggyőzni, hogy szerelmük ügye nem végkép veszített ügy.

Tulajdonképp nem érzett most semmit. Behuzódva egy sarokba, ölébe ejtett kezekkel ült ottan. Hallgatta a vastengelyek vad, lázas lármáját. Ennek a rohanó zajnak a monotóniája még inkább elkábította. Azt kezdte képzelni, hogy ez az önmagát szünetlen ismétlő, szakgatott, komor kattogás ő benne hallatszik. Hogy a szíve indult örült dobogásnak.

És minél vadabb volt a kerekek lármája, annál élénkebbé vált a képzelet benne. Úgy érezte, hogy szíve majd vadabbul vergődik s hogy előbb-utóbb meg kell szakadnia... Egész a legközelebbi állomásig tartott ez az öntudatlan, kínos elmerültség.

Akkor, mint a hogy egy hirtelen szél elfújja a ködöt, felriadt öntudata úgy vetett véget a szívet marczangoló képzelődés játékanak. Fölcsupdott elmélyedéséből. Egyszerre nagyon tisztán látott, érzett mindent... Természetesnek, szükségképpeninek találta most mindazt, a mi eddig történt. Nem hibáztatta Kanutot. Hiszen ő maga vezette az útra, a melyen most látja.

Azt is értette - úgy gondolta - hogy mi vitte Kanutot oly gyorsan ez úton előre. Véget akart vetni egyszerre mindennek. Oh, bizonyára nem a visszautasított férfi bosszúvágya volt a rugó Kanutnál. Nem azzal a számítással közeledett Biás leányához, hogy e tetteivel fájdalmat okozzon egy úgy is bús szívnek. Veron saját magát rákényszerítette, hogy ne fogadjon el ily föltevéseket. Hitte, hogy Kanut mindkettőjük nyugalma érdekében látta szükségesnek, hogy lekösse magát.

A helyzet az volt, mint mikor a híd egyik végét felgyújtják, a másikat pedig a légbe röpítik. A két part többé nincsen összekötve... Ő közte és Kanut között égések és romok vannak. Közeledésről nem lehet szó többé. A reménység legvékonyabb pókhálószála is elszakadt közöttük... Most így ítélte meg a kettejük viszonyát.

Igy van ez jól. A legridegebb bizonyosság is többet ér a nyugtalanító bizonytalanságnál. A mi megmászhatatlan, ha lesujt is, de megnyugtat egyszermind. A haldokló reménynek egy-egy föltevés, egy-egy álom után való kapkodása hasonlít azokhoz a görcsös erőlködésekhez, a mikkel a vízbefuló még egyszer felküzd a víz színére magát. Jobb már akkor végkép elmerülni!...

És Veron az út hátralevő részét ilyen mélyre merült állapotban tette meg... Emlékezett rá, hogy gyermekkorában, mikor az első mesés könyv izgalmaival élte és olvasott tengermélységben élő habléányok felől: behunyta a szemét, odaképzelte magát a mély vizek alá s azt hitte, hogy hallja, mint zúgnak odafönn, a végtelen magasban, a háborgó habok... Most vagyok igazán eltemetve mélyen, sötét, hideg vizek hullámai alá - gondolta magában, a mint behúnyt szemmel ledőlt a kocsi pamlagára. - Életem hajója elsülyedt, itt fekszem lenn a mély fenéken s fölöttem a hullámok zuhognak... Vajjon örökké így fogok feküdni?... Most nem érzek semmit. Mintha sem emlékezet, sem gondolat nem volna többé. A szívem sem ad jelt magáról... Ha a halál ilyen lenne!...

A halál... Hideg borzongás futotta végig testét... Hirtelen fölült s kinyitotta szemét. A halál gondolatával nem szeret foglalkozni. Nem hitt a megsemmisülés komor költészetében. Előtte a halál nem misztikusnak, de iszonyúnak, visszatetszőnek és rondának tűnt fel. Féltette tőle öntudatának tiszta világát, életteli ifjúságát, fehér, meleg, szűzi testét. Nem annyira lelki félelmet, mint inkább fizikai utálatot érzett a meghalás iránt. Megborzadt, ha a halottmosdatók piszkos spongyájára, a férgekre s a rothadásra gondolt.

Valamennyi Bacsó, az mind fázott a haláltól. Közöttük a legnyomorultabb sem gondolt úgy a gödörre, mint a lét végső remédiumára. Öngyilkos nem volt a Bacsók között soha. Sok bogaras, különc ember akadt köztük, de valamennyinek meg volt az a józan vonása, hogy az élet becsét *tudták* értékelni. Csak a *kor*, a késő vénség tudta őket, nagy későn, úgy megtörni, hogy a halál elkerülhetetlenségébe beletörődjenek.

Veronban ez az egészséges életöszton erősen ki volt fejlődve s csodálkozott magán, hogy az imént, ha csak egy percig is úgy gondolt a halálra, mint a mi éppen nem is volna rossz. Igen, talán - ha nem lenne olyan rút, a milyen!... Hogy vissza ne térjen e gondolatra többé, az egész úton nem húnyta be szemét.

## XI.

Mikor megérkezett Budapestre, senki sem várt rá az állomáson. Apja tudta, hogy ma érkezik meg, még sem jött ki elébe. Ez a figyelmetlenség bántotta most Veront. Szokva volt hozzá, hogy ne részesüljön apja részéről semminemű gyöngédségben, de most olyan elhagyatottnak érezte magát, hogy ezt a közönyt nem tudta föl nem venni. Lehangoltságát növelte még az is, hogy az egész nap szürke égből most hóval vegyes eső kezdett hulladozni. Az időjárásnak e rideg, téli hangulata, a tavasz derekán, rossz hatást tett reá. Fázni kezdett vékony köpenykéje alatt s egy darabig elcsüggedten állott s nem tudta, mit tegyen?

Azt gondolta, hogy apja talán nem is várja. Az a fiatal ember talán még mindig ott lakik az ő szobájában. Talán megegyeztek abban, hogy nem bocsátják be őt. Talán nem is lenne tanácsos egyenesen apjához hajtatni. Hátha nem találna ott befogadtatásra... Jó lenne tán, ha ideiglenesen beszállana valamelyik vendéglőbe s onnan tudakolná meg, hogy állnak a dolgok otthon.

De mégis csak az lett a vége, hogy haza hajtatott. Jó öreg este volt, mikor a bérkocsi a zuhogó esőben megállt a ház előtt. Veron elbocsátotta kocsiját s kis kézi málhájával sietett az eső elől a kapu alá menekülni. Már éppen belépett, mikor egy kéz rántotta meg útiköpenyegét. Hátrafordult s egy nővel állott szemben, a kinek arcza el volt burkolva az előre húzott hófehér baslikban. Veron csak a hangjáról, meg a kábítóan erős pacsuli-szagról ismert reá Bizony Birikére.

Veron elbámult, hogy a szerencsétlen lány át merte lépni a kapu küszöbét. Ha az apja itt kapná s a baslik daczára felismerné lányát!

Bizony Biri suttogva szólt Veronhoz:

- Látom, most jött az útról. Akkor hát nem tudja, mi történt odafenn. Baj van. Az öreg... Istenem. Azt se tudom, hogy mondjam el.

Veron azt hitte, hogy az öreg Bizony forog szóban. Talán megint ivott a szerencsétlen s elkövetett ismét valami nagy garázdaságot.

- Az édes apja?

- Nem az enyém. Az öné, kisasszony. Ne menjen fel, kérem. Lakásukon rendőrök vannak.

Veronra a hír kellemetlenül hatott bár, de megijedni - nem ijedt meg. Nem az első eset, hogy rendőr lépi át lakásuk küszöbét. Ahányszor a rendőrség szocialista hajszot indított meg Budapesten: apja iratait mindig átkutatták. Összeköttetései miatt mindig gyanúban volt. Nem tudtak ugyan semmit reá sütni: de zaklatni - megzaklatták.

Ha tán szüksége lenne valakire, kisasszony, én itt fogok várni a ház előtt az utcán.

Bizony Biri fölnyitotta esernyőjét, fölkapta szoknyája alját és kiment a kapu alól. Veron, a mint a lépcsőhöz ért, egy csoport embert látott a földszinti folyosón, a kik felbámultak az emeletre. A csoport közepén a házmester adta a szót és szidott valakit, a ki miatt a ház becsülete csorbúl. A mint azonban Veront meglátta, elharapta a szót s a közéről elsomfordált.

Az emeleten egy másik csoport állt útjában Veronnak. A folyosó valamennyi lakója együtt volt s azt a rendőrt nézte, a ki hivatalos merevségben strázsát állott a Bacsóék ajtajában. A fejcsóváló, egymás fülébe suttogó emberek könyökeikkel lökdösték egymást, mikor Veron elhaladt előttük. Az eltátott szájak, felhúzott szemöldökök azt mondták egymásnak: No - most jön a java.

Bizony papa, a ki szintén ott tátotta száját a többi lakó között, utána ment Veronnak s borzasztóan pálinkaszagú, de egész elérzékenyült hangon szólott hozzá:

- Kisasszony, ne menjen oda. A mit ottan lát, csak megszomorítja. A konstáblerek felforgattak mindent.

Veron megköszönte a figyelmeztetést s azt felelte, apjával van dolga.

- Csakhogy, lelkem, kisasszonykám, nincs ottan az apa. Bekisérték szegényt. Kocsin vitték el a detektívek. Nagy sora lehet most az öreg úrnak! Lelkem kisasszonykám csak ne essék kétségbe. Vén róka az öreg. Majd kivágja magát.

Veron félretolta a becsipett vigasztalót s lakásuk küszöbéig ment. A rendőr útjába állott.

- De én itt lakom.

- Annál inkább.

Odabenn az eljáró rendőr-kiküldött meghallotta a csengő női hangot. Kinézett a folyosóra. Mikor Veron megnevezte magát, a rendőrtiszt feltárta az ajtót s udvariasan utat nyitott a szép leánynak.

Az egész lakás fenekestől fel volt forgatva. A levegő vastag a portól. A két szál gyertya sárga fényében visszataszító képe volt a feldúlt, széthányt otthonnak.

A rendőrtiszt elmondta a szokásos mentegetődzést, a mivel gyűlöletes munkában eljáró tisztviselők fedezni szokták magukat az előtt, a kit kénytelenek megszomorítani. Felsőbb parancsra... hivatalos kényszer... isten látja a lelkét, mennyire nemszivesen... stb.

Veron az eset okát kérdezte... Ismét szocziálista hajsza volt Budapesten. Apja ellen gyanú támadt újra. Most azonban le is tartóztatták s hogy erre az okot megtalálják utólag: ház-motozást rendeltek el.

A kutatást mindenre kiterjedő részletességgel, pontossággal végezték a megbizottak. Be-ütötték a kályha oldalát, fölfeszegették a padlókat, kiürítették a szekrényeket, fölfejtették a matrácokat, leszedték a képeket, kifordították a ládákat.

A két szoba hasonlított az olyan hajó kajütjéhez, melyet a viharban a hullámok egynehányszor oldalra fektettek. A szoba közepére hányt butorok közt három rendőr térdelt s egy szalmazsákot ürített ki. A negyedik rendőr Veron szobájában foglalatzkodott, a Mármaros-Kesziből előre hazaküldött nagy útiláda holmijában turkált s összemarkolászva a hófehér ingeket, alsókat, rajta hagyta azokon foglalkozása, durva keze piszkát. Veront ez a látvány föllázította.

- Miért bántják az én holmimat is. Ez is meg van parancsolva?

- Bocsánat! Úgy szól az utasítás, hogy mindent át kell kutatni. Végtelenül sajnálom, de...

Veron elfordult, hogy ne lássa ezt a vandál munkát.

- Hova vitték atyámat!

- A kerületi kapitánysághoz.

- Bebocsátanak hozzá?

- Úgy hiszem, igen. Azonban nem fog ártani, ha a kisasszony magával visz valakit, a kinek szava nyomatékkal bír ott. Jótállás mellett talán ki is bocsátják a foglyot.

- Köszönöm... Szabad innen elvinni valamit?

- Bocsánat! Nekem az utasításhoz kell magamat tartani. Egy tűt sem szabad addig kiadnom, a míg az eljárás tart.

- Mikor lesz vége ennek a dúlásnak?

- Azt hiszem, éjfélnél előbb nehezen leszünk kész.

Veron látta, hogy itt most már nincs mit keresnie. Hogy hova menjen innen? Azzal tisztában volt. Hova mehetne egy leány, a kinek az apját elfogták, máshová, mint apjához. Ott a helye. Veron részvétet érzett a szegény, elhurczolt öreg ember iránt. Most még inkább megerősödött az az elhatározása, hogy a vidékre költözik s öregét is elviszi magával. Ott majd nyugta lesz a hányatott embernek.

## XII.

Elhagyta a szétdúlt lakást. Az emelet lakói a fal mellé húzódva eresztették el maguk előtt az otthonából kirekesztett kisasszonyt. Egyiknek se jutott eszébe sajnálkozni fölötte. No bizony! Van is rajta mit sajnálkozni! Elmegy a gazdag atyafisághoz s alszik selyem paplan alatt. Míg az apja ott gubbaszt a rendőri kóter csupasz, hideg priccsén... És a hosszú folyosó ellenségesen, gúnyosan nézett a siető alak után.

Csak Bizony papának esett meg a lelke. Ma nagyon lágy volt az öreg úr szíve. Pedig be volt kapva isten igazában s ilyen állapotban máskor verekedni szokott. De ma olyan volt, mint a falat kenyér. Az oka ennek az volt, hogy a Pepi gyerek, ki a tél óta folyton ágyban feküdt, ma kelt föl először. Ez a betegség megijesztette a kis Bizonyok apját. Az asszony - föld alatt, a legnagyobb lány - rossz úton, neki meg a nyakán három nevetlen poronty. Mi lesz vele, ha Pepit is kiviszik az anyja után! Pedig majdhogy ki nem vitték. Nem az a püfölés tette tönkre Pepit, a mi legutoljára járt ki az apjától. Föl sem vette ő azt. Hozzá volt már edzve. Valami belső betegség orvtámadása dobta ágyra a liliputi anyát. De a kis lány nem engedte magát. Azt mondta mindig a kerületi orvosnak: Doktor bácsi! Én nem akarok meghalni. A gyerekeket nem hagyhatom itten. Apának is szüksége van rám. Szeretem a mamát, de nem mehetek még hozzá... Gyógyítson meg, édes doktor bácsi!... Meg is gyógyította. Ezért volt ma Bizony papának olyan széles kedve. Ezért tanusított pártfogást Veron irányában, a kit úgy tekintett, mint Pepi patronáját. Látva, hogy Veron kis házimálhájával kezében, esernyő nélkül készül elhagyni a házat a szakadó esőben: elállta az útját.

- Kisasszony! megázik a köpönyeg, ha esernyőt nem viszen magával. Ha tetszik, egygyel szívesen szolgállok.

- Köszönöm, elfogadom.

Bizony papa ügetve tűnt el a folyosó sötét hátterében s pár percz múlva diadalmasan hozta a felajánlott esernyőt. De mikor tekintete a rézpántos, bunkósvégű, vastag vitorlavászon ernyőről Veron előkelő alakjára tévedt, akkor hökkent vissza:

- Egy kicsit vaskos jószág biz' ez. Ha átázik: ember, a ki bírja. Ha meg a szél alá fúj: még engem is majd fölemel. De ha nincsen másik!

Veron megköszönte a jóakaratot s esernyő nélkül sietett le a lépcsőn. Majd felül egy bérkocsiba. Szükség esetén kölcsönveszi Bizony Biri esernyőjét.

A földszinten már ismét ott ágált a kapus a folyosón összebujt csoportban, ismét meghunyászkodott, mikor Veront arra látta menni, ismét tovább szájaskodott, a mint a női czipők kopogását elnyelte a zápor zaja: Én mondom maguknak, hogy a leány derék vászoncseléd és szép is, a mint látták a szemükkel. Hanem az öregnek kutya van a hasában. Azt mondják, királyt is ölt már ez a vén ember valami más országban...

Veron kinézett a sötét utcára. Egy lelket sem látott; a gyalogjárót elborító fekete locs-pocsban sárgán tükröződött a légszeszlámpa tánczó világa. Az ereszcatornák dühösen okádták a vizet. A havas eső átváltozott sűrű, hideg, tavaszi zuhanynyá. Az eső-sugarak élesen vágódtak a házak falához s kikezdték rajta a meszet.

Már neki akart vágni az omló esőnek, mikor az utcafordulónál előbukkant Biri. Meglátta Veront és hozzá sietett.

- Csak nem akar kimenni ily borzasztó időben?

Felhuzta a szoknyáját s megmutatta kicsi, takaros lábait, a mikén a pillangós czipő át volt ázva egészen.

- Apámhoz kell sietnem. És sehol egy bérkocsi. Csak legalább esernyőm lenne.

Bizony Biri odakinálta neki a magáét.

- Tudja mit, kisasszony. Én majd beülök addig a kávé mérésbe, a mi itt van az utca sarkán. Ott bevárom, a míg visszatérhet. Ha van bizalma hozzám, hagyja nálam ezt a csomagot is. Biztosítom, jól megőrzöm. Magával úgy sem viheti. Az esernyőt is kell fogni, a ruhát is emelni. Ez a málha csak utjában lenne.

Egy esernyő alatt mentek a sarokig. Biri azonban csak a fejét dugta az esernyő alá. A szemöldöke ki volt festve tussal: attól félt, hogy az eső lemossa. Alakja többi részét kitette az esőnek, nehogy hozzáérjen Veron ruhájához. Úgy tisztelte Veront, mint egy szentet.

A sarkon elváltak egymástól. Biri bement a kávé mérésbe s szénfekete szemöldökével, hófehér baslikjával, határozott fellépésével ámulatba ejtette a helyiségben kávé vacsoráló imkokat, varrónőket, diákokat. Veron pedig sietve haladt tova a házak tövében s azon igyekezett, hogy megtalálja a legrövidebb utat, mely Bacsó Kanutékhoz vezet.

### XIII.

Veron azzal jött fel Budapestre, hogy kerülni fogja a Kanuttal való találkozást... és első útja, ime, hozzá vezet. De mit tegyen? Apját nem hagyhatja a rendőrségi börtönben. Az a Biri kétségkívül könnyelmű rossz leány, de ha tudná, hogy apját becsukták: bizonyosan odamenne és mindent elkövetne, hogy kikönyörögje őt. Hogyan tudna hát ő nyugton éjszakázni, mikor apja benn ül a fogságban! Még ma ki kell őt hozni onnan. Ha valaki: Kanut megteheti ezt. Nincs itt más mit tenni, mint eltekinteni attól, a mi köztük történt s kérelmezőként járulni a hatalmas emberhez. A maga számára nem kérne tőle semmit, nem - az életet sem, de apja szabadságát kérni fogja tőle. Veron előtt oly természetesnek tűnt fel ez a dolog, hogy nem is támadt semmi kétsége az iránt, hogy a mit tesz, azt másképp nem is lehet tenni.

E közben az eső alávert az esernyője alá s a hideg cseppektől nedves lett az arcza. A könnyű, vékony czipő is keresztül ázott már. A ruhája alját fölfogó kéz pedig érezte, hogy nehéz lett a szövet. Derékon alul csúron víz volt Veron. S még nagy út volt hátra.

Egy vágató bérkocsi lámpái közeledtek szemközt. Veron kiállt a gyalogjáró szélére s a mint a kocsi közeledett: rákiáltott s intett az esernyőjével.

A fogat megállott. Veron sietve közeledett a kocsiajtóhoz, de mielőtt a kilincset érintette volna: magától fölpattant az ajtó és szivarfüst, vig társaság vihogása, erős likőr-illat csapódott ki rajta.

- Jöjjön, csak jöjjön bátran, édes. Üléssel már nem szolgálhatunk, de az egyik úrnak még üres az öle. Oda bele ülhet.

Veron undorodva sietett el onnan. A kocsi félhomályában ledér nőket s részeg férfiakat látott egymás ölébe ülve. A kocsiba szorult tivornya utána kaczagott a riadtan menekülő Veronnak, a kocsis káromkodva csapott a lovak közé s az utcára vitt bacchanáliát elnyelte az éj sötétje.

Veron úgy megijedt ettől a kalandtól, hogy ha találkozott is azután kocsikkal, nem merte megállítani.

A mint elhaladt egy gyárhoz hasonló, nagy épület előtt, melynek homlokzata világos volt egészen s melynek nyitott kapuján át, a sötét udvaron keresztül, tompa dübörgés neszelt ki az éjszakába: egyszerre Valér bukkant elő a félvilágos kapualjból.

Veron már elhaladt a nyomdatelep előtt - elvetve magától azt a felötlött szándékot, hogy egy kissé beálljon a kapu alá s lecsurgassa magáról a vizet. Attól tartott, hogy már is késő lesz az idő, mire Kanuthoz ér. Kettőztetett gyorsasággal sietett előre.

Valér fölismerte. Elbámult, hogy Budapesten s ily időben - az utcán s egyedül látja Veront sietni. Azt hitte, még mindig ott van Mármarosban. Mióta Valér elköltözött Bacsótól, csak annyit tudott, hogy Veron haza készül.

Most itt látta őt, tízlépésnyire magától, a fertelmes, lucskos, sötét éjszakában, magánosan kóborolva...

Valér egyszerre csak Veron után indult - engedve annak a fizikai ösztönnek, mely az után visz bennünket, a kit követni jól esik, ha nem vagyunk is tisztában a követés joga- és céljára nézve.

A mint az utca végéig követte a leányt: szégyelni kezdte magát maga előtt. Ej - hisz ez kémkedés! Mint egy valóságos, iskolázott spion, úgy ment Veron után: óvatosan, fal mellé huzódva, hogy észrevétlen maradjon... Férfiassága ellentmondott az ólálkodó, kémkedő sze-

repnek. Elhatározta, hogy beéri Veront és felajánlja kíséretét. De mikor már alig volt tőle néhány lépésnyire: féluton megállott s visszamarad újra. Észrevette, hogy Veronnak az útja arra felé vezet, a hol Kanut lakik. Akárhova, de ide nem tudta kísélni.

De elmaradni sem tudott már tőle. Mintha ostorral vágták volna: úgy igyekezett lépést tartani a siető nővel... Odamegy-e csakugyan? Ha odamegy: mért éjnek idején? Mért teszi ki magát az elhagyott, sötét utcák félelmeinek, a vad zápor dühös csapkodásainak.

Ha csak egy percczel marad tovább Valér a lap éjjeli szerkesztőségében: megtudta volna az esti portyázásból megtért riportertől, hogy az öreg Bacsót elfogta a rendőrség. Akkor mindent megért. Akkor egész természetesnek tűnik fel előtte, hogy az elfogott ember leánya belefut az éjszakába és siet oda, honnan segítséget remél.

Veron alakja futó árnyék gyanánt húzódott a házak mentén s Valér rossz, emésztő gondolatoktól nehezzé lett agygyal s az erőltetett nézéstől káprázó szemmel követte az árnyat.

A mint Kanuték utcájába értek, Veron átvágott a tulsó oldalra, Valér megmaradt a másik oldalon. Így még inkább szemmel tarthatta a leányt.

Most!... Veron a Bacsóék kapujához ért s Valér szivdobogva leste, vajjon tovább megy-e? Megállott, becsengetett s kis vártatva belépett a kapun.

Valér eddig csak izgatott volt, de most valami hideg dühösséget érzett. Ennek a nagy, néma, magas, sötét ablaksoros háznak a látása bántotta, ingerelte. De azért a szemét le nem vette róla.

Veron nem sokáig maradt benn a házban. A kapus szemmel láthatóan elhült, mikor a Mármarosba utazott társalkodónőt ismerte föl a csúron vizes, éjszakai vendégben. A cselédség sem tudta még, hogy Veron többé nem tér ide vissza. A kapus föl akarta őt szobájába vezetni, a mely még mindig úgy volt, a hogy Veron elhagyta.

- Köszönöm. Nem tartozom a házhoz többé... A kegyelmes úrral van sürgős beszédem.

- A kegyelmes úr nincs itthon. Estélyen van nagyságos gridi Biás Máté uraságánál... Aztán a jól értesült cseléd bizalmas közlékenységével tette hozzá: A kisasszony talán nem is tudja, hogy ma van az eljegyzés. Egész ma estig nem is tudta senki, hogy mi van készülöben. Aztán egyszerre kipukkant az egész. A kegyelmes úr nem sokat teketóriázott: neki vágott katonásan. Még a gyűrűt is ma délután vették.

Ugy beszélt Veronhoz, mint az alacsony állású - a magasabb rangú cselédhez. Az egykori társalkodónő - cseléd volt az ő szemében. Örült, hogy akadt valaki, a kivel a kegyelmes úr váratlan hőstettét bizalmasan tárgyalhatja. A házi cselédség közül ugyanis senki sem volt otthon. Tudva, hogy az úr éjfél után vetődik csak haza: szétszökdöstek a városba. Csak a kapus rekedt otthon.

Veron, mialatt a vén cseléd fecsegett, mozdulatlan pillái alul azt nézte, mint csurog le a víz a becsukott esernyő végéről s mint lesz a vízből egy fényes hátú, hosszú, fekete kigyó, mely lassan, kanyarodva kuszik tovább a kapualj kőkoczkáin... Itt állva - e hideg szél járta, rosszul világított kapujárás alatt, testén az átázott ruhákkal, a fizikai rossz érzés annyira erőt vett rajta, hogy csaknem közönnyel fogadta az eljegyzés hírét. Azt a hideg borzongást, mely fejétől sarkáig le-leszaladt néha: inkább a nedvesen tapadó ruha hidegsége okozta, mint belső felindulás.

Arra gondolt, hogy már most mit tegyen? Elmenjen *oda* is? Kiszólítsa *őt* a jegyese mellől? Mint alázatos könyörgő járuljon a színe elé *akkor*, mikor lemondó büszkeségének magasra emelt fővel kellene elfordulni tőle, a ki ránézve nem létezik többé?

De nem sokáig habozott. Oda fog menni. Nem tehet mást.

Azt hitte, atyjáért hozza meg ezt az áldozatot. Az igazság pedig az volt, hogy valami megmagyarázhatlan, idegen érzés támadt benne hirtelen s ez azzá a leküzdhetlen vágygyá fokozódott, hogy még egyszer és *éppen most és éppen ott* nézhessen a szeme közé Kanutnak.

Ez az érzés, mely a szerető lappangó féltékenységből, a nőnek ösztönző kíváncsiságából, az elhagyott leány oktalan reménykedéséből és még egynehány ellentétes, zavaros érzésből volt összetéve: ellenállhatatlanul vitte Veront Kanuthoz.

Ismét künn volt az utczán - az éjben, a záporban. Az, a mit érzett, annyira elfoglalta, hogy elfeledte esernyőjét kinyitni. Csak mikor a hideg víz becsurgott a köpönyeg gallérja mögé s végig futott a hátán: akkor eszmélt föl elmerültségéből.

Jókora utat kellett megtennie a Gridi Biás házáig... Valér, mint egy messze, hátraesett árnyék: úgy követte Veron nyomát.

## XIV.

A Biás-ház homlokzatáról fény áradt bele a sötét utcába. A hosszú ablaksor meleg, fehér világosságot terjesztett. A sarkig nyitott kapun át látható volt az üveges lépcsőház - magnólia-, pálmabokraival, légszeszfényben szikrázó tükreivel, fehér szobraival, széles, futó szőnye-gével, bérruhás inasokkal: a gazdag ház egész fitogtatott luxusával.

Veron, a mint a kapuhoz ért és szemközt találta magát e hivalkodó, ünnepi fénynyel: káprázó szemekkel hátrált meg előle. A kapuspáholly előtt egy unatkozó medve lompos nehézségével czammogott alá s fel a kékbundás, nagykuccsmájú, ezüstbotos kapus.

Veron a női természet ösztönszerű tartózkodásával hátrált meg a kapuküszöbről. Hogy állítson ő be egy félig idegen házhoz ily csatakosan, elkényszeredetten? Kihez forduljon? Mit mondjon? Mint kerülje el, hogy megjelenése ne csináljon feltűnést?

Azonban a szakadó eső nem volt alkalmas hosszú tűnődésre. Veron rábizta magát sorsára, bement a kapu alá s egyenesen belépett a kapuspáhollyba... A kék medvét - barlangjának e váratlan megszállása annyira kihozta egykedvűségéből, hogy szaladva ment Veron után. Csak akkor csillapult le kissé, mikor egy egészen csinosan öltözött, szép leánynyal látta magát szemközt.

Veron névjegyet keresett elő tárczájából s átadta a megszelídült medvének.

- Adassa át ezt Bacsó Kanut úrnak. Mondják meg neki, hogy e névjegy átadója vár rá s igen sürgős dologban akar vele beszélni.

A medve szemei gyanakvóan villogtak a süvegprém alatt. A budapesti képes újság szenzációs hirieiből táplálkozó kapus-képzelmet e különös megbízatás élénk tevékenységbe hozta... Egy fiatal és szép nő, a ki szemmelláthatóan izgatott s meglehetősen dúlt külsejű, találkára kér magához egy urat, a ki épen eljegyzését tartja. Akármi, de nem rendes dolog ez. A medve orra *vitriol-szagot* szimatolt a levegőben. Már-már ott látta magát lerajzolva a «Budapest» első oldalára, mint egy vitriol-dráma fül- és szemtanuját. Meghökken a vitriol-illattól és morogni kezdett.

- Bocsánat, kisasszony, de a mit ön kíván, az lehetetlen.

De midőn megnézte a névjegyet s látta, hogy egy Bacsó kisasszony az, a ki a kegyelmes urral találkozni akart: elejtette a vitriol-drámát és Veront egy olyan szegény nőrokonnak nézte, a kit a lakomára elfeledtek meghívni s a ki maga jelentkezik. Most már csak a toilette szurt nála szemet. Ez a lucskos, csapzott külső nem arra mutat, mintha a kisasszony vendégnek jött volna.

Veron siettetten. Végezzon hamar. Nincsen idő várni.

A medve meghunyászkodott a parancsoló hangra. Már bizonyos, hogy közeli rokon a kegyelmes úrhoz. Csak miniszteri rokonoknak lehet ilyen imponáló hangjuk.

- Igenis, kisasszony.

A kék medve elczammogott a névjegygyel, a lépcsőházban elfogott egy lézengő inast s rá bizta a névjegyet.

Nemsokára jött a harisnyás, livrés inas, hogy «ő nagyságát» fölvezesse «a nagyméltóságához».

Bacsó Kanut - úgy, a mint az asztal mellől felállt, frakkban, fedetlen fővel jött a lépcsőn Veron elé. A lány soh'sem látta még őt ilyen fiatalnak, legényesnek. Egy igazi viveur sima, könnyű hetykesége nyilvánult e fesztelen mozgásban. Látszott arcán, hogy meg van lepetve, de csillogó, meleg tekintete elárulta a gazdag vacsorát és erős borokat élvezett, egészséges étvágyu ember fizikai elégedettségét.

Veron nem így képzelte őt. Bántotta ez a barna-piros arcz, ez az égő tekintet, ez a dandy-külső, mely éppen nem állott ellentétben a szürke, de hullámos és sűrű hajzattal... Ha Veron a maga szárnyaszegett, kuszált megjelenésére s az érzésekre gondolt, a miket *e férfi miatt* szenved: úgy találta, hogy kettejük közül a rövidebbet nagyon is ő húzza... Ez az ember vigasztalódott, már mulat, élvez, tán már feledett is... Míg ő...

Kanut az igazi jó rokon egyszerű, nyugodt udvariasságával üdvözölte Veront s Biás fogadó-szobájába vezette.

Mennyire itthon érzi magát most már, gondolta Veron s az a kellemetlen érzés, a mi Kanut megpillantásakor támadt benne, egyre fokozódott.

A folyosón ácsorgó inasok összenéztek, a mint az ajtó becsukódott a vőlegény s az idegen nő mögött... Ez aztán furcsa jelenet. Egy desperált külsejű, ördögös szép lány kihivatja a vőlegényt a jegyese mellől s eltűnnek együtt egy magános teremben?...

De összenézett odabenn a fényes társaság is. A vőlegény ép egy neki szóló toaszt közepén tűnt el az asztaltól. A toasztozó úr nyitva maradt szájjal nézett az elpárolgott kegyelmesség után s aztán lenyelve a mondóka végét, dühösen ült le helyére. Valaki, az asztal végén, halkan nevetett a toasztozó felsülésén. A hüledezésnek indult társaság jókedvét e nevetés visszaadta.

A szép jegyes rózsás arczczal, boldogan ült helyén. A vőlegény után üresen maradt szék nem nyugtalanítá. Kanut távozáskor a fülébe súgta: Bizonyosan - üzenet - hazulról.

Ezüst tálcán egy csomó távirat volt Hajnalka előtt. Táviratban tudatták a hirtelen eljegyzést az atyafisággal s a szerencsekiváнатok is megjöttek azonnal. Ott volt a táviratok közt a nagymama és Esztikéé is. Az «üzenet hazulról» nem érdekelte Hajnalt. Mosolyogva, egyet-hivően bölintott, mikor Kanut meleg lehelle, súgás közben, csiklandozta fülét; de nem törődött vele, hogy mi lehet az üzenet. Az az üzenet, mely őt érdekelte, a gratuláció, ott volt már előtte.

Biás papa nem hitt a hazulról jött izenetben. Először politikát sejtett a dologban. Ezeknek a minisztereknek nincs egy nyugodt percük. A politika mindenüvé utánuk somfordál. Kiszó-lítja őket a jegyesük mellől is... De mikor a névjegyhozó inas közelébe került és megtudta tőle, hogy a miniszternek nőrokona, Bacsó Veron van itt, más nézetre tért át. Ez a szegény rokon egy alkalmatlan gratuláns, a kit Kanut röstell kiüzenve utasítani el. Miniszter léte is előzékeny rokon s udvarias ember. Ő ugyan máskép tett volna, de Kanutnál ezt helyén találta, úgy okoskodva, hogy egy államférfinak politikából sem szabad gögösnek lennie. A nép-szerüségnek ellensége a gög. Mindazonáltal röstelte, hogy leendő veje ép akkor engedett a miniszteri méltóságból, mikor az egész lipótvárosi haute-finance szeme rajta csüggött.

Veron azzal az ideges sietéssel, melyet az idő, a körülmények és saját helyzete eléggé meg-magyaráztak, fejtette ki Kanut előtt, hogy mi hozta őt *ily órában ide*.

- Bocsásson meg, uram, de még ma kellett önnel beszélnem. Kerestem a lakásán. Onnan jövök. Atyámat elfogták ma este. Lakásunk fel van dulva. Sem apám, sem otthonom. Ez hozott engem önhöz. Atyám szabadságát kérem. Önnek csak egy szavába kerül. Nem hiszem, hogy apám tiltott üzelmekbe keveredett volna. Rég ideje távol áll már tőlük. Rég megszűnt már ő veszedelmes agitátor lenni. Mért bántják az ilyen öreg embert? Kérem, kegyelmes úr, adassa vissza atyám szabadságát.

Kanut néhány rövid kérdést tett, egy pillanatig gondolkozott és készen volt határozatával.

- Megteszem, ha megtehetem. Együtt megyünk a rendőrséghez. Jól tette, hogy fölkeresett. Ha a dologról tudtam volna, már korábban intézkedem.

Megnézte óráját.

- Még nincs egészen éjfél. Negyed óra múlva szabad lesz az atyja. Magam is azt hiszem, nincs része a szocialista mozgalomban, a mi a rendőrséget most annyira izgatottá, gyanakvóvá teszi. Kérem, csak egy pillanatig legyen türelemmel.

Azzal átment a másik szobába, behívatta leendő apósát s egy pár szóval megmagyarázta annak, hogy mi dologban kell egy rövid félórára eltávoznia innen.

Gridi Biás azt hitte, érti ezt a sietséget. Teringettét! Ha az ember miniszter, csak nem hagyja becsukadni az atyafiságát. Mit mondana a közönség, ha olvasná a lapokból: Érdekes vendége volt ma éjjel a rendőrségnek. Bacsó úr, Bacsó miniszter rokona, a ki a szocialista üzelmekben való részesség gyanújából... stb. Ezt bizony tanácsos megakadályozni, ha lehet. Annyira belátta a sietség helyes voltát, hogy ő maga segített leendő vejére földelni a felöltőt s ő maga adta ki a rendeletet, hogy a fogat álljon elő...

És mikor visszament vendégei körébe, olyan arczczal, mint a ki sokat mondhatna, ha nem kellene hallgatnia, így adta meg a magyarázatot a vőlegény eltűnéséhez:

- A miniszternek itt sem hagy békét a politika. Ilyenek a nagy emberek. A jegyesük mellett sincsen pihenésük. A nyilvánosság onnan is elszólítja őket... Húsz percz múlva újra itt lesz a vőlegény köztünk.

Azzal tréfás komolysággal fordult leányához:

- Kisasszony! A ki politikushoz készül férjhez menni, az szokjék hozzá jó korán, hogy az urát csak félig bírja, mert az félig a nyilvánosságé. Tessék megszokni ezt az osztzkodást.

Az öreg örmény jóízűen nevetett a maga ötletén, de a szép Hajnal csak mutatta, hogy nevet. Meg volt sértve, meg volt bántva. Vagy az apja hazudott, vagy a vőlegény. Egyik közülök rá akarja szedni őt. Nem tudta, hogy a kettő közül melyik vétett ellene, csak azt érezte, hogy kis szíve a fűző alatt végtelenül el van keseredve.

## XV.

A miniszter fogata simán, könnyen gurult ki a világos kapualjból s robogva vágatott bele az utca vizes homályába.

A kék medve, a mióta prémet visel, nem bámult még így - útnak indult fogat után... A miniszter, mint szent Pál az oláhokat, itt hagyja a társaságot s elkocsizik egy utcáról beszaladt, sárosczipós, csatakos dámával. A díszportás odavolt e megfoghatlan jelenettől. De még inkább elbámult, mikor a kapualjból kihajolva - észrevette, hogy az a fiatal ember, ki az imént kétszer sétált el a kapu előtt, a fogat után iramodik és szaladva követi. A kék medvét e végső scéna úgy magával ragadta, hogy ha a bunda és a bunkó nem állanak útjában, ő maga is szaladni kezd, hogy elcsipje azt a gyanus embert, a ki veszedelmes célzatossággal vetette magát a miniszteri kocsi után.

A szaladó fiatal Kengyel Valér volt, ki nyomon követte Veront a Biás-ház kapujáig. Láta, a mint Veront fölvezették a lépcsőn, látta, a mint Kanut kíséretében visszatért s látta őket beülni egymás mellé a fogatba. Sejtette, hogy valami rendkívüli történt és fog is még történni... És mintha korbácscsal vágták volna: kényszerítve volt rá, hogy a kocsi után szaladjon. Szaladt, a míg szuszszal birta. Akkor vette csak észre, hogy a mit tesz, örültség. Versenyt futni gyalog - két telivér kocsilóval!...

Már lemondott arról, hogy követhesse a kocsit, mikor egy üres fiakker jött szemközt vele. Föltartóztatta, lefoglalta, a fogat után hajtattott s a leeresztett kocsi-ablakon kidugva fejét, folyton szemmel tartotta az előtte vágatott fogat oldalán reszkető lámpafényt. Azzal nem törődött, hogy arcát a hideg eső keményen vesszőzi. Mi volt ez azokhoz a tüzes vesszőcsepásokhoz, a mikkel a féltékenység paskolta össze szívé, mikor becsapódott a kocsiajtó Veron s Kanut mögött!...

Veron, mikor az utca éjszakája elnyelte a kocsit, arra gondolt, hogy az egyik ablakot le kellene eresztetni. A kocsi homályos belseje, a hová a két lámpa világa csak leskelődve nézett be, nagyon szűk és nyomasztó volt. Veron megdöbbenve vette észre, hogy azt a nyugalmat, melyet rendkívüli önbizalma fegyelmezetten tartott mindig, nem érzi most magában. Az a készség, melylyel Kanut az ő egy szavára odahagyta a társaságot, a melynek ünnepelt központja volt, s a nőt, a ki szerette őt: ez a nem habozó, föltétlen készség Veront zavarba hozta. De egy csöpp hálaféle érzés sem volt abban, valami ideges tartózkodást, majdnem félelmet érzett Kanut iránt. Bántotta, hogy ruhája egész hosszában érintkezik Kanuttal, ebben a, minden eresztékében reszkető, rugón hullámozó, selymes, puha zugban. Hiába huzódott be egészen a sarokba: a kocsi minden döcczenésekor éreznie kellett a szomszédja közelségét. Az ülés sima selymén összecúsztak ilyenkor.

Alig haladtak pár perczig, Veron ideges izgatottsággal kereste az ablak emelőjét, hogy leeresztve az üvegtáblát, véget vessen ennek a nyomasztó elzárkózottságnak. Kanut azt hitte, hogy Veron az izgalom miatt hirtelen rosszul lett; félig fölemelkedett helyéről s áthajolva Veron ölén - leeresztette a kocsi-ablakot.

- Nem érzi magát jól?

Veron megnyugtatta. A kocsirázás fölizzgatta kissé. Levegőre van szüksége. És előrehajolva - odatartá fölhevült homlokát a beáramló levegőnek, az utcalámpák világánál fel-feltűnő boltcégeket olvasta, de e közben érezte, hogy Kanut őt nézi. Ez a tudat oly érzékenynyé tette, hogy azt hitte, érzi, mint jönnek halk mozgásba nyakán a hajpelyhek a mögötte ülő férfi erős, meleg lehelletétől...

És Kanut nem is vette le szemét e tőle elfordult alakról mindaddig, míg meg nem érkeztek a kerületi rendőrséghez. Az egész úton egyazon gondolat forgott mindig fejében: Ez a nő szeret engem és én is szeretem őt. És itt ülünk - egymástól egy lehelletnyi távolságban és nem tudunk egymásra nézni és nem tudunk egymáshoz szólni. Mert boldogtalanok vagyunk mindketten és egymás által vagyunk azok...

A rendőrségnél, az inspekciós szobában ismerőssel találkozott Kanut. Az a fiatal rendőrtanácsos volt a hivatalban, a ki a Wollnerné drámájakor a hatóságot képviselte.

A rendőrtiszt szokva volt a legváratlanabb látogatásokhoz, ennél fogva nem volt fölöttébb meglepve, mikor a miniszter alakja megjelent az ernyős éji lámpa világosságában. Veron visszamaradt az ajtó közelében: fáradtan támaszkodott egy karosszék hátához. A rendőrtiszt csak futólag villantott felé egy fürkésző tekintetet s csak ennyit gondolt magában: Ahá! A kegyelmes úr, úgy látszik, ismét valami asszonyhistóriába van belekeveredve!...

Kanut visszautasítá az odakínált ülőhelyet s mellőzve minden formáságot, egyszerűen rátért arra, a mi ide hozta. Az éjjeli elfogatások felől kérdezte a tisztviselőt.

A rendőrtiszt, mintha rapporton lenne, kevés szóval, szabatosan megtette a jelentést. A belügyminisztertől délután jött a rendelet és az egyének névsora, a kiket az eljárás érintett. Egyszerre harmincz helyen történt házmotozás és ugyanannyi letartóztatás is. Odanyújtotta a listát a miniszter úrnak.

Kanut belepillantott. A lista élén, legelül állt Bacsó Péter neve. A miniszter rámutatott e névre s halkán hozzá tette:

- Azért jöttem, hogy ezt - jótállásom mellett bocsássák szabadon.

A rendőrtiszt fejet hajtott. Igyekezett megőrizni hivatalos hidegvérét, de csak alig tudta palástolni örömét a felett, hogy szolgálatot tehet, most már másodízben, a hatalmas úrnak.

A rendőrtiszt megnyomta a villamos csengetyű gombját s a szolgálattevő rendőrnek kiadta a rendeletet, hogy Bacsó Péter urat vezesse föl hozzá.

E pillanatban Kanut nem tudta, mit tegyen? Bevárja itt az öreget s azt a melodramai pillanatot, mikor a fogolynak kijelentik, hogy: szabad. A mennyire ő ismerte a vasfejű, vén cinikust, föltette róla, hogy a visszanyert szabadság éppen nem fogja őt érzékenynyé tenni. Tartott tőle, hogy kellemetlen lesz a találkozás vele... Mit tegyen? Kitérjen a gyűlölködő, rossz-szájú atyafi elől s a szomszéd szobában várja be, a míg Veron és atyja együtt eltávoznak? Talán így tesz, ha nem lát az elbúvásban nevetséges gyávaságot. Elhatározta, hogy szeme közé néz az öreg ellenségnek.

Csak hogy az öreg ellenség nem akart feljönni. Azt üzente vissza a kiküldött rendőrtől, hogy súlyos gyanúval terhelt foglyokat szoktak éjszakánként kihallgatással zaklatni. Miután pedig ő nem gyilkolt, nem rabolt: nem engedi magát éjszaka is zavartatni. A kinek baja van vele: fáradjon le hozzá.

A rendőrtiszt egy kissé megzavarodva nézett a miniszter úr szeme közé. A hivatalos hatalom e kihívó megvetése érzékenyen bántotta. De jobbnak látta egy halk mosollyal térni napirendre «a fogoly úr» tette fölé.

Kanut kisegítette zavarából a hivatalnokot.

- Annak az úrnak igaza van. Igaza van mint fogolynak, igaza van mint öreg embernek. Legyen szíves hozzá vezetetni.

## XVI.

Veron és Kanut hallgatva követték a vezető rendőrtisztet a rosszul világított, alacsony folyosón, mely ronda és rosszszagú volt attól a sok társadalmi szeméttől, a mi itt nap és éj közben meg szokott fordulni. Egy régimódi szűk, tekergő lépcsőn, melynek kőfogai kicsorbultak a nehéz patkós csizmák alatt, lementek a földszintre, a hol a foglyok el voltak helyezve.

Az első ajtó mögül kihallatszott a vén Bacsó mély, lázadó hangja, súlyos lépteinek tompa hangja, amint a szoba hosszát méregette. Az egész letartóztatott kompánia ébren volt odabenn. A folyosóra nyíló valamennyi ajtó mögül ingerült hangok, szenvedélyes beszélgetések, dühös kifakadások lármája szüremlett ki a tornáczboltozat alá, mely álmosan visszhangozta az őrjáró konstábler lépteit.

Miután az öreg Bacsó harmadmagával volt együtt, Kanut elhatározta, hogy csak maga megy be hozzá. Az előzékeny rendőrtiszt azonban minden bejelentés nélkül sarkig föltárta az ajtót a miniszter úr előtt.

A légszeszlángtól erősen világított szobából nehéz, állott levegő és sűrű pipafüst csapott a küszöbön álló látogatók arczába. Az öreg Bacsó hátratett kezekkel, előrehajló nyakkal az ajtó felé tartott éppen. Egyik letartóztatott levelet írt a légszeszláng alatt, a másik a vaságy szélén ülve - lábait lógázta s áhítatos pofával hallgatta Bacsó Péter dörmögését. Az ajtó kicsapódására fölrezzent társaság meglepetve nézett a folyosón állókra.

Kanutnak nem kellett belépnie. Az öreg Bacsó elébe jött egészen a küszöbig, ott a bejárást mintegy elállotta s a miniszter vállán keresztül észrevéve leányát, bosszúsan fordult el tőle s hidegen nézett a miniszter szeme közé.

- Mit akarnak? - szólt oly kurta hangon, mely már előre is visszautasított minden jóakaró közeledést. Kanut nem akarta észrevenni, a mi sértő volt e hangban. Hidegen, a pártfogás minden fitogtatása nélkül válaszolt:

- Veron kisasszony azt kívánta, hogy vezessem őt ide önhöz. És most, uram, legyen ön szíves a leányát elvezetni haza.

És, mint a ki most már fölöslegessé vált, visszalépett a küszöbről. A vén Bacsó azonban utána mormogott:

- A miniszter úr talán nem tudja, hogy nem időtöltésből ülök itt. Kérem, uram - szólt a rendőrtiszthez - magyarázza meg a kegyelmes úrnak, hogy én letartóztatott fogoly vagyok itten.

A rendőrtiszt csodálkozni látszott a fogoly nehézfejűségén. Ez, úgy látszik, nem érti a dolgot magyarázat nélkül.

- Ő nagyméltósága kezességet vállalt. Ön szabad, Bacsó úr.

Az öreg ember oldalt fordult s csak úgy félvállról beszélt vissza a künnlevőkhöz:

- Mire való ez a komédia? Holnap úgy is szabadon bocsátnak. Nincs szükségem a miniszter úr kezességére. Nem kell senki gráciája. Igazságot akarok.

Veron közelebb lépett apjához. Soha sem kért semmit e mogorva öregtől, de most igazi lányos ellágyulással, könnyörgő tekintettel szólt hozzá, mintha valami rejtett baj ólálkodnék mögötte s mintha nem volna más védelme, mint ez a zord, szeretetlen apa. Annyira ellágyult, hogy a kezét is megfogta, úgy vonta őt maga felé.

- Apa, kérem, jöjjön haza!

Bacsó Péter soh' sem látta Veront ilyen megindultnak. Elcsodálkozott a hangra, meg erre az érintésre. De egyiket sem értette meg. Maga Veron sem értette meg magát... Mért ragaszkodik most úgy ehhez az emberhez? Nem tudta. De nagyon fájt, mikor az öreg ember elfordult s kezét az övéből kiragadva - gúnyosan rászólt:

- Csak nem fél a kisasszony odahaza egyedül aludni. Hiszen már régen nagy lány! Aztán a papától is elszokott már eléggé... Az az úr, a kivel magát ide kísértette, lesz olyan gavallér, hogy elkiséri hazáig... És most, ha megengedik, beteszem az ajtót, mert hideg jön be kívülről. Jó éjszakát, kisasszony, uraim!

Azzal becsukta az ajtót s folytatta sétáját a terem hosszában.

A rendőrtisztviselő szeretett volna föld alá süllyedni. Sokért nem adta volna, hogy ha helyette más valaki a szemtanúja a miniszter úr e megalázásának. Annyira megzavarodott, hogy már rendeletet akart kiadni, hogy a makacskodó öreget erőszakkal kivezessék. Szerencsére észre vette magát s tiszteletteljes némasággal hajlott meg, mikor a miniszter Veronnal együtt a kijárási felé indult.

- Makacs fő - szólt Kanut menetközben Veronhoz - csupa dacz és ellenállás. Nem kellett volna magamat mutatni. Lehet, hogy látásom ingerelte úgy föl. Sajnálom, hogy mindkettőnknek jóakarata így kudarcot vallott. Most már engedje meg, hogy elkísérjem hazáig.

## XVII.

Veron úgy érezte magát, mintha apja odadobta volna Kanut karjaiba. Engedte magát vitetni. Az a cinizmus, melylyel apja az ő gyermeki hűségét, lányos ragaszkodását elvetette magától, az előtte durván, sértően becsapott ajtó, az egész bántó, megszégyenítő jelenet - máskor talán csak büszke méltatlankodásra provokálta volna. De most nem tudta fejét fölemelni s hidegen távozni a helyről, hol megalázták. Hiába akarta, hogy jellemének büszkesége fölemelkedjék e pillanatban: nem találta meg a megszokott támpontot. Lehajtott fővel, égő arczczal, keserű szívvel, összeszorított szájjal ment Kanut oldalánál s mikor ismét bennült a kocsiiban, lelke mélyéig elkeseredve sajtolta szét pilláival a könyeket, a miket az ideges felindulás kifakasztott szeméből. Harag tölté el szívét; haragudott apjára, kísérőjére, önmagára s egyszerre véréig sértettnek, boldogtalannak, nevetségesnek és végtelenül elhagyottnak tűnt fel maga előtt.

Kanut sejté, hogy mi történik a kocsiülés túlnansó sarkában, de sem oda nem nézett, sem pedig nem szólott. Hogyan is tehetné! Hisz' nincs joga hozzá, hogy beavatkozzék szomszédja érzéseibe. Neki nem volt szabad észrevennie, hogy Veron könyezik. Aztán tudta azt is, hogy Veron nem az a nő, a ki azért sír, hogy valaki vigasztalja.

De mialatt nézte, hogy mint verődnek a kocsiablak üvegéhez a szomorú ég sűrűn csorgó könnyei: Veron felindultságával foglalkozott magában. Már akkor, mikor a Biás-ház lépcsőjén találkozott vele, látta rajta, hogy hangulata túlfeszült, ideges. Miért? Talán mert apja baját képzelte nagyobbak. Az elfogatás ijedségbe ejtő. Hangulatának e feszültségében érte őt apja időtlen, vad cinizmusa. E durva illetéstől a túlfeszült húr megpattant. Ez az egész... És Kanut meg akarta győzni magát a felől, hogy mire útköz céljához érkeznek: Veron egészen száraz szemmel, lecsillapultan száll le a kocsiról.

És mintha szükségét érezte volna, elhitette magával, hogy tulajdonkép Veron nem is tudhat mélyen, nagyon felindulni. Emlékébe idézte azt a nyugodt, tiszta okoskodást, melylyel Veron kimutatta, hogy egy szegény, eladósodott miniszter nem vehet nőül egy vagyontalan kis-asszonyt.

Míg ő, Kanut, a nyilatkozó szerelem akkori elragadtatásában a világon mindenről megfeledezett volt, ez a leány az erős, mély szenvedély ostroma alatt sem tévesztette szem elől az élet reális körülményeit s nem engedte, hogy elragadja egy oly, bár igaz és őszinte indulat, melynek hullámváza szívét gyönyörbe ringatta, de a mely értelmét ki nem elégíté, sem meg nem nyugtatta.

Kanutot akkor kétségbeejtette e megfontolt, számító, nyugodt ellenállás. Mikor magához tért a visszautasított szerelem friss szégyenéből, haragjából, keservéből, szóval - abból a kritikus lelki állapotból, melybe a diadalmaskodni akaró szerelem a váratlan és reménytelen kudarc után hanyatlik: a felocsúdás első percében tisztában volt azzal, hogy sem vérmérséklete-, sem helyzete-, sem körülményeihez nem simul a hoppon maradt imádó sóhajtozó, bús szerepe. Mióta Veront szerette: ezen az érzésen át nézte az egész világot. Ez őt optikai csalódásba ejtette. Csak azt látta, a mi szenvedélyének körén belül esett. Az álmadozó szenvedély e gyönyörű, eszményi perspektívája egyszerre nagyon szürke, nagyon rideg valóra változott. Egy szó idézte elő ezt a változást, egy kegyetlenül okos, rettentően igaz szó - arról a szájról, a melytől ő egész más ígét várt. A szó ki volt mondva és véget vetett mindennek. Kanut úgy tett, mint azok szoktak tenni, a kik életük legfőbb célját elvesztve szem elől: a konvenciák, a társadalmi kényszer áramlatára bízzák rá magukat. Ez az áramlat, korábban, már nem egyszer próbálta, hogy őt a Gridi Biás-ház felé ragadja. Akkor más irányba vitte őt egy más hatalmasabb erő. Most ez az erő elhagyta s a körülmények sodra elvitte őt ahhoz a

leányhoz, a ki várta s szerette őt. Kanut érezte, hogy a mit tesz, az a férfibüszkeség rovására megy, tudta, hogy ez az önmegadás - gyávaság; de oly nagy volt már a vesztesége s Veronról lemondva - érzéseiben oly földönfutó koldusnak érezte magát, hogy a büszkeséghez való jogának elvesztését alig érezte meg. *Ezzel* már nem sokkal vált szerencsétlenebbé.

Mert az volt: szerencsétlen. Azóta, hogy az a mellére kapott lökés összetört benne valamit: egy perczre sem szűntek meg lelkében azok a disszonáns, éles rezgések, a mik, mint fájdalmas sajgások jelezték, hogy a belső seb nyitott és vérezik. Oly erősek voltak nála ezek az érzések, sajgások, hogy magasabb műveltségi fokkal járó nagy színlelő képesség sem volt elég ahhoz, hogy mást hazudjon, mint a mi belső lénye átérez. Az eljegyzési lakomán oly nagy ellentétet érzett a közt, a mi körülötte történik s a közt, a mi benne rejlik: hogy a mi nem volt szokása, sűrűen kocczintott a jókedvű férfiszomszédokkal s a drága, erős borok izgalmaiba akarta fojtani hideg, nyomott öntudatát. És a bor fölhevítette.

Ezt a nervózus, lázas, mesterséges fölhevülést látta rajta Veron, mikor találkoztak. És e látszat megcsalta. Azt hitte, hogy Kanut vigasztalódott, mulat, élvez, pedig csak elkábította magát. De ez a kierőszakolt, pillanatnyi hangulat azonnal elpárolgott, a mint a pártfogás gyakorlására felkért miniszter hivatalos szerepében erre a különös éji útra indult. Veron közelsége, akaratlan érintkezéseik a kocszi szűk belsejében, a zárt helynek őket körülvevő félhomálya, mely izgatja a gondolatot s fölkelte a képzelmet, de legkivált az a körülmény, hogy Veron, a ki maga mutatott rá az őket elválasztó mélységre, most maga lép hozzá e szakadékon át s viteti magát egy alvó város kietlen éjszakáján utczáról-utczára: mindez zavarba hozta, de a mely egészen más volt, mint az az édes, könnyű zavar, a mi egykor mindannyiszor elfogta e nagy szerelmes gyereket, a hányszor Veron szépsége nagyon is közlelről kísértette őt. A mostan érzett zavarban volt valami a Tantalus kínjából, az érzési csődbe jutott ember keserűségéből, a tehetetlen kárvallott rezignációjából és a saját hibája miatt zátonyra jutott hajós emésztő önszemrehányásából.

És mialatt így szenvedett Veron oldalán, mindenkép rá akarta tukmálni a hitet magára, hogy ő az, a ki kettejük közt inkább sínli ezt a pillanatot. Veron, a ki olyan hideg fővel tudott ellentállni, bizonyosan a szenvedésben is tud korlátot tartani.

Megállapította magában, hogy Veron azok közé a szerencsés véralkatú nők közé tartozik, kiket józan nyugodtságuk megóv az érzésszerű szélsőségek ellen... És, fájdalmai közepett, elkezdett csodálkozni a fölött, hogy honnan veszi magát e nyálkás, jól temperált vérmérséklet a Bacsó-nép között, e szenvedélyes izgatott szélsőségek közt hányatott természetek körében...

Odáig ment e sajátságos tünődésben, hogy mikor megérkeztek az út célpontjához s a mint Veront a kocsiból lesegíté s látta halvány, nyugodt arcát, szinte haragot érzett e nyálkásvérű, szép, élőszobor iránt, a kinek ő boldogtalan nyomorultja, s a kin nem árulja semmi azt el, hogy ő maga is osztályosa egy szerencsétlen indulatnak... A szegény, szép szobor pedig az alatt megszenvedte a maga titkolt kínját...

## XVIII.

A kapus - egy elegáns, idegen urat látva Veron mellett, alázatos, de meglehetősen szemtelen pofával bocsátotta be őt a kapu aljába.

- Hiába megy föl, kisasszony! - szólt Veronhoz, miközben Kanut arczába igyekezett vetni a kézi lámpa világát.

Kanut már búcsúzni akart, hogy megkímélje Veront és magát a kíváncsi cseléd lealázó gyanújától, a mit ez szemmel láthatóan éreztetett velük - olyan formán, mintha értené a dolgot, de jó borral való fejében hajlandó lenne a félszemét behunyni. Kanut ezért a czinkostársi jóakarattal szerette volna felrugni a szemtelent, de türtőztette magát és várta, hogy mit fog mondani.

- Nem lehet ám bemenni a Bacsó úr lakásába - magyarázta a kapus. - A rendőrök becsukták az ajtót s elvitték a kulcsot. Úgy látszik, találtak valamit. Ujságot, írást vagy valami ilyesfélét.

Veront megijesztették e szavak. Abban a felindulásban, mely perczről-perczre fokozottabb mértékben vett rajta erőt, az tartotta fenn, hogy nemsokára haza jut s ha egyedül lesz, majd összeszedi magát. Úgy gondolt az otthonra, mint a leszállás közben megszállt léghajós a földre: mindjárt jobban lesz, csak a kivetett horgony fogja meg a földet... A bezárt otthon előtt úgy érezte magát, mint a ki a fejét veszítette egészen.

Kanut maga sem tudta, hogy mit tegyen? Itt nem hagyhatja Veront, az bizonyos!... A saját lakásán ugyan érintetlenül áll a Veron szobája, de oda sem viheti. Igen, ha Esztike idehaza volna. De így!... Talán egy szállóba mennének, s Veront az éjszakára ottan helyezné el. Ezt az ötletet is elvetette, a mint a kapus szemtelen nézésére gondolt. A szállóban még több ilyen cselédtekintet gyanúja környékezné Veront.

A kapus, látva ezt a néma habozást, idején levőnek találta, hogy a megzavarodott párt tanács-csal segítse.

- A földszinten lakik egy kisasszony. Az ma éjjel nem hál itthon. A szobát én tölem bírja. Nálam van a kulcsa. Reggelig, ha tetszik...

Veron föllázadva, undorodva fordult meg. Ismerte látásból a kapus albérlőjét. Bizony Biri angyal volt e nőszemélyhez képest. A szoba pedig botránya a háznak. A kapus ajánlata arczába kergette a vért. Úgy sietett az utcára, hogy Kanut alig tudta beérni.

- Vigyen vissza atyámhoz! - szólt könnyörögve és annyira magán kívül, hogy gyalog indult neki az útnak, mintha nem is emlékeznék már rá, hogy mint jöttek ide.

Kísérője visszavezette a leányt a kocsihoz. Kanut, a mint társát a kocsiba segíté, el volt telve iránta a leggyöngédebb részvéttel. Veron hangja, mikor arra kérte, hogy vigye őt bezárt apja mellé: megindítá Kanutot. Ez a kérés kizárta azt az érzéketlen nyugodtságot, a mi miatt imént elítélte a leányt. Ez az oktalanság, de megható kívánság többet mondott minden könnynél és panasznál. Így csak az szólhat, a ki magát elhagyottnak érzi.

És Kanuton valóságos bűnbánat vett erőt, hogy ezt a nőt úgy félreismerte. Helyre akarta hozni, a mit ma éjjel ellene gondolatban vétett. Az idősebb fivér gyöngédsége szólott ki hangjából, viseletéből, a mint magyarázta Veronnak, hogy a mit kíván, az képtelenség. Hirtelen eszébe jutott, hogy Szenczy Flóra, az énekesnő lakása nincs messze. Legegyszerűbb lesz, ha Veronnal odahajtat. A két nő ismeri egymást s Flóra, ez a jó leány, bizonyára szívesen fogadja Veront vendégül.

Megkérdezte Veront, akarja-e, hogy Flórához menjenek? A leány, mint a ki saját akaratáról egészen lemondott, s föltétlenül másra bízta magát: ráhagyta, hogy menjenek Flórához. Flórához vagy akárhova. Csakhogy vége legyen már ennek az éjszakai hányatásnak, megszenyítéseknek, előre-hátra bolyongásnak, rossz érzéseknek, felindulásoknak... Hirtelen fejébe villant, hogy valahol - valaki várakozik ő rá. Hol? ki? Bármint erőltette is emlékezetét, nem tudta kitalálni; mert gondolatai nem akartak visszafelé menni, hanem ellenállhatatlanul ragadták őt magukkal előre, Flórához, a színésznő lakására, a mely vonzotta is, vissza is taszította.

Egyszer, mikor Flóra gyöngékedett, Esztike, ki rajongott a primadonnáért, elvitte Veront is a beteg leányhoz. Barátnőjük színházi beteg volt. Nem akart énekelni egy nem tetsző, új szerepben. Hogy kijátszsa az igazgatót (a ki nem hitt a betegségben s egyik kémet a másik után küldte a szerepbeteg ágyához), nem röstelt két napig paplan alatt maradni s a hivatalos kémeknek szenvedést mimelő pofácskával elpanaszkodni tüdejére, májára.

De mikor magára maradt Esztikével s Veronnal: lerúgta a takarót, kiugrott az ágyból s egy ingben, mezítláb tombolt és kaczagott a fölött, hogy a kémeket sikerült rászedni. Aztán, csak egy török sált dobva vállaira, ebben a kedélyes félmeztelenségben uzsonnázott meg a két barátnővel - az uzsonna idején kétszer is visszabújt az ágypaplan alá, mikor a villanycsengetyű újabb spionok jövetelét jelezte.

De ez a bolondos jelenet ötlött mostan Veron eszébe. Maga előtt látta a jókedvű, rakoncátlan leányt, a mint törökösen maga alá szedett lábakkal csücsült az alacsony, puha ottománon, cigarettázva és sütkérezve a porcellán-kályha ropogó tűzénél.

Akkor bántotta Veront ez a furcsa komédia, az a frivol bizalmasság, melylyel az az ördögös lány, a ki neki nem is volt benső barátnéja, csupasz vállait, karját és lábait mutogatta előttük. Veron úgy volt meggyőződve, hogy a nőnek - nővel szemben is szemérmesnek kell lennie. A színésznő túlságos fesztelensége visszásan hatott rá.

Különös. Most nem tudta őt úgy itélni meg, a mint akkor tette. Most vágyott ehhez a nyílt-szájú, zajoskedvű leányhoz. Mint valami vigasztalásra, úgy gondolt ő reá, s a lámpafénytől világos, jól fűtött szobára, a tűzhelyre, a nagy, puha ottománra, a süppedő szőnyegekre, az elegáns, vidám, parfümös hálószoba egész kényelmére. Az átnedvesült ruhák hideg tapadásától fázó teste nagyon kívánta a száraz meleget és egész kimerült fizikuma a nyugvást. A fekete vízben úszó, elhagyott utcákból, a szűk, sötét kocsiketreczből - alig várta, hogy ki-meneküljön... és hogy vége legyen ennek az eredménytelen együtt vándorlásnak, mely egyre kínosabbá válik mind a kettőjükre, de a melynek bántó visszássága őt bántotta legjobban.

## XIX.

A kocsi megállott. Kanut egyedül szállott le, hogy Veront előbb bejelentse Flóránál. Háromszor is meg kellett rázni a kapucsengőt, míg az alvó házban megmozdult valaki. Az alatt a zápor ugyancsak vesszőzte a miniszter urat. Veron, a ki a kocsiablakon át nézte, milyen nyugodt türelemmel állja Kanut az esőt: ki akart szólni, hogy behívja magához, míg a kaput felnyitják. De még se hívta be. Csak most lélegzett föl nyugodtan, hogy egyedül maradt vissza a kocsiban. Nem akarta ezt az első nyugodt pillanatot feláldozni csak azért, hogy ne lássa Kanutot az esőnek kitéve. Belátta, hogy ez önzés, de nem tehetett róla.

Veron a ház homlokzatát vette most szemügyre. A sűrű vízfüggönyön át hidegen, sötéten látta az első emelet ablaksorát, a második emeletét csak alig hogy sejtette, a harmadik emeletét már egészen eltakarta az éjnek az utcza fölött lógó szuroksötét kordinája. A második emeleten két ablak sápadt világa ütközött keresztül a vizes sötétségen. Ott volt Flóra lakása, a miből egy szoba az utcára nyílt. Veron le nem tudta venni szemét arról a beteges, sárga fényről. Úgy nézte azt, mint a partra igyekvő hajós a világító-tornyot, a mely szabadulást s biztosságot jelent... De veszélyt is néha: szirteket, örvényt, miket kerülni kell... Ezalatt Kanut eltűnt a felnyílt kapuban...

Veron úgy elmerült a fölfelé nézésben, hogy megrettent, mikor Kanut az ajtót rányitotta s kérte, hogy szálljon le. Csak mikor már a kapu alatt voltak, a hol egy kendőbe burkolt nőcseléd várakozott rájuk, akkor mondta Kanut, hogy Szenczy Flóra nincs otthon s mikor erre Veron megütközve állott meg: hozzá tette, hogy a lakás nyitva van, menjenek csak föl s várják be ott Flórát, a kit a cselédje mostanra vár haza.

A nőcseléd a szalonba vezette úrnője ismerőseit s aztán úgy eltűnt, mintha a föld elnyelte volna. Mikor Kanut megnyomta a villanycsengőt, hogy egy pohár vizet hozasson Veronnak: a hívásra, bár többször ismételte, nem jelent meg senki. A nőcseléd elment az úrnője után egy színészmulatságba, hogy bejelentse annak az éjszakai vizitet. Kanut felkutatta az egész lakást, míg végre a hálósoba éjjeli szekrényén ráakadt egy üveg vízre. Veron, ki a szalon enyhe, puha melegségében egészen ellágyult, mint valami nagy jótéteményt, hálásan vette a pohár vizet, a mely eloltotta a torkát égető, száraz, lázas szomjúságot.

Kanut lesegíté Veronról a könnyű utazóköpenyt, mely azonban most nehéz volt a víztől. E pillanatban csak arra gondolt, hogy ez a szegény nő rettentően átázott és talán meg is hült. Egy könnyű, kerekesszék ottomán volt a kályha közelében; Kanut egészen odatolta a tűzhöz.

- Melegedjék, hisz' egészen át van ázva.

Veron engedelmesen ült le a tűz közelében és átadta magát a rásugárzó melegnek, a mely hidegvette kezeit, arcát édes inger között, puhán simogatta. A mint a hőáramlat száradó ruháin át hozzá férközött teste minden részéhez, mintha meleg, puha szárnyak legyezték volna: kellemes, langyos bizsergést érzett tagjaiban. Aztán, mintha ringatták volna, leküzdhetetlen bágyadság fogta el.

Nagyon ki volt merülve. Kora hajnalban kelt föl. Egész napon át tűrte a vasuti kocsi zsibbasztó rázását s hogy megérkezett Budapestre, egyik izgalomból a másikba esett s féléjszakát töltött az utcán, testet, lelket ernyesztő felindulások közt. Féltáncos izgalom is sok lett volna egy olyan női fizikumnak, melynek idegei nemrég kiállott nagy betegség folytán még mindig olyan érzékenyek voltak, mint a hárfa kifeszített hurjai, a miket a szellő egy erősebb áramlata is remegésbe ejt.

Eddig ép azok a felindulások, mik egymás után megrázták, tartották fönn benne azt az energiát, a mit Kanut nyugodt véralkatnak nézett. Most, hogy túl volt a nap és éj fizikai és érzésszerű megrázkódásain, a mint átengedte magát e nyugalmas szoba enyhe kényelmének, a tűzhely lankasztó hőszűrésének, a mint belélegzette a vidám, kecses női lakás illatos, lágy levegőjét: beállott a visszahatás s mint egy, zaklatásokon átvergődött, meghajszolt madár, a kimerült nőtermészet elomló légységével adta oda egész lényét a nyugalom teljes átélvezésének.

E pillanatban egyetlen érzés, egyetlen vágy élt benne csupán, az, hogy egészen fölázott cipőit bárcsak levethetné s hideg lábait közel téve a kályha rostélyához - fölmelegíthetné.

Kanut e közben észrevette, hogy a tűzhelyen a parázs-szén hamvába kezd omlani. Lehajolt, hogy föléeszsze. Veron a fellobbanó zsarátnok piros aranyfényében látta maga előtt a szép, erős férfifejet, a sűrű, hullámos, szürke haját. A fej csaknem térdét érintette s oly közel volt hozzá, mintha mindjárt ölébe hajlanék.

Most nem nyugtalanítja e férfi közelsége.

A mint meghajolni látta e főt maga előtt, vágyat érzett magában, hogy azt megérintse. Ujjai hegyében érezte a vágyat, mint valami különös bizsergést, mely arra ösztönözte, hogy ragadja meg a főt, vonja oda ölébe s szántson bele ujjával e sűrű, fényes hajhullámba.

Olyan élénk volt e vágy benne, mint valami álmokkép az első szenderegésben. És talán az is volt. Az a félig éber, lankadt öntudat, a mibe Veront a tűzhely ejtette: olyan volt, mint az álom első szenderegése. Veron nyitott szemekkel álmodott. Azt képzelte, azt álmodta, hogy Kanut és ő voltak *valahol*, rosszul töltötték az időt *valamerre* és végre fáradtan elcsigázva - *haza* jöttek. És most *itt* vannak. Ez az ő nyugodt, enyhe otthonuk. Ez az ő *tűzhelyük*. Minden az övék itt. Magukra vannak egészen. Kanut élesíti az ő tűzőket. Itt térdel az ő lábainál. Ide fogja fejét hajtani az ő ölébe. És az ő ujjai babrálni fognak e dús, erős hajzatban, mert hiszen e fej, e haj is az övé.

Azonban Kanut elkészült a tűzzel, fölemelte fejét s a mint Veron megpillantotta álla alatt a fehér nyakkendő: ez ünnepi öltözetdarab láttára föleszmélt.

A fehér nyakkendő hideg színétől lehűlt szívének meleg álma. A pillanat illúziójából való, eme fölébredés olyan volt, mint a nehéz beteg fölserkenése, a ki azt álmodta, hogy ő egészséges. Testi fájdalmat érzett szinte, hogy felébredt a valóra... Mily édes volt az a percnyi illúzió!... Milyen kegyetlen, rossz ez a valóság!...

És a mint szemei a fölemelkedő Kanut szemeivel találkoztak: akaratlanul is szenvedélyes, néma panasz tört ki a hosszú, sötét pillák alul. Megzavarodtak erre mind a ketten. Veron - a miatt, a mit elárult, Kanut - azért, a mit megértett... A tűzhelyen a fellobbanó láng pattogása úgy hangzott, mint valami diadalmas indulat lázas ujjongása. A két szív lángja pedig e pillanatban némán csapott fel. A váratlan fellobbanás megijesztette mindkettőt. Nekik ez a láng nem boldogság többé, de veszély!

Veron megindulást érzett magában, megindulást, a mely gyönyört és megdöbbenést okozott egyszerre. Kanut különös megzavarodásából, a melyben a saját zavarát látta visszatükröződve: megértette, mily szenvedélyesen van még mindig szerelve. A szerelmes nőszív, mindenről megfellelkezve fölujongott - a fölött, hogy ereje, hatalma még mindig a régi.

Veron nem nézett Kanutra. Előrehajolva, fölmelegült homlokkal, a tűzfénytől aranypiros arczczal, mozdulatlanul bámulta a tűzhely rácsa mögött a lángok játékát. De ez a mély, csillogó tekintet mégis Kanutnak szólt... Látom, hogy szeretsz, látom, hogy szenvedsz; lásd, én is szeretlek, lásd, én is szenvedek... boldogtalan vagyok és mégis gyönyörtől remeg a szív bennem, hogy szeretsz és hogy szeretni fogsz mindig... Ezt mondták a nagy lángoló szemgolyók,

a felindulástól kitágult szemláták és a meleg, fénylő nedvesség, a mely zománczként vonta be a szemek fehérét.

Kanutnak nagy erőfeszítésébe került, hogy föl tudjon kelni a térdelő helyzetből s vissza tudja magát tartani attól, hogy meg ne ragadja azt az egyik, a sötét ruha szövetén szinte világító fehér kezét, a melyről már egyszer végképen lemondott. Úgyszólván: karon ragadta s eltávolította önmagát e szomorú szépség öntudatlan csábjának vonzási köréből.

Legjobb lesz, gondolta magában, ha egészen közönyös beszélgetést kezdek. A hang, a beszéd jó palástolója a megindulásoknak. A konvencionális társalgás sok kínos, kényes helyzeten segített már át olyan embereket, a kikre nézve a hallgatásban veszélyek rejlettek. Megnézte a zsebóráját s a legközömbösebb hangon tette a legközönségesebb észrevételt:

- Ha Flóra hazajön, a mikorra várják: úgy még egy félórát fogunk reá várni.

Veron ajka szegletében sajátságos mosolygás jelent meg. Oh engem nem csalsz meg ezzel a hanggal!... Ezt mondotta az a mosoly... És egyszerre valami szeszély, ötlet támadt benne, hogy közel vigye ezt a közönyösséget színlelő embert és magát is - ahhoz a tárgyhoz, mit mindkettőjükre nézve jobb messze kerülni.

- Köszönöm, uram, hogy emlékeztet. Az a félóra nagy idő. Már is sokáig nélkülözték önt Gridi Biás házánál. Bocsásson meg, hogy erre nem gondoltam. Lássá, ilyen hálátlan az ember! Elragadom önt magammal azok közül, kik szeretik és ünneplik önt és nem jut eszembe, hogy ismét visszaadjam. Köszönöm, hogy fáradt értem. Most már magamra hagyhat. Egyedül is bevárhatom Flórát.

Veron, a míg ezt mondta, nem vette le szemeit a tűzről. Kanut oldalt állott tőle - egy asztalhoz támaszkodva. A leány érezte, hogy két elcsodálkozott szem néz reá e perczben. A nélkül, hogy látta volna szavai hatását, számot adott magának arról. Tudta, hogy Kanutot megdöbbsentette a nem várt szavak értelmével.

De megdöbbsent maga is. Mit is mondott csak? Hirtelen ismételte magában a kimondott szavakat... Túlozta jelentésüket és megijedt tőlük. Mennyi gúny! Mennyi szemrehányás! Mennyi igaztalanság!... Homlokát érinté egyik tenyerével. Mintha kezével akarna meggyőződni a felől, hogy csakugyan az ő feje az, a melyből azok az esztelen gondolatok, oktanul provokáló szavak származtak.

Aztán az önszemrehányás égető érzését valami hideg, erős nyugodtság váltotta föl egyszerre. Daczos keménység szállta meg. E perczben nem bánta, hogy kegyetlen és gúnyos volt. Keserű volt egész valója. Úgy gondolt Kanutra, mint mindkettőjük visszás, reménytelen, kínos helyzetének egyedüli okára... Igen. Ő az oka. Mert elhagyta magát. Mert nem küzdött. Mert gyáva volt... Szeretett volna megfordulni és szemébe mondani Kanutnak, a mit mostan felőle gondolt. De hallgatott és várt. Vajjon mit fog válaszolni?... Annál jobb, ha keserű lesz. Veron sokért nem adta volna, ha valami olyat mondana most Kanut, a mivel őt, Veront, nagyon megbántaná.

Kanut azonban egyszerűen ennyit mondott:

- Akarja, hogy eltávozzam?

A hangból azonban kiérezte Veron, hogy Kanut magát sértettnek érzi... De hát mért nem panaszkodik? Miért tűri némán? Miért akarja őt türelmével, megbocsátásával megalázni maga előtt?

Nem válaszolt Kanut kérdésére. Most egyszerre ő érezte szükségét annak, hogy valami, akármi tárgyú társalgás révén kijussanak ebből a kellemetlen, zavaros helyzetből.

- Igaz. Hiszen még nekem mondani valóm van. Annyi idő óta vagyok együtt önnel és még egy szó említést sem tettünk Máramaros-Kesziről... És elkezdett a nagymamáról s Esztikéről beszélni.

Kanut - hajuknál fogva előrántott kérdéseket tett föl s Veron túlzott készséggel válaszolt azokra. A társalgás valahogy megindult. Úgy látszott, hogy végre mégis oly térre jutottak, a hol hangjuk visszhangjától nem remegnek titkos érzéseik... A hálósobából kihallatszó fali óra sürgető ketyegése mellett halkan s látszatra nyugodtan beszélgetett Szenczy Flóra két vendége...

Egyszerre csak Veron idegesen összerezsent s mint a hurpattanás, olyan éles, rövid kiáltásba tört ki. Kanut, az ijedt hangra, ott termett mellette. A leány, mint a ki ok nélkül való ijedtség-ből tér magához, szégyenkezve fölnevetett s jobb keze fejét nézegette közelről.

- Egy szikra pattant kezemre.

Egy parányi vörös petty piroslott a finom kéz haván.

- Megégette?

Veron odamutatta kezét. Kanut megfogta a hosszú, fehér ujjakat s műértő szemmel nézte a csöpp égési foltot.

Veron reszketett és nevetett egyszerre. Az ideges megrázkódás odáig fokozta már meglevő felindulását, hogy eszébe sem jutott visszavonni kezét. Együtt nézték Kanuttal a perzselés nyomát. Fejük összehajolt, hajuk érintkezett, egymás arczába leheltek, kezök egymásba tapadt... Így voltak percekig, Kanut egy kérdést ejtett ki - suttogva, mintha félne, hogy hangja megzavarja e különös elmélyedést.

- Fáj?

- Nem.

A válasz is suttogva volt mondva.

Kanut nem tudta szemét levenni a kéz lágy fehérségébe égetett piros pontocskáról... Egyszerre csak mintegy rászédült a kézre s mintha ki akarta volna szívni a megégetett hely tüzeit: szája nedvesen tapadt rá...

Veron vissza akarta vonni kezét, de ezzel a mozdulattal csak Kanutot hozta magához közelebb. Ekkor oly elviselhetetlennek találta e lángoló férfiarcz látását, hogy lehuntya szemeit. Keresett egy szót, a melylyel a megfélemezőt rendreutasítsa, de a míg ezt megtalálta: a kezére forrott száj tüzeitől már égett teste, lelke. Kiáltani akart: szenvedélyes, mohó száj csukta le ajakát. Szemét akarta fölnyitni: csók tapasztá le azt is...

## XX.

Veron a pamlag támlájába fogódzva, az ajtó felé fordult, mely ép becsukódott Kanut mögött. Szemei rendkívül kitágultak, a mint meg nem rebbenő pillákkal, magánkívül sokáig nézett az ajtóra, melynek függőnyei még mozogtak a légjárástól, a mit a felnyílt és behúzott ajtó az imént okozott.

Perczekig tartott ez az öntudatlan, ijedt, zavart nézés... Veron első, még mindig homályos gondolata az volt, hogy - tehát elment, csakugyan elment ő!... Mintha az élet távozott volna tőle el és a halált várná magához: inkább halott volt, mint élő, a mint, még mindig az ajtót nézve merően, egy lépést tett előre - összekulcsolt kézzel, mint a ki könyörög. Így állott, dermedten a szoba közepén... Egyszerre a nagy alvó ház megrengett, a mint odalenn becsapták a kaput. Aztán egy megindult fogat dübörgése hallatszott az utca felől. Az ablaküvegek remegtek, a függőlámpa nagy tejszínű gömbje szintén... A kocsizaj mind messzebb távozott. A remegő szoba lecsendesült. Veron megszédülve fogódzott egy szék karjába s maga elé nézett.

Még mindig az az egy gondolata volt csak: elment, csakugyan elment!... Úgy erőszakolta folyton ezt a gondolatot, mintha nem tudná elhinni... Pedig ő maga kívánta, követelte, hogy menjen, elfordulva tőle, nem tudva ránézni, nem tudva őt meghallgatni. Oly szívszakadt hangon, oly kétségbeesetten könyörögve kívánta, hogy: menjen, hogy Kanut nem maradhatt. Eltávozott, gyöngéd, de szenvedélyes szavakat mondva s kérlelő, imádó, esdő tekintettel nézve vissza... És most, hogy elment, Veron úgy érezte magát, mint a kit az úton mindenéből kifosztottak, útfélre vetettek s megrablói otthagytak.

A mint lecsüggesztve fejét, maga elé nézett, látta, hogy ruhája derekáról néhány gomb lepattant és a ruhaszélek közül kifehérlík az ingszövet. Úgy nyomta kezét e helyre, mintha e rés - halálos nyílt seb lenne rajta, melynek száját be kell, hogy fogja, nehogy azon minden vére kifolyjon... A mellére nyomott ököl alatt szíve összeszorult.

Elment, csakugyan elment!... Csak ez a gondolat keringett fejében, zavarosan, önmagát ismételve, önmagával összebonyolódva... Öntudata ebből az egy gondolatból állott. Nem tudott másra eszmélni. Semmi sem létezett rá nézve, csak az az egy, hogy *elment*.

Hirtelen egy másik gondolat kapta meg. Az ablakhoz rohant s azzal a dühös gyorsasággal, melylyel azok dolgoznak, a kik mögött halálveszély van, felnyitotta az ablakot, kinézett az utcára, arra, merre a kocsi robogott s Kanut nevét kétszer, a mint csak birta, belekiáltotta a szakadó esőbe. A homlokára, szeme közé verődött víz magához téríté:

- Örültség!... örültség!... - suttogetta magában - vége mindennek... elment... itt hagyott...

Eltávozott a nyitva hagyott ablaktól. A betóduló szél kidagasztá, vitorlákként, az ablakfüggönyöket. A beverődő eső rápermetezett a padlószőnyegre.

Veron, a mint megfordult, megpillantá magát a nagy álló tükörben. Mint a ki rémet lát, iszonyodva fordult el magától; kezei azonban engedtek a tükör előtt álló nő ösztönének s megbomlott hajzatát egy önkénytelen mozdulattal rendbe hozták.

Néhány lépést tett a szobában. Mindig csak maga elé, a szőnyegre nézett. Egyszerre egy széttaposott rózsán akadt meg a szeme. Ez az ő rózsája volt. Esztike tűzte hajába a búcsúzás percében... Gyorsan, irtózva átlépett a széttaposott virágon s úgy járta körül a szalont, mint a ki nem tudja, hol van, merre jár?

Ázott felsője egy szék karjára volt terítve. A mint belebotlott e székbe, egyszerre megragadta a felsőt és hirtelen magára vette... Halálos rémület fogta el a gondolatra, hogy Szenczy Flóra nemsokára hazajön és őt itt és így találja.

Gyorsan, gyorsan menekülni innen, e helyről, a hol vád, szégyen és gúny szól hozzá minden sarok-, minden bútorból... Menekülni... menekülni!...

Nem tudta, mint ért ki a sötét utcára. Valaki fölnyitotta a kaput, valaki utána kiáltott, valaki követte egy darabig. Az is lehet, hogy senki sem kiáltott, senki sem követte. Káprázat volt az egész. Mindazáltal Veron csaknem szaladva ment két-három utca hosszában. Azt hitte: kergetik.

Végre úgy kimerült, hogy majdnem összerogyott. Egy szálló kapuja előtt, a gyalogjáró fölé kinyíló üvegfedél alatt megállott, míg ziháló melle lecsillapult kissé. De míg azon tűnődött, hogy most már merre, hová menjen: az utca túlsó oldalán, egy légszeszlámpa világában, ismerős alakot látott, Kengyel Valért, a mint közeledett. Ijedten hagyta oda az esőtől védett helyet s űzött vadként futott tovább.

Ment, ment, ment, míg egyszer apja lakása előtt látta magát. Rátette kezét a csengetyű gombjára, aztán ismét levette. Senkije sincs e házban, a kihez mehetne. De valahova csak mégis menni kell. Nem csavaroghat az utcán reggelig. Mit tegyen?

Elkezdte a zsebét tapogatni, hogy van-e nála pénz? Arra gondolt, hogy egy vendéglő van a szomszéd utcában. Oda fog bemenni. El is indult arra felé, mikor azonban a sarki kávé mérésnek még mindig világos ablakai előtt volt elhaladóban: eszébe jutott Bizony Biri, a ki ide ment be s talán még mindig várakozik ő rá.

Benyitott a helyiségbe. Már csak két lámpa égett a füledt, füstös nagy teremben. Az egyik lámpa alatt egy korhely kompánia ivott és kártyázott, a másiknál Bizony Biri barátkozott egy fonnyadt, szomorú lánnyal, a helyiség pénztáros-kisasszonyával, a ki kijött a kasszából, hogy eltrécselje az időt ezzel a, fél éjszakán itt ülő elegáns frajlával.

A mint Biri az ajtónyílásban megpillantá Veront, hamarosan fizetett s otthagya a kávé mérést. Elbámult, mikor Veront ilyen állapotban látta maga előtt. Ebben az összeázott, elcsüggedt, kiállott, sápadtképű alakban alig ismert rá Veronra... Uram isten, mi történt a kisasszonnyal! Kicsibe múlt, hogy fel nem kiáltott. De erőt vett magán.

Veron csak annyit mondott Birinek, hogy hiába járt a rendőrségnél, hogy a lakásuk zárva van és hogy vendéglőbe kénytelen megszállni. Biri sem nem kért, sem nem szólt semmit: elkísérte Veront a vendéglő kapujáig s nem engedte, hogy az úti málhát Veron vigye odáig.

A kicsengetett kapus végig mustrálta szemével a két leányt. Aféle künnszorult éjjeli madaraknak nézhette őket, kik csak árthatnak a vendéglő jóhírének. Kijelentette, hogy nincs szoba számukra s becsapta előttük a kapuszárnyat.

Veron, a ki már alig állt a lábán, engedte, hogy Biri karjába fűzze karját, s ment, a merre ő vezette.

- Jöjjön hozzám. Pihenje ki magát. Késő most már hotelről-hotelre járni.

Biri az alsó Duna-soron lakott. Jó hosszú út állott előttük. A míg ezt megtették, folyton Biri beszélt. A jó leány azt hitte, tartozik vele, hogy vendégét mulattassa. Azonban nem tudva, hogy járjon kedvében, legjobbnak látta: kikelni a mocskos idő, a vendégszeretetlen szállók s a szemtelen konstablerek ellen, a kik a siető két nőt gyanus szemmel nézték.

Veron az egész úton hallgatott - a nélkül, hogy csak valamit is hallott volna abból, a mit Biri összebeszélt. Egy kérdés emésztette, zaklatta, gyötörte az egész idő alatt. Visszament-e Kanut Gridi Biásékhoz... Jövője, élete, mindene - e kérdés körül forgott most. Ha visszament: úgy

vége mindennek... És e rút, rossz éjszakánál sötétebb, gonoszabb sejtelmek támadtak. Irtózva vette észre, hogy nem tud bízni Kanutban. Keresett e sajátságos, fényes és mégis oly ingatag jellemben valamit, a mit megragadhatson, valami szilárdat, a mibe a kétség örvényétől elsodort hite belekapaszkodjék. Hasztalan... hasztalan!... Érezte, hogy nem talál támpontot, hogy sodortatik és süllyed lefelé... Elvesztem, elvesztem!... gondolta - tetőtől-talpig összeborzongva s visszaeszmélve Szenczy Flóra lakására, egyszerre örült, vad szemrehányást tett magának, hogy mikor utána nézett Kanutnak, miért nem vetette le magát az utcára. Halt volna meg a teste is ott, a hol lelkének jobbik fele meghalt...

## XXI.

- Megérkeztünk.

Veron fölrezzent Bizony Biri hangjára. Egy régi emeletes ház előtt állottak. Veron valami haragos, mély zúgást hallott maga mögött. A mint visszanézett, a légszeszlámpák hosszú sorát látta visszatükröződni egy óriási, mozgó fekete tükörből. Csak most látta, hogy a Duna-parton vannak. Ez a sötét, rengeteg víz, a mint tompa bűgös közt, mely szakadatlan, fájdalmas nyögéshez volt hasonló, hanyatt-homlok, lázasan rohant alá, gázfényben reszkető hullámsörénnyel s jajkiáltásokhoz hasonló csobbanások mellett: úgy megragadta, leigázta Veront, hogy Birinek, a ki saját kulcsával nyitotta föl a kaput, erővel kellett a visszanézésbe belekábult vendéget behúzni a kapu alá.

Birinek aféle külön bejárásos, kapualatti szobája volt itten. Hármat léptek s már benvoltak a lakásban. Két, alacsony, kis szobából állott ez, olyan könnyen, léhán bútorozva, mint a milyen könnyelmű, léha volt a lakó. Meglátszott mindenben, hogy a lakó nem érzi magát otthon e lakásban. Sok csinos, szemrevaló bútor akadt a szobákban; a szőnyegek is szépek voltak s az ablakfüggönyök divatosak, izlésesek. De a rosszúl gondozott, szanaszét álló bútorok mintha el akartak volna egyszeribe szaladni, a szőnyegek mintha soh'sem lettek volna kiporozva, a függönyök pedig mintha kéményben lettek volna füstölőben.

A lakás erős illatszerektől, szépítő szappantól, eldobott cigarettvégektől s narancshaj- és száraz virágoktól volt szagos. Veront elkábította ez a nehéz levegő s inkább leszédült, mint leült egy pamlagra. Biri kérte, hogy csak addig tartsa magán a felöltőt, míg tüzet fog rakni. Fa volt bőségesen, de gyújtó egy szál sem. Biri a theafőzéshez használt borszeszszel akarta leönteni a fahasábokat, hogy könnyebben tüzet fogjanak. Nem volt spiritusz sem. De édes ananászlikör volt bőséggel a kasztli tetején.

- Megteszi ez is, hogyha más nincs! - ösztönözte magát a szorgoskodó leány, belocsolt a kályhába egy félüveg likört. Nemsokára az alkohol kék lángja nyaldosta a tűzhely fahasábjait.

A lakás hamar fölmelegedett s Veron engedte, hogy felöltőjét Biri levegye róla. Mialatt ez megtörtént, Biri, a mint csodálva nézte Veron erős, szoborszerű alakját, látta, hogy a derékről gombok hiányzanak. A mint vendége körül forgolódott, újra meg újra a lazán gombolt, nyílt derékre tévedt tekintete. Aztán lopvást Veron sápadt, levert arczára nézett... És elment az ő beszédes kedve is.

Veron, ha öntudata nincs úgy szanaszét kuszálva, észrevette volna, hogy ez a leány oly töprengedő, bús képpel jár-kele körülötte, mint a ki nyitját keresi egy szomorú titoknak. Csak akkor lett figyelmes szállásadója elborult kedvére, mikor Biri odatért elébe s olyan gyengéd, résztvevő hangon, mint a ki beteghez szól, arra kérte Veront, hogy engedje meg, hadd húzza le cipőit.

Veront nem annyira e váratlan szolgálatkészség, mint inkább a lány szomorú, sajnálkozó nézése úgy megzavarta, hogy alig tudott mit mondani:

- Nem, nem. Hagyja, kérem. Köszönöm.

A leány csak ott térdelt tovább is előtte s nézett reá bús tekintetével. Veron még inkább megzavarodott és nem tudott ellentállni, mikor Biri a kezébe kerített cipőket kezdte húzni lefelé.

- Egészen fölázott és mint a jég, olyan hideg, - szólt Biri s ölébe véve a szegény kis lábakat, elkezdte azokat kezei közt melengetni... Akarja, hogy theát készítsék? Félek, meghűtötte magát.

- Köszönöm. Nem kívánok semmit. Nyugodjék le kérem. Elég sokáig virrasztott már úgy is miattam.

- Oh, mi a virrasztást illeti, az nálam megszokott dolog. Ritkán alszom hajnal előtt.

És észrevéve, hogy rosszat vallott magára, hozzá tette - mentegetődzéskép:

- Serdülő leánykoromban géplány voltam egy nyomdában. Ott a munka éjfél után kezdődött. Akkor szoktam meg, hogy napköltekor menjek ágyba.

Egyszerre sajátságos, tömeges zaj hallatszott a fejük felett. Mintha a felső lakásban egyszerre húsz-harmincz ember taktusra verné a padlót fakalapácsokkal. Biri haragos elképedéssel nézett föl a mennyezetre.

- No, jó'czakát neked, éjszakai nyugalom! Hisz odafönn megint báloznak. És hogy éppen mostan! Hogy az ördög vinné el őket bálóstól, mindenestől!

Elkezdte magyarázni Veronnak, hogy az emeleten egy színésznő lakik, énekesnő a népszínháznál. Bőviben lehet a pénznek, mert minden hóban kétszer van estély lakásán. Ilyenkor az egész színház itt tánczol s majd leszakad alattuk a padló.

Veron Szenczy Flórára gondolt. Talán ő is itt mulatott, a míg őt, Veront, a fátum oda vitte lakására...

Biri aggodalmas hangon tette azt az észrevételt, hogy Veron e zajban nem fog tudni aludni.

- De azért mégis csak meg kell azt próbálni. Foglalja el, kérem, a vetett ágyamat. Majd én a pamlagon vaczkolok magamnak.

Veron, a mint a fölcsipkézett, nagy, fehér ágyra nézett, szinte ijedten kezdett szabadkozni:

- Nem, nem. Ne csináljon alkalmatlanságot magának miattam. Én nem fogok lefeküdni. Nem tudok, nem bírok aludni. Majd elüldögélek itt a pamlagon.

Biri lesütötte fejet és szégyenében elsápadt a rózsaszín rizspor alatt. Azt hitte, megértette a vonakodás okát. Hogyan is kívánhatta azt, hogy az ő ágyába befeküdjék egy nő. Egy *olyan* ágyba! Egy *ilyen* nő!... Nem érzett haragot az iránt, a ki őt így akaratlan megsértette. Sirni szeretett volna inkább, sirni önmaga és e fölött a jó, szép, szemérmes, nagylelkű lány fölött, akin az ő éles ösztöne megérezte - a szerencsétlenséget, a szerelem nagy katasztrófáját: a bukást. Nem tudott semmit, de összetörve látta maga előtt Veront. Érezte, hogy ezt a katasztrófát ő nem tudja felfogni. A szegény, bukott teremtés úgy nézett Veronra, mint egy angyalra, a ki szeme előtt esett le az égből.

Nem merte többé megszólítani. Ott maradt a földön, a szőnyegen ülve. A lefekvésről hallani sem akart. Fejét odahajtá a pamlag végére s hiába akarta Veron, nem engedte, hogy ez a lábát kivonja öléből... Így ültek a világos szobában reggelig, míg Birit végre az álom elnyomta.

Fejük fölött hol megszűnt, hol megújult a tánczoló lábak sűrű dobogása... Biri, noha el volt szomorodva, mégis odafigyelt a felülről sűrűn, tompán s mintegy permetezve lehulló hangokra, s a kopogások üteméből találgatta magában, hogy mit tánczolnak odafönn?... Ez csárdás, ez rezgő polka, ez négyes... És a valczerroham zajában elaludt csöndesen...

Veron, a mint az ablakon át betetszett a reggeli szürkület: csöndesen kivonta lábait az alvó lány öléből, fölhúzta cipőit, magára vette felső ruháját, párnát tolt Biri lecsüngő feje alá s betakarta őt egy gyapjúkendővel... Aztán magára hagyta.

## XXII.

A mint Veron a sötétes kapualjból kifelé sietett: háta mögött nevén szólították:

- Veron!... Veron!...

Egy nő sietett utána - beburkolt fejfel, palástformájú, földig érő köpenybe burkolva. Szaladva érte be Veront, a kit a hang, a váratlan megszólítás megijesztett, de még inkább az, hogy a hozzászólt alakban fölismerte Szenczy Flóráat... Hogy futott az éjjel ez elől a nő elől és ime egyszerre ott terem mellette!... Nem menekülhetett. Flóra karját az övébe fonta már.

- Jöjjön velem, édes. A kocsim a sarkon vár rám. Siessünk, míg észre nem vesznek. Szökőben vagyok, édesem. Ez az Ilka megbolondult. A fejébe vette, hogy vendégeit délig együtt tartja. Hiába beszéltem neki, hogy tizenegyor próba van. Az igaz, hogy kissé bekaptam magam is, de első a kötelesség. Ugy-e?... Tudja, pompásan mulattunk. Ilka még így nem tett ki magáért. Milyen vacsora, micsoda pezsgők! Rácz Pali húzta. Soha életemben nem táncoltam ennyit. Azok odafönn még most is bomlanak.

És a mint a jégbehűtött pezsgőtől fátyolozott hangján össze-vissza fecsegett: Veront karjánál fogva vitte, ragadta, miglen odaérték a sarkon váró kocsihoz. Flóra előre akarta Veront bocsátani. Ez szabadulni akart.

- Köszönöm. Nem ülhetek föl. Haza megyek.

Flóra nem engedett. Elviszi hazáig s leteszi a kapu előtt. Nem lehetett őt visszautasítani. Erőszakosan tolt a Veront föl az ülésre.

A mint a fogat megindult, ismét rákezdte az otthagyt multság heves dicséretét. Töviről-hegyire elbeszélte, hogy mi minden esett meg. A multságos részeknél kaczagott s keztyüs keze hadonázásával szelet csapott a kocsiiban, azt se tudta, úgyszólván, hogy ki ül mellette.

A sok táncz, a zene, a pezsgő - megzavarták kis fejét; most meg, tetejébe, a saját hangja nevetése részegítette meg.

Egy fordulónál, az ablakon kitekintve, egy munkást vett észre, a mint egy színlapot ragasztott a sarokra. A színlap a próbát juttatta eszébe, meg azt, hogy neki ma estére énekelnie kell. Most érezte csak, hogy hangja rekedtes. Az énekesnő megszeppent. Torka körül szorosabbra fogta a sálkendőt s a beszédet abban hagyta.

De nem tudott sokáig hallgatni. A fecsegés, a közlés vágya pezsgett, forrott benne s hiába szorította össze csacska száját: a szó kibuggyant rajta. A tartalmatlan, léha beszéd árja ismét vígan ömlött a nyugtalan nyelvről.

A gége végre megsokallta a dolgot. Adott olyan hamis, rekedt hangot, hogy Flóra egyszerre a torkához kapott.

- Szent Isten! Ez kezdődő hurut...

És ijedt hangon kezdett lamentálni, hogy miért nem is ment haza már korábban. Tudhatta volna, hogy az ilyen kényes torok, a milyen az övé, megadja az árát a korhelykedésnek. Most már nem magasztalta estélyt adó kollégáját. Ráfogta, hogy azért itatta őt félig fagyott pezsgővel, hogy berekedjen tőle s ma ne tudjon énekelni. Ezért nem engedte, hogy hazamenjen egy órákor, a mikor ő...

Most, mint a ki hirtelen eszmél valamire, odafordult Veronhoz.

- Igaz, ni! Hisz' az éjjel, ön és Kanut...

De a mint Veron sápadt, álmatlan arczába, barna gyűrűkkel övedzett, bágyadt szemébe nézett: nem tudta folytatni. Felindulás vett rajta erőt... Egy csapásra elfeledett mindent, a mi vele az éjjel történt, csak arra az egy mozzanatra emlékezett, a mi az éjjel, pillanatra megzavarta, aztán meg mulattatta, de a miről később tisztára megfeledkezett... A táncz izgalmából szólította ki a szobaleánya, titkolódzó képpel a fülébe súgva, hogy miféle vendégek vannak a lakásán. Flóra *akkor* elképedt e hírre. Tudta, hogy az nap van Kanut eljegyzése. Ő is meg volt hiva a Biás-ház estélyére. Nem ment oda, mert ez az eljegyzés boszantotta kissé. Ő is kaczerkodott a miniszter úrral és pedig Biáséknál kaczerkodott először. Nem akart szemtanúja lenni a Biás-leány győzelmének, a mi az ő veresége volt... És egyszerre csak hallja, hogy a boldog vőlegény, a kiről azt hitte, hogy Biás Hajnal oldalán szépeleg, megjelenik az ő lakásán - a szép Bacsó Veronnal. Semmit sem értett a dologból, de tetszett neki, mulattatta, hogy Kanutot nem Hajnal mellett, hanem egy másik leány oldalánál tudja. Egészen olyan ez - gondolta magában - mint egy randevu - a barátné lakásán. És hogyha az: akkor legjobb őket nem zavarni. De, úristen, hogy jönnek ők *most* és *nálam* össze... Valaminek történni kellett!... Pár perczig ez a kérdés motoszkált kis fejében, aztán, hogy újból tánczba vitték, a keringőzéstől szédülő agyában egy darabig még kavargott e különös, nem érthető dolog. Könnyelmű madárszíve óhajtotta, hogy az legyen a dolog, a minek ő képzei. Öt-hat valczerforduló alatt egész regényt képzelt ki lázas, forró feje... A hetedik fordulónál azonban, elkapatva a táncz tüze, szenvedélye által, nem törődött többé az egész esettel.

Csak most, hogy az éjszakai izgalmak göze kipárolgott fejéből, akadt rá az éjszakai vizit visszamaradt emlékére. De a mint maga mellett ezt a halvány, szinte beteg arcot látta, elment a kedve attól, hogy Veront faggassa. Ám esküdni mert volna, hogy nagy dráma folyt le háta mögött az éjjel. A kíváncsiság majd megölte. A hallgatás majd megfojtotta... Mi történt? Mi hozta ő nála össze Veront és Kanutot? Mit keresett Veron korán reggel, egy dunaparti házban?... Egész raj kérdés tolt a nyelvére. Nehéz önmehtagadás volt mind visszanyelni.

Nem tudva, nem merve szólani Veronhoz, beérte azzal, hogy keztyüs kézzel fogta szomszédjának kezét s a míg csak együtt voltak, hosszan és erősen szorongatta, mintha Veron ujjából akarta volna kisajtolni a lefolyt éj titkát.

A kocszi már megállt a ház előtt, a hol Veron lakott, a mikor ez, érezve, hogy szólnia kell valamit, néhány szóval elmondta, mint lett az éjjel hazátlan, mint keresett szállást a Flóra lakásán.

- De féltem, hogy alkalmatlan leszek. Elmentem máshova.

Érezve, hogy hazudik, elfordult, hogy pirulását elrejtse.

- Azt rosszul tette, édes. Szívesen megosztottam volna lakásomat. Haragszom, hogy kételkedett ebben... És ki volt az, a kiről föltette, hogy szívesebben láthatja önt, mint én láttam volna?

Veron meg volt e kérdéssel fogva. Bizony Birit csak nem nevezi meg. Csak most, hogy e kérdés a nő érzékenységét fölizgatta benne: gondolt arra, hogy hol töltötte az éjt?... Elborzadt magától. Hát már is odáig jutott, hogy meg nem nevezhető barátné szégyelt pártfogását kell eltagadnia! Már most mit csináljon? Igazán eltagadja, hol volt és hazudjon még egyet? Vagy bevallja, hogy egy bukott lány lakásán töltött egy fél éjszakát?... Azt mondta, hogy egy nőrokonánál volt... Most már nem pirult el. Belesápadt abba, hogy Bizony Birit rokonának vallotta... Mintha valami megbélyegző lett volna e szóban. Mintha leszállította volna őt Bizony Biri mellé...

## XXIII.

*Ettől a lánytól - ahhoz a másikhoz nem térhetsz vissza többé!... Így szólott az erkölcsi ember Bacsó Kanutban, mikor a diadalmas szenvedély büszke, kéjes öröme és öntudata helyett mély lehangoltsággal, keserű önváddal telve távozott el Verontól.*

A társasági ember azonban mást mondott... Vissza kell térned, különben botrány lesz. Azok az emberek, a kik a miattad megszegyenült Biás-házat alig rejtett megbotránkozással és suttogó kárörömmel hagyják oda ma éjjel: holnap elárasztják a várost. Budapest összes hírcsatornája tele lesz a dologgal. Nem szabad azt megengedned, hogy neved és azok nevei, a kik jóhírüket tehozzád kötötték, belekerüljenek a szenzáció, a pletyka csatornahálózatába s meghurczoltassanak utcáról-utczára.

Inkább hazudjál, inkább játszál el akármilyen hitvány komédiát, de ne hagyd, hogy botrány legyen... Siess vissza s mentsd meg a látszatot, a társasági illedelmet. Ezzel, mint tisztességes úr, tartozol a társaságnak. Hogy, mint becsületes ember, mivel tartozol te önmagadnak és a szenvedélyednek fölládozott leánynak: ezt később is tisztába hozhatod. Erről senki sem tud, de ha botrány lesz, attól viszhangzani fog az egész Budapest.

Kanut szót fogadott a társasági embernek. A botránytól való irtózat legyőzte benne az utálatot a hazugság iránt. Megadta magát a konvenczionális élet fegyelmének... Visszatért a Biás-palotába és száján a vétkes gyönyör csókjának nyomával, símán, ügyesen, okosan hazudott a nőnek, a kit ma éjjel nemcsak szóval csalt meg.

Kanut megdöbbsent magától, hogy azután, a mi történt, ennyi színleléssel, ilyen számítással tud komédiázni. Mindenkit megcsalt e derült, tiszta nyugalom. A társaság, mely már javában tánczolt s látszólag nem törődött a kimaradt vőlegénnyel: a visszatért nap hőjét gyanakodó, fürkésző, vallató szemekkel szimatolta körül. De látva azt a miniszteri fejhordozást, azt a gavalléros, vidám fesztelenséget, a melylyel Bacsó a mulató ház hangulatába visszahelyezkedik: nem törődtek többé vele.

Csak egy-két nyelves, eladólányos dáma, a kik Biástól irigyelték a híres embert, bujt össze egy-egy sarokban s kommentálta szája ize szerint a vőlegénynek hosszas eltűnését.

Biás papa elkomorult kissé, a mikor megtudta, hogy a vén Bacsó Péter nem engedte magát kiszabadíttatni. Félt, hogy ez az eset ártani fog Kanut miniszteri hírének. Most már oka és joga volt hozzá, hogy féltékeny legyen ez ember hírére. Szerelmes volt Kanutba, de hatalmát, nevét, s tekintélyét szerette. Kanut parlamenti dicsőségének, neve varázsának s a hatalma morális erejének fanatikus bálványozója volt e kétesmultú milliomos. Számítás volt e rajongásban. Mialatt bálványozta e hatalmas férfi nagy jelentőségét: egyben spekulált arra, mint egy olyan tőkére, a mi ott van a keze ügyében. Kellett neki ez a tőke, ám csak úgy, ha igaz, érintetlen, szűz érték. Aranytiszta legyen az a nagyság, az a hírnév, a mit pompás, büszke kupolaként szánt a Biás-házra... Mikor Bacsó Péter esetét hallotta, meghökkent, hogy Kanut kompromittálva lesz. De látva Kanut gondatlan jó kedvét - ő is megnyugodott.

Hajnalt Kanut azzal áltatta, hogy az igazságot félig elmondotta neki. Ez a szép gyerek, a ki nagy, lángoló szemeinek néma panaszával fogadta a vőlegényt: elérzékenyült, a mikor hallotta, hogy egy szegény, elfogott öreg ügyében járt oda.

- Milyen nagy ember maga, hogy ennyire jószívű. Bocsássa meg, hogy én duzzogtam azalatt.

És, mert egyedül voltak abban a teremben, a hol ez a magyarázat történt: az ara szemérmes bizalmasságával, a szerelmes nő reszkető vágyával, égő arcának és nedves, szomju ajkának odakínálásával símúlt a kezét tartó vőlegényhez, hogy átvegye attól a kért bocsánatot és átadja a maga édes jutalmát a jólelkű, nagy embernek.

Kanut nem térhetett ki az oda kínált alkalomnak, de nem vitte rá a lelke, hogy ajakát érintse a leánynak, mikor még szája égett a ma éjjel rabolt vétkező csókoktól. Egy langyos, szinte ijedt csókkal illette az arcához hajolt síma homlokot... A szenvedélyes, szép gyerek csalódottan, kiábrándultan vetette föl nagy szemgolyóit: Hát ez a te csókod? Így szereted te Hajnalt? Te nagy, hideg ember!... Mondotta két föl villanó szempár...

Kanut - megutálva magát a játék miatt, a mit e kedves, bájos teremtéssel űz, föllélegzett, midőn lépteket hallott közeledni feléjük. Fülöp belépte véget vetett a rosszul indult idyllnek. A rokon csak egy pillantást vetett Kanutra és látta, hogy nem jött ide rosszkor. Látta Kanuton a hideg zavart. Hajnalon a megszágyenyültséget és csalódottságot. Mindjárt tisztában volt, hogy ezeket most nem jó magukra itt hagyni. Az alatt az ürügy alatt, hogy a vendégek hiányukat érzik: visszavitte őket a legtelibb terembe és ott megvált a pártól.

Mialatt Fülöp csoportról-csoportra járdogált, folyton visszanézett rokona arcára. Nem tetszett neki sehogysem ez az arc. A vén róka gyanakodni kezdett. Mióta megtudta Biástól, hogy Kanutot Veron vitte el magával: izgatott volt mindig. Egy pillanatig azt hitte, hogy Kanut többé nem fog visszatérni. És bár kinevette magát e félelem miatt: nem volt egy nyugodt pillanata mindaddig, míg rokonát újból nem látta... Most meg már a Kanut arcza kezdte háborgatni... Akármilyen legyek - gondolta magában - ha ez az ember jól érzi most magát. Engem ezzel a mosolylyal, e méltóságos jókedvvel nem lehet rászédni. Ez az ember olyan, mint a ki rossz fát tett a tűzre s az öntudat bántja.

És a mint így tanulmányozta távolról Kanutot, egyszer csak hallja, hogy valaki háta mögött a körüti vállalatról diskurál hangosan:

- Egy krajczár nem sok, annyit sem kapnak vissza Erlingék a kauczióból. A szerződést ma bontották föl. Mondják, magas szószólókra számítottak Erlingék, de úgy látszik, megcsalódtak. A kauczió tisztára elveszett. De a dolognak még ezzel nincs vége. Hogy mi lesz, nem tudom, de lesz valami, azt mondják. Erlingék dühösek a magas patronusokra, a kik benne hagyták őket a csávában.

Fülöp nem láthatta, ki beszél, de a szülő úgy hangsúlyozott és oly sajátságos célzatossággal beszélt, mintha szavait *neki* szánta volna.

Kivált a *magas szószólókra* való utalás volt nyomatékkal kiemelve - annyira, hogy Fülöp úgy érezte, mintha a beszélő e szavak után odalépne hozzá s vállára téve kezét, azt mondaná neki: Bacsó Fülöp úr, ez maguknak volt mondva!

A hang azonban elhallgatott és a szót mások vették át. Vitatni kezdték a körútépítést, mint üzletet, vállalatot. A pénzemberek száraz disputája, kápráztató számvetései nem érdekelték Fülöpöt. De azért folyton és feszülten figyelt. Várta, leste azt a hangot, mely az imént úgy hatott rá. De ez a hang nem szólott bele többé a vitába. És Fülöp esküdni mert volna, hogy az az ember, mialatt hallgat, ő reá néz folyton.

Csendesen, mint a ki keres valakit, körülnézte magát. Nem messze tőle több budapesti *nagy háznak* összedugott, kopasz fejbúbja fénylett, izzadt a csillár meleg sugárzásában. Egy cigánybarna, patkányszemű, eszes, hunczfut arcvonású, zömök ember állt a *házak* gyűrűjében s ragyogó, kicsi szemével barátságosan hunyorgatott Fülöp felé.

Fülöp meg volt győződve a felől, hogy ez az ember beszélt az imént a háta mögött. Az egykori huszárkapitány fölfortyant a fixírozó patkányszemek láttára. De jobbnak látta úgy tenni, mintha semmit nem venne észre. Átment a terem másik oldalára s Biás Leonával kezdett társalogni.

Mikor a lányt tánczra vitték s Fülöp összejött a házi úrral, félrevonta őt s odamutatott a patkányszemű vendégre:

- Mondd csak, ki az ottan?

Biás papa szőrös ábrázatán kellemetlen fintor mutatkozott.

- Észrevetted?... Persze, persze. Nem lehet az ilyen pofát nem venni észre.

Karon fogta Fülöpöt s átvitte a szomszéd terembe, a hol inkább magukra voltak.

- Ha már tudni akarod, hogy ki az az ember, neked, mint most már rokonomnak, bizalmasan megmondom. Az egy olyan firma, hogy kidobhatnám innen, ha nem lenne szükségem rá. Ez az ember - egy kopó, a pénzpiacz legügyesebb kopója. Majd egyszer bővebben elmondom a természetrajzát. Most csak annyit, hogy a kopó a vállalatok- és pénzműveleteknél az, a mi a kém a háborúban. Piszkos mesterség, de szükséges. Ez az ember valamikor *firma* volt. A krachban a nyakát szegte. Azóta kopó. Nem tanácslom, hogy kezét fogj vele, de azt még kevésbé, hogy valamikép megsértsd. Harapós kutya ez a kopó: nem jó sem simogatni, sem fölingerelni. Szolgálni azonban nagyszerűen szolgál...

Visszamentek a nagy terembe. Fülöp azonban attól kezdve nem találta magát. Ez a kopó nagyon megzavarta. Akárhol állott, akárkivel beszélt: a kopót mindig nyomában érezte... Azonban a patkányszemű úr nem mozdult ki a nagy házak köréből, csak tündöklő, apró szemei követték folyton Fülöpöt...

Végre!... Végre ütött a távozás órája. Még csak a komédia végső szcénája volt hátra s a megutált alakoskodás véget ér... Kanutnak be kellett várnia, míg valamennyi vendég távozik. Minél üresebbekké lettek a fényes, nagy termek, annál családiasabb, szűkebb lett a kör Hajnalka és Kanut körül. Végre egészen en famille maradtak.

Oda künn már világosodni kezdett. Az inasok a csillárokat sorra oltogatták. A család a kis kék szalonba vonult.

Biás papa, híven a régi, jó szokáshoz, előhozatta az aranyabroncsos kis hordót s bucsúáldomást ittak, az édes, tüzes örmény szeszből. A lányok is bemártották nyelvük hegyét apjuk kedvencz italába. Fülöp, még mindig a kopóra gondolva, izgatottan hajtogatta föl pohara tartalmát s alig várta, hogy menjenek már innen. Kanut megőrizte a nyugodt derűtség látszatát. Azonban igaz hangulatának e folytonos elnyomása rettentően kimeríté. Fülöp észrevette rokona tekintetében azt a fáradt, levert kifejezést, a mit a színészek és a nagy játékosok szemében láthatni - egy nehéz, nagy szerep, egy döntő, utolsó kártyaparthie megjátszása végén...

Végre távozhattak. A vőlegény, ujján a karikagyűrűvel, száján a mátkacsók alig hűlő nyomával, s abban a tudatban ment a lépcsőn lefelé, hogy utána néznek... utána néz két szerelmes sötét szem. De nem fordult volna vissza egy világért. Lehajtott fejjel, sápadt, büntudatos képpel, izgatottan sietett ki a házból, hol önérzete romjai fölött játszott a szerepet, a mely miatt megutálta magát.

- Mit akarsz? Szólt hidegen, szinte durván, mikor észrevette, hogy Fülöp, a kit siettében maga mögött hagyott, a kocsiba lépéskor megfogja a karját.

- Hozzád akarok menni. Beszélni valóm van.

Fülöp, ki hozzá volt szokva, hogy e lágyjellemű nagy embert tetszése szerint puhítsa és gyúrja: meg volt lepve nagyon, mikor Kanut élesen, kurtán vágott vissza:

- Sajnálom, de nekem egy csöpp kedvem sincs a beszélgetéshez. Aludni akarok. Gyere hozzám napközben.

Fülöp nem tágított.

- Ismersz: tudod, hogy nem fecsegni járok hozzád. A mit mondani akarok, az nagyon fontos mindkettőnkre.

- Eh, hagyj most békét nekem! Fontos rám nézve az, hogy legyen már egy nyugodt órád... Szervusz.

Azzal bevágta a kocsiajtót maga mögött és otthagya Fülöpöt a kapualjban.

## XXIV.

Mikor hazaért, leült íróasztalához és két hosszú levelet írt. Egyiket Veronhoz, másikat Biásnak. Mikor kész volt a levelekkel s elolvasta azokat: összetépte mindkettőt. Kezét időnkint homlokához nyomkodva járt alá s föl a szobában.

Várta, hogy lecsillapodjék, hogy leszűrődjenek hangulatában azok az izgató, zavaros hatások, a miket magában haza hozott s a mik akadályozták abban, hogy gondolatait rendbe szedje. Tiszta, nyugodt fővel akart áttekinteni helyzetén... De minél tovább méregette szobája hosszát, annál mélyebbre tévedt a tépelődések, határozatlanságok útvesztőjében.

Végre - úgy, a mint volt, ledőlt a pamlagra s behunyt szemmel feküdt ott sokáig. Ideges fölindulása lassan-lassan zsibbadt tompultságba kezdett átmenni. A kimerült, álmatlan fizikum érvényesíteni készült pihenéshez való jogát. A gondolatok lázas cikázása fel-felakadt a nehézzé vált főben; az eszmélet el-elmaradozott... De mikor Kanut már azon a ponton volt, hogy elvesse magától lelke, szíve minden gondját: egyszerre tisztán, érthetően hallotta a hangot, melyen Veron utoljára szólt hozzá ma éjjel. Hirtelen föleszmélt s éles, feszült, szinte kínos éberséget érzett. Az éj emlékei, hatásai pedig újból megrohanták...

Nem birta tovább kiállani. Becsengette inasát, hogy segítsen átöltözni. Mikor ezzel készen voltak: az inas behozta a reggelit s a hirlapokat. Kanut gépiesen futotta át a laphasábokat s igyekezett megérteni, a mit elolvasott. Egyszerre - nevét olvasta a napi hírek rovatában. Az eljegyzési hír benne volt már a lapokban. Egy lap kivételével - valamennyi meleg hangon gratulált a miniszternek. Mint megannyi rejtett gúny - úgy hatott a miniszterre a hirlapok üdvözlete. Mintha leforrázták volna, úgy érezte magát, mikor a kormánylap ünnepi páthoszáján végigszaladt tekintete.

Az a lap, a melyik egész hidegen szólt az eljegyzésről, egy rövid, de feltűnően szedett cikket hozott «Miniszteri atyafiak» címen - a lap élén. Kanut a cikket elolvasta és látta, hogy tendenciája ellene irányul. Nem volt megnevezve, de világos volt a vonatkozás. A támadásnak az volt a lényege, hogy Kanut az ő rokonságát «bedugdosta» államhivatalokba, olcsó kincstári bérletekbe és színekúrákba. «Az állam kosztosaivá tette - így szólt a cikk - azokat az urakat, a kik a leggazdagabb magyar püspökség föllakmározása által nem rég tanujelét adták élősdie étvágyuk temérdek voltának. Nem félünk ugyan attól, hogy e nagyétű miniszteri atyafiság magát a magyar államot is egészben fölfalja: de mi mindenesetre szükségesnek tartjuk, hogy az állam megszabadíttassék olyan ingyen kosztosoktól, a kiknek a potya-kenyérhez egyetlen jogcímök az, hogy már megszokták az ingyeneölöséget.»

Ebben a tenorban folyt tovább a támadás és azzal végződött, hogy - «a tárgyra, illetőleg a miniszter úrra magára még visszatérünk.» Kanut közönyösen vette az egészet, sőt a hangulatával élesen ellenkező, édeskés gratulációk után szinte jól esett a cikk epés, hideg kiméletlensége.

De mikor eszébe jutott, hogy Kengyel Valér e lapnál dolgozik: a cikket mindjárt más szemmel nézte. Látta, hogy mély, ártó gyölölet szól hozzá a sorokból. Mint valami hadüzenet: úgy hatott rá a cikk fenyegető hangja. «A miniszter úrra magára még visszatérünk...» A bosszúálló ellenség «mementó»-ja volt e fenyegető közhely... Kanut még egyszer és még harmadszor is elolvasta a cikket... Igen - gondolta elfogódva - ez valóságos gyölölet, a legrosszabb minden gyölölet közt: a testvérgyölölet. Még csak ez hiányzott!...

Kanut, bár még messze volt a hivatalos óra, fölment a hivatalba és azzal az elhatározással feküdt neki a munkának, hogy agyondolgozza, aktákba öli minden rossz érzését. Mikor a

miniszterium hivatalnokai fölszállingóztak: a miniszter már nyakig munkában ült s kétségbe ejtette titkárját s a tanácsosokat azzal a nagy munkadűhvel, a mivel rávetette magát a folyó ügyekre. Egy hét munkáját végezték el az nap délelőtt a miniszteriumban. Megeresztett gőzzel dolgozott a sokkerekű, bonyodalmas mechanizmus. A nagy hajtókerék, a miniszter, veszekedett, lázas munkája magával ragadta az egész műhelyt.

Ez a több órán át tartó, túlhajtott erőgyakorlat, a munkaképességgel való e nagy visszaélés jó hatással volt Kanutra. Annyira kitombolta magát, hogy lecsillapult s mikor, délfelé elment a képviselőházba, halványságát leszámítva, semmi sem árulta el rajta az izgalmak között eltöltött éjszakát.

Csak akkor érezte ismét visszásnak helyzetét, mikor a házban eláraszták gratulációkkal. Mindenkit meglepett a váratlan eljegyzés s mindenki egyetértett abban, hogy a miniszter - *jó parthiet csinált*. Gyönyörű egy gyerek az a Biás Hajnal! De az egy millió hozomány se kutya!... A ház nőtlen ifjúsága irigy szemmel nézett a deresfejű, boldog vőlegényre. A politizálásba belevénült agglegények bajszaikat pödörgették s kortársuk diadala remény gyanánt szikrázott redves, taplós szíveikbe. A miniszterek el voltak ragadtatva kollegájuk hőstette fölött. A kormányelnök, a kinek Kanut dédelgetett kegyencze volt, tréfásan szemére hányta, hogy alattomban, a kabinet háta mögött csinálta meg e fúziót.

- Engem hívnak vén rókának, de látom, hogy te még nagyobb róka vagy.

Kanut csak azon vette magát észre, hogy ez az ünnepeltetés, ezek a rokonszenves, derült szembenézések, e sok, kitűnő ember kézfogása kezd neki jól esni. Hiusága fölébredt s mohón élvezte a pillanat diadalát. De ébren volt ám lénye nemesebbik fele is és szemére hányta jellemének gyöngeségét... Komédiás, csaló vagy. Megcsalod ezeket az embereket is, a mint az éjjel megcsaltad *azokat*!... És Kanut, e belső szózatra, kezdett elhúzódni az üdvözlések elől.

*Valaki* nem jött gratulálni Kanuthoz. Apostol Máté, a mióta Kanut a házba belépett, belétemetkezett egy halom írásba s nem nézett föl többé. Ezt az erőltetett elmélyedést Kanut megértette. Az öreg haragszik, nem akarja észrevenni, nem akar róla tudni.

Mint a bűnös a szigorú ítélő bíróra, oly félve tekintett Kanut a szembeülő aggastyánra. Várta, hogy mikor tekint föl s mikor szegzi rá félelmes, szürke szemeit. Hiába volt nagy ember, miniszter: Apostollal szemben kicsinynek, súlytalannak érezte volt magát. Tudta, hogy ez az ember, ki az ő serdülő lelke első fejlődésének tanuja és vezetője volt, legjobban tudja: mi ő és mennyit ér? Már jó ideje, hogy Kanut nem mert Apostollal négy szemközt kerülni. Elidegenedett, félt ettől az egyenes, hatalmas jellemtől.

Ráfogta, hogy Apostol maga távolítja el őt magától. Az elidegenülés okát abban a merev, drákói szigorban kereste, melylyel Apostol szakadatlanul üldözte azt a politikát, a minek Kanut szolgálatában volt... De az igazi ok Kanutban volt magában. Az ingatag, a tévedő jellem ösztönszerű elhúzódása volt ez - a megalkuvást nem ismerő, faltörő kosként mindig egy irányban ható, szilárd erő elől.

Kanut föltételezte, hogy Apostol őt e pillanatban hazugnak, szavával és érzéseivel játszó, semmi embernek, közönséges poltronnak tekinti. El volt rá készülve, hogy *jelenete* lesz a haragvó nagy moralistával. Várta ezt a pillanatot s azt hitte, hogy öreg barátját sikerül majd meggyőzni affelől, hogy ő, Kanut, nem annyira nyomorult, hanem inkább szerencsétlen.

Apostol azonban az egész ülés alatt úgy viselte magát, mintha ő rá nézve egy Bacsó Kanut nevű parlamenti lény nem léteznék többé. Rá se nézett a miniszter úrra... Mikor az ülés végén a kormányt interpellálta, tekintete úgy siklott át Bacsó helyén, mintha az ő széke üresen állana.

Kanut e néma, hideg megvetés által megalázva és elkeserítve - hagyta el a képviselőházat.

## XXV.

Bacsó Pétert hazabocsátották. Semmi terhelő bizonyíték nem szólt ellene. Azonban egy halom szociálista röpiratot, ujságot elkoboztak tőle. A hírlapok kiméletből a miniszter iránt, hallgattak az esetről. Csak a Kengyel lapja vett róla tudomást. Az öreg Bacsó maga kívánta ezt.

Azt is kikötötte, hogy hangsúlyozzák erősen a miniszterhez való atyafiságát. Kompromittálni akarta rokonát.

Veron, az első találkozásnál, azt mondotta apjának:

- Külön fogunk lakni, apám. Mindkettőnkre jobb lesz. A míg lakást találok magamnak: addig hagyjon meg a régi szobámban.

És azután jött-ment, tett-vett - a nélkül, hogy apjával törődött volna többé. Ha szólt is hozzá, ezt olyan hangon tette, mint a milyen az utcán szól egy idegen a másik idegenhez, mikor egy utca vagy egy házszám felől kér útbaigazítást. Az öreg elbámult e közönyös, száraz, idegen hang hallatára s megértette abból, hogy közte és lánya közt vége van mindennek... Megsértettem - gondolta magában - megsértettem nagyon azzal, hogy *akkor* és *úgy* elutasítottam. Ha eltávozik, so'sem fog többé hozzám visszajönni. Jobb is. Egy ilyen vén csavargó, a milyen én vagyok, nem jó lakótárs egy olyan kisasszonynak, a ki hozzászokott a finomabb körökhöz. Nekem is jobb, ha magamra maradok. Csak akkor érzem szabadon magamat, ha nő nincs a közelemben. A szoknyasuhogás bántja fületem s kihoz a sodromból. So'se kellett volna megházasodnom! Most nem lenne egy lányom, a kivel szemben nem találom magamat.

A mint az öreg összejött Valérral, tudatta vele, hogy a szoba ismét meg fog üresedni. Elfoglalhatja, hogyha kedve tartja.

Valér megköszönte az ajánlatot. Nem akart összeköltözni többé e rideglelkű, rossz apával. Az összeköttetést föntartotta véle, de a régi ragaszkodásnak vége volt. Különben is nem volt többé szüksége rá, hogy gyűlöletet tanuljon ez átkozódó modern prófétától. Elég volt már neki a saját, sötéten izzó, olthatatlan gyűlölködése is. E szenvedélyes, vad haraghoz képest, ő szorinte, csak duzzogás volt a szociálista mormogó rossz kedve!...

Valér nyomról-nyomra követte Veront *azon az éjszakán*. Kivárta őt a rendőrségtől, elkísérte lakásáig, látta bemenni Szenczi Flórához. Várt, makacsul, várt ott is. Látta, hogy Kanut sok idő múltán, egyedül tér vissza.

Volt valami a kapun kilépő férfi megjelenésében, magatartásában, a mi Valért akkor iszonyúan felbőszítette. Nem tudott, még csak nem is sejtett semmit, de ösztöne már megérezte Kanutban a *diadalmas vetélytársat*. Arra gondolt, hogy elébe kerül az utca legsötétebb helyén s mint egy kutyát, leüti őt. Visszatartott dühét azzal csitította, hogy: igen le fogja ütni úgy is, mint egy kutyát, az utcán, a nyilvánosság előtt, de hadd fusson most; el úgy sem menekül!... *Akkor* már tudta, hogy hol sebezhető meg, hite szerint, halálosan e vértezett, nagy ember. Lesújthatott volna már korábban is rá. De egészen biztos, kiszámított, csalhatatlan vágást akart reá mérni. Be kellett várnia - a bizonyítékot. És akkor majd - rajta!...

Alig tűnt el Kanut az éj sötétében: egyszerre ablak-kicsapódás hallatszott. Veron hajolt ki az emelet egy ablakán s Kanut nevét kiáltá el... Ez a sikoltó, kétségbeesett és kétségbeejtő, vádoló és könyörgő hang egy szóban elmondta azt az egész drámát, a mi ott benn történt... Az éjszakába volt kikiáltva a titok, a bűn... És bele volt kiáltva Valér lelkébe is. Az ácsorgó szerelmes azt hitte, hogy megőrül attól, a mi agyán keresztül villámlott. Összeszorította fogait

égő fájdalmában, kegyetlen dühében. Valaki meg fog halni e gyötrelmes, gonosz pillanatért!... Csak ez a sötét, kárörvendő vigasz tartotta fenn akkor...

Jóval éjfélután vetődött vissza Valér a lap szerkesztőségébe. Az jutott eszébe, hogy megkezdí a támadást azonnal. Fölhajtja, fölijesztí a vadat, mielőtt lelőné. Hadd lássa, érezze, hogy boszú, veszély, ártalom környezi! Essék gyötrő szorongásba, gyáva félelembel! Próbáljon menekülni és mint a megszorúlt vad, kitörni a körből és tapasztalja, hogy körül van fogva s hogy nincs szabadulás!

Valér megírta első támadását, a mit maga sem tekintett másnak, mint hadüzenetnek. Az öreg Bacsó vállat vont a cikkre.

- Vaktöltés! Puffan, nem sebez.

Valér csak ráhagyta. Az éles töltés akkor már ott volt a kabátja zsebében. De még kilőni nem lehetett akkor.

Bacsó Péter nem állhatta meg, hogy Valér cikkét oda ne tegye Veron asztalára. Hadd lássa, micsoda éhenkórász, rosszírú népség az, a melylyel együttélt. Hadd ábránduljon ki az élődi fajzataból! Lássa be, hogy nem volt valami nagy tisztesség ilyen emberekkel élni egy kenyéren!

A cikk szemébe tünt Veronnak s mikor elolvasta eltelt haraggal az írőja iránt. A fájdalomra, szégyenre gondolt, a mit e cikk fölött Esztike és a nagyasszony érez. Hogy e kegyetlen, megalázó gúny alatt igazság is lappanghat: arra nem is gondolt... A mint így fölindult: megbántott érzései kimozdultak a fásult közöny alól. És mind az az elfojtott indulat, a mi huszonnég órá óta forró lávaként reszketett a hideg külső alatt, most egyszerre rést kapott és kitört.

Indulattól sápadt arczzal mutatta oda apjának a cikket:

- Apám! Ki írta ezt?

Hangja élesen reszketett, mint a megütött kardpenge. Apja csak nézett rá. Nem látta még Veront felindúlnak soha. Imponált neki e szikrázó-szemű lány, ez a lázadó hang. Gyönyörködött benne.

- Hogy ki írta? Gondolhatod... Valér.

- Hát ilyen aljasságra képes az az ember? A nyomorult, a gyáva!...

És mind az a gyűlölet, harag, a mi önmaga, az élet, a világ ellen élt tegnap óta e meghasonlott szívben: ebben a két szóban, ennek az egy embernek a fejére ömlött.

Bacsó, leánya hangjában, a magáéra ismert. Mily nagyszerűen tud e leány a hangjával gyűlölni. Szinte feketén jön ki szájából minden szó. Először vette észre, hogy van valami közös - benne és e nőben... Ah, hát mégis az én sötét, epés, szilaj vérem van ebben a leányban! Az engesztelhetetlen race kiüt az illedelmes, finom kisasszonyból... Azonban elkezdte védeni barátját.

- Nem vagyunk egy nézetben. Nem látok abban semmi aljasságot, hogy Valér ezt tette. Először is - a lap ellenzéki...

- Úgy! Tehát hivatásból mar, mint az eb.

Bacsónak tetszett a hasonlat. Ez a nyelv is az enyém - gondolta. Erő van benne. Milyen későn ismer rá az ember saját leányára!

- Igen. A hivatása az, hogy kutya legyen és marjon. Én is ezt csináltam egész életemben. De Valér nem csak hivatásból harap. Nála, Bacsó Kanuttal szemben, ez privát passzió is. Gyűlöli a minisztert, először azért, mert ez az ember - testvére.

Veron felindulása megdöbbenésre vált. Mint a ki álmában beszél, a szavak összefolytak nyelvén, a mint mondá:

- Testvére? Kanut? Annak?

- Igen. Testvére. Apáról... És mi sem természetesebb, mint az, hogy az éhenkórász, a proletár fattyú - gyűlöli a törvényes, az előkelő testvért. Shakspere óta sok tragédiában szerepel e vérgyűlölet. Az élet kínálva-kínálja e motivumokat... Aztán van még egy nagy oka ennek a fiúnak, hogy, a mint ön mondta, *marja* azt a másik embert. Különös, hogy ön nem tud erről! Hát elkerülte figyelmét, hogy ez a harapós eb azért dühös, mert szerelmes önbe...

E váratlanul, cinikusan elárult szenvedély Veront megzavarta. Először azt az elfogódást érezte, a mi meglep minden nőt, mikor váratlan oldalról látja magát egy indulattól megközelítve. Elfogódása félelembe ment át. Új szerencsétlenséget sejtett az új szenvedély mögött... Megfordult és szó nélkül távozott. Nem ment haza késő estig. Apja napközben látta őt az utcán, a mint a házak kapuja előtt állt s olvasta a lakáshirdetőköt.

Este a sok járástól fáradtan ért haza. Az öreg már ágyban feküdt. A múlt éjjel, a rendőrségi tanyán szemét se hunyta be. Öreg csontjai megéreztek a hosszú virrasztást.

Veron tudatta apjával, hogy már talált lakást és hogy holnap költözni fog. Aztán sajátságos, ideges vidámsággal, feszült, nyugtalan mosolylyal tette hozzá:

- Ugy-e apám, azért mi jó barátok maradunk?

És, a mit rég nem tett, leült apja ágyának szélére, mintha bizalmas beszélgetést akarna kezdeni. Az öreg azonban alvásra volt hangolva. Kurtán válaszolt ki a paplan alól.

- Persze. Azok maradunk, a kik eddig voltunk.

Veron némán, sokáig nézett maga elé, mint a ki vár, csak vár valamire. Talán ő maga sem tudta, hogy mit vár ott? Talán egy jó szót, mely viszhangja legyen annak, mit e pillanatban érzett. A mint belépett az imént s a gyertya sárga visszfényében látta atyja sovány, lenyűtt aggastyánarczát a párnaszöveten: megijedt, azt hitte, hogy az apja rosszúl van. Akkor látta, hogy a pipát most teszi le kezéből. Ez a reszkető csontkéz s a vén ember egész szájalmas, törődött alakja megindíták Veront. Olyan volt most hangulata, hogy nem tudott e kép előtt közönyösen maradni. Arra gondolt, hogy még is csak apja neki ez a szegény öreg, kit elhagyni készül. Mindkettőjük elhagyatottságának gondolatánál addig-addig időzött, míg elérzékenyült... Ha most apja egy jó szót intézett volna hozzá!...

Az öreg azonban nem mondott sem jó, sem rossz szót, hanem befordult a fal felé s úgy tett, mint a ki el van határozva nyomban elaludni.

Veron még egy ideig ott ült az ágy szélén s aztán lábujjhegyen ment a szobája felé. Az ajtóból visszafordult. Azt hitte, apja szólítja... Nem szólt: hortyogott az öreg. Az a rút, bántó hang olyan volt, mint egy mogorva, gúnyos visszautasítás.

## XXVI.

Másnap Veron összepakolt, de nem költözött el. Harmad-, negyednap se mozdult. Mintha várt volna valamit, valakit. Ha otthon volt és lépteket hallott a folyosón, az ajtó előtt: szorongást érzett szíve táján.

Az időt, mikor a levélhordó a házban meg szokott fordulni, bevárta volt mindig. És a nagyot csalatkozás kínos lehangoltsága fogta el, a mint a postás tovább ment az ajtó előtt.

Ilyenkor halvány s ridegségig feszült arczczal, senkire sem nézve, senkihez sem szólva, elsietett hazulról. Apja utána nézett s a fejét csóválta... Úgy megy - gondolta - mint a ki azt akarja nézni, hogy a Duna merre mélyebb?... Egy párszor az öreg ösztönszerűleg utána sietett, de látva, hogy nem *arra fele* megy, nem követte nyomát... Nem tudom, mi baja, nem tudom, mi lelte - okoskodott az öreg - de azt hiszem, az ostobaságok közt a legnagyobbat csak nem fogja elkövetni: nem megy a Dunának... És elkezdett foglalkozni azzal, a mit leányán észlelt. Veron ideges hangulatváltozásai, ezek az érthetetlen, váratlan átugrások az ellágyulásból - a végletekig vitt elzárkozottságba, a felindultságból - a fásult közönybe: gondolkozóba ejtették az apát. Azonban inkább kíváncsi volt, mint aggodalmas. Nem kívánta leánya bizalmát megnyerni, de ha van titka, szerette volna kitalálni azt.

Veron még mielőtt Mármaros-Kesziből Budapestre indult: hirdetést tett közzé a lapokban. Úgy gondolkozott, hogy a míg elfoglалhatja a vidéken kínálkozó állást: addig, mint korábban, Budapesten nyelvórákat ad. Még föl sem jött Budapestre már egy csomó ajánlatot kapott - azoktól a házaktól, a kik a rokonszenves, intelligens nyelvmesternőt már előbb ismerték.

Azon a napon, mikor Veron először nem várta be a postát otthon, elhatározta, hogy fölkeresi a házakat, a hol óráira reflektálni készek. Azonban nem ment tovább az első háznál. Egy régebbi tanítványánál akarta folytatni az angol nyelvtanítást. De, noha a tanítvány maga volt a figyelem és bár Veron igyekezett összeszedni minden erejét, tudását: a tanítás nem ment sehogy. A tanítvány, egy tizenöt éves, okos, szép kisasszony, csodálkozva nézett korábbi mesterére. Megütköző tekintete olyan formát fejezett ki, mintha nem ismerne rá e szórakozott, nervózus, beteges arczú nőben az egykori, derült, nyugodt, szép tanítónőre.

Veron maga is észrevette, hogy visszásan kérdez s hogy a tanítvány feleletét nem érti. Kínos erőfeszítéseket tett, hogy egész figyelmét a tárgyra koncentrálja. De minél inkább erőlködött: annál jobban zavarba hozta a tanítványt s önmagát.

Kétségbeesve távozott el a kinnal, nehezen kihúzott óra végén. A tanítvány csudálkozó tekintete az utcán is üldözte... Szent isten! Hogy nézett rá e félig nagy leány! Mint egy örültre, a kitől fél, vagy mint egy rossz nőre, a kit elítél... És tulozva mindazt, a mit az óra alatt magán és a leányon észlelt: belerögzítette magába a hitet, hogy ez a gyerekleány a lelkébe látott és megijedt tőle... Nem, nem megyek több helyre - tépelődött, önmagát gyötörve - nem megyek. Ugy érzem, mintha homlokomra lenne írva, hogy *mi* lettem, *mi* vagyok. Csak rám kell nézni és tudja mindenki... Ilyen arczczal, ilyen öntudattal nem lehet nékem emberek közt járni.

És lesütött fejjel, égő halántékokkal sietett haza. Otthon egy értesítő lapot talált, hogy ajánlott levél van a postán számára... Nagyot dobbant a szíve... *Ez az a levél:* érezte, tudta.

Azonnal elment érte... Nem csalódott. Csakugyan az volt. A levélboritékon Kanut ismert, apró, nőies betűi: szép, lágy, erőtlen vonások.

Veron hazament, bezárkózott szobájába, a levelet asztalára tette és a feltöretlen kovertre bámúlt. Valami, talán egy félt bizonyosságtól való, sejtő rémület, visszatartá attól, hogy a boritékot azonnal feltörje.

Perczekig nézte így a levelet. Szemrehányás, panasz volt e bús nézésben. A levelet illette... Hol késtel olyan végtelen sokáig? Vártalak... Nem jöttél. A halálra ítéltnek vannak olyan órái, mint a milyen napjaim, éjeim nekem voltak miattad... És mégse jöttél! Kegyetlen voltál; gyötrődni engedted... Most már itt vagy. Mit rejtesz magadban? Szenvedtem, hogy nem jössz s most, hogy megérkeztél reszketek előtted...

Veronon valami sivár rezignáció kezdett erőt venni. Arra gondolt, hogy az, a ki ezt a levelet megírta, négy iszonyú gyötrelmes napon át hagyta őt a legborzasztóbb bizonytalanságban... Hátha megőrültem volna ez iszonyú napok kétségei között! - emésztődött Veron magában. - Hátha megöltem volna magamat! Ő erre nekem elég, rettentően elég időt, módot engedett.

Mit várhat tőle, mit írhat neki az az ember, a ki a megőrülésnek és a meghalásnak ily hosszú alkalmát nyújtotta volt neki - kárpótlásul azért, a mit tőle elvett, a mit neki többé nem adhat vissza. Vajjon, ha fölbontja a levélborítékot, nem a halálánál is rosszabb lesz-e az, a mit abban talál.

Mindegy. Hirtelen leküzdte a levél iránt érzett ijedségét s feltépte a borítékot.

A levél rövid volt. Öt sor tiszta, nyugodt, gyöngybetűs írás csak. Látszott rajta, hogy sok eltépett fogalmazás után egy jónak talált forma van benne gonddal letisztázva.

Veron, a mint először átfutott a levélen, nem értette azt meg. Elolvasta másodszor... s aztán a papír fölött mereven nézett a levegőbe, mint a ki nyitját, kulcsát keresi egy homályos kitételnek. Harmadszor is elolvasta. De nem ért egészen a végéig, midőn hangosan élesen fölnevetett s különös módon kezdte rázni a fejét. Egyszerre falfehér lett az arcza, elejtette a levelet, kezével az asztal felé kapott s végig esett a szoba-padlón...

Bacsó Péter ott találta leányát elnyúlva a földön. Mellé térdelt, a derékfűzőt kibontotta, kezét a szív tájékára tette s érezte halk dobogását... Elájult. Ez az egész. Anyai örökség - gondolta az öreg. Annak az idegei is felmondták a szolgálatot néha... És megtette azokat a praktikus és egyszerű ébresztési kísérleteket, a miket az anyánál elégszer gyakorolt. E közben észrevette a földön a levelet. Fölvette és olvasta.

Az arczába locsolt hideg víztől magához tért Veron. Felült, begombolta derekát s apja segítségével fölemelkedett. Bágyadtnak érezte magát, de tartása biztos volt.

- Jól teszi, ha lefekszik, - figyelmeztette apja. Majd aztán kinyitom az ablakot, hogy friss levegőt kapjon. Anyjával is így tettünk ilyenkor... Legyen nyugodt. Semmi baj sincs. Idegei rendetlenkedtek kissé.

Veron szabadkozott:

- Nem, nem akarok lefeküdni. Köszönöm. Most már egészen jól érzem magam. Elmegyek hazulról.

Apja ráhagyta.

- A hogy önnek tetszik.

És ott akarta hagyni lányát. Az ajtóban félig megfordult, s a nélkül, hogy Veronra nézne, a vállán át viaszolt hozzá:

- Soha sem korlátoztam önt semmi tetteiben. Nem voltam házizsarnok. Annyi szabadsága volt, a mennyit önmaga adott magának. Hogy élt azzal? Nem kérdezem. Felelősséggel csak önmagának tartozik. Most sem azért szólok, mintha érzéseinek bírójául akarnám magam föltolni. Nem is szólnék, ha nem látnám, hogy ön négy nap óta sokkal idegesebb, semhogy a saját értelme tudna önnek jó tanácsot adni.

Fogadjon el tőlem egyet: ne emészsze magát annyira - azért az emberért. Olvastam a levelet, a mit tőle kapott. Nem kérdezem, hogy mi az, a mit az az úr jóvá akar tenni. Csak annyit mondok, hogy szedje össze magát s nyugodjék bele a gondolatba, hogy nem ön az első és nem is az utolsó, a kinek jóvátevést ígértek és a kit megcsaltak. Ne adja át magát se illúzió-nak, se kétségbeesésnek. Az életet úgy kell venni, a hogy van: piszkosan. Majd egyszer tisztára mossák - vérben. Addig úgy ülünk benne, a hogy lehet, eleinte tisztán, aztán besározva... Ne emészsze magát.

Veron az asztal mellé ült - háttal az apjának. Míg az öreg beszélt: felkönyökölt az asztalra és két tenyerébe fektette az arcát.

Bacsó átment a maga szobájába s a könyvtárhoz lépett, egy munkát keresett... De hiába nézegette sorra a sarkok föliratát, nem talált rá a kutatott könyvre. Mintha a betűk nem hagyták volna elolvasatni magukat. Hol semmit sem látott, hol meg kettősen is... Kápráznak a vén szemek - gondolta magában - kezdek már nem látni.

Hallotta, hogy Veron keresztülmegy a szobán s elhagyja a lakást. Nem fordult meg, tovább keresett. Végre ráakadt az eldugott munkára. Felütötte s lapozgatni kezdett. A szeme egyre káprázott. Az öreg ember végig simította rajta tenyerét. A keze nedves lett szeméről... Bacsó Péter elbámulva nézte a szétmázolt nedvességet. Mi ez? A szemeim vizesek. Harmincz év óta nem sírtam... Hogy jutok most e könyezéshez?

Nevetni akart, de görcsös csuklás lett belőle. Torka összeszorult s szemei kidüledtek... Egyszerre földhöz vágta a könyvet s egész erejéből rádobbantott a padlóra.

- Az irgalmát! Az ember nem csálhatja meg magát. Hiába tettetem magam. Dühös vagyok. Sírní, ordítaní, fojtogatní szeretnék... Meggyalázták a vérem! A vérem!... A nyomorult... a nyomorult!...

## XXVII.

Veron azzal a szándékkal indult el hazulról, hogy Bacsó Kanuthoz megy... Igen, elmegy hozzá és megmondja neki, hogy nyomorultan szenved miatta... hogy e borzasztó négy nap alatt közel jutott a megőrüléshez. És a míg őt szédülten ragadta a kétség örvénye mélyebbre-mélyebbre: az alatt ő, Kanut, sorsára hagyta őt... És most, annyi tébolyító óra, nap és éjek után, most sincsen hozzá más szava, mint az, hogy «meg fogja találni a jóvátétel módját»... Irgalmas isten! *Meg fogja találni!* Hát *keresni* kell azt? Lehet-e más, mint *egy*, a jóvátétel?... Meg akarja őt ölni az az ember ez iszonyúan kétértelmű szavakkal?...

Mikor elért Bacsóék házához, a gondolatra, hogy szemközt fog állani *véle*, a ki széttépte lénycsüzi fátylát: egész testét elborítja a szemérem lángja. Túlhaladt a kapun... Neki, *neki* kellene *én hozzám* eljönni! És én menjek esedezni hozzá?! Így tegyem teljessé megaláztatásom?!... Egyszerre megfordult... Mit veszítek vele, ha meg is alázkodom! Gondolta oly keserű rezignációval, hogy a köny is kicsordult szemeiből... Elmegyek hozzá...

Akkor felnyílt a kapu és kigurult rajta Bacsó Kanut fogata. Veron futólag látta Kanut sápadt, megnyúlt képét, de a férfi őt nem vette észre.

- Hová ment az úr? kérde Veron a kapust, a ki a bejáró küszöbéről a távozó fogat után nézett s ráköszönt Veronra.

- A menyasszonyához. Minden nap kétszer várják ott a nagyméltóságát. Ha nem megy, mindjárt jön utána a hívogató levél. Az imént is levél jött utána s a nagyméltósága azonnal fogatott. Hja! Most neki parancsolnak...

Veron zúgó fejjel sietett el a háztól. Arcza ismét föllángolt. De most haragtól égett egész mivoltja... Tehát a míg ő naponként százszor volt közel ahhoz, hogy beleőrüljön kétségébe, fájdalmába: ez az ember napjában kétszer volt a nőnél, a kihez csak hazugsága köti! *Így és ott* keresi hát a jóvátétel módját!... Oh, milyen árlás, mily nyomorult egy színlelés ez! Vége, mindennek vége!...

Ment, ment, ment. Hová? Merre? Meddig? Nem tudta. Csak ment és egyre ment... Egész bele-széldült már a nagy sietésbe. Öntudata mintha nem tudna vele lépés tartani, el-elmaradozott. Ilyenkor nem gondolt semmire. Mintha sem mögötte, sem előtte - nem lenne már semmi. Mintha önmaga is semmivé lett volna: testetlen, futó árnyékává önmagának.

Nem voltak gondolatai, nem voltak érzései. Pangott benne minden. Idegeinek, agyának, szívének kétségbeesett akciói után beállott a túlfeszültség reakciója: a teljes érzéketlenség.

Egyszerre ismét maga előtt látta azt az óriási, fekete, mozgó tükörlapot, mely azon gonosz éjszakán, Bizony Biri lakása előtt, úgy lebilincselte...

A Dunapartra került. A légszeszlámpákkal sűrűn rakott partok közt álmos, mély, lassú mormolással lüktetett tova az óriási folyam. Ma nem volt oly haragos és lázas, mint akkor. Nem rázta hullámsörényét, nem nyögött és nem jajgatott.

A tavaszi áradás első rohama lezajlott. A Duna, a lázas galopp után, fáradtan, magát megadottan nyújtózkodott a széles ágyban.

Veron lefelé haladt a part mentén. Úgy tetszett neki, mintha lépést tartana a folyam is vele, mintha a mozgó hullámszemek ő reá néznének, a mormoló mélységek hozzá szólanának.

Minél távolabb haladt, a Duna annál jobban elfoglalta. Egyik oldalán a nagy világváros esti frivol lármája, kábító nyüzsgése, mely zaklatta, űzte s mely elől menekült, más oldalról a Duna, a beszélő mélységek, a fel-felnyiló, utána néző, elnyelő, nagy hullámszemek...

A város úgy hatott rá, mint valami eltaszító kar, a folyam mint egy integető hívás... A mint ment, ment, mindinkább közeledett a sötét folyam felé... míg egyszerre csak ott találta magát a rakpart alsó lépcsőzete fölött.

Megállott és átadta magát az ígézetnek, a mely a folyó vízre sokaig néző embert megragadja. Egy darabig semmire nem gondolt, semmit nem érzett; csak nézett és egyre nézett... Aztán, hirtelen, mintha forgószél támadt volna fejében, mindaz a rossz, keserű, sötét gondolat, a mi négy nap óta megkínózta, mintegy körben kezdett keringeni agyában. Ebben a momentumban egyszerre érezte mindazt, a mit négy nap óta egymásután átélt... A kínos érzések e fölkavarodásában teljesen magánkívül állott a vízparton.

Aztán ismét magához tért, de ebben az öntudatban nem ismert a magáéra. Mintha kihűlt volna benne minden: jéghideggé vált egészen. Valami kemény, fagyos elhatározás vette hatalmába egész mivoltját... Elkezdett a lépcsőn lefelé haladni...

Már csak két lépcsőfok volt hátra. Akkor megállott. Szél támadt s Veron arcát megüté a nagy víztömeg hideg, nyers kipárolgása. Érzé a part mentén a kikötött csónakok, bárkák közt megszorult víz nehéz, állott szagát, a mélység iszapjának nedves lehelletét.

Visszahökkent s úgy érzé, mintha valami visszafelé húzná. Azonban egy másik, erősebb hatás ellenkező irányban, a folyam felé tolta. Átadta magát az utóbbinak... Behunyta szemét. Sötétség vette körül. Hallotta, mint loccsan egyet-egyet lábai alatt a kőlépcsőhöz ütődött hullám... *Most még alattam hullámszik*, gondolta magában... Aztán felsóhajtott: Isten irgalmazz!...

Egy személyszállító gőzhajó haladt fölfelé a meder közepén. A hajó által okozott hullámszás hosszú, magas vízbarázdákat hajtott a partok felé. A víz felcsapott a lépcsőfokokra... Veron rémülten nyitotta föl szemét, mikor a víz hideg loccsanását érezte lábain. Irtózat fogta el. Meleg, életteli, ifjú testének minden porcikájában félelmet és undort érzett a sötét, rút mélység, a hideg, szennyes iszap iránt... Mint valami tisztátalan, utálatos dologtól, úgy hátrált meg a folyamtól s támolygó léptekkel haladt föl a lépcsőn.

## XXVIII.

Valaki szemközt jött vele. Veron ki akart térni az alaknak, de ez rá szólott:

- Veron kisasszony!

A Bizony Biri hangja volt: elcsodálkozott, megszeppent, fojtott hang. Veron belefogódzott a leány karjába, hogy össze ne essék.

- Vigyen el, vigyen el! rimánkodott neki...

Nem messze kellett menniök. A helytől egy hajításnyira lakott Bizony Biri. Karonfogva mentek. Veron fázott, fogai összeverődtek s a félelemláz, mely a vízparton kitört rajta, csak akkor csillapult, mikor Bizony Biri szobájában, egy karosszékből, magához térve, a fekete víztükör helyett a padlószőnyeg rózsáit látta lábainál.

Bizony Biri falhoz támasztott fejjel, összekulcsolt kezeit ölébe csüggesztve állott Veron előtt s szomorúan nézett rá.

- Néztem a vizet s szinte beleszédültem, szólt Veron s a mint végigsimítá homlokát, érezte hogy feje forró, keze jéghideg.

- Voltam én is úgy! - Biri hangja tompa, halk volt. - Én is néztem a Dunát - sokszor, sokáig. Ha láttam: megijedtem tőle; ha behunytam a szemem: a víz-zúgás riasztott vissza. Azért lakom itt a Dunaparton, hogy közel legyek hozzá. Talán egyszer mégis megszokom és nem félek majd tőle.

Hallgattak mindketten. A két boldogtalan megértette egymást. Szó nem fejezte azt ki, a mit ők éreztek...

A kis oválasztalon, melyen a lámpa égett, cigarett-dobozok, regény-füzetek, keztyűk, s bonbonierek, hervadt mellbokréták közt egy csomó levélpapírt pillantott meg Veron.

Visszaeszmélt a levélre, a mi őt ma a folyam felé üzte. Gondolatai a levéllel kezdtek foglalkozni. Hirtelen arra határozta magát, hogy válaszol Kanutnak... Aztán nyomban mást gondolt. Nem. Elég lesz, ha levelét egyszerűen visszaküldi. Az az ember megérti ezt... Majd meg ahhoz kötötte magát, hogy az utolsó szó kimondásának joga őt - Veront - illeti. Föl kell még egyszer egyenesednie megalázottságából s kimondani a szót, mely visszautasít. Igen. Ezt fogja tenni. Ebben megnyugodott.

Engedelmet kért Biritől, hogy levelet írhasson. Az irással hamar elkészült. Kevés mondani-valója volt ahhoz az emberhez.

Veron azt akarta, hogy még ma megkapja a levelet Kanut. Majd átadja egy közszolgának - azzal, hogy ha a címzettet nem találja otthon, akárhol van, menjen utána és juttassa kezéhez.

De a mint Veron menni készült, Biri nem bocsátá. Nem bízott Veronban. Elállta az ajtót:

- Ilyen felindultan nem engedhetem el...

A Dunától féltette. Az jutott eszébe, hogy egyízben ő is kétszer járt a Dunaparton - a vízbeugrás szándékával.

Veront meghatotta, hogy ez a leány, a ki neki semmije, senkije, aggódik miatta. De most olyan hangulat lepte meg, hogy ez a meghatottság nevetésben nyilvánult. Kín volt ezt a nevetést hallani. A kétségbeesett lény gúnykaczaja volt az önnönmaga felett... Hát senki sem félt engem, csak egy *ilyen* leány!...

- Ne tartson semmitől! Nem nézem a Dunát többé. Félek a víztől. Gyáva vagyok, ha látom... Ne féltsen engem!

Birit ez a nevetés legkevésbé sem nyugtatta meg. Megfordította a kulcsot a zárban.

- Nem bocsátom semmi szín alatt el.

Veron egész közel ment hozzá, vállára tette két kezét s a szeme közé nevetett. Szép arcát eltorzította az erőszakos, görcsös kacaj.

- Mit akar? Hát nem érti?... Hozzám fogható gyáva nincs több. Akartam, de nem tudok meghalni. Ha bele dobnának is a vízbe: úgy tennék, mint a kutya: kiúsznám a partra. Gyáva, nyomorult vagyok... nyomorult, nyomorult...

És átölelte Biri nyakát, arcát odaszorítá a bukott lány rizsporos képéhez s kacagása - zokogásban, könnyekben végződött... Biri versenyt sírt a vendégével.

Veron, a mint magához tért, mintha szégyelte volna, hogy ennyire ellágyult, visszaerőszkolta magát az iménti hangulatba és ismét nevetett:

- Elhiszi már, hogy elég gyáva vagyok - ahhoz, hogy ne kelljen miattam aggódni.

Biri azonban még mindig nem volt eléggé megnyugtatta.

- Félttem önt. Ne menjen.

- Jó. Ha félt, hát menjünk együtt!

Biri kapott az indítványon, de hirtelen meggondolta magát.

- Még sokan járnak künn az utcán. Ártani fog önnek, ha velem látják együtt.

Veron ideges, bántó nevetése volt ismét a válasz ez új aggodalomra. Majdnem azt mondotta, hogy az ő dolga rosszabb már nem lehet. Dühös dacz szállta meg az iránt a világ iránt, melynek megítélésétől féltette őt e leány. Ez a felindulás abban nyilatkozott, hogy bizalmasává akarta tenni e világleányát.

- Akarja, hogy barátnéja legyek? Itt a kezem... Öleljük meg egymást... És most gyere velem. Add ide a karod!...

Veron erőszakkal vitte Birit magával.

Az utcasarkon ott találták a szolgát, a ki Biri megbizataisait szokta volt átvenni. Veron átadta neki a levelet és egy összeg pénzt, mely a szolga készségét odáig fokozta, hogy szaladva indult küldetése célja felé.

Biri ekkor vissza akart térni, de Veron karon fogva vitte a lányt utcáról-utczára a belváros felé.

A siető két nő után sokan visszanéztek. A váci-utczán lépten-nyomon olyanokkal találkoztak, a kik Birit vagy személyesen, vagy hírből ismerték. Biri egy világért sem mert volna senkire ránézni. Halálos félelem fogta el, ha egy olyan alakot látott közeledni, a kinek joga volt őt megszólítani, vagy utána menni. Veron senkit, semmit nem látott. Szemtelenül konfidens tekintetek furódtak képébe, triviális megjegyzések repültek utána, az éjjeli Budapest szemérmetlen provokálása kísértette minden lépten-nyomon... De ő abból se látott, se hallott. Ugy járt az aszfalton, mint az alvajáró a háztetőn: veszélyek közt, a mikről nem tudott.

- Menjünk haza! - rimázkodott Biri minden pillanatban, Veront a népes utcákról a néptelen sikátorokra akarva vinni magával, hogy kikerüljék az éjjeli Budapest tolakodó szemtelenkedésit.

- Haza? Hol van az? Nekem nincs...

És Veron hurczolta Birit tovább, tovább... Végre kiálltak mind a ketten az eszeveszett rohanásban. Veron érezte, hogy erejével együtt a fejében, szívében tomboló láz is elhagyja. Mint a haláltól, úgy megijedt attól, hogy bekövetkezik a pillanat, mikor önmagát, helyzetét, lehiggadt eszmélettel, hideg fővel fogja tekinteni ismét.

Megállott és ezt kérdezte társától:

- Mondd csak! Vannak-e néha oly perczeid, mikor azt kívánod, hogy bár megőrülnél?

- Vannak.

- Mit szoktál tenni az ily gonosz pillanatok alatt?

Biri habozott. Szégyelt egész őszintén felelni. De végre színt vallott.

- Iszom. Az ital elkábít. Nem mindig, de legtöbbször. Az olyan teremtés, a milyen én vagyok másképp nem tud felejtetni.

Egy elsőrendű szálló volt nem messze tőlük. Veron odaindult.

- Gyere! Taníts meg, hogy megy az?

Biri nem akart bemenni. Minél inkább elvesztette a fejét Veron, kísérő társa annál aggodóbb lett. A leány nem annyira az ő korlátolt, szűkös eszével, mint inkább rokonszenvő szíve ösztönével kezdte megérteni, hogy mi történik Veronnal... Magán kívül van - gondolta magában - s ha magához tér, megátkozza ezt az órát s nem fog többé soha reám nézni, reám, a kinek szégyene, gyalázata ez átkozott estétől rátapad az ő hírére. A világ szeme előtt, órákon át hurczolom őt magammal - a sárban, az utcán, a melyben és a mely után élek... És a jószívű, rossz leány keserű szemrehányást tett magának ezért.

Nem akart a szállóba menni, de aztán arra gondolt, hogy jobb mégis, ha zárt falak közt van együtt Veronnal, mintha az utcán folytatják e feltűnő szaladgálást. Engedett hát. Bementek egy külön szobába. Vacsorát és bort hozattak.

Biri, hogy elfoglalja magát, s hogy Veron túlizgatott figyelmét valami megnyugtató, prózai dologra ráterelje: kétségbeesett elszántsággal fogott az evéshez. Veron is vett tányérjába valamit, de a nélkül, hogy érintené, otthagytá.

Az asztal közepén, ezüst vederben, jég közé dugva, egy üveg pezsgő van. Veron mozdulatlan szemei az üvegre tapadtak... Ez hát az, a mitől az emlékezés - feled, a lélek - elbódul, a fájdalom - enyhül.

A szomszéd teremben cigánybanda muzsikált. A tánczenének egy-egy rohanó üteme áttört a közfalón. A folyóson, az ajtó előtt siető léptek, közeledő, távozó vendégek lármája hallatszott s úgy tetszett, mintha minden erre járó ebbe a szobába akarna bejönni és csak a küszöbön határozná magát másra. A szálló harangja koronkint megkondult.

Veront ez az éles, erős kongás meg-megremegtette. Mint a kit mély álomból ráznak föl, úgy hatott rá ez az intő érczhang. Utóbb már szinte testi fájdalmat érzett, mikor a harang bezúgta a szállót.

Fölvette poharát s oda nyujtá némán Birinek. A leány, magáról ítélve, azt hitte, hogy attól, a kinek a szíve fáj, kegyetlenség volna egy pohár pezsgőt megtagadni. Nem is szólította a kiszolgáló pinczért, maga nyitotta föl szakértő kezekkel a flaskót s töltött mindkettőjüknek.

A könnyű, sárgás, csillogó nedv fehéren habzott a magas, vékony poharakban. Biri, jó példa okáért félig behunyt szemekkel - hosszan, lassan, szürcsölte az italt s nem vette el szájától, a míg volt a pohárban.

Aztán, a szénsav kellemes csípésétől nedvessé vált szemekkel nézett rá Veronra, s hogy mondjon valamit, elkezdte dicsérni a megízlelt pezsgőt.

- Pompás. Kóstolja csak.

Nem merte Veront tegezni. Érezte, hogy ők nem egymáshoz valók, hogy Veron csak *leszédült* ő hozzá.

Veron fölvette poharát, de alig érinti ajkaival az italt: a csipős jéghidegségtől egyszerre megrázkódott, arcza végtelen undort fejezett ki, erkölcsi és fizikai undort minden iránt, a mi benne és körülötte van... Letette a poharat. Sápadtan, megdöbbentő nyugalommal, de egész alakjában remegve, fölkel a székéről:

- Bocsásson meg. Én hazamegyek.

## XXIX.

Gridi Biás Máté zárt ajtók mögött értekezett azzal az emberrel, a kit Fülöpnek úgy mutatott be, mint házi «kopó»-ját. Az iroda tudta, hogy mikor a főnök a kopójával együvé zárkózik, valami erős dolog van készülőfélben: valami nyílt vagy valami titkos akciója indul meg a háznak.

Ha a kopó az értekezés után a főnöktől az irodaszobákon keresztül távozott - egy barátságos szóra és egy kézfogásra megállva a helyettes, a főkönyvelő és a pénztáros osztályában: akkor gyanítani lehetett, hogy a ház nyílt mezőn készül fölvenni a harcot valamelyik rivális nagy czéggel. Ilyenkor a kopó nyílt arcú, derék bajtársként vonul végig az irodán, mint a ki a biztosra vett csata előtt kezét akar még egyszer fogni a hozzátartozókkal, mintegy tudatva velük, hogy ő is velük van s számíthatnak rá.

Ha pedig a kopó a hátsó ajtón, a folyosón keresztül távozott el a ház fejétől: akkor mérget lehetett rá venni, hogy megint valami csinos akna fog felrobbanni valahol, a ház valamely ellensége alatt.

Ma nem az iroda felé távozott a kopó. Szemébe húzva fényes czilinderét, halk, gyors, léptekkel surrant le a hátsó lépcsőn. Ragyogó, patkányszemei megátalkodottan le, a földre néztek; beharapott alsó ajkai konok, erőszakos gondolkozásra mutattak... A kapuban egy perczre megállt és felhúzta széles vállait... A mit most tettem - gondolta magában - az vagy koloszális ostobaság, vagy az okosság egy ritka remeke volt. Annyi bizonyos, hogy rendkívüli dolgot cselekedtem...

A kopó jól spekulált. A hatás, a mit hátrahagyott, valami rendkívüli volt. Legelőször is abban nyilvánult, hogy Gridi Biás, a mint egyedül maradt, ráfordította a kulcsot arra az ajtóra, melyen át lányai bejöhetek hozzá.

Aztán megnyomta az irodába szóló villanyos-csengetyüt s elősiető helyettesének rövidesen tudtára adta, hogy senkinek sincs itthon... Akkor fölnyitotta mind a két ablakot s az egyikhez odaállva, egymásután többször nagyot s mélyet lélegzett be a beáramló friss légből.

Mert egy kissé fönnakadt a lélegzése az imént. A mint a kopó kitette lábát: a milliomos olyast érzett, mintha a levegő megvastagodott, a torka pedig megszűkült volna. A vérmes öreg ember mellét nyomta a zárt levegő. Megfult volna, ha ablakot nem nyit.

A nyitott ablaknál lassan lecsillapult. Csak széles, alsó ajka reszketett még mindig.

A bezárt ajtón valaki kopogott. Biás hallotta, de nem szólt.

- Papa! Szabad?

A bekérezkedő hang a kisebbik lányé volt.

- Nem lehet. El vagyok foglalva.

És, hogy ne hazudjék, fölnyitotta a kézi pénztárt, kivett egy csomó bankjegyet s a zsebébe tette. Igen - gondolta e közben - nincs hátra más, mint nyomban elutazni. Véget kell vetni egyszerre mindennek. Ha el nem utazunk: nem akadályozhatom meg, hogy ide ne jöjjön. És támadna köztünk egy kínos jelenet. A szemébe kellene mondanom, hogy kompromittált ember és én egy ilyen egyénnek, még ha miniszter is, nem adom a leányom. Egy kompromittált miniszter olyan, mint a hamis bankó: előbb-utóbb rájönnek, hogy nem igazi érték s kívülteszik a forgalmon. Hogy mondjam én ezt meg az ő szemébe! De kettőnk között a dolog csak eldőlné valahogy. Mi lenne azonban ezzel a gyerekekkel? Azért, hogy Kanut kompromit-

tált ember, nem fogja őt kevésbé szeretni. A szerelmes nő szívével ítél... És a dolognak az a bibije van, hogy én magam bolondítottam Kanutba ezt a leányt. Hogyan fogom vele most elhitetni, hogy ez az ember nem az, a minek mondtam! És ha megadja is magát: hogyan tudom én azt megakadályozni, hogy ne halljon Kanutról, ne lássa őt viszont s ne szenvedjen miatta...

Nem. Nincs itt más, mint eltűnni Budapestről. Régen ígérem már a gyermekeknek, hogy egy körutamra őket is elviszem. Azt mondom nekik, hogy üzleti dologban kell gyorsan útra kelni. Felkapom őket és vissza se hozom egy félesztendőn belül. Utközben aztán elmondom Hajnalnak, hogy miért utazunk. Lesz sírás, kesergés, de útközben az ilyesmi simábban folyik le, mint ha itthon tör ki. Ha aztán a gyűrűt leadja ujjáról: a többi az idő és az élet dolga. A családkbéli nők nem halnak bele a szerelmi buba! Mire visszatérünk: akkorra itthon is elfeledik a dolgot...

Már készült kiadni a rendelkezést az útrakészüléshez, mikor az a föltevés hökkentette vissza, hogy - hátha a kopó ez egyszer csalódott! Az öreg örmény sötét ábrázata elsárgult az ijedtségtől, hogy hátha egy gonosz mendemondának ült fel! Megrémült, hogy olyat talál tenni, a mit aztán megbánhatna.

Hogy is lehettem én ennyire hirtelen! Korholta önmagát. Egész életem számításból, kétkedésből s megfontolásból állott és most egyszerre elvesztem a fejem.

Biás csöngetett, előrendelte kocsiját s Erlinghez hajtattott... A két bankház, mint két barátságos hatalom élt egymás mellett a budapesti piacon. Nemcsak nem zavarták egymás kalkulusait, de sőt, ha szükség volt rá, a nehezebb órákban szívesen állott egyik czég a másik mögé - tartaléknak.

Biás elhatározta, hogy a kopótól nyert megdöbbenő értesítésre nézve az Erling-ház budapesti fejétől kér információt. Nem kívánhatja ugyan tőle egy üzleti titok nyílt elárulását, de erre szükség nincs is. Úgy teszi föl a kérdést, hogy Erling feleletet adhat rá - a nélkül, hogy a ház titkát érintené.

Otthon találta a fiatal Erlinget. Biás, az üdvözlés után, kivette s megnézte óráját s így szólott:

- Háromnegyed óra múlva a bécsi vonat indul. Lehet, hogy el fogok e vonattal utazni. Én és leányaim. Ez attól függ, hogy mily feleletet adsz te a kérdésre, mit hozzád intézek. Ebből láthatod, hogy sietős a dolgom. Ezért le sem ülök.

Erling látta Biásnak a rendesen is sötétebb arcából, hogy nagyon komoly ügy hozta ide hozzá. A mint leányait említette Biás, gyanítani kezdte, hogy merről fú a szél; hidegvére daczára sem titkolhatta el, hogy a legkellemetlenebb érzések közt néz elébe annak.

Biás erősen a szeme közé nézett üzletbarátjának.

- Gondold, hogy a kérdést a Biás-ház intézi életbevágó üzleti dologban az Erlingek házához. Ahányszor ilyen kérdést intézett a két ház egymáshoz: a felelet őszinteségéhez soha sem fért kétség. Így lesz, úgy-e, most is?

Erling némán meghajtotta magát. Biás ismét azt érezte, a mit odahaza, mikor az ablak-szárnyakat sietve fölszakította. A levegő ismét vastag és nehéz lett. Sietni kellett a kérdéssel, mert úgy érezte, mintha ez lenne az, a mi a torkát fojtogatja.

- Nos, hát a Biás-ház azt kérdezi az Erling-házról, hogy üzleti tapasztalatai alapján minő véleménynyel van Bacsó Kanut üzleti hiteléről, megbízhatóságáról?

Erling tudta, hova czéloz az üzleti információ alakjába öltöztetett kérdés. Érezte, hogy a felelet alul kibújni nem szabad.

Megadta a feleletet, csak hogy kérdés alakban.

- Miért nem kérdezted ezt tőlem korábban?

Biás megértette. Tehát csakugyan! A kopó nem csalódott... A milliomos kivette zsebkendőjét s megtörölte izzadó homlokát. A bizonyosság, a melyet keresett s a mit most megtalált, jobban hatott rá, mintsem gondolta. Le kellett ülnie... De mikor észrevette, hogy barátja úgy néz rá, mint egy gyámoltalan kárvalottra: megemberelte magát s igyekezett nyugton maradni.

- Még most se késő a rosszat megtudni. A míg a dolgon változtatni lehet: addig mindig elég korán van.

Aztán megint erőt vett rajta a lesújtott ember gyöngesége. Maga elé nézve melancholikusan csóválgatta fejét:

- Így megcsalódní! És ilyen emberben! Hát kiben lehessen bízni akkor?... Eh! Semmi közünk többé egymáshoz. Én tiszta értéket adok és csak tisztát fogadok el. A mi hamis: azon túl kell adni.

És mint a ki már félig rendbe hozott egy kétséges műveletet, megkönnyebbülten állott fel. Erling bizalmasan karon fogta vendégét:

- Most már megmondhatom, hogy az irántad való tekintet tartóztatta vissza házunkat a megtorlástól. Bátyám fel van ingerülve. Engem is nagyon bánt ez a perfidia. Drágán megfizettetni magát és nem szolgálni meg érte! Ez bizony nem szép üzleti eljárás. Bátyám csak alig volt visszatartható, hogy ki ne szolgáltassa őt az ellenzéki sajtónak, mely, egy véletlenül ejtett szó után, már sejtett valamit s bizonyíték után nyomoz napok óta. Én eddig megakadályoztam a hirlapi botrányt. Ezzel neked, házadnak tartóztam. Azonban, ha csakugyan megváltozik Bacsónak hozzád való viszonya: úgy vége minden kiméletnek.

Biás egy pillanatig valami szánalomfélét érzett az iránt az ember iránt, a kinek oly nagy szerepet szánt háza, családjá jövőjében; de mikor arra gondolt, hogy e kompromittált ember bukása mennyire ártott volna háza hírnevének, ha ki nem derül idejében a titok: szánalma a csalódott és a bajból csak alig menekült önzés bosszus izgatottságába ment át. Azonban mégis így szólott Erlinghez:

- Köszönöm: hogy miattam kiméltétek eddig. Én nem állok többé utatokban. Tegyetek vele tetszésetek szerint. De egy szóm van még hozzátok. Ezen ember apja egykor barátom volt. A fia iránt is jó szívvel voltam mindig. Daczára, hogy csalódtam benne: nem nézhetem sorsát közönyösen. Azért arra kérlek, hogy - ha csak az elfogadott s meg nem szolgált összeg miatt akartok neki ártalmára lenni, úgy én hajlandó lennék...

Erling fejét rázta:

- Nem, nem az itt a fő. Egy milliót vesztettünk a fölmondott vállalaton. A kormány eltekintett minden méltányossági szemponttól. Pedig a szerződés a kiegyezést föltétlenül nem zárta ki. Csak jóakarató magyarázat kellett volna hozzá, de erről szó sem volt. A kauczió-kérdésben, mondhatni ellenséges ridegséget kellett tapasztalnunk. Azt kell hinnünk, hogy szívesen láttak volna tönkre menni bennünket. - Nos - hát mi meg akarjuk mutatni, hogy a kölcsönt vissza tudjuk fizetni. Ha ütni kell: nekünk is van módunk az ütésre. Ők nem kegyelmeztek: mi sem irgalmazunk.

Biás, ki tapasztalásból ismerte a pénzháború kegyetlenségeit: megértette, hogy az Erling-ház egy olyan elkeserített, végsőre elszánt ellenség, a melynek rohamát sem ő, sem más vissza nem tarthatja. Nem szólt tovább a dologról. Vette kalapját és búcsúzott Erlingtől.

A mint hazaért: levelet írt Kanutnak és azzal az utasítással adta át az irodafőnöknek, hogy csak akkor juttassa a címzett kezéhez, mikor ő és leányai már útban vannak Páris felé.

Azzal bement a lányokhoz, fölriasztva, megörvendeztetve és meg is zavarva őket a váratlan utazás hírével.

### XXX.

*Exczellencziás Uram!*

*Soha nem hittem volna, hogy azt fogom tenni, a mire a viszonyok Exczellencziáddal szemközt rá kényszerítenek. Fáj, midőn föl kell szólítanom Önt, hogy egymásnak adott szavunkat kölcsönösen vegyük vissza. E fölszólítás magyarázatát, kérem Uram, engedje el. Én sokkal egyszerűbb ember vagyok, semhogy a finom körülírások mesterségét érteném. De különben is - midőn felmondottnak tekintem a köztünk levő viszonyt: ezzel megszűnt a jogom ahhoz is, hogy Exczellencziád tetteit mérlegeljem s azok fölött ítéletet mondjak. Azonban a következtetést azokból magamra nézve levonom s visszaveszem elhatározásom szabadságát - leányom kezére nézve.*

*Midőn Exczellencziád viszonyunk e kényszerű megváltoztatásáról értesül: leányaimmal együtt már útban vagyok. Eltávoztunk, hogy feledjünk és feledtessünk. Leányom ma még nem tudja, hogy miért viszem őt messze innen. A pillanat most nem alkalmas arra, hogy előtte a helyzetet őszintén föltárjam. Előbb el kell őt arra készítenem. Ez az oka, hogy a jegygyűrűt ez alkalommal még vissza nem küldhetem.*

*Kívánom, hogy Exczellencziád könnyebben viselje el a dolgok változását, mint a milyennel viseli azt*

*az öreg gridi Biás Máté.*

Kanut, a mint a végére ért e levélnek, semmit sem értett abból - csak azt, hogy meg van szégyenítve, hogy meg van alázva. Magyarázat nélkül visszaadták szavát s mint valami pestises betegről menekülnek előle.

Napok óta emésztí testét-lelkét a tépelődés, hogy mint bontakozzék ki a kétes helyzetből, melybe a becsületes ember s a lovagias férfiú önértetének rovására, egyre jobban belebonyolódott. Ujján Hajnalka jegygyűrűjével, szívében egy diadalmas szenvedély lángoló emlékeivel: ott állt ez az energia híjjával levő, hamleti jellem a két leány között, egyikhez a társadalmi konvencziák s egy csomó, erős érdek szála, másikhoz szívének ösztönei s a kötelesség által oda csatoltan. Ez épp oly kínos, mint kislelkű belső küzdelemnek, ime, egyszerre vége szakadt. A konvencziák, az érdekek szálait Biás keze szétszakította. Öreg barátja visszaadta teljes szabadságát, de azzal egyben meg is alázta őt. - Adott szavát mintegy lábaihoz dobta. A levél hangja nem hagyott fönn kétséget Kanutban az iránt, hogy Biás nem tartja többé méltónak leánya kezére.

Kanut az így visszanyert cselekvési szabadságnak nem tudhatott örülni. A társadalmi ember öntudatára arculcsapásként hatott ez a sértő visszautasítás. A megszabadulás ily formája mélyen sérté hiúságát. A *ténnyel* magával meg volt elégedve, de a *forma* fellázította őt... Kiadni és így kiadni ő rajta, a miniszteren, egy Bacsó Kanuton!...

Felindulástól sápadtan ül kocsijába, hogy Biáshoz hajtasson és megtudja, hová utaztak? Írni akart Biásnak s magyarázatot kérni tőle... Csak mikor a Biás-ház előtt megállott a fogat: akkor gondolt arra, hogy ha kérdezősködik a háziaknál, nevetséges helyzetbe fog jutni... Egy vőlegény, a ki nem tudja, hogy jegyese hová utazott el!... Kérdezősködni: annyi lenne, mint a ház alárendeltje előtt bevallani, hogy faképnél hagyták. Ha a szeme közé nem is nevetnének, a háta mögött kikacznának.

Nem szállt ki a kocsiból. Elhajtatott a klubba. Az önértetét folyton zaklató «miért»-et, e kínos, emésztő kérdést, el akarta némítani a klubbélet zajával. Azonban egy rosszul eltöltött másfél óra után kénytelen volt tapasztalni, hogy a kör megszokott szórakozásai rá nézve ma

nem léteznek. Nemcsak lecsillapulni nem tudott, de sőt izgatottsága folyton növekedett - attól a föltevéstől, hogy ezek az emberek, a kikkel kezét fog, s a kikkel szóba áll, tudják már a dolgot. Minden suttogva ejtett szót, mit háta mögött mondott ki valaki, magára vonatkoztatott. Minden mosolyban, a melynek okát nem tudta, gúnyt láttatott vele a fölizgult képzelődés.

Nem birta tovább kiállni. Ott hagyta a klubbot s kihajtatott a városligetbe. A fő-kocsiuton ismerős fogatokat látott, a mint gazdáikra várakoztak. Kanut nem szeretett volna, mostani hangulatában, társaságbeliekkel összetalálkozni. Fogatát ott állította meg, hol a liget legelhagyottabb volt. Neki indult egy szűk gyalogútnak, mely a liget legcsöndesebb zugába vezetett. Az ösvény torkolatánál egy nyitott kocsi álldogált, ülésén egy levetett női felöltővel, melyet a gazdája melegnek talált a ligeti sétához. A mint Kanut elhaladt a kocsi mellett: a heliotrop czukorédes illata szállott felé a felöltőből. Mintha ismerős lett volna ez az illat előtte!

Minél inkább szűkült Kanut előtt az ösvény, mentül messzebb maradt mögötte a liget látogatott részének lármája: annál jobban önmagába mélyedt. Most már nyugodtabban gondolt helyzetére. A seb, a mit önérzetén ejtett Gridi Biás levele, sajgott ugyan még, de, mint a testi sebesüléseknél is meg szokott történni, nem találta azt olyan súlyosnak, mint első pillanatban. No bizony! Hány tisztességes férfival történt már hasonló. Egy szeszély, egy besúgás, egy félreértés hányszor vetett már véget hasonló viszonynak. A visszaküldött gyűrű dramolettje, mondhatni állandó műsordarab a társasági szinpadon. Jár ugyan vele mindig egy kis eclat, de hiszen ez minden olyannal együtt jár, a mi összeütközést jelent a konvencziókkal. Ilyen czímen lenni a nap hőse: senki számára, bizony nem mulatság, de mindig az embertől függ, hogy nagy dolognak veszi-e, vagy olyannak, a min egy kis filozófiával túlteheti magát.

Aztán, végre is, a földolog az, hogy vége van egy nem őszinte, kétértelmű helyzetnek, a mibe, mondhatni, akaratán kívül sodorták a viszonyok. Lehet, hogy Gridi Biás éles szeme fölfedezett valamit, ember-ismerete talán rávezette, hogy ő, Kanut, egy titkolt indulat által lekötötten - nem tudja, nem tudhatja érzéseivel megközelíteni, körülvenni a leányt, kinek a gyűrűjét az újján viseli. Lehet, hogy Biás mindent kitalált és mint a gyors elhatározások, a tettek embere - sietett mindnyájukat megszabadítani a hamis irányban s aggasztóan fejlődő helyzetből.

És Kanut, a kire pár órával ezelőtt úgy hatott a Gridi Biás levele, mint egy arczulcsapás - rámérve büszkeségére, most szinte hálás elismeréssel gondolt az emberre, a kinek kezéből visszanyerte szabadságát.

Érzéseinek ez a fordulata őt magát is meglepte és bántotta is egyszerre... Hát ily állhatatlan, önérzetlen teremtés vagyok én! Így szólott magához... Abban a mi az imént föllázított, most örömmel megnyugszom. Hisz ez nemcsak következetlenség, de férfiatlanság és gyöngeség is egyben! Hát ilyen vagyok én? Ez hát az én karakterem? Mindig ilyen voltam, vagy most lettem csak ilyennek?... A visszás helyzet, a kénytelen képmutatás, e hozzám méltatlan, alávaló játék: ezek miatt jutottam önmagammal ily meghasonlásba... Így nyugtatta meg magát és azt gondolta hozzá, hogy jobbik énjét újra feltalálja, a mint ismét arra tér, a merre szive, lelke érzései viszik.

Veronra gondolt s a kötelességre, a mi őt e nőhöz köti. Szenvedélyes megindulás fogta el a gondolatra, hogy átadhatja magát e kötelességnek, a mely rá nézve nem egyéb, mint birtokbavétele a sóvárgott boldogság teljes gyönyörének... Fölkeresi az imádott, drága nőt és azt mondja neki...

Kanut gondolatmenete itt beleütközött annak a helyzetnek az átértésébe, a mibe, mint visszautasított jegyes jutott - a nővel szemközt, a kinek a visszautasított kezét föl akarta ajánlani. Hisz ez annyi, mint megalázni a nőt, a kinek büszke szemérmét a bűnszerző alkalom izgal-

mában már összetörte. Most, ha őszintén lép elébe, azt kell majd neki mondani: Visszatértem hozzád, mert ki vagyok dobva onnan, a hova tőled mentem *akkor!*... Igen, ezt kell mondania. Saját megaláztatását, szégyenét kell odakinálni: mert az ajtó elé tett vőlegény megtért szerelme megalázza azt, a ki nyújtja és azt is, a ki elfogadja.

Kanut el volt keseredve. Átkozta önmagát, hogy gyöngesége által oly helyzetbe sodortatta magát, melyből emelt fővel ki nem szabadulhat, csak megalázkodva, nyomorultan megalázkodva és éppen az előtt, a kinek szemében úgy akar feltűnni, mint egy férfi, a ki szerelméhez és magához méltóan teljesíti nagy kötelességét.

A mint ez emésztő tépelődések közt elért az ösvény fordulójához, a ritkuló bokrok közt a túloldaltól egy pad fehérlett át. A magános pihenő felé kanyarodott. A séta izgatta. Azt hitte, hamarabb összeszedi magát, ha nyugton vesztegel e csendes pihenőn.

Mikor közel ért a padhoz, akkor látta, hogy azon egy vérpiros napernyő és egy füzet hever. A forduló más oldalán könnyű, andalgó lépések alatt horzsolódott az ösvény homokja s a fák gyér csoportján egy közeledő piros szoknya tűzként villogott át. Kanut látva, hogy a pihenő már okkupálva van, megfordult, hogy a merre jött, arra térjen vissza. De akkor már a piros toilette előbukkant a fordulónál s egy vidám, friss hang kiáltott a miniszternek:

- Kegyelmes uram! Halt!

Kanut megfordult és Szenczy Flórát látta maga előtt pipacsszinű, pompás tavasziban, legbájosabb mosolyával és egy vékony füzettel kicsi, keztyűs jobbujában.

Kanut, bár nem szívesen vette, hogy föltartóztatták, megfordult és csatlakozott a népszínház divájához, egészen elkábítva a pipacs-toillette lángoló színétől és a heliotrop-illattól, mely a leányt körülözlötte.

A szép leány pajkosan nevetett nagy földije szeme közé.

- Bocsásson meg, kegyelmes úr, ha talán országos gondok között háborgattam...

Kanut úgy tett, mintha nevetne.

- Oh, legkevésbé. A magam gondját hoztam ki sétálni. Az országos otthon maradt.

- Nem úgy, mint nálam. Én kihoztam a hivatalos gondomat. Nézze. Szerepet tanulok. Oda-haza nem ment a dolog. Kijöttem ide és nem is bántam meg. Ez a csendes zug pompás tanulóhely.

Kanut mutatta, mintha érdekelné a díva szerepe. Megkérdezte, mire készül? Az énekesnő hálásan fogadta az érdeklődést. Megmutatta szerepkönyvét s magyarázni kezdte, hogy mit tart e szerepéről, mit vár tőle, mi érdekes a szövegben és minők az énekrészek.

- Van egy szólam, egy kedves bohó dal, turbékolás a refrainje. Ez a gyöngye az egésznek.

És a mint egymás mellett haladtak, az énekesnő ideges, eleven kis arcát félig a miniszter felé fordította s a szerelmes-szöveg hangjához alkalmazkodott, epedő, csábos mimikával, félhangon kezdte a dalt énekelni - a turbékoló refrainnél kecsesen, hamisan nyujtogatva szép gömbölyű, fehér galambnyakát.

- Igazán kedves, nagyon kedves dalocska! - bókolta Kanut, mikor a díva már harmadszor turbékolta... Szeretett volna már szabadulni Flórától. Nem úgy volt hangolva, hogy élvezetet találjon e szinpad gerle turbékolásában.

Azonban a díva, elkapatva híres földijének dicsérete által, neki buzduzt egyszerre és nemcsak a turbékoló szót dudurásztta el, hanem a többit is. Kanutnak végig kellett hallgatni az egész operettet. A bosszúság, a düh majd megette és még hozzá bókolnia és mosolyogni kellett.

Szerencséjére - esteledni kezdett. A bokrok között megmozdult a hús, alkonyi levegő s hideg áramlatok járták be a sötétedő gyalogösvényt. Kanut ismerte az énekesnők speciális gyöngéjét: a meghűléstől való túlzott aggodalmat. Erre spekulált, a mikor így szólott:

- Hűvösödik. És maga gyermekem, nagyon könnyen öltözött az esti sétához.

Flóra - látva, hogy lehellelte meglátszik a levegőben, megszeppent, kiesett a kaczér, tetszelgő szerepből s a dúdolással egyszerre föl hagyott.

- Igaza van, kegyelmes úr. Köszönöm, hogy figyelmeztet. A felöltöm a kocsiban van.

És összekapkodva holmiját, kocsijához kísértette magát. Kanut, a mint a felöltőt ráadta s fölsegíté az ülésre, nem fogadta el a mosolygó száj csábos unszolását, nem ült fel a díva mellé. A szép szirén egyedül ment haza - ingerülten, hogy kaczérsága nem fog e halvérű miniszteren.

Kanut pedig, - elküldve kocsiját, tovább folytatta a magános barangolást s csak mikor már a fák körvonalai sötéten mosódtak bele az est sűrű árnyékába: akkor indult gyalog vissza a városba.

Mint valami sértő, gúnyolódó kihívás, úgy csengett még most is a fülébe Szenczy Flóra turbékoló dala. Meggyűlölte a színésznőt ezért a daláért. Pedig hát a szegény leány ártatlan volt e dologban. Mit tudta, hogy a míg ő turbékol, hallgatója dühöng magában. Sejtelve sem volt a felől, hogy a vidám frivol operette szomszédságában egy nagyon komoly dráma lépked!...

Kanut hazament. Otthon egy ember várt reá a portásnál - Veron levelével.

Kanut fölment szobájába s mialatt a levelet felbontá, lelkiismerete nehezzé lett nagyon. Most érezte, inkább mint valaha, hogy Veronnal szemben súlyosan vétkezett.

Néhány sor írásból állott csak a levél.

*Uram! A mint ön átadott engem sorsomnak: úgy adom át én önt lelkiismeretének. Semmit nem várok öntől. Vártam, hogy tegye kötelességét, e legkevesebbet, a mivel tartozik. Nem tette. Mit mondhatnánk mi ezután egymásnak? Én hallgatok, mint a halott, a kit megöltek.*

Veron.

Kanut ma másodszor érezte magát megalázva. De mi volt az első megalázás a másodikhoz képest! Attól csak hiúsága szenvedett. Ez tüzes bélyegző vas gyanánt mély sebet égetett lelkébe... Érezte, hogy az ítélet, a mit a levél szavai fejére olvasnak, meg van érdemelve. De a mint az első megrendülés kínos elfogódottsága véget ért: érzései követelően, lázasan, erőlyesen tiltakoztak a levél végső, kétségbeesett kitétele ellen:

Nem, nem! Az utolsó szó nem ez! Nincs kimondva még az utolsó szó... És Kanutot, a minden oldalról visszautasított, megalázott embert, megkapta egy erős, heves remény s nem engedte, hogy elhagyja magát... Inkább az életem veszítsem el, mint őt!... Ebbe a gondolatba formálódott bele mindaz az indulat, a mi e pillanatban betöltötte lelkét... És készen volt az elhatározásával, hogy fölkeresi Veront. Határozzon köztük ez a találkozás!...

## XXXI.

Valér tudta, hogy minden kimondott szó áthallatszik a másik szobába. Akarta is, hogy Veron hallja meg, a miket ő most mond. Azért jött ide, hogy ez ajtó előtt, mely mindannyiszor becsukódik, ahányszor ő idejön; kibeszélje magát. Hadd hallja meg odabenn az a lány! Hadd hallja s ha azt az embert még mindig szereti: reszkessen érte, hallva, hogy veszély csap le rá. Ha meg nem szereti, ha romlását kívánja: hadd tudja meg ő tőle, Valértól, hogy a nemezis keze föl van arra emelve, a ki romlása volt... Oh, ezért a pillanatért érdemes volt két évig gyötrődni. Mennyi kéj van benned, édes bosszúállás! A diadalmas szerelemnek nincs nagyobb gyönyöre, mint a mennyi megédesíti a gyűlölet kielégítésének rég sóvárgott pillanatát.

Valér, a ki egyenest a szerkesztőségből jött ide, az imént végzett munka lázától még mindig izgatottan, az erős felindulás miatt sápadtan ült az öreg Bacsó ágya szélén, a ki egy idő óta nagyon érezte a magas kor gyöngeségét s éjjelezés helyett ágyba kívánczolt.

A vén ember felkönyökölt az ágyban. A mit hallott, azt nem tudta nyugton, fekve kiállani. Föl volt izgatva ő is. Sok vihart látott vészmadárszemei villogtak.

Valér belső hevüléstől száraz nyelvvel beszélt, miközben saját szavai valami sajátságos föl-magasztosultságba ejtették. Egész testén jóleső, meleg borzongatás szaladt végig minduntalan. A kielégített gyűlölet, a diadalmas bosszú kéjérzete volt ez.

- Elég lett volna - magyarázta Valér a már megkezdett tárgyat - a tényt magát csupaszon, minden kommentár nélkül tenni közzé. Az agyonütés így is meg lett volna. Azonban Erling azt akarja, hogy ő provokálva legyen a nyilatkozásra. Nos, hát a holnapi cikkben provokálni fogom. Ez a cikk lesz a mennydörgés, a nyilatkozat a villámcsapás. Ez ugyan fordított sorrend, mert azt mondják, hogy a kit a villám megüt, a mennydörgést nem hallhatja. Bacsó miniszter azonban meg fogja hallani. És, mondhatom, nálunk miniszter ilyen még nem hallott... Nálam van a cikkről a kefelenyomat. Ha akarja, olvashatja.

Bacsó Péter átvette az odakinált papirhasábot. Azonban öreg szemei nem tudták kibetűzni lámpafénynél a fakó betűket.

- Jobb lesz, ha ön felolvassa.

Mialatt Valér izgatottságtól akadozó nyelvvel s a cikk szenvedélyes tónusától lázas hangon eldekklamálta a holnapi vezércikket: a benyiló ajtaja mögött, megdöbbenéstől sápadtan hallgatta Veron a kegyetlen támadás szavait. Világos volt előtte, hogy Valér semmivé akarja tenni testvérét, Kanutot. A halálos gyűlölet okát ismerte már. Most magát e vad indulatot hallotta megnyilatkozni ez összeűző, irgalmatlan vádbeszédben.

Elszorult a lelke. Érezte, hogy e halálos vád miatta történik. Ez az ember szereti őt s e boldogtalan indulat teszi kegyetlenné - és iszonyúan igazságtalanná. Mert Veron egy pillanatig sem kételkedett a felől, hogy Kanut nem tette azt, a mivel vádolják. A saját lelkében Kanut ellen szóló nehéz vád elhallgatott e perczben. A cikk, mely a pénzszerzés aljas módjának üzésével vádolta Kanutot, Veronban heves ellentmondást keltett!... Nem, nem. Aljas nem lehet e férfi. Aljas embert ő nem szerethetett. Csalódott benne; oka van gyűlölni, joga van átkozni, mert a mit férfi nő ellen legnagyobbat vétet: ő ellene azt vétette. De aljas nem lehet... És lelkében védelmére kelt a férfiúnak, a ki szívét összetörte...

Valér a cikk végére ért. A csendben, a mi a felolvasást követte, hallotta Veron atyja mormogását.

- Jól van. Meg vagyok elégedve. A cikk elején ugyan sok a felesleg, a teketória, de a vége olyan, mint a bunkócsapás. Ez az ember agyon lesz ütve. Gratulálok, öcsém! A remeked sikerült...

Veron nem figyelt tovább a két férfi szavaira. Eleget tudott - ahhoz, hogy fellázítva érezze magát az összeesküvéshez hasonló beszélgetés által. Apja és Valér úgy tűntek fel előtte, mint két czinkos, kik megállapodnak egy orvtámadás módjára nézve... És ő, a ki tegnap még azt írta Kanutnak, hogy átadja őt lelkiismeretének: ma e czinkosokkal szemben pártjára kelt a célbavett áldozatnak.

Nem, ennek az igaztalan, gonosz, gyilkos támadásnak nem szabad őt átengedni. Neki nem szabad nyugodtan nézni azt, hogy e füle hallatára lefolyt összeesküvés holnap mint tapos rá a leütött áldozatra. Ő nem akar, neki nem szabad bűnrészesnek lenni ez alávaló komplótban. Pedig azzá lenne, ha eltünné hallgatógon, hogy Kanutot megtámadják.

Az volt első gondolata, hogy átmegy a férfiakkhoz s közbeveti magát Kanut érdekében. De ha a diadalmas gyűlölet hangjára gondolt, melyen Valér a cikket olvasta, lemondott arról, hogy ezt az embert ő fel tudja tartóztatni indulata rohamában. Aztán, a mint kivette, e támadás mögött Valérnál jelentékenyebb alakok lappangnak. Mit használ, ha ezt az embert visszatarthatná is! Kanut ellenségei találnának másik eszközt.

Mit tegyen? Kihez forduljon? Habozásra nem volt sok ideje... Kanutnak mindenesetre még ma meg kell tudnia, hogy célba vették s hogy vesztére törnek. Ki mondja meg neki?... Veron Fülöpre gondolt. Igen. Fölkeresi Fülöpöt s elmondja, a mit tud. Ennek az embernek helyén van az esze. Tudni fogja, mit kell, mit lehet tenni ilyen pillanatban.

Meg se várta, hogy Valér elmenjen. Magára vette felöltőjét s a mint már annyiszor tette, átsietett apja szobáján - a nélkül, hogy a férfiakkal szóba állott volna. Valér, a futtában váltott köszöntés után, elgondolkozva nézett a siető alak után... Vajjon hová mehet? Ilyen késő este!... Hallotta-e vajjon, hogy mint lesz sárban meghurczolva az a név, a mit akkor éjjel oly vádolóan sikoltott Veron be az éjszakába és az ő, éjszakánál sötétebb lelkébe.

Veron a legközelebbi bérkocsi-állomásra sietett, fölült egy fogatra és Fülöphöz hajtatott.

Otthon találta. A férfi-cseléd nem akarta őt bebocsátni, csak mikor Veron beizente nevét. Fülöp krónikus fejszaggatástól kinzottan feküdt egy divánon. Veron beléptére fölemelkedett s fájdalmai dacára a leglovagiasabb figyelemmel fogadta a váratlan látogatót. Csak arra kért engedelmet, hogy az étherbe áztatott kendőt rajta tarthassa szenvedő félarcán.

- Ez az, a mi enyhíti kissé ezt az iszonyú kínt. E nélkül a falon zúznám szét fejemet, vagy kiugranék az ablakon az utcára.

És mialatt így szólott, látszott zavaros, lázas tekintetén, hogy nem tréfa, a mit mond. Iszonyúan szenvedett.

Veron megijedt. E gyötrődő embertől mit lehessen várnia! E, jómagával tehetetlen, éthertől és fájdalomtól elkábított beteg hogyan tudjon máson segíteni?!... Mindazáltal elmondta neki, hogy micsoda támadás készül Kanut ellen.

- Azért jöttem önhöz, hogy értesítse őt. Én nem hihetem, hogy igaz legyen az, a mivel vádolják. De mégis. Oly számíttással és oly határozottan emelik e vádat, hogy félni kell ez emberektől. Élet-halálra megy ez a támadás. Én tudom.

Egészen fölösleges volt Fülöp előtt magyarázni, hogy mibe megy e támadás? Jobban tudta ő azt! Azaz - csak ő tudta... Eddig abban a hitben volt, hogy az Erling-féle százezer forint miatt legfeljebb csak kellemetlen szcénája lesz Kanuttal. Elhatározta ugyanis, hogy a dolgot tudtára fogja adni. Nagyon itt az ideje. Egyszerűen megmondja neki majd: Én átvettem a százezer

forintot. Mindkettőnknek szükségünk volt reá - abban az időben. Megosztottunk rajta - bár tudtomon kívül. De miután e pénz közvetítési díj volt és miután e közvetítés nem történt meg részedről, nincs hátra más, mint visszaadni a pénzt, Gridi Biás egy milliójára könnyen kapni százezer forintot. Fizetünk és rendben van a dolog...

Így akarta Fülöp rendezni az ügyet. Arra nem számított, hogy Erling kiad rajta s hogy az ügy nyilvános támadás tárgya lesz... De nem szabad azzá lenni! Csirájában el kell a botrányt fojtani. Különbözik Kanuttal együtt el fog veszni. Az önvédelem erélye megrázta az elcsigázott beteget. A társadalmi halál rémétől megborzadt e cinikus, rossz ember. Egész existenciáját fenyegetve látta e gyalázatos botrány által, mely nem hagyja fenn számára mást, mint csupasz életet, a tisztességes körökből kidobott földönfutó nyomorult életét... Nem, nem hagyja magát...

Eldobta az étheres szövetet. A fejszaggatásnál veszettebb, nagyobb ellenség ellen kell most védekezni... Csengetett a szolgának, hogy hozza elő felöltőjét.

- Köszönöm, hogy figyelmeztetett. Ön jó, nagyon jó. Sem Kanut, sem én nem érdemeljük meg. Mi rosszak voltunk önhöz. És mégis - éppen ön...

Veron sürgette.

- Siessen, uram. Vélem ne törődjék. A mit teszek, azt csak azért tettem, mert ha hallgatok, mint a támadók czinkostársa tüntem volna föl saját magam előtt.

Fülöp azonban mást gondolt magában: Azért tetted, mert félted Kanutot, mert szereted őt és mert a szived nem engedi meg, hogy tétlenül állj ott, a hol őt életveszélyek környezik. Azért sietsz, mert szived reszket miatta...

Fülöp már indulóban volt, mikor eszébe ötlött, hogy akármit, akárhogy végez is ma éjjel, arról értesíteni tartozik e leányt. A szeméből kiolvasta a ki nem mondott kívánságot, hogy - ne hagyja őt kétségben sokáig.

- Ön nem csalódott, kisasszony. Ez a támadás csakugyan félelmes. Annál inkább veszedelmes, mivel a vád - való. Igen, való és Kanut mégis ártatlan a dologban. De bármennyire ártatlan, olyan gonosz a helyzet, hogy ez a támadás elsodorná őt is. Ez nincs elég világosan mondva, de most többet nem mondhatok.

Fülöp reszkető kézzel kapott a fejéhez:

- Meg kell örülnöm ettől a szaggatástól! Mintha tüzes harapófogókkal tépdésnék agyamat! Várjon csak! Mit is mondtam az imént? A gondolat eltéved a fejemben. Nem csoda. Mintha forró hamu lenne az agyvelő helyén! De nem ezt akartam én mondani... Igen. Én most elmegyek és ha útközben meg nem tébolyodom ettől a főfájástól: úgy elébe vágok a támadásnak. Nem hagyom Kanutot. Meg fogom menteni - a nélkül, hogy tudná, hogy vesztére törték. Az ő tudtán kívül kell elintézni ezt az egész alávalóságot. Csak a fejem bírja ki! Csak addig! Azután nem lesz többé szükség reá. Én hát megyek. Ön is velem akar jönni? Hazamenni? Minek? Önt nyugtalanná tette ez az eset. Micsoda éjt tölthetne ön otthon! Ne menjen! Várjon be engem itt! Illendőségi aggodalmakon túl kell tenni magunkat ily pillanatokban. Aztán, bizhatik bennem, senki sem fogja megtudni, hogy ön itt volt nálam.

Fülöp megnézte zsebóráját.

- Másfél óra elég ahhoz, hogy eljárjak a dologban. Ha ennyi idő alatt nem sikerül bevágni a támadás útját: úgy elveszett a játszma. De sikerülni fog. Kanut nem veszíthet. Nem ő játszott itt hamis kártyákkal... Várjon reám itten kisasszony! Az ujjmutatása indít meg engem mostani utamra; kell, hogy az eredménnyel beszámoljak önnek...

Veron hajlott Fülöp szavára. Elhatározta, hogy itt várja be Fülöpöt. Nem értett meg mindent e megkínzott agyú ember zilált beszédéből, de annyit kisejtett abból, hogy Fülöp határozott czéllal indul az utnak s hogy ez ember jobban védi Kanutot, mint védené őt önmaga.

- Jó, várni fogok önre.

- Köszönöm.

Fülöp «forró hamutól» gyötrött fejjel és mint a részeg, bizonytalan léptekkel indult el utjára. Minden lépésnél tüzes villámok hasogatták agyvelejét. Hanem előrement. Vitte rossz lelkének erős energiája és soha nem vitte *jobb* irányba, mint e pillanatban - egészen *más cél, más eredmény* felé, a mint azt maga Fülöp gondolta.

## XXXII.

Fülöp bérkocsiba ült, hogy Erlinghez hajtasson. De alig indult meg a fogat, Fülöp majdnem hogy felordított kínjában. A kocsi rázkódásától fejidegei, mintha szét akartak volna egyszerre szakadni. Le akart szállani, hogy az utat gyalog tegye meg. Igen, ha tudta volna megtenni! Hisz a kocsig is alig tudott elvánszorogni.

Megmaradt a kocsiban. Két keze közé fogta szegény fejét, behunyta szemeit és a mint kínjai fokozódtak a robogás növekedésével: úgy nőtt benne az a dühös vágy is, hogy benyuljon felöltője zsebébe, kivegye onnan a mindig magával hordott angol konstabulary-t s szétlője ezt az ő, tüzes gyötrelmekről összekínzott agyát.

Ki is vette a pompás kis revolvert, oda is illeszté nyilalló, lüktető halántékához, de csak azért, hogy a hideg aczéllal hűtse forró bőrét, mely száraz volt, mint a tüzhöz tett pergament.

Egész elkínozva, kába fejjel ért Erling lakására. A konstabulary-t elfeledte visszatenni zsebébe. Ugy lépett a kapu alá - revolverrel kezében, halálra rémítve a kapust, ki látva gazdája barátjának formájából kikelt, fenyegető arcát és a fegyvercsőnek a lámpafénynél villogó aczéllját, azt hitte, hogy Fülöp Erlinget halálra keresi. Ijedtében azt hazudta, hogy Erling nincs itthon, de biztosan tudja, hogy a kaszinóba ment... És a mint becsukta Fülöp mögött a kaput, rohant föl az urához - azzal a hirrel riasztva rá Erlingre, hogy Bacsó Fülöp revolverrel keresi.

Erling e hallomásra kissé elhalványult. Arra el volt készülve, hogy a holnapi támadás miatt erős összeütközésbe fog jönni Bacsókkal. Valószínűnek tartotta, hogy ezek az emberek kétségbeesetten védik majd magukat; de arra nem számított, hogy Fülöp, épen Fülöp fogja őt revolverrel keresni. Nem értette a dolgot. Csak nem örült meg az az ember! Hiszen ha kell, daczára a történeteknek, ő kész verekedni akármelyik Bacsóval. Mit jelent hát ez a revolveres vizit? Hiszen ha ez igaz, neki joga lenne a rendőrség figyelmét hívni fel az esetre. De nem... az lehetetlen, hogy egy Bacsó revolverrel akarjon egy ilyen ügyet elintézni. Ilyen ordinaré erőszakosságra nem képes egy olyan ember, a ki a gavallér-külszint óvatosan megőrizte mindig... A kapus szeme bizonyosan káprázott...

Fülöp Erlingtől a kaszinóba hajtatott. Ott persze, nem találhatta. Kérdezősködött utána, de senki sem tudta, hol van, merre jár? Annyi bizonyos csak, hogy itten vacsorált. Aztán nyoma veszett.

Fülöp sokkal inkább izgatott volt, semhogy észrevehette volna, hogy megjelenése a kaszinóban szenzációt keltett. Igaz, hogy ez nem nyilvánult szemet szűrő jelekben. Ezek az emberek, a kik a társadalomnak a konvencienciákhoz legjobban hozzáidomított köreiből verődtek itt össze: semmit sem tesznek úgy, hogy feltűnést keltsenek. Most is, hogy Fülöp jelenléte felizgatta őket: a kaszinói termék feszült hangulatát csak éles szem vehette volna észre.

Fülöp beteg fejében a szemek zavarosnak látták a világot. Mint valami tüzes köd, úgy bántotta szemét a légszesz-lámpák intenzív lángolása. Nem vette észre, hogy a szemközt jövő ismerősök vagy kitérnek előle vagy szórakozott sietséggel haladnak el oldalánál. Nem látta, hogy a merre halad, mindenütt kiméletes, de hideg tartózkodás kerüli.

Már ott akarta hagyni a kaszinót, mikor a zárt folyosón, mely az ebéd után való lustálkodásra, füstölésre és emberszólásra sibaritai kényelemmel volt berendezve: összetalálkozott a kis Wollner Adussal.

Senki sem volt a heverő tanyán kettejükön kívül. Wollner megszólítja az átmenő Fülöpöt:

- Egy szóra, kérlek.

Fülöp megállott s idegesen fordult megszólítójához.

- Te vagy, alig ismerek rád. Szenvedek a fejemmel s alig látok a fájdalomtól. Mondd csak, nem találkoztál ma este Erlinggel.

- Nem találkoztam, de úgy hallom, hogy ma éjjel felutazik Bécsbe.

Fülöp megnézte óráját, Wollner szintén és mintha meg akarná Fülöpöt nyugtatni, ezt mondta:

- Csak egy óra múlva indul Bécs felé a vonat.

- Kimegyek az állomáshoz.

- Ez lesz a legjobb. Ott biztosan megtalálod. De a képedről látszik, hogy te nagyon rosszúl vagy. Akarod, hogy veled menjek?

Fülöp már el akarta fogadni ezt a szíves ajánlatot, de hirtelen arra gondolt, hogy egy harmadik személy jelenlétében bajos lesz tárgyalni Erlinggel a kényes ügyet. Wollner észrevette Fülöp habozását s kitalálta, mire gondol?

- Tudom, mért keresed Erlinget... Tudja már az egész kaszinó. Kézről-kézre járt itt a holnapi cikk kefelenyomata. Hangulat-csinálás végett becsempészte valaki. Én, barátom, nem hiszek a cikknek. Ismerem Kanutot, nem képes ő ilyenre. Meg vagyok győződve, hogy e gyalázatos vád azok fejére hárul vissza, a kik támasztották. Tartoztam azzal, hogy neked ezt megmondjam. És azt hiszem, Erling is tartozik azzal, hogy ilyen pillanatban, mikor egy tisztességbe vágó vádban reá hivatkoznak, ne távozzék el innen. Veled megyek, hogy visszatartóztassuk. Lehet, hogy Erling nem is tud e támadásról.

Fülöpöt megrendítették Wollner Ádám szavai. A dolog nagyon rosszra fordult, ha már a cikk közkézen forog a kaszinóban. Kinek a keze keveri itt a kártyát?

Azonban Wollner félszemének fürkésző tekintete alatt Fülöp ismét magához tért. Érezte, hogy felelnie kell valamit e veszélyben is hű embernek.

- Köszönöm, Kanut nevében köszönöm, hogy *ilyen* perczen *így* viseled magad. Ez, Wollner barátom, nemesen van téve. Meg fogod látni, hogy nem csalódtál Kanutban.

- Nem kételkedtem egy perczig sem e felől. Hanem itt a kaszinóban a közvélemény egy része ellene van Kanutnak. Ellenségei vannak itt, a kik ezt az alkalmat föl akarják ellene használni.

- Kik azok és mit akarnak tenni?

- Annyit tudok csak, hogy Zányi Gábor a fő-hangulatcsináló s hogy a mint a cikk megjelent, indítványt fog tenni, hogy a kaszinó zárja ki Kanutot.

Fülöp egyszerre átlátta, hogy Kanutra nézve a nagyobb veszély *itt* rejlik. A hirlapi cikket, hogy ha meg is jelen, korrigálni lehet. Nem, egy perczig sem habozott az iránt, hogy magára vállalja egész súlyát a vádnak. Ő miatta ne bűnhődjék Kanut. A lakolás őt illeti egészen. Kanutot neki kell tisztázni. Ő, Fülöp, ha elsodorja is a botrány piszkos árja, valahogy csak partra úszik mégis. Ő már kiállt sok kétségbeejtő, veszélyes helyzetet és megúszott már sok olyan örvényt, a mibe más menthetetlenül beléveszett volna. Nem hitte, nem akarta hinni, hogy épen az Erling százezer forintja szeghesse a nyakát. Első megrettenésében a legrosszabbat hitte. Most már reménykedett. Fortélylyal, elszántsággal és biztos pisztolylövésekkel sok falnak szorított ember kívágta már magát.

De Kanutot kívül kell vinni a támadás vonalán. Erre az emberre azután is szüksége lesz. Őt nem szabad átengedni. Ezzel tisztában volt... Azonban Zányi Gábor beavatkozása ketté vágta Fülöp minden tervét. Ezt az oldaltámadást veszélyesebbnek találta magánál a főrohamnál. Ha Zányi megteszi indítványát a kizáratásra: Kanut el van veszve. Kitalálta, hogy Zányi nem

azért siet úgy az indítvánnyal, hogy Kanutot kigolyóztassa. Nyilvánvaló volt, hogy a gróf súlyosan akarja megsérteni Kanutot, mielőtt ez igazolhatná magát a kaszinó előtt. Kanutnak akkor verekednie kell megtámadójával. És ez annyi, mint biztosan meghalni. A kire Zányi pisztolyt emel, az többé nem számít. Nincs itt más mit tenni, mint megakadályozni, hogy Zányi megtegye a célba vett indítványt. Elibe kell vágni... De hogyan? Akárhogy. A hogy lehet. *Minden áron.* És, a mi fő, azonnal.

Fülöp gyorsan határozott. Beteg agyának ideges fájdalmai, görcsei közt is érvényesült e kemény fő vakmerő erélye, mely tétova nélkül vág neki a célnak - nem törődve a kockázattal.

- Itt van Zányi Gábor? - kérdezte Wollnertől.

- Igen. Egy kompániával az új kaszinópezsgőt kóstolják oda lenn.

- Gyere velem, kérlek.

### XXXIII.

Lementek a kaszinó földszintjére. Ott egy külön teremben, a kaszinó szakértői szűrcsöltek egy újfajtájú pezsgőt, hogy megállapítsák: megadható-e neki a kaszinói polgárjog.

A tanácskozás már igen előhaladt stádiumban lehetett, mert a jury-tagok szemei csillogtak, a fülek pirosabbak voltak, mint a dércsipett kecskerágó s a társalgás zajosan, öblösen keveredett össze a sűrű, meleg szivarfüsttel.

Fülöp és Wollner beléptét a társaság alig vette észre. Csak Zányi Gábor, a ki szemközt ült az ajtónak, figyelt rá az ujonérkeztetkekre. A mint Fülöp szemével találkozott tekintete: kitalálta, hogy ez az ember őt keresi, gondolta azt is, hogy mi okból? Sűrű, korán őszi szemöldöke alól éles, megvető szemekkel méregette Fülöpöt. Ezzel a rapirdőfészhez hasonló tekintettel szokta kinézni környezetéből azokat, a kik neki nem tetszettek s a kik a félelmes lövő elől jobbnak látták idejében kitérni, mint ezzel a kegyetlen vércsetekintettel vízszintesen tartott pisztolycsövek fölött nézni farkasszemet.

Fülöp egyenest a grófnak tartott s megállott a széke mellett. A többi asztaltársak csak most vették észre a jöttöket. A társalgás egyszerre fennakadt. Fülöp váratlan előttoppanása úgy hatott a pezsgős hangulatra, mint a hirtelen jégeső a nyári légkörre! Lehűtötte egy momentum alatt. Mindnyájan tudták, hogy Zányi Gábor a legsértőbb módon készül fellépni Bacsó Kanut ellen. Mindnyájan olvasták a cikket és bár bebizonyítva nem látták a vádat, az a határozottság, a melylyel azt Zányi magáévá tette, úgy imponált nekik, hogy Kanut rovására ítélték a dologban.

Fülöp megjelenését olyan szemmel nézték, mint valami veszélylyel járó sportnak egy izgató epizódját. Az üldözött vadak, a Bacsók egyike, ime szemközt fordul a vadászszal, Zányi gróffal. Szemtől-szembe néz egymással Magyarország két legjobb lövője. Hatalmas egy pillanat! A hányan csak voltak: megfigyelő tehetségük erős összpontosítása mellett várták, a mi következik. Ezt a jelenetet érdemes éles vonásokban rögzíteni meg emlékezetükben. Irigyelt ember lesz, a ki magáról a hiteles szemtanú értesültségével mondhatja: Ott voltam...

Fülöp arcán nem látszott e perczen a fizikai fájdalom, vonásai inkább feszültek, mint gyűröttek voltak. Hanyagul támaszkodott egy szék karfájára s egész közönyösen nézett le Zányira. Csak a szemfehére látszott a rendesnél nagyobbnak. E sajátságosan megnőtt szemek Zányin kívül akárkit kihoztak volna sodrából. De a gróf nyugodtan szívta cigarettjét, gúnyosan mosolygott és bántó fölsemvevéssel fordult el Fülöptől.

- Azt mondják, szólta Fülöp vontatott, de nyugodt hangon, hogy te valamire készülsz Kanut ellen.

Zányi most oldalvást nézett Fülöpre s metszően válaszolt.

- Hogy mit mondanak? Nem tudom. Annyi bizonyos, hogy egy ember fölöslegessé vált a kaszinóban. Magamra vállaltam, hogy a maga helyén ezt konstatálni fogom.

Fülöp most még közömbösebb tónusból folytatta, csak a szemfehére nőtt egyre jobban.

- Jó. A ki fölösleges, azon túl kell adni. De azt hiszem, előbb be kell várni, hogy arra a valakire rábizonyúl-e, hogy csakugyan fölösleges? Be fogod ezt várni?

- Nem. A mit tudok, az nekem elég. Hogy elég lesz-e a kaszinónak is? Az már az ő dolga. Én megteszem az indítványt, mert tudom, hogy van rá okom.

Minél kihívóbbá, élesebbé vált a Zányi hangja, annál szenvtelenebb hangon beszélt Fülöp. Egy türelmes, flegmatikus kapacitáló lassú hangján beszélt a pattogó nyelvű vérmes ellenféllel.

- Félre vagy vezetve. Nincsen reá okod. Kanutot rágalmazzák.

- Azt csak te mondd. Védelmezed, mivel atyádfia. Tedd a magadét, én is teszem a magamét.

Az az úr, a kinek széke karján tartotta kezét Fülöp, érezte a szék mozgásából, hogy a kéz erősen reszket.

- Csalódotl. Akárhány gentleman van, a ki jót áll Kanutért. Itt van Wollner. Ki korrektőbb ő nála? Nos, ő is meg van győződve, hogy ez a vád képtelenség.

Wollner, ez a jó fiú, derék szíve által ösztönözve, nagy készséggel bizonyított.

- Képtelenség. Természetes, hogy az. Semmiről sem vagyok jobban meggyőződve, mint arról, hogy ezt a piszkos vádat utolsó betűig megczáfolja Kanut. Én ismerem ezt az embert, jobban, mint akárki.

Zányit láthatóan meglepte ez a heves védelem ép *ettől az embertől*. A mint Wollnerre nézett, pezsgőtől és a jelenet izgalmától tüzelő gutaütéses ábrázatára valami csufondáros kifejezés ült ki.

- Te ismered? *Te?* Jobban, mint akárki?

Wollnert kivéve - az egész szoba megértette e gúnyos hangsúlyozásban lappangó célzatot. A társaság meg volt rökönyödve. Ha ez a bortól és felindulástól megoldott nyelvű ember indiskréciót enged meg magának s elárul valamit Wollnerné tragédiájának csak a férj előtt ismeretlen titkából! Akkor támad csak itt bonyolult csomó egy újabb drámához! Minden arczon látszott a meghökkenő várakozás feszültsége.

Zányi Gábornak már nyelve hegyén volt a szó, melylyel Wollner Ádámot iszonyuan lesújt-hatta volna - néven nevezve nem tudott szégyenét, a megsiratott és hiven meggyászolt feleség bűnét és bűntársát. És ez a bepezsgőzött, fölgerjedt, szájas ember ki is mondja talán azt a végzetes szót, ha Fülöp abban meg nem akadályozza - ráejtve kezét Zányinak vállára.

Erre az illetésre, a mely nem volt erőszakos s a mely egészen puhán, mondhatni: barátságosan érintette a gróf hatalmas vállát: Zányi elfordult Wollnertől s a bámulástól mintegy kővé váltan nézett rá Fülöpre. Lehetséges-e, hogy valaki, akárki, ő rá tegye kezét! Szándékos sértés ez, vagy önkénytelen tolakodás?

- Mi ez? - kérdezte Fülöptől s a széles mellkasból fenyegetően szólt ki a mély, rekedt bika-hang.

Fülöp kérdéssel felelt a kérdésre.

- Még egyszer kérdem: fogod-e azt a legkevesebb méltányosságot tanusítani Kanut iránt, a mivel gentleman tartozik egy tudtán kívül gyanus helyzetbe hozott gentlemannek.

- Most már elég volt. Hagyj nekem békét. Sem türelmem, sem időm ezzel a kérdéssel itten foglalkozni.

- Jó. Most már tisztába vagyok azzal, honnan fú Kanutra a *rágalom* szele.

Zányi vére a fejébe szaladt. Vállának egy mozdulatával lerázta magáról Bacsó Fülöp kezét. Most már világos volt előtte, hogy ezt az embert sértő szándék hozta ide hozzá. Fölpattant székéből és csattanó hangon rivalkodott rá Fülöpre:

- Magyarázatot kérek. Ki itten a rágalmazó?

Fülöp, a ki sérteni, súlyosan, a lehető legsúlyosabban akarta Zányit sérteni, kereste a leg-erősebb szót, a mivel az elevenig vághat.

- A rágalmazó az, a ki kolportál egy be nem bizonyított vádat egy gentleman felől. Ez a kofák rágalma. Zányi Gábor gróf, a mit ön tesz, azt a piacon szokták cselekedni.

Mindenki fölkelte helyéről, hogy ha az inzultus túllépi a szóbeliség határát, közbeléphessenek. Fülöp azonban megfordult. Azt hitte, eleget mondott, bár úgy találta, hogy szavait az enyhébbek közül válogatta.

Azonban Zányi Gáborra már e szavak is úgy hatottak, mint az ostorsuhogó a telivér csődörre. Sokkal több vér ömlött rá agyára, sem hogy rá tudta volna kényszeríteni magára azt a gavalléros önmérsékletet, a mely az ingerültség hevében is eltalálja a pillanatot, a mikor szorosra kell fogni az indulat fékét s a vezetés dolgát rábízni a segédekre. Zányi vérmes természete kirugott a tarthatatlanná vált helyzetek elfogadott kényszerformáiból. A helyett, hogy segédek után nézne, a sértés visszasértésének férfiatlan módjához fordult. Utána kiáltott a távozó Fülöpnek:

- Az mondja ezt, a ki még ma sincs egészen tisztázva a vád alól, hogy egy családi banda élén meglöpött egy püspököt.

Fülöp hirtelen megfordult. Képének mind a két fele piros volt, mintha két oldalról arczul csapták volna. Egy kurta, dühös, rekedt kiáltást hallatott, gyors kézmozdulattal nyúlt az asztal felé s a következő perczben loccsanás hallatszott s Zányi Gábor nem látott a szemét, arczát elfutó pezsgőtől...

A képen öntött embert e meggyalázó tettegesség magánkívül ragadta. Nyakánál fogva kikapott egy teli pezsgős üveget a hűtő vederből s azzal akart Fülöpre rohanni. Ha azzal a palaczkkal főbe vágja Fülöpöt, emberhalál történik. A társaság azonban a két ember közé rohant. Fülöpöt a tereméből kitolták, Zányi Gábort megfékeztek.

A gróf vörös arcza szinte feketére vált a vértolulás folytán; vértől sűrűn elfutott szemfehére nedves volt a ki nem elégített, tehetetlen düh erőszakos könyétől. Szürke, gondosan nyirt bajuszáról mellére csepegett a ráloccsantott sámpányi. Mialatt a jóbarátok kicsavarták kezéből az üveget: a lefogott ember fuldokolva hörögte:

- Megölöm a gyalázatost... megölöm... eresszetek...

Egy flegmatikus úr, a ki a dulakodásban sem veszté el hidegvérét, nyugodtan szólt közbe:

- Helyes. Öld meg. De ne itt.

Rá akarták a gróft beszélni, hogy nevezze meg segédeit és hagyja el a kaszinót. De a magából kikelt, iszonyúan felindult férfival lehetetlen volt értelmesen beszélni. Megkékült szájjal nevezte meg, hogy kiket akar segédekül. Aztán hozzátette:

- Állítsátok elém azt az embert azonnal, ma, még az éjjel. Én nem tudom a holnapot bevárni. Én nem tudok hazamenni és ezzel a leöntött orczával lefeküdni. Nem látjátok, hogy a guta környékez. A dühöm, a vérem háromszor megölne, ha holnapig kéne várakoznom.

Megpróbálták lecsillapítani. A segédek a formák betartásának szükségét hangsúlyozták előtte. Minél komolyabb az eset, annál szigorúbban kell a formát betartani. A formákért a segédek felelősek. Be kell várni a holnapi napot. Itt, a kaszinóban, nem lehet lövéseket váltani. Zányin nem fogott semmi okos beszéd.

- Mondom, hogy reggelig megfojt a dühöm, ha várakoztattok. Ha ti nem akartok nyomban intézkedni, majd talállok másokat, a kik a dolgot a kezükbe veszik. Átmegyek a Kammonba s rábizom az ügyet két jogászgyerekre. De én még ma éjjel verekedni akarok.

Mit volt tenni! A két segéd, látva ezt a felindulástól kétkébe játszó képet, elhitték, hogy ez az ember addig le nem csillapul, a míg meg nem mérkőzik. Ennek vagy ölnie kell, vagy megöletnie. Különben megfúl a saját epés, forró vérében.

Utána mentek Fülöpnek, megtették a kihívást és tudatták vele, hogy tekintettel a sértés rendkívüli voltára, felük nem várhat holnapig. Szokatlan ugyan, hogy ilyen ügyek ennyire gyors tempóban és hozzá - éjjel intéztessenek el, de azért a szabályok teljes betartása mellett, egészen korrektül lehet a dolgot így is lejártni.

Fülöp ráhagyta.

- Annál jobb. Én hozzájárulok.

És fölkererte Wollnert, hogy vegye maga mellé egy ismerősüket s cselekedjék belátása szerint. Azzal visszament az emeleti folyosóra s ledőlt egy divánra. Ugy érezte, mintha fejszaggatása valamivel alább hagyott volna. De egy idegszál, mely halántékát keresztezte, még mindig tüzesen, tompán lüktetett fejében.

A hogy ez a kóros ideg vibrált, abban a tempóban rezegett jobb szeme is. Ez az önkénytelen, sajátságos szemmozgás aggasztotta Fülöpöt, kivált mikor látta, hogy szempillája egyre jobban szaporázza.

Ez rosszkor jött - gondolta magában; - ha el nem múlik, mikorra kiállok: kétséges, hogy fogok-e, tudok-e megbomlott szemmel a lövésnek biztos irányt adni... Eh! Hát balkézrel fogok majd löni... Egyébiránt - a célzással nem tudom, hogy leszünk. Fogalmam sincs, micsoda világítás mellett történik meg a kiállítás. Ugyan jó, hogy hozzá gyakoroltam magam: lámpavilágítás mellett célba löni. Ez egészen más, mint nappal célzott találni... Nagyon bolond ez az éjszakai párbaj! Amerikában, a hóbortos yankeek közt megjárja, de nálunk! Csak nem fognak égő lámpást tenni a fejünkre! Hol is olvastam csak, hogy két ellenfél így állt ki éjszaka a győpre? Az egyik elesett... Ki fog most elesni? Mert annyi bizonyos, hogy egyikünk ott marad... A gróf előnyben van, mert nekem a fejem sincs egészen rendben. Azaz, hogy ez kiegyenlítődik, mert, a mint észrevettem, a gróf kissé bekapott. Csakhogy, ha az ember tizenöt lépés távolságról belenéz egy töltött pisztoly csövébe: akkor hamar kijózanul... Ugyan kinek a pisztolyait adják majd a kezünkbe? Vajjon hányszor lövünk?... Nini! A fejem kezdi jól viselni magát! Csak ez az egy ideg motoszkál még kissé... Mintha álmos lennék! Két éjszaka nem hunytam be e rossz fej miatt a szemem. Nem lenne csoda, ha az álom elnyomna.

El is nyomta nemsokára... És mikor a segédek, nem sokkal több, mint fél óra múlva, fölkeresték felüket: ott találták - végig nyúlva az alacsony divánon, a mint nyitott szájjal, félrebillent fővel, édesdeden szundított. Eleinte azt hitték, szimulál, oly hihetetlennek tűnt fel előttük, hogy valaki aludni tudjon akkor, mikor egy óra múlva Zányi Gábor pisztolya előtt fog állni. De mikor karjánál fogva megrázták Fülöpöt s látták a felnyitott szemekben az első álom kábult, szinte bamba tekintetét, elhitték, hogy aludott.

A segédek röviden értesíték Fülöpöt, hogy a dolog elő van készítve: indulhatnak azonnal. A kocsik már lenni vár. Útközben majd megállanak az egyik segéd lakásánál s lehozzák a pisztolyokat. Ugyanezt teszik Zányi segédei. Odakünn aztán sorshúzás dönt, hogy melyik pisztolyt használják. Orvosokat is útközben szednek föl. Aztán kimennek a Duna-partra, a Margitsziget közelébe. Ott van Wollnernek egy nagy, elkerített telke, a mit a rajta levő, rég nem dolgozó gyárral együtt vett meg. A gyárban fognak felállani. Egy kaszinó-szolga már előrement, hogy a telekfelügyelőt értesítse és a helyet a mérkőzéshez hozzákészítse.

Már indulni akartak, mikor az egyik segédben aggodalom támadt:

- Valamire nem gondoltunk! Már az első lövészváltást meghallja az egész környék. A czirkáló rendőrség is bizonyára kíváncsi lesz, hogy ki lövöldöz éjjel egy elhagyatott gyárban. A második golyóváltás előtt már ott lesz a nyakunkon.

Fülöp, midőn a segédje szivaránál a magáét meggyújtotta, megnyugtatóskép ezt válaszolta:

- Légy csak te nyugodt! Nem lesz ott szükség második lövésre...

## XXXIV.

Zányi és segédei az ellenfélnél jóval később értek ki az elhagyott gyárba. Az orvost, a kihez először hajtottak, nem találták otthon. Át kellett kanyarodni a tizedik utczába s ott csengetni föl egy másik, ismert párbajorvost. Ezt az ágyból húzták ki. Az orvos meg volt rőkönyödve, a mikor megtudta, hogy párbajhoz hívják.

- De, uraim, ki hallott ilyet? Éjjel verekedni! Nem vagyunk Amerikában.

- Hja! Ez rendkívüli eset - magyarázta az egyik segéd. A másik segéd, Géczi Gyuri, a ki meg volt elégedve, hogy ez az éjféli párbaj nem nélküle esik meg, siettetette az orvost.

- Lelkem, doktor. Ne sokat teketóriázzék, hanem pakolja össze szerszámjait. Jól felszerelve jöjjön, mert a kik most verekednek, nem értik a tréfát s olyan kárt fognak tenni egymásban, a minek a kireperálása dolgot fog adni önnek.

Mikor a doktor meghallotta, hogy kik verekednek: hirtelen nagy respektus támadt benne a történendő dolgok iránt. Nem is tett több kifogást, villámgyorsan felöltözött s annyi kötést, műszert és karbolos gyapotot nyalábolt össze, hogy elég lett volna egy tábori kórháznak.

- Indulhatunk, uraim.

Zányi az utcán, kocsiban várta őket.

Tíz percz mulva megálltak egy gyár előtt, átgázolták a sötét, gazos udvar bokán felül érő, szotyogó sarát, derékig nőtt, sűrű dudvabozójait s akkor vették észre, hogy nem jó helyen járnak. A gyárban egy lelket sem találtak. Nem a Wollner telkén voltak.

A gróf káromkodni kezdett. Géczy Gyuri viaszgyufákat gyujtogatott, hogy a szuroksötétben a bejárathoz visszataláljanak. Ezzel azt érte el, hogy mindenki látta, hová lép, csak ő nem. A keztyűbőr-czipő megmerült az egyenetlen talaj esővízes tócsáiban. Az elpuhult, kényes agglegény nedvesnek érezve selyemharisnyáit, - megrémült s a lábában szunyadó köszvényre gondolva - ettől fogvást nem találta többé nagy kedvét az éjféli párbajban.

Végre, hosszas kutatás után, mely alatt kétszer is belebotlottak egy ödöngő rendőrbe: megérkeztek a helyszínre.

Wollner felügyelője bevezette őket a gyár földszintjére, egy magas, keskeny, hosszú helyiségbe, a hajdani gépházba. A vakablakok párkányára helyezett két kézilámpa világa mellett látni lehetett az elpusztult gyár rozsdás, nagy halottját: a félig földbe ágyazott, hosszú lokomobil, szegekkel kivert vasbordái fölött vastag porszemfedővel. A helyéből kiemelt, óriási hajtókerék oldalt dőlt a géphullára, mint a hogy a czimeres pajzsokat támasztják a lovagi szarkofághoz. A terem egyik végében két vaskazán nyúlt fel egymás mellett a boltozatig, a másik végében beomlott pinczebejárat sötét torka ásitott.

Fülöp, az orvos és a két segéd akkor már elunták a várakozást; leültek az emeletbe vivő vaslépcső fokára s szivarjaikat szíva - figyelmeztették egymást a fal tövében sűrűn következő lyukakra, a mikből a gyár mostani lakói, a patkányok villogó szemmel leskelődtek ki háborítóikra. Egyik-másik odahagyta rejtekét s villámgyorsan iramlott végig a fal tövében s lebukkant a pinczelejárat fekete torkába.

Fülöpöt az egész gyárban ez a gödör érdekelte leginkább. Le nem tudta venni szemét ez ásító sötét lyukról, mely különös módon kíváncsivá tette. Nem állhatta meg, hogy oda ne menjen és bele ne nézzen a tátongó üregbe. Látni: semmit sem látott, de valami átható, émelyítő, rothadt szag csapott fel a mélységből. Valami dög lehetett odalenn; az inficziálta meg a levegőt. Fülöp undorodva hagyta ott a gödröt s erősen kezdte szívni szivarját, hogy ellensúlyozza a förtelmes szagot.

Szerencsére - a gyár valamennyi ablaka rendre ki volt tördelve s deszkadarabokkal csak úgy tél-túl beszögezve. A Duna felől jövő hűs, erős áramlat éles légvonalokban hajtott át a helyiségen s felfrissíté a gyár dohos, nehéz levegőjét. Ez a természetes ventiláció azonban Géczy Gyurit mindjárt, a mint belépett, a legrosszabb hangulatba dönté! Csak ez kellett még neki! Ez a beretvaéles, füttyülő légjárás! Hisz ez keresztül járná a jegesmedve bőrét is.

Az önző, gyáva szibarita nem törődött azzal, hogy e helyütt nemsokára embervér fog csurogni, talán pataokban ömleni; nem azzal, hogy ez a hűs légvonal talán egy átlótt szívű ember végső lehelletét fogja pár percz múlva magával sodorni. Csak magáért aggódott. Fázva hajtotta föl kabátja gallérját. Nem szólt semmit, de belsejében kegyetlenül leszidta «a két bolondot», kiknek éjjel jött kedvük lövöldözni egymásra. Mindjárt kikeresett azonban egy zugot, a hol a légjárás nem volt olyan éles s ott beszélt meg a segédekkel, hogy a fölállítás mi módon történjék.

A helyiség hossza ép megfelelt a célnak. Azonban a terem formája olyan volt, hogy az egyik félt okvetlenül a gödör elé kellett állítani. Igaz, hogy onnan öt lépés avance-et tehet, a ki oda jut, de párbaj-babona szerint nem a legjobb előjel, ha valaki mögött ásott gödör tátong. Azonban a gödröt nem lehetett az útból félre tenni. És, a párbaj-babona daczára, mégis csak ott kellett az egyik helyet kipécézní. A másik a két vaskazán közt volt kijelölve. A lámpákat úgy helyezték a vakablakokba, hogy világuk odavetődött erre a két pontra.

Míg a segédek elkészültek, Zányi a lokomobil mellett állva - izgatottságában vonalakat karczott pálczája hegyével a vastetem poros hátára. Fülöp háttal állott a grófhöz s egy csöppet sem szívta sebesebben szivarját, mikor hallotta a vas töltővesszők tompa ütődését a csőbe nyomott töltésen. Azonban, szemközt állva a gödörrel, kellemetlen, hideg érzés borzongott végig a gondolatra, hogy talán neki kell oda állania az üreg szájához. Nem volt babonás, csak ebben az egyben.

A sorshúzás azonban a grófot állította a gödör szélére s babonás segédei, mikor felük, pisztolylyal kezében, elfoglalta helyét, úgy néztek reá, mint a ki megásott sírja szélén áll. A gróf, a ki semmit sem adott rossz előjelekre, teljes nyugalommal foglalt állást a kijelölt helyen. Ez a vérmes izgága, a ki egy órával ezelőtt még tombolt dühében, e pillanatban visszanyerte azt az átkozott, számító, kegyetlen hideg vért, a mivel már annyi embert küldött másvilágra.

Az alatt a pár percz alatt, míg a párbaj utolsó formaságai megtörténtek s mialatt a párbajt intéző segéd, Géczy Gyuri elreczítálta az előlépésekre, a lövések idejére, számára vonatkozó megállapodást: Zányi egy tekintettel áttanulmányozta az előtte álló tért s tisztában volt azzal, hogy e mellett a nyomorult világítás mellett célzásról szó alig lehet. Az ember alig látja a gombot a pisztolycső végén. Itt «kapásból» kell löní. Elhatározta, hogy nem mozdul helyéből. Egészen oldalt állt s úgy helyezkedett el, hogy természetes lendülettel kinyújtott jobb karja a lövés perczében magától beleessék a kívánt irányba.

Fülöp - abban a megkönnyebbülésben, hogy nem kell a gödör szélére állnia, szinte vígan helyezkedett a két kazán közé. A pisztoly hideg agya kellemesen hűtötte tenyerének lázas melegségét. Az a csendes, futó láz, a mi a fejszaggasítások után mindig végigszaladt rajta: érezte ugyan jelenlétét most is, de különben egészen nyugodt volt és sohasem bízott karjában, szemében úgy, mint e pillanatban.

Zányi erős, roppant alakja, a lámpa félvilágításában is, elég szembeötlő körvonalakban vált ki a sötét fal háttéréből. Határozott, jó célpontnak látszott Fülöp előtt. Mint minden párbajánál, Fülöp most is elhatározta, hogy a lehető legközelebről teszi meg a lövést.

Az első jeladásra, gyors, biztos járással, öt lépést tett előre s nyomban reá, oldalt fordúlva, a gyakorlott kéz nyugodt biztonságával vette célba ellenét.

Ugyanabban a perczben Zányi karja is vízszintes állást vett. Fülöp célzás közben látta a lámpafényt hidegen megcsillanni az ellene emelt pisztoly aczélcsövén, a nélkül, hogy ez a villanó érczfény számítása biztosságában megzavarta volna... De abban a perczben, mikor a pisztoly ravaszának az elhatározó nyomást készült ép megadni: mint valami tüzes villám, úgy czikkázott át fején a pillanatra visszatért, görcsös idegroham... Tetőtől talpig megrázkódott s ebben a heves megrendülésben csaknem öntudatlanul lőtte ki fegyverét.

Fülöp saját pisztolya durranásától nem hallotta a másik lövést s azt hitte, hogy csak ő maga sütötte ki fegyverét. Zányi majdnem egyszerre lőtt Bacsóval. Fülöp, a mint a légvonat a löporfüstöt elkapta előle, látta, hogy Zányi lebocsájtott fegyverrel áll helyén s mereven néz ő reá... Miért nem lő ez az ember?... tűnődött magában, miközben szeretett volna a falhoz rohanni s fájós fejét összezúzni rajta, a miért miatta elhibázta a lövést... Soha biztosabban nem célloztam, mint most - gondolta - és ez az átkozott fejjörccs az elhatározó perczben félrevitte a kezem... De mit akar ez a Zányi? Mire vár, miért nem lő? Miért bámul úgy reám?

E gondolatok az alatt czikkáztak át kínlódó agyvelején, mialatt a durranásoktól a levegő még reszketett... Fülöp azonban azt hitte, hogy a lövés óta már perczek múltak el... Nem értve a Zányi késedelmezését, a bejáratnál csoportosult segédekhez akart fordulni...

Egyszerre, a mint e türelmetlen mozdulat folytán ép szemközt volt a lokomobil hajtókerekével, úgy tetszett neki, mintha a kerék fölszaladt volna a boltozat felé s mintha magával vitte volna az egész nagy gépházat... A mi előbb egy színvonalon állott a fejével, most azt mindet maga fölött látta. A falak tövén elvonuló, fekete patkánylyukak egy vonalba estek az arczával. Nem értette, hogy mi történt vele... Egyszerre sok, sok lábat látott nem messze magától, a mint felé szaladtak. Csodálkozott, hogy csak a lábakat, a cipőket látja, az embereket hozzá - nem... Ekkor, mert nyomást érzett mellében, nagyot akart lélegzeni, de orra, szája tele lett sűrű, nehéz porral... Mi ez? Hiszen én a földön fekszem! Hogy estem el? Miért? Csak nem vagyok tán meglőve? De hisz én Zányit nem is láttam löni! Lehetetlen, hogy lelőttek volna! Akkor fájna valamim, de nem érzek semmit. Csakhogy mégis itt fekszem a földön... Elájultam talán?...

Akkor látta, hogy a két orvos mellette térdel, feléje hajlik és kezdik őt vetköztetni, mialatt Wollner a fejéhez kuporodott, hóna alá nyúlt s ülőhelyzetbe hozta.

- Mit csináltak velem? Kérdezte Wollnertől. Állítsatok talpra. Elszédültem. Ez az egész. Folytassuk a párbajt.

És a mint ezt mondta, Wollnerre nézett s erőlködött, hogy fölkeljen. Ekkor valami sajátságos, szűrő bizsergést érzett a jobb lágyéka táján, aztán valami különös, bugyborékoló hangot hallott, mire valami meleg szaladt szét a ruhája alatt... Oda akart nézni, a hol az orvosok kotorásztak rajta, de hirtelen, mintha az egész gyárat megperdítették volna: forogni kezdett körülötte a terem. Szédülni érezvén fejét, bele akart fogódzni Wollner Ádám karjába, de abban a perczben, mintha valami nehéz, fekete takarót borítottak volna rá és az egész környezetre; eltűnt előle minden... Elvesztette eszméletét...

Az orvosok fölemelve a csak kissé véres inget, a has jobb oldala fölött akadtak rá a parányi sebre. A mint Fülöp elájult: megfordították fektében és megállapíták, hogy a golyó bennmaradt a testben. Wollner látva, hogy a seb csak alig vérzik, azt az észrevételt tette, hogy a sérülés nem épen súlyos.

Azonban a két orvos nagyon komoly képpel fogott hozzá a seb bekötéséhez. Mikor készen voltak vele, kijelenték, hogy a sebesültet hordágyon kell haza vinni. Hogyha kocsin viszik: nem jut élve hazáig.

## XXXV.

Attól fogvást, hogy Bacsó Gergely atyafisága kicsöppent a püspöki dús Eldorádóból: a familia nem hagyott békét a miniszter-rokonnak. Úgy tekintették magukat, mint a püspökség boldogtalan árváit, Kanutot pedig, mint természetes és törvényes gyámjukat. Elvárták, megkövetelték tőle, hogy gondjukat viselje s az elveszett javakért kárpótolja őket.

Ez azonban egy miniszter hatalmát is fölülmuló feladat volt. Egy ország ügyeit könnyebb volt vezetni, mint az atyafiság kedvében járni. Ez a hoppon maradt, koldus úri népség úgy viselte magát, mint valami trónvesztett dinasztia, melynek javait az új rendszer elkobozta. A püspöki atyafiság révén fölvelt «méltóságos» címről ép oly kevésbé akartak letenni, mint az ahhoz illő nagyszabású igényekről.

Bacsó Bénit Kanut elhelyezte egy kincstári erdőfelügyelőségbe. Azt hitte, egyszer és mindenkorra lerázta nyakáról. Az állás igen tisztességes volt és jó fizetés járt vele. Azonban Béni úr, hogy a rangot fentartsa, úgy bánt a kincstári erdőkkel, mint egykor a püspökségi fákkal. E gazdálkodás folytán, hogy nagyobb baj ne legyen, Béni úrnak le kellett köszönni, Kanutnak pedig az okozott károkért szép összeget fizetni.

Ekkor végkép le akarta venni kezét a méltatlan atyafiról. Azonban Béniné, két leányával és sógornőjével, oly szívet rázó szccénát rögtönzött a miniszteriumban, hogy Kanutnak engednie kellett és tovább portálni Bacsó Béni urat.

A hatlányos Dóri visszakerült ismét egy kincstári bérletbe, a honnan azonban folyton szökőben volt, családostul együtt. A pusztai élet nem izlett többé a váregyházi rangos szereplés mámorába belekóstolt családnak. Ugy érezték magukat künn a szabad földön, mint a deportációra ítélt szigetlakók. Panaszkodtak, sírtak és adósságot csináltak a szomszédos kisvárosban, melyet sűrűn látogattak, hogy a pusztai élet szürke egyhangúságáért kárpótolják valamiképp magukat. Döriné többet volt a székváros első hoteljében, mint a tanya baromfiudvarában, sűrűbben látogatta a kisvárosi színház páholyát, mint az otthoni veteményes kertet, jobban ösmerte a város főutcájának kirakatait, mint saját éléstárának belső világát. Miután Dóri papa sem volt jobb az asszonytól, egy év alatt tönkre tették a bérlett birtokot és magukat is. Kanut csak nagy erőfeszítéssel és áldozattal tudta őket kirántani a bajból.

A többi Bacsó is csak így csinálta rendre. Az ingyenéléshez szokott, püspökségi naplopókkal Kanut mindenütt csúfot és kárt vallott. És többet költött rájuk, mintha mindnyájan az ő pénzén kosztoltak, ruházkodtak volna. De nem volt rá mód, hogy szabaduljon tőlük. A mint le akarta rázni nyakáról az élödsi fajzatot: a Bacsó asszonyok s leányok mind nyakára jöttek s jobban győzték könnyel, zokogással, mint Kanut ellenállással. Mindig «utolsó» segítségért jöttek könyörögni. És három hónap múlva ismét azzal jöttek: Tönkremegyünk, meghalunk, ha nem könyörölsz.

Azon a reggelen, a melynek éjszakáján Kanutot Veron levele nem hagyta aludni: mintha összebeszéltek volna, majdnem valamennyi Bacsó egyszerre jött fel a fővárosba. A miniszterium a szó szoros és taktikai értelmében *meg volt szállva* a Bacsók hadától. Mindvalamennyi lamentálni, könyörögni - és pumpolni jött ide. A megszálló sereg - többnyire asszonyokból állott, a kik ennek a családi hadjáratnak minden csinját-binját, a sarczolás összes, biztos eszközeit s Kanutnak minden gyöngéjét alaposan kitanulták.

Először történt ezuttal, hogy ezekhez az atyafisági gyöngékhez nem férhettek hozzá. Nem akartak hinni füleiknek, a mikor hallották, hogy Kanut őket *nem fogadja* magánál. Talán nem jól jelentettek, nem értette meg ő nagyméltósága, hogy kik váraкоznak az előszobában!...

Született csetneki Porhányi Laeticia még egyszer beküldte a miniszteri ajtónállót, hogy őt, külön, még egyszer és teljes titulussal jelentse be a kegyelmes úrnak.

Azonban az ajtónálló újfent csak azzal tért vissza, hogy a miniszter ő kegyelmessége senkit sem fogad - sem ma, sem holnap, nem még holnapután sem. És látva, hogy született csetneki Porhányi Laeticia oly formájú készüléket tesz, mintha be akarna törni a miniszteri szobába: a határozottan utasított szolgál - egyszerűen elállta a bejárást.

A meglepetéstől elkábult, hiuságukban sértett, várakozásukban csalódott Bacsók - méregtől fojtogatva, rossz sejtelemről sápadtan, vert sereggé vonultak le a palota lépcsőjén. Ez az elutasítás megdöbbséget mindnyájukat. A családi pókok, kik az atyafiságos érdekeknek finoman és erősen font szálaival másfél év alatt úgy begubanczolták a miniszteri, kövér legyet, hogy azt hitték, többé nem szabadul s ellenállás nélkül engedi kiszivatni magát: most arra ijedtek föl, hogy a megfogott légy kitört a hálóból.

Azonban a családi pókok nem adták föl a reményt, hogy legyüket újra hatalmukba kerítik... Csalódik Kanut, ha abban bizakodik, hogy egykönnyen szabadul!... És a nemes atyafiak, kik a pokol fenekére kívánták egymást, mikor a miniszteri előszobában váratlanul összetalálkoztak: most, a közös veszély érzetében összedugták fejüket és ligát kötve Kanut ellen, azt határozták el, hogy addig nem fog közülök egy se hazamenni, a míg Kanutot kézre nem kerítik és meg nem puhítják.

Egyelőre megszállták a képviselőházat, hogy ha Kanut mutatkozni talál, rajta üthessenek. De Kanut az nap nem ment az ülésre s így a lesben álló csapat hosszú orral hagyta el a házat - a guerilla-hadjáratot más napra halasztva.

Kanut ezuttal föltette magában, hogy lerázza nyakáról a drágalátos rokonságot. Abban az elkeseredett, nyomott hangulatban, a mibe a tegnapi események ejtették, kétszeresen átérezte mindazt, a mit ez emberek együtt s külön-külön ellene vétettek. De hogy is lehettem annyira együgyű - szólott önmagához - hogy kész prédául adtam oda magam! Okulhattam volna Bacsó Gergely esetén. Olyan nép ez, a mely minél többet kap, annál többet követel. Először a kisujjamat kérték és ime, csaknem egészen megettek!...

A Bacsó-atyafiság, hogyha tudta volna, mint van ma hangolva a hatalmas rokon: máskorra halasztja a kombinált rohamot. Most vesztébe rohant. A kezes, jó, nagytürelmű rokon helyett - egy önmagával, mindenkivel meghasonlott, keserű, elszánt emberre akadtak, a kivel többé nem lehet *elbánni*.

Kanut, a mint lerázta rokonait magáról, nem is törődött velük azután. Hogy a tegnapi erős izgalmak után összeszedje magát: egész napon át keményen dolgozott. Késő este volt, a mikor hazament.

Holz knecht Poldit ott találta az előszobában, egészen megviselten a hosszú várakozás alatt.

A mint Kanut betoppant: a börze-adjutáns elfeledte nyomban, hogy két óra óta ül az előszobában, lerágva mind a tíz körmét az óriási türelmetlenségben. Széles vigyorgással köszönt elébe a miniszter úrnak:

- Kegyelmes uram, istenáldás van rajtunk!

Kanut, ki hű, okos emberének még a régi napokból származó bizalmaskodását elnézéssel tűrte: mosolygott a közös istenáldás ilyen bemondásán.

- Talán jó ujsága van számomra, Poldi?

- A legjobb ujság kegyelmes úr! Pénz, még pedig sok pénz. Ilyen napunk még nem volt a börzén! Az aranybornyut a szarvánál fogtuk meg.

Holz knecht meg volt elégedve magával, hogy ily plasztikai hasonlatba foglalta bele a miniszter szerencsáját, mely az utóbbi veszteségek után, váratlanul dús gyümölcsöket hozott.

Mikor odabenn az elszámolás megtörtént s a siker újra átélvezésébe belekábult Holz knecht exaltáltan beszélt a kápráztató új kilátásokról: Kanut véget vetett a felhevült börze-próféta csillogó jóslatainak:

- Kifárasztott a játék, Poldi. Ideje, hogy visszavonuljak. A mi üzlet még függőben van: azt bonyolítsa le. Én nem játszom tovább.

Holz knecht Poldit e szóra ájulás környezte. Most vonulni vissza, most, mikor az aranyeső éppen hullóban van! Lehetetlen! Azt ő nem engedi... És a mi rábeszélő tehetség adva van egy coulissiernek, azt mind előszedte, hogy Kanutot lebeszélje:

- Kegyelmes uram! Hisz egy lépést sem kell tennie: a pénz magától gurul a lábához.

Beszélhetett annak! A mai Bacsó Kanut nem a tegnapi volt. A visszás helyzetek által megzavart, nyugtalan s az ellentétes célok közt habozó ember átengedte helyét a férfinak, a ki csak egy célra ismerte s a felé tör egész erélyével. Abban az elhatározásban, mely tegnap óta uralkodott rajta s mely őt Veron felé vitte: egyetlen, szilárd akarattá tömörült minden vágya, összes életcélja. A szerencse hajszolásának izgalmas és koczkáztató játéka nem vonzotta többé. Más, nagyobb, életbevágóbb játszma bilincselte őt le, a szenvedély hatalmas játszmája, a min vagy mindent megnyer, vagy mindent elveszít. Egész mivoltát, lényét rátette arra...

A coulissier, mintha megértette volna végre, hogy mi ment végbe Kanutban, nem csillogtatta többé aranyesős prófécziáit. Sejtette, hogy azt a papiros bálványt, a minek ő papja s a minek az egykori hívő, a miniszter hátat fordít: egy erősebb és hatalmasabb bálvány győzte most le. Azt hitte, gridi Biás Hajnal rejtőzik a háttérben. A börze még nem tudta, mi történt... Holz knecht ugyan nem bírta börze-ésszel fölfogni, hogy a ki egy bank-király vejévé készül lenni, miért akar búcsúzni, a szerencse országától, a melybe, úgyszólván, beházasodik! De megadta magát. A szerelem árfolyama nagyobb, mint az arany-rentée! Gondolta magában, a mint távozóban volt a minisztertől.

Kanut, kezei közt egy jelentékeny összeggel, azonnal arra gondolt, hogy anyagi viszonyainak tisztázását megkezdje. A lekötöttség legszorosabb szálaiból azonnal ki kell bontakozni. A mint szabadabb mozgást nyer: a teljes fölszabadulás munkájához is hathatósabban hozzá láthat... És - üzetve az anyagi szabadság vágyának lázától: azonnal bele akart fogni a dologba...

Előszedte könyveit. Számításokat tett, míg végre egészen tiszta, pozitív kép állott előtte, mely vagyoni helyzetét világosan feltüntette. A perspektíva, bizony elég komoly vala, de nem kétségbeejtő. Most, hogy közvetlenül szeme közé nézett a bajnak, nem találta azt oly fenyegetőnek, mint korábban hitte. A kibontakozás lehetségesnek látszott, nagy önmegtagadás, rideg következetesség, roppant türelem révén bár, de csak hogy így is.

Egy egész szabatos, részletes programot dolgozott ki magának. Az éjjel már elmúlt s Kanut még mindig asztalánál ült, hogy újból meg újból revízió alá vegye s latolgassa tervének minden egyes részletét. Nem volt szabad hibáznia. Egy tévedés, egy helytelen tétel megzavarhatná az egész, nagy tervet. Egy megtévedt, vagy egy szélhámos pénzügyminiszter csinálhat hamis budgetet: akkor legfőlebb a csalódott ország vakarja a füle tövét, a zárszámadásoknál... Más baj nem történik. De ha ő téved: ő lakol, ha félre lép: nem tudni, hol áll meg? Tiszta munkát akart.

Egyszerre csak, anélkül, hogy szólította volna, belép az inasa. Látszott a ficzkó képén, hogy a míg virrasztó ura parancsait várta, az előszobában elnyomta az álom, s hogy valami váratlanra ébredt. Hüledező pofával, dadogva szólt urához:

- Kegyelmes uram, Bacsó Fülöp úr inasa van itten.

- Mit akar?

- A kegyelmes úrért szalajtották ide.

- Én érettem? Miért?

- Fülöp úr, azaz, hogy nem ő, hanem Veron kisasszony, a ki ott van most Fülöp úrnál, hivatja nagyméltóságodat.

Kanut azt hitte, hogy az inas részeg s nem tudja, mit beszél. Nem értett és nem hitt semmit a hallott szavakból, de mégis meg volt zavarodva Kanut. Élesen nézett a ficzkó szeme közé.

- Magadnál vagy fiú?

- Igenis, kegyelmes úr. De, esedezem, nem csoda, ha az embert az ilyen hír egy kicsit megzavarja. Nem is tudom, mondtam-e már, hogy Fülöp urat meglőtték az éjjel. Méltóztassék sietni, mert a végét járja.

Fülöpöt meglőtték!... Kanutot nem kötötte ugyan erősebb érzés, még csak rokonszenvező indulat sem a vakmerő, hideg, zárkózott emberhez, de atyjafia volt mégis és szerencsétlenségének váratlanul betoppanó híre megdöbbentette őt. Azt hitte, valami véletlen baleset történt rokonával. A míg a fogatot előkészítették, Fülöp inasát fogta vallatóra.

Ettől azonban csak annyit tudott meg, hogy urához, a ki beteg fővel őrizte a szobát, késő este fölment Veron s pár perczre rá Fülöp, fájós feje daczára, távozott hazulról. A kisasszony pedig ott maradt, hogy visszavárja. Fülöpöt éjjél után, hordágyon hozták vissza eszméletlen állapotban, véresen, meglőve. Mikor a sebet a két doktor újra bekötözte, a sebesült magához tért és beszélt a kisasszonynyal. Ekkor az egyik úr, ki együtt jött az orvosokkal, elsietett, hogy közjegyzőt hozzon...

Kanutot ez az elbeszélés még inkább megzavarta. Nem értve az összefüggést a hallott tények közt, nem tudta, mit gondoljon? Csak két körülmény ragadta meg figyelmét: maga a szerencsétlenség és az, hogy Veron valami különös szerepet vitt abban. Mi hozhatta így össze Veront és Fülöpöt? Miből, hogyan fejlett ki e véres, tán halálos végű dráma?...

## XXXVI.

A miniszter úgy találta rokonát, a hogy legutoljára látta őt: abban a kabátban, ugyanazon egykedvűségben és azzal a fáradt, mozdulatlan, kiélt arczczal. Nem látszott meg rajta, hogy az ő meleg vére piroslott a mosdóedényben, a mit akkor vittek ki, mikor Kanut belépett. Egyenesen ült a nagy karosszékekben, két keze unatkozva babrált a nagy peluche-takaró bolyhában, a mely a sebesültet derékig eltakarta.

Észre sem vette, hogy Kanut belépett. Behunyt szemmel hallgatta a kerületi közjegyzőt, a ki hangosan olvasott egy fogalmazványt, a mit az imént írt s a miben egy nyilatkozat hiteles voltát igazolta aláírásával és pecsétjével.

Kanut megállt az ajtóban, a míg a közjegyző elkészült az olvasással. Wollner, a két orvos és egy idegen úr hallgatva, csoportban álltak Fülöp közelében. Az egyik orvos «munka» közben levetett kezelőit gombolta, a másik folytonos éber figyelemmel nézett rá Fülöpre, hogy el ne szalaszsa az «érdekes eset» egy mozzanatát sem. Veron, ki sápadtabb volt, mint maga a sebesült, egy asztalhoz támaszkodott. Meg kellett fogódznia, hogy össze ne roskadjon. A napok óta tartó testi, lelki izgalmak annyira megtörték, hogy alig birta elviselni az utolsó felindulást, a mit akkor érzett, mikor maga előtt látta a hordágyat és azon, véresen, Fülöpöt. A meglőtt ember láttára megrendült, de még mindig volt annyi ereje, hogy az első ápolást, az első gyógyszert, a mi utolsó is volt, ő nyujtsa a sebesültnek. Ereje most már fogyóban volt. Kanut beléptekor nagy erőfeszítést tett, hogy összeszedje magát.

A közjegyző készen volt az olvasással. Fülöp fölnyitotta szemeit s meglátva Kanutot, intett neki, hogy lépjen közelebb. A környezet kitalálta, hogy a sebesült egyedül kíván maradni Kanuttal; átmentek mindnyájan a szomszéd szobába. Veron is megindult, de Fülöp utána szólott:

- Kérem, maradjon itt... Egy ügyem van még rendezetlen, önöknek, kettőjüknek kell segíteniök, hogy elintézzem ezt is. Jöjjenek közelebb. Üljenek le, kérem. Ha így jobbról, balról állanak mellettem: melodrámai csoportot képezünk. Egész életemben óvatosan kerültem mindent, mi melodrámai; most sem akarok ilyen szccéna középpontja lenni.

Azaz - hogy nem ezt akartam mondani. Nem rólam, hanem önökről van szó. Azt a sokat, a mit mondani szeretnék: találják ki abból a kevésből, a mit elmondhatok. Ugy érzem, mintha eszméletem minden pillanatban újra itt akarna hagyni. Most még világos a fejem s szavaimnak van értelmük. Ha észreveszik, hogy zavarossá válik a beszédem, szólítsák az orvost.

Kanut, neked azt kell megmondanom, hogy a hátad mögött, a te rovásodra piszkos egy üzlet ment végbe közelebb. Az eset az, hogy én átvettem azt a pénzt, a mit te visszautasítottál: az Erling-féle províziót. Kinálták: elfogadtam. A mi még ennél is rosszabb, ennek a szennyes pénznek, gondolom, felét oda adtam neked. Te nem tudtad, hogy az miféle pénz! Én hallgattam, mert azt hittem, hogy a mit Erling akar, magától be fog következni úgy is és a csúnya üzlet az én titkom marad.

Másképp történt biz' ez. Ép ellenkezője annak, a mit vártam. A körúti vállalat sorsának eldöntését értem. Most - a kauciójuk elvesztése miatt fölingerült Erlingék te rajtad akarják bosszújokat tölteni. Kanut, te holnap nyilvánosan meg leszesz támadva, hogy borraivalót fogadtál el és megcsaltad azokat, a kiktől azt elfogadtad... Ő tőle (Fülöp Veronra mutatott) tudtam meg, hogy mi készül holnap ellened.

És e támadás útját be akartam vágni. Rá akartam birni Erlinget, hogy a cikket vonassa vissza. Fölvilágosítottam volna, hogy a dologban neked semmi részed s hogy én rászédtelek mind a

kettőtöket. Mialatt őt kerestem, Zányi Gábor véletlenül utamba került s én belebotlottam. Hogy mi történt köztünk, azt később talán, megtudod. Az ostoba véletlen Zányinak kedvezett s én most már az ördögé vagyok.

Ez azonban mellékes. A fő az, hogy ha már én elpusztulok, legalább te szabadúlj abból a hinárból, a mibe magammal belerántottalak.

Ott, az asztalon van egy nyilatkozat, hiteles okmány; abban én az Erling-ügy valódi állását megvilágosítom. Reggel fog megjelenni a támadás ellened: te az esti lapokban már tisztázhatod magadat. Nyilatkozatom elég igazolás. Mindenki hinni fog egy olyan ember szavainak, a ki egy golyóval az oldalában, valóban van az élet minden hazugságaitól.

Nekem, Kanut, már nem sok időm van itt. De mielőtt harmadikat csengetnek: még mondanék valamit. Lásd: az én egész életem egy hosszú hazugság volt; kevés olyat tettem, mondtam, a mit nem tenni és nem mondani jobb nem lett volna. Ha én tőlem hallod, el is hiheted, hogy haszontalan egy élet az ilyen!...

Ismersz, tehát tudod, hogy nem a megtért, a másvilágtól megszeppent bűnös beszél belőlem. Nem, nem azért beszélek, hogy egy ostoba élet végén egy még ostobább, késői bánatot szimuláljak előtted. Csak az utolsó, nagy hazugságnak tudatától kívánok megszabadulni. Ez az egy rossz érzés úgy fekszik rajtam, mint valami malomkő. Lehet, hogy ez a lelkemre súlyosodó nyomás nem egyéb, mint az a négy lat ólom, a mit Zányi belém bocsátott. Lehet, hogy csak ez nyom. Nem tudom, de érzem, hogy a halál sokkal rosszabbul esnék, ha ki nem mondanám, a mi nyelvemen van... Pedig a halál úgy is rosszul esik. Nem tagadom. Az élet, még ha hazugan is éltük át, oly valami jó, a mi jó marad akkor is, ha visszaélünk vele... Milyen lehet akkor, ha nem meghamisítottan s nem egy csaló, egy tolvaj gyáva, szorongó öntudatával élvezzük örömét.

Kanut! Ne légy te is tolvaj és csaló... Ne csald meg magadat, ne lopd el a boldogságot önmagadtól és attól, a kivel azt megosztva birhatod... Tudom, hogy értesz, de azért mindent ki kell most mondanom.

Fülöp elhallgatott, fáradt tekintete Kanut kezére szállott, mely mintegy megbocsátóan nyugodott a sebesült férfi térdén, a peluche-szöveten. Mit is tehetett volna mást Kanut! Szemrehányást tegyen egy olyan embernek, a ki halni készül!... Fülöp szeme a jegygyűrűt kereste. Az aranykarikát nem látta a gyűrűs ujjon. Elbámult elébb s aztán különös jó kedve támadt. El akarta nevetni magát, de a hang a torkán akadt. Szólani készült Kanuthoz, de a gondolatot elveszté fejéből...

Fülöp úgy érezte, mintha valami sűrű, nehéz massa tömné el teste ama részét, a hol meg volt sebesülve; ezt a feszült, hideg, tompa tömötséget először csak a seb környékén érezte, aztán mindinkább tovaterjedt az s lábait, mintha ólommal lettek volna töltve, nem bírta többé megmozdítani. Ez a gyilkos, rettentő bénaság elkezdett fölfelé emelkedni benne s a mint tova terjedt-terjedt: valami hideg, metsző kín járt előtte mindig... És e közben meg-meglebbent előtte az a nehéz fekete takaró, a mi künn a gyárban már egy ízben ráborult... Öntudata még egyszer visszatért:

- Érzem, hogy az én dolgom kezd kritikusra fordulni. Már nem sokáig csevegek önökkel. Pedig - ez a jól irányzott lövés, mintha bölcscsé tett volna; telítve vagyok okos és jó eszmével. Rossz csont létemre tisztos aggastyánnak érzem magamat, a ki végső perczeiben följegyezni való intelmek közt veszen búcsút övéitől... A tisztességes meghalás becsvágyát érzem magamban. Adják meg, kérem, a mi ehhez szükséges: adják meg a nyugalmat...

Az én nyugalmam az lenne, ha látnám, hogy önök ismét azok egymásnak, a mik voltak akkor, mikor az én semmirekelő intrigáim még nem választák el önöket egymástól... Veron, Kanut!

Önök rászédettjei egy önző vén róka alávaló furfangjának. Ez a róka oldalba-lőve, végét járva, itt fekszik most előttük s nem sokára árokba lesz dobva. Előbb azonban - arra kéri... arra kéri önököt, hogy fogják meg egymás kezét még egyszer és ne bocsássák el többé soha, soha...

Nem, nem itt előttem. Ez melodráma lenne. Semmi jelenet, semmi gesztus, semmi frázis! Minek? Csak ígérjék meg, hogy megteszik... Ne szóljanak, csak nézzenek rám. Így. Ez elég... Igen. Most már nekem is végképen elég - nemsokára... A fekete takaró alá kerültem újra... Hova lettek önök? Vagy úgy! Ez már a végnek optikai csalódása... Itt vannak, tudom... Kanut, támaszd meg a fejem... Lehúz...

Fülöp feje oldalra billent s arczán valami sárga világosság kezdett szétterjedni, vonásai ki-nyúltak... Kanut visszahelyezé a szék támlájára a hanyatló fejet. Veron, megrémülve a sebesült ember arczának elváltozásától, az ajtóhoz sietett, hogy szólítsa az orvosokat.

Fülöp homályosodó szemekkel nézett a lány után s szája mozgásáról látni lehetett, hogy mondott valamit. De már csak magának beszélt... E különös, rossz, de *nem egészen gonosz élet* utolsó szavát nem hallotta senki... Mire az orvosok beléptek: a sebesültnek nem volt többé szüksége rájuk. Beállott az agónia.

## XXXVII.

Bacsó Dóriné a reggeli lapot tépte először össze, azután a batiz-zsebkendőjét... akkor pedig szétnézett, hogy nem esnék-e valami *eleven* is a keze ügyébe. Ujjai szétnyíltak s befelé görbültek. Reszkető Mária Terézia-tokája alatt a düh fojtogatta. A méreg úgy elfutotta, hogy sírni sem tudott... Végre hanghoz jutott:

- A piszkos... a piszkos!... E két szóban süvöltött ki belőle a meggyülemlett indulat.

«A piszkos» azonban nem a lapnak szólt, mely született csetneki Porhányi Laetícia férje családjának híres fejét, a minisztert, a nyilvánosság pellengéréen vesszőzte - a becsstelenség vádjával. A «piszkos» - Kanut volt. De ő sem azért, mert Dóriné *elhitte* felőle, hogy zsebre-vágta a százezer forintot; hanem azért, mert az atyafiságnak, különösen pedig Dórinénak, nem adott belőle... Ez a nagyravágyó, úri koldusnő három hónap óta zaklatja Kanutot, hogy pénzt csikarjon tőle - egy angol hintóra, a min a megye székhelyén akart vakítani. És Kanut egyre azt felelte neki, hogy nincsen pénze magának sem. Im - most kisül, hogy a hozzá fukar rokonnak ép három hónap alatt százezer forint olvadt el a kezén...

Dóriné összekapdosta a szétszakított ujság rongyait s rohant azzal az atyafisághoz. A Bacsó hölgyek és urak jó része, a színházak, orfeumok, késői vacsorák által megviselten, még paplan alatt volt. Onnan ugrottak ki, mikor Dóriné rajtuk ütött a friss Hiób-hirrel: Bacsó Kanut ellen megsemmisítő vád van fölemelve... Hej, kiment az álom erre valamennyi Bacsó szeméből. Először is magára gondolt az élősd, egoista fajzat:

- Mindnyájunkat tönkre tett!... Sopánkodott, Kanutot vádolva, a megrémült népség.

- Oh, ha csak tönkre tett volna: - izgatott a hírhordó asszonyosság - de meg is gyalázott valamennyiünket. Lemoshatlan piszok tapad reánk. Ujjal fognak minden Bacsóra mutatni. Kanut nyakig esett a sárba és mindnyájunkat maga után rántott.

A család egyszerre beleélte magát az ártatlanul kompromittált ember szerepébe. A becsületével volt nagyra mindenik. A püspökség kifosztásában leginkább kompromittált Bacsó lamentált lehangosabban.

- Lássák, én előre tudtam, hogy ezzel az emberrel mi még meg fogjuk járni. Könnyelmű, pazar volt teljes életében. Ugy élt, mint egy zászlós úr, a míg mi, a család becsületének fentartói, a vidéken rongyoskodtunk. Bárcsak meghagyott volna minket ebben a mi egyszerű, de tisztos rongyos mivoltunkban! Ő szélhámoskodott, de bűnei számláját mi fizetjük - nevünk becsületes hírével.

Az indignálódott atyafiság családi tanácsra gyűlt össze, hogy Kanuttal, a hozzájuk nem méltó rokonnal, megtagadjanak minden közösséget. Akkor vették Fülöp halálának hírért. Más körülmények közt e hír nem gyakorolt volna reájuk nagy hatást. Tőlük bizony felfordulhatott volna Fülöp akárhogy és akármikor... De most a halálhír konsternálta őket. Ugy tekintették Fülöpöt, mint a család szeplőtlen hírnevének mátyrját, mint a Kanut vétke véres áldozatát.

Csoportosan mentek a halottas házhoz. Ugy viselték ott magukat, mint a kik büszkéek a halottra, a ki a név becsületéért ontotta ki vérért. Mímelték a könyét titkoló, kevély gyászt s hivalkodtak Fülöp holttestével... A ravatalra tett, óriási családi koszorú szalagján ez a felirat állt: *A becsület bátor védőjének - a Bacsók családja.*

Mikor Kanut, a maga koszorújával megjelent a ravatalnál: a rokonság tüntetőleg húzódott el tőle. Kanut észrevette, hogy honnan fú a szél. Az a királynői fejtartás, melylyel született csetneki Porhányi Laetícia ott hagyta őt a gyászszobában - a nélkül, hogy a miniszter

jelenlétét észrevenné: megértette Kanuttal, hogy a családi patkányok a sülyedőnek hitt hajóról sietnek elmenekülni... Hagyta, hogy fussanak. Nem törődött a nyomorultakkal. De mikor Fülöp viaszsárga arczára nézett, eszébe jutott, a mit ez az összecsukott, szintelen száj mondott egykor neki: borzasztó egy nép a Bacsó atyafiság!... Ugy tetszett neki, mintha a halottszáj köré jéghideg gúnymosoly lenne kövesedve, a mely neki ezt mondja: Ugy-e igazam volt? Ez a nép borzasztó!...

Kanut a halottól a képviselőház ülésébe sietett. Ott kézre adták az esti lapokat, a mik a rendkívüli eset miatt, ma korábban jelentek meg. Fülöp nyilatkozatát mindenik lap hozta. A ház arczulatáról le lehetett olvasni, hogy senki sem kételkedik a vallomás őszinteségében. Az étellel, világgal, istennel leszámolt ember szavai hitelre találtak. Megdöbbenve gondolt mindenki a terítón fekvő halottra, a ki szemfödő gyanánt vonta magára a becsstelenség igaznak ismert vádját, hogy ezzel az utolsó tettel visszaadja becsületét egy ártatlanul meghurczolt-nak...

A karzat, mely parlamenti botrányra lesett éhesen: megcsalódottságában leejtette az állát, mikor látta, hogy Bacsó beléptére nem tör ki a vihar. Egy hang sem szólott, egy ököl sem emelkedett föl a levegőbe. Több képviselő odament a miniszterhez, hogy kezet fogjon vele. Apostol, az ellenzék vezére, pláne - mellé telepedett s nem mozdult el onnan az ülés végéig.

Kanuttal majdnem egy időben lépett be Valér a házba. Az írói karzat munkás népsége félbe hagyta a jegyezgetést s csodálkozva bámult a kartársra. Tudták mindnyájan, hogy a szenzációs cikkeknek Valér az írója. Megütődtek rajta, hogy a mai nagy felsülés után és *éppen itt* a házban - meri magát mutatni. Egy pár napig bizony elbujhatott volna.

Valér látta, hogy bámulják, de nem vette észre kartársai tekintetében a gúnyt és a rosszalást. Azt hitte, hogy e bámulat *a nap hőisének* szól. És ő ennek képzelte most magát... Semmit sem tudott arról, hogy mi történt tegnap óta, hogy a cikkben kilőtt éles töltés Fülöpöt találta.

Mikor az éjjel a vén Bacsótól megvált, nem birt hazamenni. Érezte, hogy ma éjjel lehetetlen lehunynia szemét. Lázas volt és ideges, mint az olyan vadász, aki először készül hajtásra, a hol veszedelmes, nagy vadra fog löni... Virrasztani akart, csak hogy nem egyedül. Nem vallotta ugyan be magának, de úgy állt a dolog, hogy lelkiismeretében még erősebb láz volt, mint idegeiben. Egész mostanáig hideg vérrrel célzott Kanutra és most, a mint megnyomta a ravaszt s utjára küldte a golyót: megrendült a várható hatástól. Ezt a hatást ő kiszámította és mégis visszadöbbszent attól...

Fölkereste Bizony Birit. Rossz óráiban ez a czéda lény volt virrasztó társa sokszor. Áttombolt vele ismét egy örült, vad éjszakát. Sápadtan, vérerektől elfutott szemekkel, izgalmaktól eltompultan jött Valér a csata színhelyére. Diadalát jött élvezni. Álmos, dagadt szemeit gonosz, utálatos kíváncsisággal hordozta szét a csatatéren. Várta, hogy mindenki bámulja, várta azt a szenzációt, ami megillet egy olyan támadót, a ki levert egy nagy minisztert... Akkor a szomszédja, egy ismerős ujságíró, rászólt a félig még mámoros emberre:

- Egy felsülés még nem a világ, kollega! Jobb lövők is elhibázzák a lövést.

Valér nem értette a gúnyolódó vigasz célzatos szavait; de mikor látta, hogy Kanut jelen van s hogy a képviselők kezet fognak vele: az éjszakai mánort kifújta fejéből egy ijedt sejtelen... Valami nem úgy sült el, amint tervezve volt. Valami történt - a miniszter javára. Ez az ember nincs tönkre téve. Itt van, főnhordja a fejét, kezet fognak vele: mintha mi sem történt volna. Ez az ember nem erkölcsi halott... Valér kijózanultan ugrott föl helyéről. Mint a kit kergetnek, rohant a lap szerkesztőségébe... Konsternálva találta az egész személyzetet. Mintha csak rá lestek volna: amint a lábát betette, mindenki rajta rontott.

- No, te szép csávába vitted bele a lapot! Mi vagyunk agyonütve, nem a minisztered...

Mikor Valér megérté, mi történt, hogy a kilőtt golyó Kanut helyett Fülöpöt találta s hogy a merész játszmát a miniszter ellen a lap elvesztette: szó nélkül megfordult s lehorgasztott fejjel hagyta el az irodát. A kudarcz végkép megsemmisítette. Mindaz, a mit eddig magáról tartott, nevetségesnek, fonáknak tűnt föl. Azt hitte magáról, hogy őt a sors Kanut fátumának rendelte, hogy az ő erős, kegyetlen boszuállásában nagy erkölcsi erők nyernek végrehajtást. Most, hogy felsült: képzeltgőnek, ostobának, egy semminek tűnt fel maga előtt... Kétségbe volt esve, csakhogy kétségbeesése hasonlított az olyan nőéhez, a kinek valami utálatos pletykát torkára forrasztanak. Gyáva, férfiatlan keserűségében csaknem sírva fakadt.

Nem tudta miért, de csak elment Bacsó Péterhez. Az öreg csúnya mosolyra szélesíté fogatlan száját, a mint Valér belépett. Hát még e vén mizantrop, saját czinkosa is nevet az ő rovására!... Nem tudott szóhoz jutni, úgy bántotta ez a fogadtatás. Végre is csak ennyit szólott:

- Rosszul ütött ki. Megmenekült... Oly panaszos, rezignált hangon mondotta ezt a pár szót, mintha vigasztalást várna elvbarátja részéről.

Bacsó Péter közönyös maradt a kárvallott hangra. Csak úgy a pipája szopókáján keresztül válaszolt:

- Tudom! itt volt.

- Kicsoda?

- A miniszter. A lányomat kísérte haza s egész tisztelettel feleségül kérte.

Valér azt hitte, gonosz tréfát űz vele az öreg.

- Mit beszél? Bolondit?

- Dehogy. A dolog komolyabb, mint az ön támadása. Ön, barátom, vaktöltéssel lőtt s az elevenen maradt miniszter urnak első dolga volt eljőnni hozzám s vőül ajánlkozni.

- És mit válaszolt neki?

- Csak annyit, hogy megmutattam neki a revolvert, a mivel lelöttem volna, mint egy kutyát, az utcán, azon a napon, a melyen Gridi Biás lányát feleségül veszi. Az, hogy Veront elveszi-e vagy nem: a leányom dolga; de hogy a vérem meggyalázója egy golyót kapjon a bordái közé: ez a dolog én rám nézett volna...

Valér lerogyott egy székre... Ha mindent megnyert az az ember, akkor ő mindent elvesztett. A teljes kudarcz tudata erős fizikai fájdalomként hatotta át egész valóját. Szíve, a beteg anyától öröklött kóros szív, nem birta meg az erős felindulást: görcsöt kapott s Valér félájultan esett a hozzá siető öreg ember karjaiba.

Bacsó Péter, a mint átkarolta a dülő testet, lenézve Valér finom, halvány, nőies arczába, a sajnálat és a kicsinylés hangján így monologizált:

- Gyöngé jószág vagy te, fiatal barátom! Nem születél te élethalál harcra...

## XXXVIII.

Megvolt mindene Kanutnak, a mit nagy becsvágya, követelő szíve kívánt.

Állása a miniszteriumban szilárdabb volt, mint valaha. A méltatlan megrohanás után úgy viselte magát mindenki iránta, mintha erkölcsi kárpótlással tartoznának neki a kiállott bántalom fejében.

A támadó lap úgy tett, mint a párducz, a mely az ugrást elhibázva, a kiszemelt préda háta helyett a földön szedi össze magát, a honnan aztán behúzott farkkal, röstelkedve sompolyog vissza a sűrűbe. Valér hirlapja is ekép oldalgott el a felsülés után s retiráda közben némi kárpótlásképp nagyot karmolt Erlingéken, a helytelenül informálókon.

A Bacsó-atyafiak még a lapnál is jobban megjárták. A saját kezükkel verték meg magukat. Azt tették, hogy kitagadták a családból Kanutot. Írásban tudatták vele, hogy mint nevők kompromittálóját, nem tekintik többé atyafinak. A hóbortos manifesztumot aláírták mindnyájan. Még arra is felszólították a kirekesztett atyafit, hogy változtassa meg a nevét, mert különben nekik kell új nevet venni föl, hogy ne emlékeztesse őket semmi a régi közösségre.

A családi interdiktum már kezében volt Kanutnak, a vértagadásig puritán Bacsó-nép akkor tudta meg a fordulatot, mely Kanut előnyére változtatott a dolgon. Most látták, hogy bolond módra tettek. Próbálták megfordítani a családi köpenyeget, csakhogy már késő volt. Kanut nem hagyta rászedetni magát. A kitagadó okmányokkal minden közeledésnek elvágta az útját. Az atyafiság végre meggyőződött, hogy a hátuk mögött elégetett hidon nem lehet többé visszavonulniok. Leforrázva hagyták oda a fővárost. Kanut örökre megszabadult tőlök.

Megszabadult Kanut egyéb nyügöktől is. Anyagi lekötöttségének legszorosabb szálait egymásután oldotta föl. Azzal az összeggel, a melyet néhai szenvedélye tárgyának, a börze Istennőjének bőségszarva alúl hozott számára a húséges Holzknecht Poldi: rendezni kezdé vagyoni helyzetét. Holzknecht, a ki e munkában segített Kanutnak: a hideg, nyugodt, skrupulózus számítóban alig ismert rá az egykor lázas, heves játékosra.

Első dolga az volt Kanutnak, hogy a Biás-házzal rendbe hozta pénzbeli dolgait. A ház könyvéből törölte nevét. Erről és Kanut egész helyzetének megváltoztatásáról az öreg Biás Londonban értesült. A vén örmény őszintén örvendett, hogy néhai barátjának fia az Erling-féle hinárból becsülettel kigázolt. De sokkal inkább ismerte Kanutot, semhogy a gyűrű-visszakérésben foglalt megalázó sértés után a kibékülést megkisértse. Átkozta önmagát s a «kopó»-t, a ki miatt hamis nyomra jutott. Elkeseredetten vitte tovább leányait. Hajnalka csak, ott valahol messze, Gibraltár környékén tudta meg, hogy ő már nem menyasszony többé. Innen egész Nápolyig boldogtalan volt és meg akart halni. Megtette, hogy másfél napig nem evett. De a mint a madeirába áztatott, első piskótát bele tudták beszélni: mindjárt megjött az életkedve is és már harmadnapra egész vigasztalódva fogyasztá el azt az egy lágy tojást, a mit egy nyalka, fiatal, házasulandó bécsi bankár főzött neki a Vezuv hátán, a pokolkürtő lángjánál. Csak Palermóban sírt még egy keveset, mikor Kanut s Veron egybekelésének híre hozzá jutott.

Igen... hogy semmije se hiányozzék a miniszternek: övé lett az imádott teremtés, a kinek bírása becsesebb volt előtte, mint maga az élet. És - különös - ez az ember, a kinek sikere napja a delelőn fénylett, a ki a legszebb, legjobb nő szerelmét birtokolta: ez az ember - *boldog nem volt*... Mindene megvolt és valaminek mégis hiányát érezte. Nem tudta, hogyan, miért: de kielégítettnek nem érezte magát.

Bántotta valami, de - hogy mi? Azt hiába kutatta. A hányszor ez a tárgytalannak látszó, fonák érzés lehangolta Kanutot: felesége oldalán akart attól szabadulni. És a *férj* megkapta, élvezte mind azt az édes gyönyört, a mit szép ifjú *feleség* odaadása nyujthat. De a férjben a *férfi*, az odaadás boldog percében is érezte, hogy a karja közt tartott *nő* lelkében van valami, a mi hozzá idegen.

Kanut most arra a megdöbbentő tapasztalatra jött, hogy a minek hiányát úgy sinli: az Veron lényének egy része, a mi mintegy *el van tagadva* előtte. Érezte, hogy ez a nő nem az övé teljesen. A feleség - magát odaadja egészen, de a nő visszatart, eltitkol magából valamit... Kanutra nézve Veron - egy félig megfejtett talány volt, melynek ki nem talált része őt nyugtalanra tette. És ebben a nyugtalanságban volt valami megalázó.

Kanut kénytelen volt bevallani magának: hogy szenved - a felesége miatt. Csakhogy Veron is szenvedett ez alatt. Az igazság az volt, hogy hiába akart a legodaadóbb, jó feleség lenni; nem tudta lényét egészen átengedni. Szívének egy titkos zuga - hideg és elzárt maradt férje előtt mindig... És nem tőle függött, hogy ez *ne így* legyen.

Hasztalan volt minden: a feleség nem tudta a nővel elfeledtetni, a mit ez a férj, mint szerető vétkezett ellene. A feleség megbocsátott volna, de a nő, a szemérmes, a büszke nő, Kanut minden közeledésekor ama brutális legyőzőre gondolt, a ki összetépte *akkor* lényé szűzi fátylát. És nem tudott leküzdeni magában bizonyos hideg ellenszenvet az iránt, ki rablómódra vette el tőle azt, a mit szerelmes nő egy boldog perc édes hevében önkényt odaenged. Mindketten bűnhődtek azért a vétkes óráért, az áldozat talán még inkább, mint a bűntevő maga.

Kanut tehát megértette, hogy mi megy végbe Veron lelkében. Megértette, hogy vannak büszkeségükben és szemérmükben végtelenül érzékeny oly lények, a kik, habár akarnák is, egy dolgot nem tudnak sem elfeledni, sem megbocsátani. És minél inkább megértette mindezt, annál jobban hitte, hogy feleségének mindig lesz egy olyan gondolata, a mi ő rá nézve - vád. E gondolat, ama rossz órának szégyenletes, kárhozatos gondolata: mindig ott lesz közte s a felesége közt.

Ez a tudat mindinkább lehangolta Kanutot. Csaknem kétségbe kezdett esni, a mikor látta, hogy bármint akarják mind a ketten: nem tudják azt eltávolítani, a mi gonosz, hivatlan vendégkép szívük közé lopódzott.

Apostol, a ki veséjébe látott Kanutnak, észrevette a titkolt bánatot. Vallatóra fogta aggastyán szíve kedvencét.

- Boldog vagy?

Kanut nem tudta áltatni e hozzá hű és bölcs, jó öreget, sóhajtva válaszolt:

- Boldognak kéne lennem és mégsem vagyok az.

Apostol fürkésző, lélekig ható szemekkel, hosszan nézett a miniszterre és akkor így szólott:

- Ha nem vagy boldog: úgy benned van a hiba...

Igen... bennem van a hiba, gondolta Kanut, attól kezdve mindig, a hányszor azt tapasztalta, hogy élő szemrehányást képez a helyrehozhatlanul megbántott nő szemében... Mily hosszú a bűnhődése egy pillanatnyi vétkeknek!... Vajh - lesz-e vége valaha?!...

Vége lett... Esztiike és Zányi esküvőjéről tértek haza Veron s Kanut... Az esküvő egy szép, őszi estén, minden lakodalmi csődület, cziczoma nélkül, pár jó ember jelenlétében, mérsékelt számú viaszgyertyáktól gyöngén világított templomban ment végbe. Zányi okoskodása az volt, hogy ő nem mint gróf, hanem mint a zeneakadémia egy szerény tanára házasodik: sem módja, sem oka zajos, költséges esküvői hűhókra. Esztiike szintén nem akart «nagystilú» lakodalmat. Így egész csöndben, csak úgy entre nous, keltek tehát egybe. Az esküvő után

nyomban elutaztak Mármaros-Keszibe. Veron s Kanut az esküvőről hozott benyomásaikat cserélték ki otthon. A boldogságról beszéltek, a mi vár a két hű, ifjú szeretőre.

Kanut a maga boldogságára gondolt és arra, a mi abból hiányzik. E gondolat leverte. Vétkesnek és csalódottnak érezte magát ismét. Abból, a mit Veron Esztike boldog szerelméről mondott, e néma vád szemrehányását fejtette ki önmagára nézve: Én *olyan boldog* nem lehetek veled, mert a mi szerelmünknek mindig lesz egy titkolt szégyene egy örök bánata... Igen - gondolta magában - Veron lelkében ott lesz mindig ez a vádló, titkos panasz.

Olyan lehangolt lett, hogy nem tudott maradni. Azt mondta, a klubba várják. Szinte zavartan búcsuzott el a feleségtől.

Veron, a kit tegnap óta egy titkos, édes sejtelen szállott meg, egy *új boldogság* előérzete: visszaszólítja a távozó embert... A mint Kanut az ajtóban megfordult: meglepte őt nejének arcza. Ezt a kifejezést nem látta még rajta. Végtelen szelídség, sajátos titokzatosság és valami gyöngéd lelkesültség szólott hozzá a szép, okos arcz lány vonásaiból.

- Maradjon itthon... kérem!...

A hang is oly szelíd, titokzatos és lelkesült volt. Kanutnak lelkéig hatott e csodálatos hang. Így még nem szólt hozzá soha Veron... Oda ment nejéhez, a ki némán, soká nézett reá olyan tekintettel, a mi *több* volt, mint egy férjét marasztó nő szerető nézése... Kanut soha nem látta ily szépnek ez asszonyt... Átkarolta s magához vonta a gyönyörű alakot. Veron hozzásimult egészen s fejét férje vállára hajtá:

- Ne hagyjon *ma* egyedül. Mondani valóm van...

És abból, a mit akkor este mondott urának: megértette az, hogy ez a nő most már egészen az övé... Az új érzés, az anyaság édes, titkos sejtelve mindent feledtetett, mindent megbocsátott...

-&-